

AKYAR YAYINLARI

barbaros baykara

TUNCELI 1938

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

OFFERT
PAR
JOYCE BLAU

CİLT : 1 Dersim 1937

CİLT : 2 Tunceli 1938

CİLT : 3 Çıkaçak

(à paraitre)

Institut kurde de Paris

PRE 743

TUNCELİ 1938

1. Baskı (cilt 2)

BARBAROS BAYKARA

Belgesel Roman Dizisi : 5

Tunceli 1938, 1. Baskı (cilt 2) 1975 - Nisan

Yayın Hakkı : Akyar Yayınları
Editör : Süleyman Akyar
Kapak düzeni : Yüksel Ertan
Kapak baskısı : Uysal Ofset
Dizgi - Baskı : Yaylacık Matbaası

GENEL DAĞITIM :

AKYAR YAYINLARI

Vilâyet Karşısı Güncer Han - Kat 2 — İst.
P. K. 765, Sirkeci — İstanbul

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Bu defa karşınıza «Tunceli 1938» adlı eserle çıkıyorum. Bu eser, bir bakıma «Dersim 1937» adlı eserin ikinci bölümünü teşkil etmektedir. Bir olaylar zincirini gerçeklere ters düşmeme gayreti ve titizliliği içinde romana aktardığımı belirtmek isterim.

Gerçekte Devlet - Ağa çatışması sonucu ezilen insanların dramıdır Tunceli 1938...

Esere konu olan bu dağlı ve Alevî Türkler Yavuz Sultan Selim devrine kadar tamamen Türkçe konuşur ve Türk olduklarını bilirlerdi. Ancak Yavuz'un Doğu Anadoludaki alevî Türklerini karmaya başlaması üzerine, bunlar kendilerini Türk değil, alevî olarak kabul etmişlerdir. Gördükleri haksızlıklar nedeni ile millî birliğe nefret duymuşlardır. Aynı yıllarda Palo ve Çapakçur da oturan ve Yavuzdan büyük yardımlar görmüş olan eski Part Türklerinin Zaza, Dümbeli şubesi halkıyla temas etmişler ve bunların Zaza dilini öz Türkçeleri ile karıştırmışlardır.

Gerçekte Zazaca kelimeleri ve deyimlerinin yüzde 70 i Türkçedir. Bu alevî aşiretler, bu dini inançları nedeni ile felâketlere maruz kalmışlar ve gördükleri yok etme siyaseti karşısında Osmanlılara yezid diye hitap etmiş, kendilerini ne Türk,

ne Kürt ne İslam olarak kabul etmişlerdir.

Kendilerini yalnız Alevî, Bektaşî ve Hüseyinî olarak bilmişlerdir. Gerçek şudur ki, bugün Doğu illerimizin bir çok kesimlerinde oturan Alevî, Bektaşî diye adlanan halk Türktürler... Oğuz boylarından, Selçuk ve Harzem Türklerinden ayrılan Türk ve Türkmen kabileleridirler. Bu kabileler dokuz, on ve onbirinci yüzyıllarda Türkistan, Horasan Nişabur ve Harzem ovasından göç ederek Doğu anadoluya yerleşmişlerdir.

Bunların iç anadoluya yerleşen bir bölümüde daha sonra Doğu Anadoluya gelerek burayı kendilerine vatan yapmışlardır.

Asırlarca Moğollar, İlhanîler ve Osmanlılar tarafından sayısız zulümler gören ve felâketlere uğrayan insanların henüz 14 yaşında olan laik Türkiye Cumhuriyetinin iyi niyetini kısa sürede anlaması zordu. Bu yörenin insanlarını toprak ve iş güç sahibi yapmak ve feodalizmi yıkma gayesinde olan devlet bir yerde bu yöre insanlarının tepkisi ile karşılaşmış ve kan dökülmüştür.

Gerçekte asırların oluşturduğu feodal düzenin ilişkisi olan ağa - seyid ve kul ilişkilerini koparıp, Devlet - Tunceli insanı, ilişkileri kurmak isteyen genç Cumhuriyet bir yerde bunun vasıta ve geçrelerinden mahrumdu.

Mahrumdu amma, bunu kısa sürede radikal tedbirler yerine uzun vadede kan dökülmeden başarabilir miydi?..

Bu görüşünde yaklaşmakta olan ikinci dünya harbi ve Hatay meselesinin ışığı altında değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürenler buna ait kuvvetli gerekçeler de, ortaya koymaktadırlar.

Bir sonucun elde edilmesiyle, ortaya bir soru daha çıkmaktadır. Bugün Tunceli ve havalisinde yaşayan insanlarımız, Türkiyenin en çok okuyan ve toplumda önemli yerler işgal eden insanları arasından çıkarmıştır.

Alevî insanı, diğer yörelerdeki vatandaşlara göre en az suç işleyen insanlar durumuna gelmişlerdir...

Bunu kime borçludurlar bu insanlar?

İşte bu soru sorulduğunda, o tarihlerde Tuncelide görev yapan insanların hatıraları, önce günüllerde sonra da Tunceli'nin göbeğinde âbideleşecektir.

İyi günler sizlerin olsun...

Barbaros Baykara

Institut kurde de Paris

H OZAT... 1937 aralık ayının karlı günlerinden biri...

Yarbay Kemal Hozat kışlasının kumandanlık odasının penceresinden, Munzur'un insanı büyüleyen zirvesine bakarken alabildiğine dalgındı. Yüreğini sanki bir mengene ile sıkıyorlardı. Derin bir iç çekerken kabarmıştı yüreği...

Odadan içeri giren çekingen emirberi görmedi bile. Asker kucağındaki odunları gürültü çıkarmadan yere bıraktıktan sonra sönmeye yüz tutmuş sobayı kalın maşa ile karıştırmaya koyuldu. İçine bir kaç odun daha attı.

Kemal, kıvılcım çatırtılarıyla dolan odadaki sobaya şöyle baktı.

İçin için yanıyordu. Tıpkı sinsi bir kaynamanın içindeki Dersim gibi...

Dersimin ruhanî lideri Seyid Rıza, Demenan Aşireti reisi Cebrail Ağa, Haydaranlı Aşireti Reisi Kamber Ağa ve Dersimin ileri gelenlerinden sekiz kişinin defterleri Elâzığda dürülmüştü. Amma Dersim patlamaya hazır bir bomba gibi için için yanıyordu. Dersim insanı, toprağını yurdunu bırakıp Batı Anadoluya gitmemekte ölesiye direniyordu.

Bakışlarını yeniden buz tutmuş olan pencere yönünde çevirerek dağların göğe tırmanan kayalıklarına dalgın baktı. Sarp ve yalçın kayalar insanın gözünü kamaştırıran bembeyaz bir örtü altındaydı.

Başvekil İsmet İnönü bir süre önce istifa etmiş ve Celâl Bayar hükümet reisi olmuştu.

Yeni Başvekil de «bir beyanat vererek» «Doğunun bu çilekeş insanlarını devlet olarak mağara kavuklarından ve inlerden kurtaracağız» demişti.

Bir bakıma tehcir demekti bu... Devlet Dersim insanını yeni bölgelere, topraklara intikal ettirme eğilimindeydi. Dersim'in ekilebilir toprakları bunca insanı besleyemezdi. Bu nedenle Seyit'lerin, Ağa'ların tümü sürülse dahi, kendi içinden yeni yeni Şıhlar, Ağalar çıkartarak kendini sömürtür ve eşkıyalığa yönelirdi.

Ancak bu insanları da, asırlarca suyuyla havasıyla, toprağı ile haşır neşir, olduğu yurdundan bir anda söküp almak kolay değildi. Buna kim olursa olsun karşı koyardı...

Emir subayı üsteğmen Necati'nin içeri girerek, topuklarını birbirine sertçe vurup selâm vermesi ile düşlerinden sıyrıldı birden...

Kaşlarını çatarak sordu :

— Ne istiyorsun?

— Diztaşlı Hasan Ağa iki adamı ile geldiler. Yanınıza varmak için emirlerinizi beklerler.

Kemal biran düşündükten sonra hafif bir sesle karşılık verdi :

— Sadece Diztaşlı Hasan Ağa'yı içeri alın. Adamları dışarıda beklesin.

Bir süre sonra Diztaşlı Hasan Ağa kasketini elinde tutarak ezile büzüle içeri girmişti. Soğuktan dudakları ve iri burnu mosmor kesilmişti. Gür palabıyıkları buz tutmuştu adamın. Birden sıcak odaya girince, kırışık yüzü kanlanır gibi oldu. Elli yaşına merdiven dayamıştı ama, canlı bir adamdı. Koşup yarbay'ın elinden öptü birden...

— Emir buyurmuşsunuz koşup geldim ağam.
Kemal gülümsedi...

— Hele şu sandalyaya ilişip bir nefesleniver,
Hasan Ağa!..

Diztaşlı Hasan Ağa, ilştiği sandalyanın üzerinde
irkildi...

— Tövbe de kumandan!.. Tövbe de!.. Ağalık,
şeyhlik artık tarihe karıştı. Bana Hasan Ağa diyerek
başıma belâlar mı sardırmak istersin?

Kemal şen bir kahkaha attı, onun bu yakarışına.

— Doğru söylersin Diztaşlı Hasan Efendi. Genç
Cumhuriyetimizde artık, Şeyhlik, Şihlik, Ağalık tarihe
karışmıştır. Bundan böyle Şeyh, Şih ve Ağa olmak
isteyenlerin başlarına belânın bin türlü sü yağacaktır.

Sonra Diztaşlı Hasan Ağanın gözlerinin içine
dik dik, bakarak lâfını tamamladı.

— Senin de aklını başına topladığına sevindim
Hasan Efendi...

Diztaşlı Hasan Ağa önüne bakıp yutkundu. Bu
kartal bakışlı yarbayın gözlerinin içine baktıkça ür-
periyordu. Nice ünlülerin başını, gözünü kırpmadan
yemişti bu adam...

Yarbay Kemal, posta neferini çağırıp iki çay
söyledikten sonra, Diztaşlı Hasan'ın yanına yaklaşip
omuzuna dostça vurdu;

— Beyt uşağı ahalsinin burada geçireceği son
kış mevsimidir, Hasan Efendi. Kış geçip, bahar ge-
len de Bâyt uşağını ev, ev Aydınaya yerleştireceğiz.
Yağlıdır, bereketlidir Ege'nin toprağı. Dersimin ça-
lışkan yetenekli insanı bundan böyle, ekmeğini ça,
pulda değil, toprağında arıyacak... Çoluğunu çocu-
ğunu, Türk okullarında, Cumhuriyet terbiyesi ile oku-
tup yetiştirecek. Kış aylarında binlerce bebeyi kıza-

mıktan toprağa vermeyecek. Saadete kavuşacak Tunceli'nin insanı..

Diztaşlı Hasan Ağa birden sandalyadan kalkarak, Yarbay Kemal'in ayaklarına kapandı. Koskoca adam bir çocuk gibi boğuk boğuk hıçkırıyordu.

— Yapma kumandan, bizim kanımız Munzurun süt gibi beyaz suyu ile yoğurulmuştur. Biz bu toprağın insanlarıyız. Biz bu yalçın dağların kekik kokularından uzak kalırsak yaşayamayız.

Yarbay Kemal, kaşlarını çatarak Diztaşlı Hasan Ağanın lâfını ağzına tıkadı.

— İnsanlar yeniden eşkiyalığa dönsün diye mi yakarırısın?

Diztaşlı Hasan Ağa elleri üzerinde doğrularak Yarbay Kemal'in yüzüne baktı.

— Bunca insan çoluğu ile çocuğu ile bilmediği topraklara muhacir gibi nasıl gider kumandan?

Yarbay Kemal, parmağını pencere istikâmetinde kaldırarak avaz avaz, bağırdı birden...

— Edebiyat yapıyorsun Hasan Efendi, edebiyat. Deminden beri sabırla seni dinlerim. İnsanın merhametini kabartan, fakat gerçekte ters düşen lâflar ediyorsun. Şuncacık yerde, ekilebilir kaç dönüm toprak var. Hertaraf dağdan, taştan ibaret. Bu topraklar binlerce insanı doyurur mu? Eşkiyalıktan, çapuldan başka ne iş yapılır burada?

Diztaşlı Hasan Ağa'nın başı omuzları arasında kaybolmuştu âdeta.

— Hayvancılık yapar, geçinir gideriz, diye inledi.

Kemal, Diztaşlı'ya bakarak zehir gibi gülümsedi;

— Hayvancılık ta, bu kadar insanı doyuramaz, çünkü kışın hayvana bakmak için yem lâzım. Bunu

sen de iyi bilirsin ama yine de direnirsin. Asırlarca yaşamlarını eşkiyalık ve çapulla sürdürmüş olan insanların kısa bir süre içinde üretime dönüşmesi imkânsızdır. Fakat Batı Anadolu'da aç kalmamak için üretime dönüşecektir, bu insanlar... Zira gönderilecekleri topraklarda eşkiyalık yapamayacaklardır.

O anda bir mezar sessizliği kaplamıştı odayı... Diztaşlı Hasan Ağa, yaşlar akan gözlerini silerek mırıldandı...

— Emirlerinizi bekliyorum kumandan.

— Nisan gelip kar eriyende Beyt Uşağı insanlarını hayvanları ile birlikte Elâzığ'a getireceksin. Biz de trenle sizleri yeni yerleşme bölgelerine sevkedeceğiz.

Diztaşlı Hasan Ağa, süklüm püklüm odadan dışarı çıkarken, Yarbay Kemal arkasından seslendi :

— Evinin birini, karakol olarak kullanılmak üzere jandarmaya kendi rızanla vermişsin. Elbet, biz de bunun altında kalmayız. Aydın'da karşılığını fazlası ile alacaksın.

Diztaşlı Hasan Ağa, karşılık vermedi. Kapıyı açıp çıkacağı sırada, sert bir sesle vücudu kasıldı :

— Gitme!.. Bir tek lâfım daha var Diztaşlı!..

Diztaşlı Hasan Ağa, başını çevirip Kemal'e baktı. Yarbayın yüzünde hiç bir anlam yoktu. Bir makinanın dişlileri gibi anlamsız kaskatı yüzüne bakıyordu. Neden sonra dudakları hafifçe kıpırdadı.

— Bir misal vermek isterim. Hayatta en çok sevdiğim çocuğumu Türkiye'm için tehlikeli görsem, gözümü kırpmadan vururum. Sonra da arkasından hüngür hüngür ağlarım, amma hiç bir zaman pişmanlık duymam.

Diztaşlı Ağa'nın yüzündeki tikler artmış ve kar-

şısındaki adamın kararlılığından ödü kopmuştu. Oda-
dan çıkarken kafasına balyozla vurmuşlardı sanki.
Koridorda kendisini endişeyle bekleyen iki adamın
nın yüzüne bakmadı bile...

Avluda bekleşen, 20 - 25 kişilik köylü grubuna
içini çekerek baktı. Erkek, avrat, çocuk, ihtiyar ta-
şın üzerine serdikleri kilimlerin üzerine çökmüş bek-
lemekteydiler. Konuşmadan sadece bakışmaktalar.
Arada bir yükselen cırtlak bir çocuk sesini, anasının
pışpışları boğuyordu. Birbirlerine sokulmuşlar ne-
fesleri ile ısınmaya çalışıyorlardı...

Buradan kamyonlarla Elâzığa götürülecekler
oradan da trenle yeni yerleşme merkezlerine sevk
edileceklerdi.

Bakışlarını kışla avlusunun üzerinde sürünen
insanlardan kaçırarak, hızla yürüdü.

Kışla bahçesine çıktığında tipi bir bıçak gibi yü-
zünü kesti. Kasketini başına geçirdikten sonra, ka-
lın pamuklu puşu ile gözleri açıkta kalacak şekilde
yüzünü ve kulaklarını sıkıca sarmaladı.

Nizamiye kapısının on metre gerisinde üç adamı
altı katırla onları bekliyorlardı. Biran önce kışla çev-
resinden ve endişelerinden kurtulmak için katırlara
doğru hızlı adımlarla yürüdü.

D İZTAŞLI Hasan Ağa, Zerenlikteki evine vardığında bitikti. Bir marabanın yardımı ile katırdan indi ve eve girip sedirin üzerine dar attı kendisini.

Başını avuçları içine alıp, düşünmeye başlayınca, yağlı ipi boynunda hissetti.

Ayakta, merakla dikilen karısı bir ara endişeyle sordu :

— Kötülük mü var ağam?

Hasan Ağa, cevap vermeden içini çekti. Tabakasını çıkarıp bir sigara yakacağı sırada ellerinin titrediğini farkettiler.

— Kocadık artık! diye mırıldandı.

Karısı Besime bir ara odadan çıktı. Döndüğünde sıcak süt kâsesini kocasının önüne sürdü.

— İç hele! İçinin buzları çözülür.

Süt kâsesini eline aldığı sırada, evinin hemen bitişiğinde ki jandarma karakolunda türkü söyleyen jandarmanın sesi duyuldu...

**İzmir'in kavakları,
Dökülür yaprakları,**

Türkü darbuka timbirtıları arasında uzayıp gidiyordu.

Besime kaşlarına çatarak homurdandı;

— Yine başladılar, ocağı batasicalar!

Hasan Ağa, acı acı güldüğü sırada kapı vuruldu. Karısı koşup kapıyı açtı.

— Hoş geldin ağam, Tanrı ömrünüzü arttıra!
Hasan Ağanın yüreği bir anda coşup taşmıştı.
Gelen Koş Uşağı Reisi Kopo Hüseyindi.

Ayağa fırlayıp Kopo Hüseyini karşıladı. ve birbirlerinin omuzlarından öptüler. Kopo Hüseyin kırkı aşkın, ufak tefek çelimsiz, cin gibi bir adamdı.

Üzerindeki kolları temizledikten sonra, bıyığını sıvazlıyarak, sedirin üzerine bağdaş kurup oturdu.

— Kemal Paşalı, yine ne racon çıkarır?

Hasan Ağa, sıkıntıyla alnını ovarak karşılık verdi.

— Dersimin tümünü Batı Anadoluya sürmek isterler. Bunun için de toprağın Dersim insanını besleyemeyeceğini bahane olarak ileri sürerler.

Kopo Hüseyin hırsıyla dizlerini yumrukladı.

— İşin başında bizleri parçaladılar. Tüm kabahat bende, ve Koç Uşağı Aşiretinde. Seyit Rıza'ya, Cebrail Ağa'ya, Hasso Seydo'ya, Alişer'e, Kamber Ağaya arka çıksaydık, Kemal Paşalı işi bu noktaya vardiiramazdı. Halvori toplantısında Besi'nin dedikleri birer birer gerçek oluyor artık...

Besi'nin adının anılması ile ikisinin de, gözleri yaşarmıştı.

Besime boğuk bir feryatla hıçkırıp odadan taşlığa kaçarken, Hasan Ağa yerinden kalkıp ocağa bir kaç odun daha attı.

Bitişikte ki karakolda tamburun nağmeleri dalga dalga yayılırken, genç jandarmanın yanık sesi kulaklarında uğulduyordu.

**Sabahın seher vaktinde
görebilsem yarimi.**

Kopo Hüseyin hırsından dudaklarını ısırıp önüne baktığı sırada mırıldandı :

— Dersimin seyitleri, ağaları, Demir Mağarada toplantıya seni beklerler Hasan Ağa. Varıp gidelim, bağlılığımızı tazeleyelim.

Yerlerinden doğrulup, kaputlarını giydiler, Hasan Ağa endişeleniyordu.

— Önce sen çık, karakoldan şüphelenmesinler. Sorgu sual açmaya kalkarlar.

Kopo Hüseyin hızla evden çıkıp katırına doğru yürüdü. Az sonra Diztaşlı Hasan Ağa da katırıyla onu takip ediyordu.

ZERENİĞİ arkada bırakıp Munzur sahilindeki Demir Mağaraya geldiklerinde, hızla akan suyun şarlıtı hayvan horklarına karışıyordu. Yelesi biçimli derisi ıslık, ıslık atı gören Hasan Ağa Cubikeşoğlu Ahmedin içeride olduğunu anladı.

Çevreyi sarmalayan beyazlıklar içinde katırların burun deliklerinden çıkan sıcak nefesleri dondurucu havada buharlaşıyordu.

Demir Mağara çevresinde katırları beklemekte olan, mavzerli adamlar onları görünce, toparlanarak saygılı bir duruma geçtiler.

Katırları silâhlılara teslim ettikten sonra beklemeden mağaradan içeri girdikleri sırada, oniki İmam ağıtının, tatlı nağmeleri dalga, dalga yayılarak kulaklarında büyüleyici akisler yaptı.

Diztaşlı Hasan Ağa, saz çalan sesin sahibini tanımıştı.

Demenan Aşiretinin ünlü silâhşörlerinden, Hasso Gevo'nun sesiydi bu...

Saz çalma ve türkü çağırmaktaki ustalığı yanı

sıra, korkunç bir nişancıydı. Gözünün gördüğünü vururdu bu babayığit adam. Kopo Hüseyin'in bacısı Fadi ile de sözlüydü.

Bir hangarı andıran mağaradan içeri girdiklerinde, sazın sesi kesildi. İçeride bulunanlar ayağa kalktılar.

Hasan Ağa, dikkat edince mağarada kadınların da bulunduğunu farketti.

Hele Fadi'nin, başına sımsıkı sardığı puşunun arasından sarkan, parlak simsiyah saçları pırıl, pırıl ışıldıyordu. Kömür gibi gözleri ocak alevi misali yanar dururdu. Dudakları ise adetâ nar kırmızısıydı.

Mağarada bulunan 30 kadar seyit ve Ağanın omuzlarından öperek selâmlaştılar Önce. Sonra Fadi üzerine oturmaları için iki keçe uzattı onlara...

Bir mezar sessizliği içinde, oturdukları sırada Hasso Gevo, sazını öyle bir dillendirdiki... Oniki İmam ağıtının tatlı nağmeleri, tavanından kar suları damlayan mağaranın içini sımsıkı kucakladı.

Kopo Hüseyin, bütün bütün dolmuştu. Boğazında düğümlenen hıçkırığı yutmağa çalışarak, elinin tersi ile yanaklarından süzülen yaşı sildi. Bir ara bacısı Fadi ile gözgöze geldiğinde, onun da, ağladığını gördü.

Bir ay önce Elâzığda asılan, Seyit Rıza'nın yeğenleri Zeynel ile Rehber de dudaklarını ısırarak gözyaşlarını kalplerine akıtıyorlardı sanki...

Birden Cubikesoğlu Ahmed'in oturduğu keçenin üzerinden kalktığı görüldü.

Gevrek ve inandırıcı bir ses tonu ile Seyit ve Ağalara seslendi :

— Bağırından yaralı Dersim'in Seyitleri, Ağaları. Kemal Paşalı, gelinlerinin güzelliği, erlerinin yiğit-

liği dillere destan Dersim'i bağrından vurmuştur. Gerçekte, Elâziğ' da asılanlar Seyit Rıza, babam Cebrail, Hasso Seydo, Kamber Ağa, Kamer Ağa ve öteki yiğitler değil, Dersim'in kendisidir.

Cubikeşoğlu Ahmet, ağlıya ağlıya konuşmasını sürdürdü :

— Biz Horasanlıyık, aleviyik. Onlar Urum diyarındandırlar, hanefidirler. Bizi dűřman bilirler ve Sultan Selimden beri kökümüzü kazımağa çalışırlar. Bu yıl da yol döşemek bahanesi ile dağı tepeyi düz ettiler, Dersim'e muallim adı altında casuslar gönderip, çocuklarımıza dillerini, cedlerini unutturmaya çalışırlar. Maksatları bellidir. Kendi çocuklarımızı, medeniyet öğretmek bahanesi ile, Urum diyarına götürecekler, onları terbiye edip tekrar buraya yollayacaklar ki, aslımızı neslimizi bozalar.

Mağarada bulunan sakallı ihtiyarlardan biri içini çekip, başını salladı.

— Ben bu gözü kara adamları iyi tanırım. İçten pazarlıklı, şeytana külâhı ters giydirecek heriflerdir bunlar. şeyh Saitli olayında da kaç kez dostluk, kardeşlik andı vermişlerdir.

(şeyh Sait'e uymazsanız, Dersim'in kılına halel getirilmeyecek) demişlerdir. Ortalık durulunca da, Dersim'in topraklarını hazinelerine bağlıyan zagonlar çıkarmışlardır.

Bu anda Fadi çevik bir hareketle ayağa fırladı. Yumrukları sıkılı bir halde gözleri çakmak çakmak yanıyordu.

— Dersim'linin toprağının elinden alınamayacağını bilmez mi bu adamlar? Hey babo hey! Dersimli her karışını kanı ile sulamadıkça, toprağını heç verir mi?

Azbet ağası, bir ihtiyar, Fadi'nin lâfını tamamı-
ıadı.

— Seyitler remil atıp, yıldıza bakmışlardır. Ka-
ra Koç'un Kemiğini yakmışlardır. Kanlı çatışma ya-
kındır. Bu çatışma Dersimli'nin zaferi ile bitecektir.

Azbet ağası ihtiyar sözünü bitirmişti ki, Husso
Gevo mavzerini havaya kaldırarak bütün içtenliği ile
haykırdı :

— Ya İmam! Ya Hüseyin! Düşmanı sevindirme,
Dersim'liyi yerindirme! Bizi muzaffer kıl!

Kör Abbas Uşağı Reisi Ali Ağa'nın oğlu Ahmet
ayağa kalktı, göz kapakları ağlamaktan yumruk gi-
bi şişmişti, dedi ki :

— Dersim'in ağaları, Şihları, Beyleri, Kemal Pa-
şalıya karşı koyma bağılılığını niçin tazelemezsiz.
Artık, tüm Dersim'li birbirine arka çıkmalıdır. Kış
geçip, bahar gelende, Kemal Paşalı yine buraya or-
dularını yığacak. ve Tüm Dersim ahalisini Batı Anado-
luya tehcir edecektir. On iki İmam hatırına yemin
edelim ki, her karış toprağını kanımızla sulamadıkça
Dersim'i vermeyeceğiz.

Hep birlikte, mağaradan çıkıp Munzur sahiline
vardılar. Kar sularının etkisiyle, daha da kabaran
nehir, kayalara çarpa çarpa, deli gibi koşuyordu.

Önce, Seyitler yanık sesleri ile niyaz okudular.
Sonra Şihlar, ağalar, beyler karşılıklı geçerek Oniki
İmam başına bağlılık, kardeşlik andı içtiler. Gözleri
yaşlı, yürekleri keder yüklü olarak birbirlerinin omuz-
larından öptüler.

En son olarak tüm erkek ve avratlar Munzur
nehrine oniki çakıl attılar.

Munzur'un sarp ve vahşi kayalıkları :

— Ya İmam! Ya Hüseyin! Sedaları ile yankılanırken, hıçkırıklar göğe yükseliyordu...

Yemin töreninden sonra yeniden mağaraya girerler. Kopo Hüseyin, varılan kararları açıkladı bu kez.

— Bu ayın sonunda Zerenik ve Diztaş'a yapacağımız baskınla, genel isyan ateşini yakacağız. Bu aylarda, dağlar karla kaplıdır, geçit vermez. Mayıs ayına kadar buralarda askerin barınması mümkün değildir. Bu vakte kadar köylerden, yiyecek, giyecek, ve hayvan toplarız. Savaşı küçük gruplara ayrılarak yürüteceğiz. Hiç bir yerde, şartlar ne olursa olsun büyük kuvvetler bulundurmayacağız. Her aşiret beyi kendi aşiretinden, her kolbaşı, kendi kolundan sorumlu olacaktır,

Bu sırada Hasso Gevo ayağa kalkarak bir soru ortaya attı.

— Bazı kolların silâh noksanı vardır. Silâh ve mermi ihtiyacımızı nasıl temin edeceğiz.

Kopo Hüseyin biran, durakladıktan sonra mırıldandı.

— Bize dışardan silâh temin edecek bir adam bulunmuştur. Ancak bu adamın kim olduğunu ben ve Cubikeşoğlu Ahmed biliyoruz. Başkalarının bilmesinde de bir fayda görmüyoruz.»

Mağarada bir an soğuk bir hava esti. Arslan Uşağı Reisi Tilki Mahmut sinirlendi birden.

— Burada ölüme dek, birbirimize arka çıkacağımıza and vermiş bulunuyoruz. Artık birbirimizden gizlimiz, saklımız olmamalı...

Cubikeşoğlu Ahmet lâfa karıştı:

— Elbette birbirimize arka çıkacağız. Dersim toprağını kanımızla yıkamadıkça gitmeyeceğiz buradan. Ancak tedbirli davranmayı faydalı buluyoruz.

Toplantı sona ermişti. Hasso Gevo'nun ayakları onu Fadi'nin yanına sürükledi.

Bir tek kelime konuşmadan gözgöze bakiştilar, Fadinin kara gözleri ıslaktı. Bakışları korkusuz, itaatli ve sevdalıydı, amma keder yüklüydü yüreği. Hasso Gevo elini uzattı ve onun ışıltılı kara saçlarını okşadı. Fadi gözlerini yumdu ve saçlarını okşayan eli yanağına sürdü, sıcak dudaklarını değdirdi.

Sonra tek bir lâf dahi etmeden ayaklarının dibine bıraktığı mavzeri alıp çocuğu gibi kucakladı. Biçimli bacakları ile ters düşen çarıkları üzerinde, seke seke ağabeyi Kopo Hüseyi'nin yanına koştı.

Mağaranın dışına çıktıkları sırada, Zerenik yöresinden iki atlının yaklaşmakta olduğunu gördüler. Seyitler, ağalar, kol başları merak ve endişe içinde atlıların yaklaşmasını beklediler.

Atlılar yaklaşınca, biri hemen inip Kopo Hüseyi'nin yanına vardı. Adam yorgun ve heyecanlıydı. Kopo Hüseyi'ni selâmladıktan sonra ellerini bağlayarak saygılı bir duruma geçti.

Kopo merakla sordu.

— Ne var Murtaza? Hozatı niçin terkettin?

Murtaza sık, sık nefes almaktan zorlukla konuşabiliyordu.

— Bahtiyar Aşiret Reisi Şahini, Hozat yakınlarındaki bir mağarada amcasının oğlu Ferhat vurmuş. Sonra kellesini vücudundan bıçakla ayırıp bir heybeye koyup, Yarbay Kemal'e götürmüş. Şu anda Şahin Ağanın kesik kellesini, Hozat kışlasının duvarları üzerine koymuş; halka teşhir ediyorlar ağam. Yarbay Kemal, duvarın önünde toplanan ahaliye hitaben bir konuşma yapmış ve demiş ki :

Murtaza birden susup önüne baktı.

Kopo heyecandan oluşan bir merakla bağırdı.

— Söylesene be adam! Ne demiş?

Murtaza yutkunarak devam etti.

— «Yarbay Kemal ahaliye demişki:» «İşte Seyit Rızayı kandıran pezevenğin kellesi... Geberdiğine belki inanmazsınız diye teşhir ettiriyorum» demiş...

Kopo'nun gözleri dolu, dolu olmuştu. Ağlamaklı bir sesle sordu :

— Şahin Ağa'nın başını sende gördün mü?

Murtaza yüzünü buruşturarak karşılık verdi.

— Kalabalığın arasından sokulup ben de baktım Aşam. Kafa Şahin Aşamındı. Gözleri açıktı. Uzaklara bakıyor gibiydi. Saçlarına ve ağızından akan kanlara, saman parçaları yapışmıştı. Herhalde heybeye konulup getirildiği için olacak.

Kopo keder içinde «yeter!» diye bağırdı.

Murtaza korkup önüne baktı birden.

Seyitler, Ağalar ve kol başları da dua mırıltıları arasında önlerine baktılar.

Dersim isyanının önemli kişilerinden biri daha kaybedilmiş oluyordu. Bahtiyar Aşiret Reisi Şahin daha bir ay önce Hozattan kalkıp Sin nahiyesine erzak getiren yirmi iki katırlık bir kervanı pusu kurarak vurmuştu.

Şahin Ağa pusuyu Torut köyü ile Dıştek köyü arasında kurmuş ve 22 katırlık kervanın tamamını kaçırmıştı. Bu arada iki jandarmayı da öldürmüştü.

Cubikeşoğlu Ahmet yılan tıslamasını andıran bir sesle «Lânet olsun sana Ferhat! Lânet olsun sana!» diye mırıldandı.

Hasso Gevo başını salladı.

— Yarbay Kemal'i bir yerde takdir ediyorum.

Adam çok bilinçli ve adam kullanmasını da, hattâ adam satın almasını çok iyi biliyor. Harcayacağı bir insanın oğlunu dahi satın almışsa, büyük insandır Yarbay Kemal...

Koç Uşağı Aşiret kolbaşılarından Lilo, Hasso Gevo'ya isyan etti birden...

— Can düşmanımızı büyüktür, uludur diyerek yüreğimize ateş düşürme. Şeytana külâhı ters giy-direcek biridir, senin dediğin...

Hasso Gevo acı acı güldü;

— Ben düşmanımı yüceltmiyorum. Ancak düşmanımı çok iyi tanıyorum, iyi tanıyorum düşmanımı... Yukarı Koç Uşağı Reisi Kör Yusuf'u bile kendine de-hâlet ettirmiş bir adam. Kör Yusuf şimdi askerî birliklere kılavuzluk yapıyor. Haberiniz var mı?

Kopo Hüseyin'in yüreğine bir acı düştü, gözünden iki damla yaş süzüldü, aktı.

— Dünya nizamı kahbelik üzerine kurulmuş. Karşı gelmek kimin haddine... Oy Dersim'in kınalı gelinleri, oy bizim çileli, fukara kancıklarımız diye iç çekti.

ZERENİKTE, Diztaşlı Hasan Ağa'nın evinde kurulu jandarma karakolunda, Söke'li Hüseyin akşama dek türkü çağırdı durdu.

Ana, baba hasreti yüreğinde kor olup yanardı. Kar yağışı öğleden sonra tipiye çevirmişti. Göz gözü görmüyordu. Munzur'un doruğundaki karlar aşâğılara doğru savruluyor, kurt ulumaları duyuluyordu.

Malkaralı Yusuf, cebinden itina ile çıkardığı asker paketini Söke'liye uzatarak «yak bir tane, ef-kâr açarsın.» diye lâf attı.

Milâs'lı iç çekti.

— İçimi sıkıntılar basıyor. Dağ, taş hertaraf kar. Hele şu canavar ulumaları ben de' asap bırakmadı.

Malkara'lı çapkınca göz kırptı.

— Avrat yüzüne de, hasret kaldık. Yahu burada, kız kıtlığına kıran mı girdi.

Dursun Onbaşı lâfa girdi hemen...

— Buralarda kızları daha on beşinde başlık parası ile kocaya satarlar. Çoğunlukla kızı parası bol kart herifin biri alır. Kızcağız daha dünyasını tanımadan kofiyi giydirirler başına. Avrat olur, ana olur, daha doğrusu kocası olacağıın yedi sülâlesine kul olur. Ekmekten çok dayak yer, Dersim'in avradı. Koca evinde gelini dövme helâldir. Yemek pişmeyen de, iş bitmeyen de kabahat hep gelindir. Çocuklarını bile sevemez Dersim'in gelini. Kocası döver, kaynanası döver, kayını döver, görümcesi döver. Canına tak deyip te, baba evine kaçtığıında da babası döver gelini, yüz geri çevirirler. Koca evine dönen de, dayak bir kat daha helâl olur. Bu hakarete dayanan dayanır, dayanamayan kendini uçurumdan atar, kurtulur. Atamıyan da, otuzuna varmadan kocamış bir avrad olur. Bu yüzden, eli ayağı düzgün kıza pek rastlıyamazsınız buralarda.

Sökeli Hüseyin göz kırptı.

— Koca olacak kart herif körpe gelini nasıl avucunda tutar. Kızgın diyorlar, buranın kancıkları..

Dursun Onbaşı bir kahkaha attı.

— Doğru söylersin, kızgındır Dersim'in kancıkları. Fakat iffetlidir, namusludur, bağlıdırlar kocalarına. Yaz sıcağında işten bitap düşer, pestil gibi kocasının yanına uzanıp yatar ve âdeta sızır kalır.

Kışın da vücudunun alevini karla ovuşturur öyle söndürür, gene de, harama bakmaz buranın avratları.

Malkara'lı Yusuf içini çekerek, «biz de, kızgın herifler olduk burada.» diye söylendi.

İstanbul'lu Cemil, konuyu değiştirdi bu arada...

— Çocuklar bugün yılbaşı. Bu gece 1938 e giriyoruz. Benim Kumkapıda ki evde bu akşam mutlaka cümbüş vardır. Dayımlar da, bize gelir. Yerler içerler, sonra da tombala çekerler.

Sökeli Hüseyin kahırlanarak söylendi.

— Biz de dağ başında başka şeyler çekiyoruz...

Malkaralı sıkıntıyla yerinden kalkarak pencereye doğru yürüdü. Akşam oluyordu. Güneş pembe bulutlar arasında, Munzurun zirvesinde kaybolmak üzereydi. Karların üzerindeki parıltılar sönüyordu yavaş, yavaş...

— Bir gün daha gitti. Gel tezkere gel diye içini çekti.

Pencere kenarında düşünce ve anılarıyla sarmaş dolaştı Malkaralı...

Köyündeki sözlüsünü, sakat kızkardeşini, babasının eli sıkılığını, arada bir anasını dövüşünü, sözlüsüne göz koyan, tefeci Rüstemi bir arada andı durdu bu kumral delikanlı...

Sökeli Hüseyin birden lâf attı Malkara'lıya.

— Derinlere dalmışsın Yusuf, kaybolursun sonra...

Malkara'lı uyanır gibi Söke'liye baktı.

— Sen, Agop'un kazı gibi düşünürken, biz sa-taştık mı? Biliriz ki, Söke'deki kısır avradını düşünürsün...

Söke'li, Yusuf'a ters, ters baktı.

— Nikâhtan 15 - 20 yıl sonra da doğuran karılar varmış. Daha evleneli dört yıl oldu. Elbette, bizim karıda, bir gün döl tutacak...

Bu sırada, ayak sesleri duyuldu ve kapı açılıp dört jandarma, üzerlerindeki karları silkeliyerek içeriye girdiler.

Malkaralı bu defa onlarla eğlenmeye koyuldu.

— Kardan adama dönmüşsünüz!..

Odun sobasının önünde avuçlarını ısıtmakta olanı, ters ters söylendi.

— Dağda yine oduncu avradlarla başımız belâya kalacaktı. Kesmişler odunu, yüklemişler eşeklere götürüp duruyorlardı. Ruhsat sorduk, baltalarla saldırdılar.

Dursun Onbaşı birden telâşlandı.

— Emir var, üzerlerine varmıyacaktınız...

— Biz de varmadık onbaşım, Destur verdik geçtiler.

Dursun onbaşı elindeki sarı tesbihi şaklatarak sözünü tamamladı.

— Hükümet bu defa işi sıkı tutuyor. Bahara tehcir var, tehcir. Aile aile, Ege ve Trakya'ya yerleştirecekler bunları. Bu vakte kadar, bunlarla dalışmak yok. Bazı şeyleri görmemezlikten geleceğiz.

Sobanın başında ısınmakta olan, jandarma Nuri güldü birden.

— Önce harp var onbaşım, harp var. Asırlarca yaşamlarını soygunla, eşkiyalıkla sürdürmüş olan bu adamlar, kolay kolay toprakta çalışmaz. Ekmeğini silâhının namlusunda arar bu herifler. Kuzu kuzu, Eğeye gideceklerini mi sanırsınız bu adamların, Gitmek isteseler bile ağaları bırakmazlar. Bırakmaz, çünkü giderlerse kime hükmedecekler, kimi sömürecekler? Sürülecekleri diyarlarda, ağalar da, ekmek-

lerini kazanmak zorunda kalacaklar, olacak şey midir bu?

— Sana karşı koyamam Eğin'lisin ve bu adamları bizden iyi tanırsın...

Eğimli Nuri kaputunu çıkarıp duvara astıktan sonra, bir asker sigarası çıkarıp yaktı.

— «Eğin'linin yıllardır Dersim'den çekmediği çile kalmamıştır. Gurbet insanıdır Eğimli. Yolluğunu bir tamam edip gider, İstanbul'a çalışmaya. El kapısında üç yıl, dört yıl, beş yıl çalışır, yemez, içmez, nefisini körletir biraz para tutar. Tutar ki çoluğuna çocuğuna üst baş yapar, evinin eksikliğini gidere...»

Dursun onbaşı ve jandarmalar kulak kesilmiş, jandarma Nuri'nin ağzına bakıyorlardı. Nuri de tatlı tatlı anlatıyordu.

— Eğim'li çalıştığı kapıdan hesabını kesen de, doğru koşar Mahmut Paşa'ya. Çoluğuna, çocuğuna, avradına bir güzel giyim kuşam ve kundura alır. Yeğenlerini, yengesini de, unutmaz. Erzincan'a kadar yol serbesttir. Erzincan'dan katır kervanı ile, Eğim'e varmak için yola çıkar. Fakat gel, gör ki, Avaz mevkiine gelen de, Eğim'li yine fukaradır. Gurbette senelerce boşuna çalışmış, açlık çekmiştir. Dersim'in Koş Uşağı Aşiretinin silâhlıları Avaz'da kervanı durdurup, yolcuları bir tek donla bırakmışlardır. Üstelik yıllardır biriktirdiği paralar ile birlikte, memleketinden ayrılırken giydiği elbiseleri ile iç çamaşırlarında gitmiştir.

Senelerdir el kapısında çektiği kahrın karşılığı olan serveti ile birlikte tüm umutlarını yitirmiştir. Eğimli... Asırlarca bu soygun mekanizması Eğimlinin aleyhine işlemiştir. Bu nedenle fukara ve geri kalmıştır Eğim...

Dursun Onbaşı: «Senin ailende de soyulan var mı?» diye Nuri'nin lafını kesti.

— Ben askere gelmeden üç yıl önce de babamı soymuşlar. Yine aynı yerde, Avaz'ın Demir Mağara mıntikasında.

Bir gün evimizin birinci kat penceresinde oturmuş bahçeyi gözlüyordum. Birden bahçe kapısı açıldı ve altı yıldır gurbette bulunan babam görüldü. Aman Allahım, o da ne? Üzerine bir yatak çarşafı dolamış, ayağında da nalınlar. Elinde kalın bir sopa. Sopyayı almış ki, dağda bayırda kurda, çakala karşı koruna diye. Çarşafı ve nalınları soygundan sonra yolu üzerinde bulunan fukara bir köyden, yalvar yakar alabilmiş. Babam altı yıl uzak kaldığı evinden içeri öyle süklüm, püklüm girdi ki, «Hoş geldin» bile diyemedik şaşkınlığımızdan.

Dursun Onbaşı elindeki tesbihi yeniden şakırdattı:

— Yine de canını kurtardığına şükretsin. Parası ile birlikte canını da verenler az değil.

Jandarma Nuri başını salladı :

— Eğin, Koç Uşağı Aşiretinin soygun sahasıdır. Koş Uşağı Aşireti Dersim'in en namlı aşiretlerinden biridir. Hozat ile Çemişkezek arasında bulunurlar. Yakın zamana kadar, soygunlarda karşı koymayanları öldürmezlerdi. Fakat umumî harpte Ermenilerin Dersim'e sığınmasından sonra, hem soyup, hem de öldürme olayları başladı. Meselâ, kasap Tahsin'in babası Ahmed'i soyduktan sonra acımadan öldürmüşler. Yakışıklı babayiğit bir delikanlıymış. Dersim'lilerin kol başı : «Atına bin git yiğit, sana kıymazım.» demiş. Ahmed, sevinç içinde atına binip uzaklaşırken, mavzerle indirmişler biçareyi.

Dursun onbaşı elindeki tesbihin tanelerini parmakları arasında ezerek, «Vay kahbeler vay!..» diye soludu.

Jandarma Nuri itiraz etti.

— Dersim'liler, hele Koçuşakları, adamı arkadan vurmazlar. Sanırım, Ahmed'i Dersim'e sığınan Ermenilerden biri vurdu. Vurdu amma Eğin'in de yüreğini yaktı. Eğin'li saz şairleri, Ahmet için türküler çağrıldılar, ağıtlar yaktılar. Ancak Ahmed'in ahı sesine varmadan çıktı.

Tüm karakol soluk almadan Eğin'li Nuri'yi dinliyorlardı. Pür dikkat kesilmişlerdi.

Nuri sigarasını tazeleyerek anlatmaya koyuldu:

— Koç Uşağı, Kör Seyid Hanın iki oğlu otuz kadar adamları ile Avaz dağında pusu kurmuş ve bir kervanı vurmuşlar. Soygun malların bir kısmını paylaşmışlar, bir kısmını da aralarında mezat ederlermiş. Ancak soydukları kervan, onlara tuzak olarak salınmış Avaz dağına. Arkadan gelen beşinci jandarma bölüğü etraflarını çevirmiş birden. Kuşatıldıklarını anlıyan Dersim'liler, Sosikte bir mağaraya sığınıyorlar. Bunların kuşatıldıklarını duyan Eğin'in erkekleri at, katır sırtında durmadan koşup gelirlermiş. Kiminin elinde mavzer, kiminin tabanca, kiminin de de baltaya varmış. Sonunda otuz kadar Dersim'liyi saklandıkları Sosik mağaralarından çıkartmışlar. Hepsi de kızgın ahalinin elinde kalmışlar. Linç olup, parça parça edilmişler. Kör Seyid Ağa'nın büyük oğlu Emir Ali, Kızgın kalabalığa:

— Küçük kardeşim sözlüdür. Babam da kol'a çıkmasına razı değildi. Ona dokunmayın, babam bana intizar eder, diye yalvarmış yakarmış. Fakat dinleyen kim? Her bir parçaları kızgın ahalinin elinde kalmış. Fakat aradan zaman geçince, Eğinliler bu

yaptıklarından nâdim olmuşlar, pişmanlık getirmişler. Çünkü hassas, şair, insan hasretlisidir Eğinliler. Bugün Sosik olayını pek konuşmazlar, konuşturmazlar. Seyid İbrahim de sonları, Puaçtaşa jandarmalarının pususuna düştü ve öldürüldü. Çünkü Seyid İbrahim'in de soydukları saymakla bitmez.

Tam sözünü bitirmişti ki, silâhlar birbiri peşi sıra patlamaya başladı. Dursun onbaşı telâşla pencereden yola baktı,

— Köyü sarmışlar! Silâh başına! diye haykırdı.

On jandarma askerî, silâhlarını kaptıkları gibi pencerelerde çepeçevre mevzilendiler. Karakola dışardan yağmur gibi kurşun yağıyordu. Kısa sürede pencerelerdeki tüm camlar kırılmıştı.

Eğin'li Nuri, «Çok kalabalıklar, dayanamayacağız» diye soluk soluğa konuştuğu sırada, Söke'li «yardım» diyerek dösemeye diz çöktü.

Malkara'lı Yusuf koşup baktı. Söke'li omuzundan vurulmuştu.

— Ucuz atlattın, yaran önemli değil diye soludu.

Kurşun yağmuru daha da artıyor, dışardan küfürler duyuluyordu.

Dursun onbaşı birden, Malkara'lıya seslendi.

— Bu şartlar içinde, on dakikadan fazla dayanamayacağız. Cephaneliği uçuracağım, ellerine geçmesin.

Cephanelik, karakolun arkasındaki bahçenin ilerisindeydi. O yöne bakan Malkaralı itiraz etti, hemen...

— Cephaneliğe varana kadar, isabet alırsın onbaşıım.

Dursun onbaşı dalgın mırıldandı.

— Birkaç adamlarını vurduk. Diri ele geçirirlerse işkence ederler bana.

Ani bir hareketle, koşup eski masanın gözündeki el bombasını kaptı. Yıldırım gibi bahçe kapısından dışarı fırladı.

Malkara'lı arkasından deli gibi haykırıyordu.

— Gel buraya onbaşım! gitme!..

Dursun onbaşı onu duymadı bile.

Bir solukta bahçeyi geçerek cephaneliğe vardı. Bir tekmede, kapıyı pervazlardan sökerek devirdi.

Kısa sürede cephanelik dehşet verici bir patlamayla Dursun onbaşı ile birlikte havaya uçtu.

Malkaralı Yusuf, önce dünya başına göçtü sandı. İnfilâkın şiddetinden karakolun bahçeye bakan kısmı yer yer çökmüş, kendi de bir köşeye savrulmuştu. Bu sırada, masanın üzerindeki gaz lâmbası devrilmiş ve döşemeler tutuşmuştu.

EğİN'li, kaputunu ateşin üstüne bastırarak söndürmeye uğraşıyordu.

Ani bir kararla, pencereden dışarıya doğru bir kaç defa bağırdı.

— Ateşi kesin, teslim olacağım...

Biraz sonra ateş kesildi. Çevrede dolaşan kurtların ulumalarından başka bir ses duyulmuyordu.

Kalın bir ses karakola doğru seslendi.

— Silâhsız olarak karakolun önüne çıkın!

Malkaralı Yusuf vakit kaybetmeden arkadaşlarına seslendi.

— Beni takip edin, dışarıya çıkıyoruz.

Ellerini kaldırarak dışarı çıktılar. Henüz kimse-ler görünmüyordu. Daha sonra bir karaltı yaklaştı, yanlarına. Zifiri karanlıkta yüzü seçilmiyordu. Kaç kişi olduklarını saydıktan sonra:

— İçerde adam var mı?

Malkara'lı endişe içinde «Kimse kalmadı» diye mırıldandı.

Adam inanmış olacak ki, geriye dönüp kayalıklara doğru keskin bir ısıklık çaldı. O anda ortalık adeta gündüz gibi aydınlanmıştı. Kayalıkların ardından, meşaleli adamlar, mantar misali bitmişlerdi. Karakol meşalelerle kuşatılmıştı.

Malkara'lı içinden : «Altı yüz kişi kadar varlar» diye düşündü. Bir kısmı tüfekliydi, bir kısmının da, ellerinde büyük çuvalar vardı.

Kopo Hüseyin ile Lilo mavzerlerini jandarmaların üzerinden ayırmadan, karakola yaştılar. Kopo, jandarmaları teker, teker süzdükten sonra hisşımlla sordu :

— Dursun onbaşı olacak nâmerd nerede?

Cevap alamayınca en başta bulunan Malkara'lının yüzüne kuvvetli bir yumruk savurdu.

— Söyle ulan! leşini canavara yem yaparım!

Malkara'lının gözünde sanki şimşek çakmıştı. Kinle Kopo'ya bakarak «öldü» diye mırıldandı.

Kopo inanmışa benzemiyordu. Lilo'ya işaret yaptı. Lilo iki adamla birlikte karakoldan içeri daldı. Bir süre sonra döndüğünde canı sikkindi.

— Kendisi ile birlikte silâhlarıda uçurmuş Ağam.

Kopo Hüseyin bir küfür savurdu birden.

— Ule it oğli!

Sonra adamlarına evlerde ne bulurlarsa yağmalamalarını emretti. Çuvalı adamlar bu emir üzerine evlere öyle bir saldırdılar ki...

Jandarma bir kaç zaman önce köyün tüm silâhlarını topladığından bir tek silâh bile patlamadı. An-

cak feryat ve ağlaşmalar giderek artıyordu. Ahırlardan da, davarlar, katırlar ve atlar, ne bulunursa çıkarılıyordu. Ürken hayvanların çıkardığı sesler, ağlaşan insanların feryadı arasında kaybolup gidiyordu. Kapıları kırarak evlere giren silâhlılar, erzak, eşya ne bulurlarsa çuvallara doldurup hayvanlara yüklüyorlardı.

Bu sırada Lilo, mavzerinin namlusu ile jandarmaları işaret ederek Kopo Hüseyin'e sordu:

— Bunların kaydını göreyim mi?

Kopo Hüseyin biran düşündükten sonra mırıldandı.

— Bırak gitsinler ve başarılarına gelenleri kumandanlarına anlatsınlar. Anlatsınlar ki, bir daha buralara jandarma gelmiye.

Malkaralı birden derin bir nefes aldı. Tatlı canlarını kurtarmışlardı amma, adamlar ceket ve pantolonlarını alıyorlardı.

Dehşet içinde yakarmaya başladı.

— Yapma ağam! Bu halde ovacığa gidene kadar yolda donar kalırız.

Lilo, Malkara'lıya bir tekme atarak bağırdı.

— Bunca ahaliye günlerdir zulmedersiniz. Çarşıda panayırdı, Türkçe konuşmaz diyerek, marabaları çevirip döver söversiniz. Ormanda ruhsatsız ağaç keserler diye avradlarımıza olmadık hakaretleri yapar, asar kesersiniz. Bununla da yetinmez, bizden ata yurdumuzu terketmemizi istersiniz.

Malkaralı tekmenin acısı ile iki büküm, ceket ve pantolonunu çıkarmaya davrandı. Sıra postallara da gelmişti.

Daha sonra on jandarma karlar içinde don gömlek yola koyulmuşlardı.

Gece karanlığında sarp kayalıklardan geçerek yol almaya çabalıyorlardı. Gökte en ufak bir yıldız bile yoktu. Sık bir meşe ormanına girdiklerinde Söke'li diz çöktü. Malkaralı Yusuf, Eğin'li ile birlikte omuzundan tutup kaldırdılar.

— Ovaciğa yarım saatte varırız. Dinlenmeye kalkarsak bu Allah'ın dağında donar kalırız.

Sökeliyi kollarından tutarak yürütmeye çabladılar. Donmamak için koşarak yürüyorlardı.

Eğin'li «Bir kurt sürüsüne rastlarsak işimiz bitik» diye haykırdı.

Söke'li : «Beni bırakın, canınızı kurtarmaya bakın. Ayak bağı oluyorum size.» diyerek yalvardı.

Malkara'lı da gözleri ile karanlığı delmeye çalışarak:

— Konuşma ulan! Dikkat et de bir uçurumdan yuvarlanmayalım, diye soludu.

Nefes nefese kalmışlardı. Donmamak için hareketlerini çabuklaştırarak yürümeye çalışıyorlardı. Ancak tabanları donmuş ve yer yer de yarılmıştı.

Can kaygusu ile tabanlarının sancıldığını duymuyorlardı. Meşe ormanından çıkacakları sırada jandarmalardan bir dehşet içinde haykırdı.

— Şuraya bakın yahu!

İşaret ettiği yöne baktıklarında iri bir karaltı görerek, iliklerine kadar titrediler.

Dersim dağlarında sık görülen siyah bir ayıydı, bu... Bulunduğu yerden hareketsiz onları gözlerdi. İri gözleri kandil gibi yanardı.

Malkaralı, «Kayalıklara koşun!» diye haykırdı. Can kaygusu ile bir kat daha dirilmiş olarak, soluk soluğa koşular.

Sağlarına, sollarına, önlerine, arkalarına iri taşlar düşüyordu.

Ayı, arkalarından kayaları savurup duruyordu. Kayalık bir yerde arazinin özelliğinden yararlanarak, koşmaya çabaladılar. Bastıkları karların üzerinde yarılan tabanlarından, kanlı izler bırakıyorlardı.

Sökeli bir kez daha yalvardı.

— Size mani oluyorum. Ne olur barıkan beni! Eğinli onu koşturmaya gayret ederken, bağır-
dı.

— Sana uyup, dediğini yapsak bile, Yarbay bize iyi yaptınız der mi? Alayımızı mahkemeye verir.

Biraz sonra, belirsiz ışıklar görülmeye başladı. Malkaralı «Ovacığa vardık» diye sevinçle haykırdı. Son güçleriyle koşup Ovacığa girdiklerinde, bu defa sokaklarda dolaşan itler ürkemeye başladılar.

İçlerinden bir ikisi hırlayarak Saldırmaya davrandı. Eğinli yerden bir taş alıp hisimla savurdu.

— «Ule çektiğim yeterli pis it!»

İsabet olan hayvan, uluya, uluya kaçarken, onlarda Ovacığı örten beyazlığın üzerinde çıplak ayakları ile karları kütürdeterek yürümeğe çalıştılar.

Ovacık jandarma karakolunun nöbetçisi inleye, inleye odadan içeri giren çıplak adamları görünce şaşırıp silâhına davranacak oldu.

Gözleri ayaklarına takılınca, adeta dondu kaldı. Ayakları paramparçaydı. Tenlerinin rengi mosmor olmuştu. Her biri odanın bir köşesinde yığılıp kalmışlardı.

Nöbetçi jandarma, kendini toplayarak, bütün eratı yataklarından kaldırmıştı. Bu arada üsteğmen-
de uyanıp koştuğunda, durumu görünce, meseleyi hemen anladı.

— Adamları sıcağın çıkarmı diye avaz, avaz, bağırırdı.

Sıcak odada sere serpe baygın yatanlar, koridora taşındılar. Bu defa jandarmalar, dışardan getirdikleri karlarla, vücutlarını ovarlarken, bir jandarma da doktor çağırmaya koştu.

Az sonra doktor gelmiş ve jandarmalar da seyyar askeri hastahaneye götürülmüşlerdi.

Jandarmalar hastahaneye gönderildikten sonra Sıtkı Üsteğmen yanındaki çavuşa «Korkunç bir şey!» diye mırıldanarak hayretle başını salladı.

Bunca adamın, cırılçıplak dağ, tepe, orman aşarak, donmadan Ovacık'a varması akıl almaz bir işti.

— Başka birisi söyleseydi inanmazdım, diye hayretle tekrar, başını salladı.

Çavuş, «Kopo ile Lilo'nun marifetleri bunlar» diyerek söylendi.

Sıtkı Üsteğmen, Arapgirliydi. Babasını onsekiz yıl önce Avaz'da Dersimli'ler vurmuşlardı. Bu nedenle amansız bir Dersimli düşmanıydı. Bu yörenin insanlarına çok sert tedbirlerin uygulanmasını öteden beri savunurdu.

Öfkesi yeniden kabarmıştı ki, birden binbaşının geldiğini gördü. Çavuşla birlikte esas duruşa geçerek binbaşığı selâmladılar.

Binbaşı heyecanlıydı.

— Munzur'un doğusundaki zerenek'i basmışlar, Bu işte Diztaşlı Hasan Ağa'nın parmağı vardır! diye soluk soluğa konuştu.

Sonra, Sıtkı Üsteğmen'e döndü.

— Durumu telsizle Hozat'a bildirin.

Sıtkı üsteğmen selâm verip, uzaklaştı. Bir saat kadar sonra, Hozat'ta bulunan dağ takip alayının karışı emrini getirmişti.

Buna göre seyyar jandarma taburu. Diztaş köyü

civarında geniş bir tedbir faaliyetine girişecek ve Beyt Uşağı Reisi Diztaş'lı Hasan Ağa, Demenan Aşireti Reisi Cubikeşoğlu Ahmet, Keçel Uşağı Reisi Ağayı Halil Ağa, yakalanıp, Hozat'a gönderileceklerdi.

Telsiz emrini bir solukta okuyan Binbaşı, Üsteğmenin gözlerinin içine baktı:

— Tabur alârm durumuna geçecek teğmen!

Yarım saat sonra seyyar jandarma taburu Diztaş istikametinde, Ovacık'tan ayrılıyordu. Yerde kar diz boyunu geçiyordu. Bu yüzden tabur, ağırlıkları ile yürümekte oldukça zorluk çekiyordu.

Bir düzlüğe çıktıklarında bazı askerlerin öksürükleri ile, makinalı tüfek ve dağ toplarını taşıyan katırların horklamalarından başka ses duyulmuyordu.

Zaman, zaman kayalıklardan duyulan kurt ulularını sinirleri alabildiğine geriyordu. Her taraf bembeyazdı. Ve ayaz insan nefesini donduruyordu.

Sıtkı Üsteğmen içinden alabildiğine küfür ediyordu.

— Adamın sümüklerini bile donduruyor, Cenabet hava diye kendi kendine söylendi.

Bu adamların yüzünden babasız büyümüşü.

— Babanı Dersim'liler vurdu.

— Babanı hem soydular, hem de öldürdüler çocuğum,

— Babanı aleviler vurdu yavrum. Bunlar, mum söndürüp bacılarının koynuna girerlermiş. Kızılbaş denir bunlara.

Yıllardır anasının kendisine aşılacağı lâflardı bunlar. Anası, zaman zaman, babasını hatırladığında, yeniden ağlamaya koyulur, sonunda da, Dersimli kızılbaşları anlatırdı oğluna...

Tüm çocukluğu bu dolduruşları dinlemekle geçmişti. Sıtkı Üsteğmenin...

Bazan, babasının elini tutmuş, yoldan geçen yaşıtlarını görünce isyan ederdi buna.

— Sen tasalanma ana! Ben de babamı vuran Dersim'linin yanında öcümü komam!

Çocuğunun bu sözleri üzerine, Rukiye Hatunun yüzünde mutlu gülücükler uçuşurdu.

Sonradan, Albay olan dayısının yardımı ile askerî liseye, üç yıl sonra da Harp okuluna girip mezun olmuştu. Yanında yürüdüğü binbaşı da Dersim insanını anlatıyordu Sıtkı Üsteğmene.

— Ağalar, Şihlar, Seyitler bir aradan çekilseler, kimsenin burnu kanamaz. Zeki, yetenekli, yiğit insanlardır. diyordu.

Sıtkı Üsteğmen itiraz etti buna...

— Dersimli asırlarca, başında Ağa'yı, bilmiştir. Toprağı olmadığı için yaşamını eşkiyalıkta sürdürmüştür. Asırlarca, devlet içinde devlet gibi hareket etmiştir. Devlet nizamı, devlet anlayışına kafası ermez. Devletimiz silâh kullanmadan buralarda nizam sağlayamaz. Ağalarının peşini bırakmaz buranın insanları.

Binbaşı, Üsteğmenin sözünü kesti,

— Devlet çok zengin olmalı. Erzincana, Malatya'ya, Elâzığa yapmalı fabrikaları, Bak o zaman, Ağa'nın, Şih'in çevresinde bir tek adam kalır mı? Asırların oluşturduğu cehalete rağmen zekidir Dersim insanı.

Sıtkı Üsteğmen güldü.

— Fabrikada çalışmaz bu adamlar. Fabrikayı da soyarlar.

Binbaşı acı acı güldü.

— Gerçekte çilekeştir Dersim'in Türk alevîleri. Toprak ağanıdır. Hükümrânlık ağanıdır. Halkın devletle olan ilişkilerini kendi aleyhine olmamak şartıyla ağa düzenler. Dersim'in bugünkü sancılar da, bundan ileri gelmektedir. Cumhuriyet kurulalı ondört yıl oldu amma, Dersimli ağayı aradan çıkarıp devletle direkt ilişki kuramamıştır. Ağa, topraklarında köle gibi çalışanlardan haraç alır, karılarının ırzına geçer, iftira atar, hapsettirir, başkaldıranı da öldürtür. Köylerini içindeki insanları ile birlikte satar. Dersim'de ağa'ya karşı gelmek, Tanrıya karşı gelmek kadar ağır bir suçtur.

Sıtkı Üsteğmen bir şeyler söylemek istedi. Binbaşı onun lâfını ağzına tıkadı.

— Biz Cumhuriyetimizin yasalarını korumak için burada bir savaş vereceğiz. Dersim'de yaşayan yoksul halka karşı değil, onu sömüren bir düzene karşı vereceğiz bu savaşı...

Ovacık'tan ayrılalı üç saat olmuştu ve Kırklar deresine gelmişlerdi. Bembeyaz karlarla örtülü yalçın kayalar dalga dalga göğe yükseliyordu.

Canavar ulumaları kara dumanların yükseldiği Dersim dağlarında, yankılanıyordu.

Binbaşı, Kırklar deresinin dar boğazında taburu durdurdu.

— Burada pusu kurmuşlarsa ve biz de bu boğaza girsek, bir tekimizi sağ komazlar burada. diye soluya soluya mırıldandı.

Sıtkı Üsteğmen bakışlarını ıssız kayalar üzerinde gezdirerek başını salladı.

— İn cin top oynuyor. İnsan yok buralarda.

Binbaşı, onu geride bırakarak boğaza doğru yürüdü. Gözlerini, insana ürperti veren kayalardan

ayırmadan, hareket eden bir şeyler seçmeye çalıştı.

Doğa anlamlı bir azamet içinde sessizdi. Karların örttüğü sık meşelikler çevresinde de hiç bir ayak izi seçilemiyordu.

Yine de kuşkuluydu. Sıtkı Üsteğmene, bir keşif mangası göndermesi için emir verdi. Manga ile birlikte gelen Üsteğmen sordu :

— Beri de geleyim mi binbaşım.

Binbaşı «hayır» dér gibi başını sallayarak :

— Sen geride kal, boğazda keşif yapmadan taburu sokmam buraya.

Sonra karların üzerinde, dikkatle boğaza doğru yürümeğe başladı. Boğazı henüz geçmişlerdi ki bir silâh patladı ve manganın erlerinden biri başını tutarak yığıldı kaldı.

İkinci silâh sesi duyulduğu an, binbaşı elinin koptuğunu sandı. Yaralanan binbaşı, kendini bir kayanın gerisine atarken bağırdı :

— Siper alın!

Kırklar deresi birbiri peşi sıra patlıyan silâh sesleri yankılanıyor, kayalardan çığlar yuvarlanıyordu artık.

Binbaşı soluk soluğa yükselen kayalıklarda hedef seçmeye çalıştı. Kayaların arkasında hem mevzilenmişler hem de iyice yayılmışlardı.

— Kapana girdik!. diye mırıldandı.

İşin kötüsü, Sıtkı Üsteğmen de taburu hücumu kaldırmış ve boğazı zorlamaya başlamıştı. Ancak tabur çevredeki sarp kayalar ve kar nedeni ile açılıp yayılamıyordu. Birbirine âdeta yapışan askerler, yukarlardan açılan ateşle isabet alıyorlardı.

Binbaşı yaralı elinin acısına aldırmadan, avazı çıktığı kadar haykırıyordu.

— Ricat! Ricat!

Sonra kendisi de karlar üzerinde sürüne sürüne geri çekilmeye çabaladı. Mümkün olduğu kadar çinkıntılı kaya diplerine sinerek ilerliyordu. Sağında, solunda kayalara çarpan mermiler, insanın içini titreten vınlamalarla, sekerek yön değiştiriyordu.

Kendini, ateş hattından çıkardıktan sonra, bütün hızıyla geriye doğru koştu ve Sıtkı Üsteğmene doğru hışımla bağırdı.

— Benden emir almadan, taburu niçin dereye soktun.

Sıtkı Üsteğmen, binbaşının yaralı eline bakarak kekeledi :

— Boğazda mahsur kalmıştınız binbaşım.

Binbaşı daha fazla üstelemedi.

— Yaralılar ve şehitleri toplayın, Ovacık'a döneceğiz. Kar üzerinde tabur açılmıyor. Üstelersek bütün taburu kırarlar. Biz onları göremiyoruz amma, onlar bizi açık hedef olarak net görüyorlar. Bahar gelip te, kar yerden kalksın, görülecek hesabımız var onlarla.

Aynı dakikalarda, Kırklar deresinin tepelerinde bir kayanın gerisinde mevzilenmiş olan Hasso Gervo, yanında bulunan Fadi'ye sevgiyle baktı. Kardan yer yer beneklenen siyah saçları, dağ rüzgârının etkisi ile dalga dalga havalanıyordu.

— Geri çekilecekler galiba.

Fadi, soğuktan moraran iri dudaklarını ısırđı sinirinden...

— Tehlikeyi sezip geri çekildiler. Yeterince kıramadık şeytanın dölllerini!

Sonra yumruklarını dereye doğru sıkarak haykırdı.

— Sana kul olmazık Kemal Paşalı!

Ses deredeki karları harman gibi savuran dağ rüzgârına karışarak vadide yankılar yaptı.

Hasso Gevo birden Fadi'nin omuzundan tuttu.

— Hey Fadi! Hasso Gevo bugüne kadar Tanrıdan başkasından yılmamıştır. Gene de yılmayacaktır. Amma bu karışık günlerde Hasso Gevo'nun yüreğine kor düşmüştür. Artık sen benim olmalısın derim.

Fadi'nin kömür gözleri alev alev yanarken, sım-sıkı tuttuğu mavzeri dudaklarına götürüp öptü.

— Suları süt gibi bembayaz akan, dağları dumanlı, Dersim can çekişiyor Ağam! Artık sevgilimiz silâh, kanımız helâldir, bu toprağa. Dersim kan ağlarlarken, senin benim lâfım mı olur ağam?

Sonra eğilip yerdeki karı avuçlayıp bağına bastı.

— Bak gör, yüreğim alev alev, Dersim için yanar ağam. Karlarının beyazlığı, gökyüzüne yükselen yemyeşil ormanları, cenneti andıran Dersim'den bizi sürmek isterler ağam! Son Kemal Paşa'lıyı da kovmadıkça, bize aşk da haram ağam!..

Hasso Gevo'nun yüreğine bir acı düştü, gözünden iki damla yaş süzüldü aktı.

— Affet ,bencil davrandım, diye mırıldandı.

Tipi tekrar yüklenmeye başlamıştı. Göz gözü görmüyor ve kırklar deresi uğulduyor, inliyordu. Dağların doruğundaki karlar aşağılara doğru savruluyordu.

Birbirlerinin kollarına girerek, dağın yamacına tırmanmaya çalıştılar.

Yüzlerine bıçak gibi vuran kar fırtınasından boğulurcasına korunarak, bir mağaraya dar attılar kendilerini...

Kopo Hüseyin beş adamı ile birlikte, onlardan önce varmıştı oraya. Bir Tümseğin üzerine çökmüş sigarasının dumanını, havaya savuruyordu.

Onları, karları silkeleyerek geldiklerini görünce bacısına telâşla baktı.

— Yaran beren, yok değil mi bacım?

Fadi gülümsedi.

— Kemal Paşalı tehlikeyi sezip, geri çekti, askerini. Buna yanarım ağam.

Kopo Hüseyin omuz silkti.

— Asker'i Diztaş'a sokmadık. Bu Dersim için büyük başarıdır. Diztaşlı Hasan Ağa, yukarı mağaralarda, nerdeyse sevincinden zil takıp oynayacak.

Bu sırada iki silâhli ile birlikte Lilo çıkageldi. Hertarafı kardan bembeyaz kesilmişti. Mavzerini bir köşeye itina ile yerleştirirken, mosmor kesilen dudaklarına avuçlarını bastırıp ovaladı.

— Elâziğ'da astıkları, Seyit Rıza'mızın ve ağalarımızın intikamını bugün aldık ağam. Kırklar dere-sinde vurduğumuz askerlerin cesetlerini kurtlar parçalıyor.

Kopo Hüseyin ayağa kalkıp Lilo'yu bağrına basarak, gözlerinden öptü.

— «On iki İmam hatırına and içip bağlanmışık birbirimize. Kemal Paşalı tez geldi, tez dönecek merakınız olmaya...»

Lilo gözlerinden yaşlar akarken mırıldandı :

— Duan ve bereketinle, herşeyin üstünden geliriz ağam. İzin verirsен askerın çekilmesinden istifade ederek, çevre köylerinden erzak ve hayvan toplayak.

Kopo Hüseyin, dalgın dalgın başını salladı.

— Yanına yeterince adam al! Kemal Paşalıya

sığınan köylerin bir güzel haracını alın ki, tüm Dersim'e ibret ola...

Kopo Hüseyin kaşlarını çatarak lâfını tamamladı :

— Hardışel Köyü de, Kemal Paşalıya sığınmış durumda. Bir grup silâhlıyı da, bu köye gönder yağmalasınlar. Köyün akli başında adamlarına şunu söylesinler. Ne haddini bilmez kullar, marabalarısınız ki ağalarınıza, seyitlerinize karşı gelirsiniz. Ki-me güvenir de, törelerimizi çiğnersiniz? Hazreti Ali'nin, Oniki İmamın hatırasına karşı gelerek, günah işlersiniz. Ayağımıza kapanarak pişmanlık getirin. Hükümetin ağa ile kul arasında işi ne?

Hasso Gevo bu cümleyi üç kez tekrarladı.

— Kemal Paşalının ağa ile kul arasında işi ne? Kemal Paşalının Dersim'de işi ne?

Lilo, gözleri dolu dolu olarak, mağaradan çıkar-ken son kez Kopo Hüseyin'e baktı.

— Diztaş'a yeterince erzak ve hayvan gelecektir ağam! Kendine dert etme bunu.

Lilo çıkıp gittikten sonra, bir sessizlik çöktü mağaraya.

— Sürecekler bizi ha! diye kendi kendine söyledi Kopo Hüseyin...

Hasso Gevo endişeyle mırıldandı.

— Sanırım kar kalkıp, bahar gelen de, bu işi kesinkes bitirmek istiyecelerdir. Son model silâhları, talimli askerleriyle Dersim'e yükleneceklerdir. Bu adamları gözü kara görüyorum. Alişir ve Bahtiyar Aşireti Reisi Şahin, Fransa yardım edecek diye Seyit Rıza'yı kandırmıştı. Amma, bu yardım birdenbire kesildi ve bizbize kaldık. Sanırım, bu gözü kara adamlar Hatay'a girmeden önce Dersim'in nizamını

bir an önce temelden değiştirmek isterler.

Kopo Hüseyin dik dik Hasso Gevo'ya baktı.

— Ne demek istersin?

— Demek isterim ki, bize silâh ve mermi lâzım. Ahaliyi peşimizde sürüklerken, bu gözü kara adamlara kırdırtmayalım.

Kopo Hüseyin gülümsedi.

— Bu adamlar, Seyit Rıza'nın Munzur sahili toplantılarına nasıl casus sokmuşlarsa, bir casus ta biz soktuk. Şeytanın sağ bacağı olan Yarbay Kemal, kırk yıl kafa patlatsa, yanbaşındaki casusun kim olduğunu anlıyamaz. Silâh ve mermiden yana sen endişelenme benim bildiklerim var.

Fadi yüzünü buruşturdu.

— Bu Kemal Paşalı ile yedi düvel başedemiş. Şih Saitli bile darağacını boyladı. Bu adamlar için daha geçerli tedbirler düşünsek.

Kopo Hüseyin biran durdu. Sonra :

— Doğru söylersin bacı. En geçerli tedbir bu adamların içine casus sokmaktır. Bizde bunu yapmış bulunuyoruz. Aralarına da fitne sokuldu mu, kurdukları düzen dağılır gider.

Bu sırada bir ayak sesi duydular, gelen Kör Abbas Uşağı Reisi Ali Ağa'nın oğlu Ahmet'ti. Uzun boylu geniş alınlı babayığit bir delikanlıydı. Buz tutan bıyıklarını ovarak, mavzerini yere bıraktı. On kadar adamı da yere bağdaş kurup oturdular.

Kopo Hüseyin, Ahmed'in omuzuna dostça vurdu.

— Senin kol, tabura epey kayıp verdirdi. Tahsin sana Ahmet... Gayretiniz olmasaydı, hem Kemal Paşalı Diştaş'a girer, hem de Diztaş'lı Hasan Ağanın kellesi giderdi.

Kör Abbas Uşağı Ali Ağa'nın oğlu Ahmed, Kopo Hüseyin'in sevincine katılmadı, endişeli ve karamsar-
dı.

— Epey askerini kırdık Kemal Paşalının. Ba-
bamdan vasiyetliyim. Bu gözü kara adamların kanı-
na girmişsen, sakın kendini sağ teslim etme. Yap-
mayacakları işkence, eziyet yoktur, derdi babam.

Koç Uşağı Reisi Kopo Hüseyin dalgın mırıldan-
dı.

— Haklısın yiğit, bir yerden sonra bu adamlar-
da artık merhamet arama. Seyit Rıza'nın evinde üç
gün misafir kaldıktan sonra, Eğin'de ortalıktan kay-
bolan Suriye'li İzzettin'in başına gelenleri duydu-
ğumda ödüm kopmuştu. Suriyeli'nin kemiklerini kı-
rarak konuşmuşlar. Fakat, işi sonuna kadar sür-
dürmeye mecburuz (*). Ya, bu adamlara itaat edip
Trakya'da boğaz tokluğuna taş kıracağız, yahut
kullarımızın, başında sonunda dek mücadele ederek
şerefimizle öleceğiz.

Hasso Gevo birden lâfa girdi.

— Karşımızda ki düşman bilinçli ağam. Her
adım atışında ki, sonucu hesapladıktan sonra yürü-
yor. Düşmanımızın simgesi Yarbay Kemaldir. Bu
adamı bir baskınla temizleyebilirsek, Kemal Paşalının
da, kolu kanadı kırılır, önümüze gelir diz çöker.

Kopo Hüseyin alnını ovuşturarak kendini dü-
şünmeye zorladı.

— Başarısızlık halinde maruz kalacağın işken-
celeri aklına getirdin mi?

Fadi hışımla ayağa fırlayarak :

— Biz alevîyiz. Biz başaracağız. Kimler Alevî
olabilir bilmezsiniz? Meslekte Kâmil olanlar, Sıh-

* Dersim 1937

hatte Kâmil olanlar, Ahlâkta Kâmil olanlar. Amma Hamam tellâği, mezbah, kesicileri alevî olabilir mi? Doğuştan sakat olanlar, iğrenç derecede çirkin olanlar alevî olabilir mi? Kötü Ahlâklılar alevî olabilir mi? Yezidiler, münafıklar, menfaatperestler alevî olabilir mi?

Genç kızın bakışları dışı bir kaplanı andırıyordu. Gözleri çakmak, çakmak yanarak devam etti.

— Dersim'in can düşmanı Yarbay Kemal mutlaka tepelenmelidir. Yarbay Kemal tepelenecektir. Gelinlerinin güzelliği, erlerinin yiğitliği dillere destan olan Dersim için ben gönüllüyüm bu işe...

Kör Abbas Uşağı Reisi Ali Ağa'nın oğlu Ahmed itiraz etti.

— Bu iş sana düşmez, diye ayağa fırladı.

Hasso Gevo, hırsıyla dudaklarını ısırıldı. Ahmed'in Fadi'ye olan tutkusunu öteden beri bilirdi. Ancak renk vermemeye gayret ederek, önüne baktı.

Fadi «Bu görev hepimize düşer», diye haykırdı. Sesi mağarada çın çın öttü. Hasso Gevo büyülenmiş gibi Fadi'ye bakarken genç kızın bakışları mağaranın tavanına ok gibi saplandı.

— «İmanım Ali, canânım Ali, dinde İmanım Ali, İki cihan serveri, Allahın Arslanı, Yâ Muhammed, Yâ Ali! Hu! Hu!

Ve bir türkü söylemeğe koyuldu Fadi.

**Ol benim şâhımı görmeye kim gider?
Zevk ile safâsın sürmeye kim gider?
Asâsı elinde, kemeri belinde,
Hocası önünde ölmeğe kim gider?**

**Şehidin kanını, yumazlar tenini
Hak için canını, vermeye kim gider?
İncidir dişleri, kalemdir kaşları,
Hak için başları vermeye kim gider?**

**Şâhımın özünü, severim yüzünü
Gün gibi yüzünü, görmeye kim gider?
Pir Sultan illeri, uzaktır yolları
Bahçede gülleri dermeğe kim gider?**

Fadi'nin gözlerinden yaşlar yanaklarına doğru süzülüyordu. Birden bütün içtenliği ile haykırdı :

**Lâ ilâhe illâllah, lâ ilâhe illâllah, lâ ilâhe illâllah
Allah hû, yâ Allah, Allah hû, ya Allah!**

Bu haykırıştan sonra birden duruldu. Fadi, Mağaranın içinde bulunanlara doğru bakarak tatlı bir sesle mırıldandı.

— Şimdi sıra Kerbelâ şehitleri için şerbet dağıtmağa geldi amma, Dersim'i baştan başa örten kardan başka dağıtacağım birşey yok.

Koşarak mağaradan dışarı vardı, Kar'ı avuçlamış olarak geri döndü. Herkes Fadi'nin avucundaki kardan birer parça aldılar.

Bunu yaparken de haykırdılar.

— Hüseyin'e rahmet! Yezid'e lânet!

H OZAT Kışlasının konferans salonunda alayın tüm birlik subayları, sessiz beklemekteler. Kimi fısıltı ile konuşuyor, kimi düşünüyordu. Birden «Dikkat» komutu ile tüm subaylar muntazam bir şekilde ayağa kalktılar.

Gelen yarbay Kemal'di. Salonunda bulunan subayları «Hazırol» durumunda başı ile selâmladıktan sonra herkesin yerine oturmasını emretti.

Rengi soluktu ve ilk bakışta üzüntülü olduğu görülüyordu. Keder yüklü omuzları arasında başını dik tutmaya çalışarak masanın arkasında ki iskemleye çöktü.

— Dersim konusunda siz subaylara bazı uyarılarım olacak. Uyarılarımın sonunda subaylar bana serbestçe sorular sorabilirler ve hatta tartışmalara girebilirler. Ancak bu tartışmalar ve sonra da, verilecek emirler eksiksiz uygulanacaktır. Ben şimdi, Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu günden bu yana geçirdiği aşamaları ve karşısına çıkarılan engeller hakkında size konferans verecek değilim. Şeyh Sait isyanı, Ağrı İsyanlarının dış kökenleri hakkında hepinizin yeteri kadar bilgisi vardır. Keza İzmir suikası, Menemen hâdisesi v.s. olaylarda Cumhuriyetimize kurulan tuzaklar hakkında sizleri bilgi sahibi yapmıştır. Ben Dersim olayının nedeni ve tarihsel gelişimi hakkında, sizlere bilgi vermeden önce Avrupa'da ki devletlerin kuvvetler ayrılıklarına temas etmekte fayda görüyorum. Çünkü dünyamız şu günlerde

patlamaya hazır bir barut fıçısı haline gelmiştir. Ve İkinci Dünya Harbinin alârm zilleri çoktan çalmıştır. Zamanımıza kadar Türklerin içinde çeşitli ayrılıklar yaratarak körükleyen İngiltere ve Fransa bugün için tasada, kederde ortak devletler durumuna düşmüşlerdir. Geçen yıllarda Genç Türkiye Cumhuriyetini müşkül duruma düşürmek için Dersim İsyanını körükleyenler, bugün kendi başlarının derdine düşmüş devletler olmuşlardır.

Türkiye'nin Tunceli problemini kendi menfaatlerine dönüştürecek ne zamanları, ne de güçleri vardır. Çünkü ulusal çıkarları Almanya ile çatışmıştır.

Avrupanın karşı gücü olan Nazi Almanyasının hedefleri bizce bellidir. Bugün için Türkiyemizle menfaat çatışmasına girmesi bahis konusu değildir. Almanya bizce bilinen hedefleri ele geçirme başarısını sağladığı takdirde bile, yeni yeni meselelerle karşı karşıya gelecektir. Sovyetler Birliğinin de kararsız tutumuna dikkatlerinizi çekerim. Bu ülkenin çıkacak dünya harbinde ve ilk aşamada hangi güçlerin yanında yer alacağı bugün için belli değildir. Varsayımlar üzerinde durmak istemiyorum. Fakat Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşını, karşılamadan önce, halli gerekli problemlerinin başında Tunceli meselesi gelmektedir.

Bu mesele çok kısa sürede bitmeli ve Türkiye Dünya Savaşını tüm bir bütünlük içinde karşılamalıdır. Türkiye savaşa girmese bile savaş sonunda dünyada belirecek hâkim güçlerin karşısına, millî bütünlüğü içinde çıkmak zorundadır.

Yarbay Kemal kendisini pür dikkat dinleyen subayların yüzüne bakarak konuşmasını sürdürdü.

— İkinci Dünya Savaşı yakındır arkadaşlar.

Türkiye'nin bu kuvvetler ayrılığında tarafsız kalıp kalamayacağı meçhuldür. Bir yerde Avrupadaki güçlerin aralarında çıkar anlaşması yaparak Dünya Savaşını erteleyebileceklerini düşünsek dahi, bu takdirde Hatay meselesinde Fransa ile çatışmamız mümkün olacaktır. Savaşı erteleyebilirler diyorum. Çünkü Avrupa'da bu güçler palazlandığı sürece, sonunda çatışmaları kaçınılmaz tarihi bir gelişmedir. Bugün için dünyada üç emperyalist güç hakimdir. Anglo Sakson emperyalizmi, palazlanmak isteyen Cermen emperyalizmi ve yine palazlanmak emelinde olan Slav emperyalizmi. Bu emperyalist güçlerin kullandıkları silâhların en önemlisi doktriner silâhlardır. Maksat ve gayeleri millî çıkarları açısından başka ulusları alabildiğine sömürmektir.

Anglo - Sakson emperyalizmini tarihsel gelişimi içinde bugün İngiltere temsil etmektedir. Sömürgeleri ve dominyonlarıyla zirvededir ve bunun muhafazası için gayret sarfetmektedir. Kader birliği ettiği Fransa'nında insafsızca sömürdüğü sömürgeleri vardır. Keza Hollanda ve Belçika'nın da sömürgeleri vardır. İngiltere - Fransa ikilisi ile ortak bir kadere sahiptirler, Çünkü bugün nazizm doktrini ile güçlü bir Almanya ortaya çıkmıştır. Gerçekte Cermen emperyalizminden başka birşey değildir Nazizm... Ulusal çıkarları açısından sömüreceği geniş topraklara ve halk yığınlarına ihtiyacı vardır Almanya'nın. Bu nedenle, Sömürgeci devletlerle çatışması yakındır.

Kuzey Komşumuz Sovyetler Birliği'nin de hangi güçler safında yer alacağı hususunda, bir görüşe sahip değiliz. Estonya, Letonya, Litvanya gibi küçük Baltık devletlerini yutmak için iştahlandığını biliriz. Türkiye'mizin boğazları ve doğu vilâyetleri üzerin-

deki emellerini de biliriz. Kullandığı doktriner silâh komünizmdir. Tatbikatta bu doktrin, bu devletin başka ulusları sömürsüne bir kılıf olmaktan öteye geçemeyecektir. Ancak, hangi safta yer alacağı konusu, varsayımdan başka birşey değildir. Çünkü Kapitalizm - Komünizm kader birliğini bugün için mümkün görmüyoruz. Fakat Almanya'nında, Ukranya'nın zengin tahıl ve madenlerinde gözü olduğunu biliriz.

Bu sırada bir yüzbaşı söz istedi :

— Kapitalizmi geçirdiği tarihsel gelişimi açısından daha tecrübeli ve daha bilinçli görüyorum. Bu bakımdan ilk aşamada, bir Alman - Rus çatışması bahis konusu olabilir mi? Çünkü böyle bir çatışma sonunda taraflardan biri mezara girecek, diğeri hastahanelik olacaktır. Bu yeni durum karşısında daha da palazlanacak İngiltere ve Fransaya sömüreceği geniş sahalar meydana çıkacaktır.

Yarbay Kemal biraz düşündükten sonra karşılık verdi :

— Sizin düşünebildiğiniz bu ihtimali, Gerek Nazi Almanyası, gerekse Sovyetler Birliği çoktan nazarı itibare almışlardır. Bu varsayım Birleşik Amerika ve Japonya'nın güçler arasındaki yeri ve politikaları saptandıktan sonra düşünülebilir. Kısaca şunu söylemek isterim. Yakında dünya birbirine girecek milyonlarca insan ölecek, kentler yıkılacak ve birçok devlet tarihten silinecektir. Türkiye bu tarihsel gelişim içinde Hatay'ı emperyalizmin pençesinden koparıp almaktadır. Fakat Türkiye tüm iç meselelerini çözümlemiş olarak, İkinci Dünya harbini karşılamak zorundadır. Güçlü, uyanık bulunduğumuz sürece, hem kan ve ateş çemberinin dışında kalır, hem de

bu çatışmadan sonra hastahanelik olacak devletlerin ülkemiz üzerindeki isteklerine karşı direniriz.

Sözünü bitirip kartal gibi bakışlarla, salonda bulunan subayları, tek tek süzdü. Tüm subaylar nefeslerini kesmez bir durumda kıpırdamadan bu kartal bakışlı yarbayın yüzüne bakıyorlardı.

Kemal bir süre sonra kelimelerin üzerine basa basa, konuştu :

— Tunceli meselesi altı ay içinde bitmelidir. Tüm mukavemet yuvaları, kesin tasfiye edilecektir. İkinci dünya harbi başlamadan önce Türkiye bu meselesini kökünden halletmek zorundadır. Ülkemizin bütünlüğü ve tarihteki son Türk Devletinin yaşaması için sizlerden fedâkârlık bekliyorum.

Gözleri dolu dolu olmuştu. Sesi boğuklaşınca biran durdu. Boğazında düğümlenen hıçkırığı boğmak için dudaklarını ısırıldı.

— **Balkan harbi, Trablusgarp, Yemen çölleri, Kafkas Galiçya ve Çanakkale, Anadolu savaşı ve kurduğumuz genç Cumhuriyet. Son otuz beş yıl boyunca kaybettiğimiz milyonlar. Hepsi de bizim kuşağın çocukları. Bugün de yine elimizde silâh, karşımızda ülkemizin çocukları... Gerçek de, feodal bir düzenledir savaşımız. Fakat maalesef asırların oluşturduğu çağ dışı bir düzeni, dinî ve iktisadî ilişkiler nedeni ile yere seremedik. Asırlarca yoksul ve cahil bırakılmış insanlarımız ağa - devlet mücadelesinde ezildi durdu. Halâ da, ezilmekte ve sürüm sürüm sürmektedir. Ağa ile halk arasındaki ilişkileri koparma yolundaki tüm gayretlerimiz başarısızlığa uğramıştır. Biz işin başında bu yörenin insanlarına zarar vermeden bir düzeni tasfiye etmek istiyorduk. Fakat başaramadık ve askerî harekâttan zarar gördü hal-**

kımız. Sizler geniş bir alana dağılacak ve harekât sırasında, insiyatifinizle karar verme durumunda olacaksınız. Karar verirken askerî harekâtı zaafa uğratmamak kayit ve şartıyla, halka zarar vermeden ateş çemberinin içinden çekip almayı bir görev bileceksiniz.

Bu sırada Sıtkı Üsteğmen söz iştedi :

— Askeri birlik tehlikeye düştüğünde veya mukavemet gördüğümüzde bu uyarınızı dikkate alacağız mı?»

Kemal biran durakladı.

— Hepiniz görev sırasında gerçek bir sorumlulukla karşı karşıya kalacaksınız. Öylesine durumlarla karşı karşıya kalacaksınız ki, kimse size emir veremeyecek ve kararınızı siz verip siz uygulayacaksınız. Önce devlete ve vatanınıza, sonra da, vicdanınıza karşı sorumlusunuz. Hissî ve ihtiyatsız hareket ederek emrindeki birlikleri kaybedenler, askerlerimizi kırdıranlar da bana karşı sorumludur. Birlik komutanları bu son uyarımı dikkatle değerlendirmelidir. Güç bir görev yapacaksınız. Çünkü tüm sorumlulukları omuzunuzda taşıyorsunuz.»

Sonra birden ayağa kalktı.

— Toplantı bitmiştir beyler.

Salonda bulunan subayları selâmladıktan sonra dışarı çıktı.

Koridorda sakallı temiz giyimli yaşlı bir adam yarbayı bekliyordu. Kurnaz bakışlı, sevimli cin gibi bir adamdı.

Dağ takip alayının müteahhidi, Hozat'lı Seyit Kasım diye anılırdı.

Yarbay Seyit Kasım'ı görünce gülümsedi.

— Alayın erzakları aksarsa bozuyoruz.

Hozatlı Seyit Kasım kurnaz bir gülümseme ile ellerini oğuşturdu.

— Erzaktan yana tasalanma kumandan. Kar tipi aldırılmaz Elâziğ'dan, Erzincan'dan, getiririz erzakları. Bir tek neferimizi aç komayız.

Hozat'lı Seyit Kasım Dersim'in namlı zenginlerindendi. Sürüsü sayısız, toprağı boldu. Dersim isyanı patlak verdiğinde, araya araçlar koyarak devlete hizmet talebinde bulunmuş ve müteahhidliği ele geçirmişti.

Yarbay Kemal, Hozat'lı'nın omuzuna dostça vurdu.

— Hozat'a varıncaya dek, eşkiya senin kervanı da vurmasın Kasım.

— Biz hizmette kusur etmiyoruz kumandan, Kemal, Hozat'lı'nın dilinin altında birşey sakladığını sezmişti. Bir türlü açılıp söyleyemiyordu.

— Bir derdin varsa çekinme Hozat'lı.

Hozat'lı Kasım, bunun üzerine cesaretlenererek açıldı :

— Bizim oğlanı, gelecek yıl ziraat mektebine göndermek isterim. Bana bir yardımın olur mu diye düşünürdüm.

Kemal gülümsedi.

— Tunceli'li gençler için okullarda tercih yaptırıyoruz, Hozat'lı. İsteddiği ziraatçi olmasa, bizde yazısını yazar, postalarız, Halkalıya. Çocuğu meslek okuluna vermek istemen beni de memnun bıraktı Hozatlı. Sadece senin çocuğunu değil, tüm Tunceli'leri meslek sahibi görmek istiyoruz.

Hozat'lı Seyit Kasım önüne bakarak mırıldandı :

— Tunceli halkı sağlığına duacıdır kumandan.

— Pek duacı sayılmaz Hozat'lı. Seyit Rıza, Be-

si ve diğ er asılan ağ alar için, köylerde ağı tlar yakılır, yol köprü yapılmasına karşı çıkılmış.

— Ahali batı Anadolu'ya gitmek istemez kumandan, oraların havasına, suyuna alışık değ iliz derler.

Yarbay Kemal'in bakışları sertleş ti.

— Biz tüm Dersim'i sürmüyoruz ki. Mer'ası, toprağı olmayan köyleri boşaltıyoruz. Dediğ in gibi yerinde bırakalım, peki ne ile geçinecek bu adamlar?

Kasım yutkunup duruyordu. Kemal kartal gibi bakışlarını Hozatlı'nın üzerinden ayırmadan devam etti.

— Tekrar başıboş bırakırsak, çaresiz eşkiyalığ a döner bu adamlar. Bu sebeple, Batı Anadolu'ya çaresiz gideceklerdir. Ancak ve ancak mer'ası toprağı bulunan köyleri yerinde bırakacağız. Bu köylerdeki ağ alara da kurtuluş yoktur. Gideceklerdir buradan.

Kumandanlık odasına geldiklerinde, Yarbay Kemal gülümsedi. Silo Fistan Süleyman kendisini beklerdi. Alayın kılavuzu olan, bu uzun boylu sıırım gibi genç Demenan'lıydı. Vaktiyle askere götürülmesi için kadın fistanı giydiğ inden adı Silo Fistan Süleyman'a çıkmıştı.

Kemal de bu delikanlıyı Fistanlı Süleyman diye çağırırdı. Tüm Dersimi avucunun iç i gibi bilirdi. Alaya yaptığ ı hizmetler nedeni ile Kemal, Fistan'lı Süleyman'ı çok sever ve şaka yollu da takılırdı.

— Ne sebebe odamın kapısında dikilirsin, Fistanlı.

Süleyman'ın yüzünde gülücükler uçuştu.

— Senelerce öncesi giymiştim fistanı, jandarmanın eline düşmemek için. Ben artık pantol giyerim kumandan.

Yarbay Kemal, bu sevimli delikanlının omuzuna dostça bir yumruk salladı.

— Hele sen bir süre beni bekle Fistan'lı. Hozat'ın içinde dolaş, halkla konuşmak isterim.

Sonra, Hozat'lı Seyit Kasım ile birlikte, odadan içeri girdi.

— Asker bu karda kışta, eşkiya peşinde koşacağına benzer Hozatlı. Çevre kasabalardan, pekmez toplamanı isterim. Şu sıra Ilıç, Arapgir ve Eğin'de her evde bol pekmez vardır. Adamlarını buralara sal, çok miktarda pekmez isterim.»

Hozat'lı Seyit Kasım, yutkundu.

— Sanmam ki ahali bu karda kışta, pekmezini satsın. Hemen bulmak zor, kumandan.

Kemal masasına oturacağı sırada konuşmayı kesti. Daha sonra :

— Cimrilik yapmaz, parayı basarsan pekmezi bulursun, Hozat'lı. Hem öyle su katılmışını değil, Pekmezin halisini bir hafta sonra isterim.

Masasında çalışmaya koyuldu. Hozat'lı bir süre ayakta dikildikten sonra, çıkıp gitmeğe davrandı.

Tam çıkacağı sırada Kemal seslendi.

— Daha önce de uyarmıştım. Yine söylüyorum. Adamlarına tembih et, biri çıkıp da, pekmezlerin içine yabancı madde karıştırmasın.»

Hozatlı Seyit Kasım irkildi, Korkudan sakalı titreyerek, Kemal'e dehşetle baktı.

Bu kartal bakışlı adamın yüzüne ne zaman dikkatli baksak yüreği ağzına geliyordu.

— Endişelenme kumandan. diye kekeledi, daha sonra ayakları birbirine dolana, dolana kendini dışarı dar attı.

Kemal, masanın üzerindeki dosyalar üzerinde bir süre çalıştıktan sonra kalktı. Belindeki tabanca-

sını yokladıktan sonra, kaputunu giyip dışarı çıktı. Fistanlı Süleyman ayakta dikilmiş bekliyordu.

Kemal Fistanlıya takıldı.

— Fistan değil de, üzerindeki asker kaputu yakışmış. Hele, hele ayağındaki fotinler.

Fistanlı acı acı güldü.

— Tüm Dersim'linin ayağının sağlam, sırtının pek, karnının tok olmasını isterim. Senelerce, insafsızca sömürdü bu ağalar bizi. Karnımız sıcak aş, sırtımız pamuklu görmedi kumandan. Yinede Dersim insanının yakasını bırakmamak için devlete olmadık iftiralar ederler, devletin Dersim'lilerin de babası olmasını istemezler.

Birlikte kışladan çıkacakları sırada, Sıtkı Üsteğmen koşup geldi.

— Muhafız almadan mı çıkıyorsunuz yarbayım?

Kemal «İstemez» diyecek oldu. Ancak Sıtkı Üsteğmen itiraz etti.

— Hiç olmazsa ben geleyim efendim. Dağ, taş düşman dolu.

Yarbay Kemal biran durakladı.

— Size kimseyi düşman görmemenizi tavsiye ederim. Buradaki insanlar da, bizim halkımızdır. Düşmanlık gösterisinde bulunmamakla beraber, temkini de tavsiye ederim. Sen de gelebilirsin teğmen.

Birlikte kışladan dışarı çıktıkları sırada, geride kalan Sıtkı Üsteğmen iki askere kendilerini takip etmelerini işaret etti.

Hozat kardan beyaz bir gelincik gibiymiş gibiydi. Doğuda kalan Kızıl Dağ beyazlıklar içinde pırlıl pırlıl yanıyordu.

Dağın zirvesi bulutları delip geçmişti.

Dağın eteğinde, kar suları ile kabaran Hozat

deresi yamaçlardan yuvarlanan odun ve buz parçalarını sürükleyip götürüyordu.

Silo Fistan Süleyman, Yarbay Kemal'e az ötedeki pazarı işaret etti.

— Bugün buranın pazar yeri Yarbayım. Çevre köyleri kar kış demez, yumurtasını, peynirini, yağını getirir, satar parasıyla; gaz yağı, şeker, tütün tedarikini görür döner. Kimisi de katır sırtında hastasını hükümet tabibine getirir.

Yarbay Kemal'in pazara girmesiyle satıcılar ile alıcılar arasında bir dalgalanma oldu. Toparlanıp, soğuktan mosmor kesilmiş dudaklarından zoraki gülücüklerle selâm vermeğe çalışıyorlardı.

Yarbay Kemal, tulum peyniri satan bir kadının yanına yaklaştı.

— Sen nereden geldin bacı?

Kadının gözleri önce korku ile açıldı. Ancak yarbay'ın yüzündeki şefkat ifadesini farkedince karşılık verdi hemen.

— İnciya köyünden getirdim ağam.

— Erin yok mu senin?

— Katırdan düştü. Beli incindi. Evde yatar.

Bu sırada Yarbay Kemal'in yanına genç bir kız sokuldu. Mahallî giysileri içinde gözleri alev alev yanardı.

— Kumandan maruzatım var.

Yarbay Kemal kızın güzelliği karşısında doğruldu birden. Ancak bakışlarını beğenmemişti.

— Söyle bacı!

Bunu söylediği anda, kızın işliğinin içinde duran sağ eli birden yay gibi kalktı. Pırl pırl bıçağın ışığı ile Kemal kendini birden yana çekti. Bıçak kaputunun omuzunu sıyırdı geçti.

Ve ortalık karıştı birden. Kemal tabancasını çekmeğe davranırken, Süleyman onu itip düşürdü.

Kemal yerde silâh sesleri ile birlikte düşenlerin olduğunu gördü. Sıtkı Üsteğmen, iki asker ile birlikte ateş açmıştı. Süleyman koşup Yarbay Kemal'i düştüğü yerden kaldırdı.

— Kusura bakma kumandan, hedef sendin!

Kemal şaşkıncı. Biraz önce konuştuğu peynirci kadın sırtüstü yatıyordu. Alnı delinmiş, gözleri açık gitmişti.

Süleyman nefes nefese konuştu.

— Kız bıçağı kaldırıp tutturamayınca, adamın biri onu kurtarmaya davrandı, kurtardı da. Kolundan tutup Hozat deresi istikametinde koşturdu. Diğeri tabanca ile seni vuruyordu ki, salladığı kurşun; peynirci avradı buldu. Sıtkı Üsteğmen peşlerinden koştu.

Bu sırada bir takım asker, başlarındaki teğmenle koşup gelmişti.

Yarbay Kemal «Hozat deresine doğru kaçtılar.» diye seslendi. Takım da o yönde takibe başladı.

Sıtkı Üsteğmen'in heyecanla açtırdığı ateşle iki köylü vurulup dünyalarını değiştirmişlerdi. Çarşının orta yerinde upuzun yatıyorlardı. Saticılarda, alıcılar da korkudan mallarını orta yerde bırakmışlar, köşe bucak kaçmışlardı.

Yarbay Kemal, Süleyman ile birlikte Hozat kılasına dönerken dalgındı.

Dersimli isyancılar için bir numaralı hedefti. Çok yakınlarına sokuldukları halde tutturamamışlardı.

Süleymanı yerine gönderdikten sonra odasına çıkıp bir sigara yaktı.

Düşünceleri karmakarışık. Kimsenin burnunu kanatmadan, Tunceli meselesini biran önce çözümlmek istiyor, ancak bir çıkış yolu bulamıyordu.

Düşündükçe daha da çıkmaza saplanıyordu. Bu sırada, emir subayı üsteğmenle içeri girip selâm verdi.

— Hozat'lı Kasım sizinle konuşmak isterler, Yarbayım.

Kemal, «Yine ne istiyorlar» der gibilerden subaya baktıktan sonra :

— Gelsin bakalım, diye mırıldandı.

Az sonra Hozat'lı Kasım odadan içeri giriyordu. Yaşlı adam ağlıyordu.

— «Geçmiş olsun Yarbayım. Allah seni başımızdan eksik etmesin.»

Kemal «Sağol» diye mırıldandı. Ancak Hozat'lı'nın, ziyaretinin nedenini merak ediyordu.

Biran durup Seyit Kasım'ın gözlerinin içine baktıktan sonra göz kırptı.

— Hayrola!

Seyit Kasım sesini yumuşatarak anlattı:

— Efendim, makamınızdan ayrıldıktan sonra, fakirhaneye dönmüştüm. Baktım ki; Seyit Rıza'nın yeğeni Zeynel beni bekler. Elçiye zeval olmaz. Zeynel huzurunuza varıp ellerinizi öpmek ister. Ben devlete âsi kul olmak istemem. Yarbayın huzuruna varıp emirlerine uymak isterim, der. İşte sizi bunun için rahatsız ettim kumandan...

Kemal, dalgın «Al getir» diye mırıldandı.

Hozat'lı çıkıp gittikten sonra düşünceleri ile yeniden sarmalandı Kemal...

Seyit Rıza'nın yeğeni Zeynel'in, bu davranışını değerlendiremiyordu bir türlü.

Amcasını Elâzığ'da asan güçlere bağıllığını bildiriyordu bu adam. Bu bir oyun olabilirdi amma, oyunu kaybetmesi halinde kellesinin gideceğini de herhalde hesaplamıştı.

Kapının açılması ile düşüncelerinden sıyrıldı. Gelen binbaşydı.

Ve heyecanlı görünüyordu.

— Cephanelikte elli tüfek noksan, diye soluk soluğa konuştu.

Sonra anlattı...

— Kışlaya yeni bir teğmen geldi. Cephaneliğin korunması görevi kendisine verilince :

— Ben sayım yapmadan, görev teslim almam, diye direnmiş. Tüfekler sayılınca da elli tane noksan çıkmış. Eskiden bu göreve bakan teğmen ağlar, sizler amma tüfeklerin nasıl kaybolduğunu anlıyamadık.

Kemal sıkıntıyla derin bir iç çekti. Başını ağırlar kaplamıştı.

Avuçlarıyla alnını ovarak, ağrısını dağıtmaya çalıştı.

— Cephaneliği korumakla görevli takımı değiştirmeyin. Bu işinde üzerinde durmaz görünün. Teğmene de yakınlarda bir görev verin ve kontrol edin. Meseleyi de kimde duymasın.

Binbaşı çıkıp gittikten sonra, aklına gelen ihtimaller Yarbay Kemal'i ürküttü bir yerde...

Alayın içinde önemli bir casus vardı. Askeri bilgi ve sırlar dışında, silâh da, kaçırıyordu bu adam.

Bir süre sonra Hozat'lı Kasım, yanında Zeynel olduğu halde çıkagelmişti.

Kemal doğrulup, Hozat'lının yanında süklüm püklüm duran Zeynel'e dikkatlice baktı. Gençten bıyıklı, zayıf orta boyluydu.

Korkudan oluşan, sinirli hareketlerle elinde tuttuğu kasketini ezip büzüyordu. Kemal oturmalarını işaret ettiği halde Zeynel ayakta dikilip duruyordu.

— «Niçin oturmazsın Zeynel?»

Zeynel utana sıkıla, sandalyanın üzerine çöktü. Kemal delikanlının yutkunduğunu ve titrediğini farketti.

Sesini yumuşatarak, Zeynel'e seslendi.

— Devlete itaatli bir insan olacağını söylemişsin. Ben de sözünün eri bir insan bilip, seni sürmeyeceğim. Ancak eşkiyalığa devamda, ısrarlı olanları ve ahaliyi devlete karşı kışkırtanların yakalanması için bize yardım edeceksin.

Zeynel, «Emir senden, hizmet benden.» diye kekeledi.

Kemal sordu.

— Kardeşin Rehber de, bize hizmet edecek mi?

— Ellerinizden öper kumandan.

— Siz de, devlete hizmet ederseniz, ben de sizi Kırmılda evinizde, barkınızda bırakırım. Haber getirmek için buraya gelmene de lüzum yok. Hozat'lı Kasım bizimle irtibatını temin eder...

Zeynel'in yüzüne dikkatlice baktıktan sonra, birden sordu.

— Bugün bize saldıranlar hangi aşiretin adamları acaba?

Zeynel kesik kesik konuştu:

— Suikası Koç Uşağı Reisi Kopo Hüseyin ile Demenanlı Cubikeşoğlu Ahmed'in düzenleyeceği söylenirdi. Sizi vurmak isteyen avrad, Kopo Hüseyinin bacısı Fadi'dir. Ateş eden de Koç Uşağından Lilo'dur. Diğerinin adını sanını öğrenemedim.

Kemal yavaşta mırıldandı :

— Gidebilirsiniz. İtaatli bir vatandaş olduğun sürece toprağında kalırsın Zeynel.

Hozat'lı Kasım ile Zeynel çıkıp gittikten sonra binbaşı haftalık raporu getirdi.

Kemal, raporu okuyunca acı acı güldü.

— Koç Uşağı Aşiretinin silâhli adamları Hozat Çemişkezek arasında on köyü yağmalamışlardı. Erzak, hayvan ne bulurlarsa götürdükleri gibi halka gözdağı vermek için de üç adamı kurşunlamışlardı. Raporda, bu köylerin adları belirtiliyordu. Yağmalanan köyler az çok toprağı, merası bulunan devlete bağlı, alevî köyleriydi.

Raporu okuduktan sonra binbaşısı tekrar yanına çağırdı.

— Eşkiyaların yağmaladığı köylere tez yardım ekipleri çıkarın. Ordudan erzak verin. Ayrıca bu köylerde milis kuvvetleri teşkil edilecek. Köylerin güvenilir insanlarına, imza karşılığı silâh dağıtın. Devlete sadık köylere kanat germezsek, ahali korkudan eşkiyanın peşinden gider, yataklık eder.

Binbaşı selâm verip çıktıktan sonra, Kemal yeniden düşüncelerine daldı. Cephanelikten silâh çalınması olayından rahatsız oluyordu. Ordu içinde, eşkiyalar hesabına çalışan kim olabilirdi?

Düşündükçe çıkış yolu bulamadığı gibi daha da çıkmazlara saplanıyordu.

Ağrılar sarmalayan başını avuçlayarak ovaladığı sırada içeri giren emir subayının seslenişi ile silkindi.

— Subayların postaya verecekleri, mektupları getirdim kumandan.

Bir süre önce, asker, gedikli ve subaylara; ailelerine gönderecekleri mektuplarda, Tunceli harekâtından ve tehcirden bahsetmemelerini, emretmiş-

ti. Bu emrinin titizlikle uygulanması için de subay mektuplarını kendisi okuyordu.

Ve bu emri uygulaması millî bir zaruretti.

Hatay meselesinde, Fransa ile çatışmanın her dakika mümkün olduğu bir ortamda, memleketin bu sancısı saklanacaktı...

Mektubun birini açıp baktığında gülümsedi: Sıtkı Üsteğmen, İstanbulda dayısının yanında bulunan annesine yazmıştı, mektubu.

Sevgili anacığım.

Hasretle ellerinden öperken, Allahın dağında dahi, seni sevgiyle andığımı belirtmek isterim. Gönderdiğin nasır ilâcını aldım ve kullandım. İki gün sonra da nasırım düştü, ben de kurtuldum. Çünkü bu karda, kışta yürürken ayağım sancıyor, topallıyordum. Ayrıca kazak ve yün çoraplar da, bu korkunç soğuklarda epey işime yaradı. Burada hertaraf bembeyaz.

İçime sıkıntılar basıyor ve zaman zaman da isyan edecek duruma geliyorum. İstanbul'un Arnavutköy'ü, ara sıra, arkadaşlarla gittiğim Andon'un meyhanesi burnumda tütüyor. İçimden kanatlanıp uçmak ve İstanbul'a gelerek:

— Hey mastor, aç bir şişe rakı! Balık, çoban salatası, beyaz peynir de, yanında olsun! diye bağışlamak istiyorum.

Hele, üniformalı iken, Bebek'te sahil boyunca yürürken, cici cici kızların attığı kaçamak bakışların tatlı düşleri ile Dersim dağlarında avunmanın bedeli zaman zaman, gözlerimden süzülen iki damla gözyaşındır sadece.

Amma bir yerde, böyle düşünmemin dahi Tür-

kiye'me haksızlık olabileceğini aklıma getiririm. Bizler' yanmış yıkılmış bir fukara vatanın, dışından tırnağından sökerek, yetiştirdiği bir avuç okumuş insanız.

Ve burası, insanın içini ürperten vahşi dağları ile, mağaraları ile, gürül gürül akan ırmakları ile burası benim vatanımın bir köşesi. Ben, ara sıra deniz kenarında ki meyhane ile, cici kızları düşündüğümde, bu duruma milletimin parası ile geldiğimi daha iyi idrak ediyorum. Bir karşılaştırma yapınca da buna bile hakkım olmadığını düşünüp, kendi kendimden utanıyorum.

Alay kumandanım Yarbay Kemal'e bu bakımdan hayranım bir yerde. Yüzünde, üzüntü, sevinç gibi kavramları bir anda bulmak imkânsız. Sürekli sigara içen ve düşünen bir insan. Devletine ve Ülkesine böylesine tutkun bir insan görmedim. Türkiye Cumhuriyetinin simgesi bu adam.

Mektubun gerisini okuyamadı. Duygulanmıştı. Gözlerinden yanaklarına doğru süzülen iki damla yaş elinin tersi ile silerek bir sigara yaktı.

Bu sırada binbaşı tekrar geldi.

Kemal'e suikast teşebbüsünden bulunan adamlar, Hozat deresini geçip Kızıldağ'da izlerini kaybetmişler. Takip eden askerler de Kızıldağın kayalıklarında, şiddetli bir ateşle karşılaşmışlar, iki asker de vurulup kalmış.

Kemal taş gibi binbaşığı dinliyordu. Bütün bunlar yeni yeni felâketlere birer açık davetiyeden başka anlam taşııyordu.

Binbaşı dağ kızını da anlatıyordu;

Kayalardan, kayaya keçi gibi sıçrarken, sallıyormuş kurşunu... Takip eden askerler dahi bir av-

radın böylesine ustalıklı mavzer kullanmasına hayran kalmışlar.

Binbaşı biteviye mırıldanıyordu.

— Usta atıcı bu Tunceliler!

Binbaşı bir ara susup Kemal'e baktı. Sapsarı kesilmiş bir halde, taş gibi donmuş kalmıştı. Kirpikleri dahi oynamıyordu.

— Bana bir emriniz var mı? diye sordu.

Kemal'in dudakları hafifçe kıpırdadı.

— Çıkabilirsiniz binbaşı!

Binbaşı selâm verip odadan çıkarken yan gözle kumandanına baktı.

Kartalı andıran bakışlarını odanın tavanına dikmiş bir halde düşüncenin derinliklerinde kaybolup gitmişti.

Odanın tavanında, geçmişteki ağa - memur işbirliğinden oluşan dalaveralar, içlerinde 14 yaşındaki sübyanların da bulunduğu 10 - 20 karılı ağalar, aşıretler arasındaki kan davaları, marabaların dramları, belirsiz ışıklar halinde yanıp sönüyordu.

Birbirleri ile evlenemeyince, Tujik babada kuş olup uçanlar, eşkiyalıktan dönerken jandarma kurşunu ile can veren delikanlının kanlı çehresi yanıyordu tavanda.

Ve Kemal devlet kavramının çok uzağında kalmış yoksul insanların gelecekteki dramını hayalet gibi görüyordu. Bu yüzden de ölesiyeye kahroluyordu.

PÜLÜMÜR'ün Batısındaki Dağbek kayalıklarının gerisinde dalga dalga yükselen dağların büyük mağaralarından biri...

Yukarı Koç Uşağı Reisi Kör Yusuf dizlerini yumruklaya yumruklaya bağıyordu.

— Bu yaptığınız olacak iş değildir. Uğursuzluğa, felâkete sürüklersiniz kullarınızı. Bebelere, avradılar, karda kışta, dağ başlarında kırılır. Bu gözü kara adamlara dehâletten başka çare yoktur. Karşı koyarsanız, Dersimde tek insan kalmamacasına asar keser de kılları kıpırdamaz bu adamların.

— Kör Abbas Uşağı aşireti Reisi Ali Ağa yorğun gözlerini açarak sakalını sıvazladı. Bağdaş kurduğu çift katlı koyun postunun üzerinde asabi tiklerle sarsılıyordu, zaman zaman.

Elini kaldırarak Kör Yusuf'un sözünü kesti.

— Ata yurdu Dersim'i bırakıp ta, Batı Anadolu'ya Trakya'ya sürgüne mi gidelim, Yusuf Ağa? Kemal Paşalı bizden ata yurdumuzu terketmemizi ister. Biz sonuna dek direneceğiz. Gurbet diyarlarında, şerefsiz bir şekilde, yokluk içinde ölmektense, burada kullarımızın başında şerefimizle ölürüz. Bize yurt verilecek yerlerde, Dersim insanı yaşayamaz.

O anda mağaranın içi çın çın öttü.

Fadi bir ceylân gibi sıçramıştı ayağa.

— Sen öteden beri Dersime tek gözünle bakarsın Yusuf Ağa.

Kör Yusuf birden irkildi.

Beş altı yaşlarında oyun oynarken, yaşlılarından birinin attığı taşla sol gözünü yitirmişti o zamanlar. Elli yıldır yüreği, görmeyen gözünün burukluğu ile alev alev yanardı.

Ters ters Fadi'ye baktı.

— Demek aksakallı bir aşiret beyi, burada bir avrad'dan lâf işitecek. İş bu mertebeye geldi demek.

Fadi hırsından soluyordu.

— İslâm peygamberinin sevgili damadı Hazreti Ali'nin bütün hayatı boyunca ne büyük haksızlıklara ve talihsizliklere uğradığını, siz büyüklerimiz bizlerden iyi bilirsiniz. Hazreti Ali bunlara kahramanca ve en ufak bir şikâyetle bulunmadan tahammül ettiği gibi, kendisinden sonra yerine geçen sevgili oğulları; Hazreti Hasan ile, Kerbelâ şehidi Hazreti Hüseyin de aynı musibetlere uğradılar. Bunlar da, şikâyet etmiyen birer şehit olarak kalplerimizde en yüksek yeri aldılar. Çünkü onların yüksek ahlâkları, faziletleri ve hele hele mazlum oluşları, alevî insanının dayandığı temel direkler oldu. Biz Alevîler ilhamımızı uğradığımız haksızlıklardan alırız Yusuf Ağa. Yapılan tüm haksızlıklara karşı şikâyet etmeden direneceğiz.

Hasso Gevo'da Fadi'ye arka çıktı.

— Bu dağlarda yapacağımız çete savaşlarına, baskınlarla çok dayanmaz, yakında çekerler askerlerini.

Kör Yusuf sinirlenerek yumruklarını sıktı.

— Sen neler konuşursun Hasso Gevo. Rüya mı görürsün. Baharı bekler bu gözü kara adamlar. Baharda yığın yığın asker getirip Dersim'in düzenini öyle bir değıştirecekler ki. Bu düzeni değıştirmeye ka-

rarlı bu adamlar. Cesetlerin üzerinden yürürler. Munzur suyunu kıpkızıl akıtırlar da, çekinip dönmez bu adamlar.

Kör Yusuf bir an nefeslendikten sonra devam etti.

— Heç hatırdan çıkarmayın bu nasihatımı. Bunlar Osmanlı değil. Hepsi de tek tek ihtilâlcı adamlar. Haklarında idam fetvaları varken, yedi düveli kovdukları gibi, padişahı, halifeyi de sürüp, yeni bir düzen kurdular. Padişah, halife taraftarlarını asıp kesiler. Bu adamlardan, taviz, merhamet beklemeyin. Kurdukları düzene uymayanları asıp kesiyor bu adamlar.

Demenan'lı Sülüpüt te Kör Yusuf'a hak verdi.

— Bu adamlara, Seyid Rıza, Alişir, Cebraîl Ağa ve Bahtiyar Aşireti Reisi Şahin bile karşı koyamadı.

Elâzığ'da cellât elinde asılıp can verdiler. Bunlar öylesine kurnaz, tilki heriflerdir ki; Bahtiyar Aşireti Reisi Şahin'i ele geçiremeyeceklerini an'ayınca amcasının oğlunu elde ettiler. En güvendiğimiz Şahin Ağa da, amca oğlunun attığı kurşunla can verdi. Silâh gücü ile giremedikleri yerlere nifak saçarak giriyor bu adamlar.

Sülüpüt nefeslenmek için biraz durdu. Derin bir sessizliği Kör Yusuf'un öksürüğü tırmaladı adeta.

Hasso Gevo Sülüpüt'e bakarak gülümsedi. Başındaki kırmızı fesi beyaz poşu ile sarmıştı. Üzerinde bir subay ceketi, ayağında da asker pantolonu vardı. Göğsünde dört kadar fişeklik, bir dürbün, iki gümüş saplı bıçak ve gümüş köstekli saat vardı.

Sülüpüt devam etti.

— Yusuf Ağa doğru söyler. Ben de bu ihtilâlcı adamlardan korkarım. Çünkü düzenlerini kurarken

kellelerini göze almışlardı. Kendi canlarını pazara çıkaran bu adamlar size ve kullarınıza acırlar mı? Ben de dehâlet tavsiye ediyorum.

Koç Uşağı aşiretinden Lilo, birden ayağa fırladı. Sülüpüte öyle bir bakış fırlattı ki...

— Biz Alevîyik ve Horasanlıyık. Dersim'in dağları, yaylaları, akar suları ata yadigâridir bize. Bilmediğimiz, diyarlarda rençperlik yapmaya zorlarlar bizi. Dersim insanını kendi kulları yapmak isterler. Bu hükümetin ağa ile kul arasında işi ne?

Demenan aşireti Reisi Cubikeşoğlu Ahmet ağlamaya başladı :

— Elâzığ Hükümet meydanında, kurulan sehpa da sallanan babamı görmeye gittiğimde, öcümü bu adamların yanına komuyacağıma and içmiştim. Neferini, zabitini kıracağız Dersim dağlarında. Öylesine kıracağız ki. Zabiti de neferi de bir daha gelemecek buralara. Kullarımız da, hayvanları ile birlikte asker, nefer geldiğinde dağa çıkacaklar, asker çekilince de, köyelerine dönecekler. Bu hep böyle olacaktır, ta ki Kemal Paşalı bıkcıncaya kadar.

Yukarı Koç Uşağı aşireti Reisi Kör Yusuf acı acı güldü :

— Bu taktikle Kemal Paşalıyı köyleri yakmaya zorlarsınız. Yapmayın bunu günahdır! Bunca insanın kanına sebep olmayın. Dersim insanının kara destanını kanla sulamayın. Geçen yıl meseleyi kayıp vermeden kapatmaya çalıştılar amma, bu defa tüm Dersimi kana bular bu adamlar.

Sülüpüt yine söze karıştı.

— İsterseniz Yarbay Kemal'e bir elçi göndereyim. Buralarda bir daha eşkiyalık olmayacak. Kendi bölgemizde davar yetiştirerek geçimimizi sağlarız.

Ancak bizi Anadoluya sürgün etmesin. Biz oraların havasına, suyuna alışkın değiliz diyelim. Teklifimiz kabul edilirse biz de silâhı bırakırız.

Diztaşlı Hasan Ağa, bu teklife bıyık altından güldü.

— Kemal Paşalının, bu teklifi kabul edeceğini mi sanırsınız. Birinci şart olarak ne ileri sürer bilirmisin? Aşiretlere beylik, ağalık yapmış olanların Dersim'i terk etmelerini ister. Razi mısınız buna?

Mağaranın içinde bir sessizlik, kâbus gibi yerleşti yüreklere... Herkes önüne bakmış kara kara düşünürdü.

Fadi kartal gibi bakışlarını ağaların üzerinde gezdirerek haykırdı.

— «Niçin cevap vermezsiniz ağalar. Dersim'i terkederek, Trakya'ya gitmeye razı mısınız?

Cubikeşoğlu Ahmed yılan tıslamasını andıran bir şekilde güldü.

— Gitmeyeceğiz, kalacağız. Kalacağımız gibi başkalarını göndereceğiz buradan. Dersim topraklarını mezar yapacağız Kemal Paşalıya...

Sözünü tamamlayamadı ve mağaranın aşağılarında duyulan silâh seslerine kulak kabarttılar. Ne oluyor? diye bakışlırlarken bir silâhlı mağaradan içeriye doğru koştu. Nefes nefese anlattı :

— Bir jandarma mangası kardan yolunu şaşıırıp, dağbek mağaralarında pusuya düştü ağam.

Köl Abbas Uşağı Reisi Ali Ağanın oğlu Ahmet, mavzerini kaptığı gibi fırladı ayağa.

— Eceline geldi, Kemal Paşalı, diye haykırarak mağaradan dışarı doğru koşmaya davrandı.

Yukarı Koç Uşağı aşireti Reisi Kör Yusuf :

— «Yapmayın» diye Ahmed'in önüne geçti.

— Yapmayın, bu neferlerin kanını yanınıza komazlar. Bırakın gitsinler. Misilleme görürüz, misilleme.

Cubikeşoğlu Ahmet, Kör Yusuf'u itti birden.

— Bırakalım gitsinler de, tabur tabur askerle mi gelsinler buraya. Dağbek kayalarındaki mağaralar tıklım tıklım er, avrad ve sübyanla dolu. Yerlerini keşfedip, alayını Trakya'ya mı sürsünler.

Kör Yusuf da fazla diremedi. Mağara bir anda boşalmış, Sülüpüt, Zeynel ve Rehberle başbaşa kalmışlardı.

Fadi sağ elinde tuttuğu mavzerini havaya kaldırmış bir halde karların içinde yuvarlanarak geçite doğru, Hasso Gevo'nun arkasından koşardı.

Geçite vardıklarında jandarma mangasının teslim olduklarını gördüler. Başlarındaki onbaşı dahil, hepsi silâhlarını atmış bir durumda ellerini kaldırmışlardı.

Tepelerindeki kayalardan, yüz kadar namlu üzerlerine çevrilmişti.

Fadi, kayanın üzerine çıkarak dar geçitte teslim olan jandarmalara nefretle baktı.

— Şükür Tanrıma şükür! diye mırıldandı.

Sonra hep birlikte dereye indiler.

Ali Ağanın oğlu Ahmed, onbaşının yanına yaklaşarak elindeki mavzerinin dipçiği ile başına kuvvetle vurdu.

—Buralarda ne işiniz var ulan!

Başından akan kanlarla karların üzerine yuvarlanan onbaşı, elleriyle yarasını kapatmaya çalışarak doğrulmaya çabaladı.

— Bunu yanınıza komazlar! diye homurdandı.

Kopo Hüseyin «Bunları rehin tutalım» diyecek olduğu sırada Ali Ağa'nın oğlu avaz avaz bağırdı.

— Buraları Kör Abbas Uşağı aşiretinin topraklarıdır. Buralarda Koç Uşağı aşireti Reisinin sözü geçmez. Jandarmalar hakkındaki kararı ben vereceğim.

Sonra jandarmalara nefretle bağırdı.

— Soyunun ulan!

Jandarmalar soğuktan moraran çehreleri ile bakıştılar. Bazıları kavak yaprağı gibi titrerdi.

Onbaşı son bir ümitle cesaretleterek bir adım yürüdü.

— Yapmayın ağalar, Yalovadaki anamı, babamı çğlatmak size fayda sağlamaz. Misilleme görürsünüz sonra...

Sözünü tamamlayamadı. Alnının ortasına yediği kurşunla sırt üstü düştü. Kar suyu içe içe şişmiş olan postalları, bembeyaz karın üzerinde belirsiz karamalar yaparken, Fadi'nin mavzerinin namlusundan tüten dumanlar soğuk havaya karıştı.

Hasso Gevo, hayran hayran Fadi'ye baktı. Kömür gözleri alev gibi yanardı.

İkinci silâhı da Cubikeşoğlu Ahmed patlattı, en baştaki jandarma beyninden yedi kurşunu...

Bunu takiben yirmi namlıdan birden çıkan kurşunlarla, jandarmalar sapır sapır döküldüler.

Cesetlerden fıskıran kanları bembeyaz karlar emiyordu artık...

Bir anda mezar sessizliği kapladı vadiyi.

Uzaklarda kurt ulumaları dalga dalga yankılanıyordu.

Sessizliği Ali Ağa'nın oğlu Ahmed bozdu.

— Soyun ulan şu leşleri!

Önce jandarmaların silâhları toplandı. Bunlar Ankara modeli mavzerlerdi. Sonra sıra kanlı elbise-

ler ile postallara geldi.

Cesetler çırıl çıplak soyulduktan sonra, Ahmet adamlarına bağırdı.

— Herbirinin uzuvlarını kesip, ağızlarına verin!

Bu emirle Kör Abbas Uşağı tüfekçileri korkudan kasıldılar birden.

İçlerinden biri, ağalarına yalvarırcasına baktı.

— Bu kadar ileri gitme ağam! Çiğniyorsun törelerimizi!

Patlıyan silâh ile birlikte alnında açılan kızıl bir delikle düşüp kaldı. Yaptığı nasihat hayatına mal olmuştu.

Ahmet avaz avaz bağıyordu.

— Kul kısmı ağasına ne zamandır karşı durur. Yapın dediğimi!

Bu anda on kadar tüfekçi, hançerlerini sıyrarak cesetlerin başına çömeldiler ve Fadi sahneyi görmek için başını çevirdi.

YARBAY Kemal, Dağbek yakalıklarındaki geçite vardığında öğle oluyordu. Cesetlerin başına geldiğinde dünyası kararır gibi oldu. Çoğunu kurtlar parçalamışlar, iç organları kar üzerinde sürünüyordu. Bazılarının ağızlarında kesik uzuvları, korkunç bir görüntü olarak sırtıyordu.

Teğmen'e yanına gelmesi için işaret etti.

— Vadi kenarında onbir mezar kazdır. Derin olsun.

Teğmen selâm çakıp uzaklaştı. Yarbay Kemal, Soğuktan katılmış yüzünde, bir gözyaşı şeridinin dudaklarına doğru ılık sıcaklığını farketti. Elinin tersi ile yanağını kurularken :

— Ayıp ediyorum. Güçlü olmam gerek. diye kendi kendini azarladı.

Gözü borazancıya takılınca, birden hatırlayarak bağırdı.

— Buraya gel!

Borazancı diz boyu karları yararak koştu.

— Emret Yarbayım.

— Devamlı «Ti» çal. Hayatlarını kaybeden çocuklarımız için.

Borazanın önce hafiften çıktı sesi. Sonra bir insan hıçkırığı halinde karla örtülü kayaları öyle bir kucakladı ki... Dalga, dalga kayalıklarda yankılandı.

Aynı anda kazılan mezarlara şehitler yerleştirilirken, Kemal daha fazla dayanamadı uzaklaştı oradan...

Henüz yirmi adım ilerlemişti ki, kulak kabarttı birden. Uzaklardan birbiri peşisıra silâhlar patlıyordu.

Teğmene takımla kendisini takip etmesini söyledikten sonra, alçak meyilli dağı tırmanmaya başladı.

Yirmi dakika sonra kuşatılmış bir dağ köyüne varmışlardı.

Bir kayanın gerisini siper alıp köye baktığı sırada Sıtkı Üsteğmen koşup geldi.

— Köyü boşaltıyorlardı ki, biz geldik, Teslim çağrısında bulunduk amma ateş yedik, iki asker vurulup öldü. Üç yaralımız var. Bunları az evvel mazgird'e yolladım.

Kemal, taş gibi köye bakıyordu. Kısa bir sessizliği takiben Kemal sordu.

— İki asker mümkün mertebe köye sokulsunlar, yeniden teslim çağrısında bulunsunlar.

Sıtkı Üsteğmen biran durakladı.

— Bağışla beni kumandan, Nasihat bunlara işlemez. İki askerimizin daha hayatını tehlikeye atmayalım derim. Burada bekleyemeyiz de. Asker barınamaz, karanlık basmadan, Mazgir'de dönmek zorundayız.

— Ne yapalım Üsteğmen.

Sıtkı Üsteğmen, dar bir patikadan, katır sırtında çıkarılmakta olan, dağ topları ile mitralyözlere bir göz atarak mırıldandı :

— Beni sorumluluklarımla, serbest bırakın kumandan!

Kemal, dehşetle dudaklarını ısırıldı. İçini ürpertiler basmıştı ki aşağılardan borazanın sesini duyar gibi oldu. Dudaklarını zorlukla kıpırdatarak söylendi:

— Bu harekâtın sonuca ulaştırılması ve karşı hedefin zararsız hale getirilmesi konusunda seni serbest bırakıyorum, Üsteğmen.

Sıtkı Üsteğmen'in gözlerinde parlak bir ışık yanıp söndü.

— Sağol Yarbayım, diye haykırdı.

Ve dağ, topları bataryasının bulunduğu yöreye doğru kanatlandı sanki...

Kemal ,yanına üç asker aldıktan sonra, getirdiği takımı harekât sahasında bıraktı.

Dereye inmek üzere karların üstünde bir süre yürüdüler. Arkasında ki köy bir anda cehenneme dönmüştü.

Birbiri peşi sıra küçük komların çevresinde patlayan, obüsler tutuşturmuştu her yanı,

İnsan çığlıkları, silâh sesleri ve dumanlar arasında eriyip kayboluyordu.

Sesler, Yarbay Kemal'in kulaklarını tırmalayarak, kalbinde derinleşen yaralar açıyordu. Daha uzakta olabilmek için koşmaya başladı, bu defa... Postalı da delindiğinden, kar suyunu içen tabanı korkunç sancıyordu.

Dereye indiğinde taburun, çadır kurmakta olduğunu gördü.

Soluk bile almadan Yüzbaşıyı yanına çağırdı.

— Bütün ağırlıkları katırlara yükleyin. Biz döneceğiz. Sıtkı Üsteğmen arkamızdan gelecek...

Yüzbaşı yutkundu.

— Birlikleri çevrede keşif yapmaya çıkarmıştım. Yeni döndüler ve yorgunlar. Kısa bir dinlenme versek.

— Karanlık basmadan, dönmek zorundayız yüzbaşı. Askerlerin çektiğini iyi biliyorum amma, tahammül edeceğiz.

Yüzbaşının gözlerinin içine bakarak, kuru bir sesle sözünü tamamladı.

— Türkiye'mizin bütünlüğü için.

Yüzbaşı çaresiz selâm verip uzaklaştı.

Kemal, çadırları söken ve ağırlıkları katırlara yükleyen askerlere dalgın bakarken, yüreği de alabildiğine kabarmıştı.

Askerler, insan takatinin üstündeki doğanın şartları ile mücadele ediyordu. Soğuk, yorgunluk, çeşitli yokluklara rağmen, itâatkâr ve disiplinliydi askeri.

Böylesine disiplinli ve cefakâr askerin bir araya gelişi bile kendisi için büyük bir şanstı. Verilen emirlere bir makine gibi itâat ediyor ve aralarından çatlak bir ses çıkmıyordu.

Hareket etmeden önce Dağbek kayalıklarının bir köşesinde, yan yana kazılmış onbir mezara son bir defa daha baktı.

Hepsinin de künyelerini ezberlemiş ve kalbine yazmıştı isimlerini...

Urla'lı Salih Onbaşı, Enez'li İbrahim, Antalya'lı Hüseyin, Erzurum'lu Mahmut, Emet'li Salih, Aydın'lı Nuri, Kuşadalı İsmet, Kemah'lı Tahsin, Sivas'lı İzzet, Kandıra'lı Mehmet ve Van'lı Ömer...

Yukarlarda da ismini bile bilmediği bir dağ köyünün bombalar altında ölen insanları..

Ve hepsi de, kendi yurdunun havasıyla suyuyla yoğurulmuş insanları...

Katır üzerinde yol alırken, hep bunu düşündü durdu. Bir saat yol almışlardı, amma, her taraf insanı kör eden bir beyazlık içindeydi.

Dağlarda ki meşelikler bile beyaz bir örtünün altında gizlenmişlerdi.

Birlik zaman zaman, duruyor ve ayakları donan askerler, arkadaşlarının kollarında yürümeğe çalışıyorlardı.

Hiç bir şikâyet, itiraz sesi duyulmuyordu. amma, yüklü katırların horkları arasında inilti sesleri de kulakları tırmalıyordu.

Uzaktan beyazlıklar arasında, belli belirsiz kartılar görünce, Yarbay Kemal'in yüreği ümitle doldu birden...

Binbaşığı yanına çağırdı.

— Ne köyü burası?

— Dere köyü diye bilirim Yarbayım. Bir keşif birliğı çıkarayım mı?

Yarbay Kemal, soğuktan mosmor kesilmiş yanaklarını ovaladı.

— Hayır. İki asker alarak ben yanaşmağa çalışacağım, Siz geride kalın.

Binbaşı itiraz etti.

— Ateş açırlarsa vurulursun kumandan, siz geride kalın.

Kemal, binbaşığıya cevap vermeden, iki asker alarak köye yaklaştı. Köye yaklaştıkça köpek ulumaları artıyordu.

Bu sırada evlerden üç kişi çıkarak, Kemal'e doğru koşular. Aralarındaki aksakallı bir dede, selâm verip Kemal'e sokuldu.

— Tanrı ömrünü arttıra kumandan. Tanrı devlete, millete zeval vermeye, Emirlerinizin başımızın üstünde yeri var.

İhtiyarın temiz bir yüzü vardı ve gözleri ışıltılı ışıltılı yanardı.

Kemal sordu :

— Köyde gecelemeğe isteriz. Yeriniz var mı?

İhtiyar, gözleri ışıltı içinde hemen karşılık verdi.

— Asker evlâtlarımız köyümüze heç Tanrı misafiri gelir de, yerimiz olmaz mı? Tez istirahata buyurun kumandan.

Kemal, yanındaki askeri, taburu getirmesi için geri gönderdikten sonra, Katırdan inerek, ihtiyarla oğullarını takibe başladı. Taş yapısı iki katlı bir evden içeri girdiler. Taşlıkta kar suyunu içe, içe şişmiş olan postallarını çıkarmaya davrandı Kemal.

İhtiyar hemen karşı koydu.

— Ayak izin, fakirhanemizin şerefidir kumandan. Vallaha güceniriz, öylesine gir.

Evin ikinci katında halı döşeli bir odaya girince soğuktan moraran teni yavaş, yavaş pembeleşmeye başladı Kemal'in...

Bir sedire uzandığı sırada, ihtiyar odadan dışarı seslendi.

— Emine, Fatma tez buraya varın

Biri orta yaşlı, diğeri genç iki kadın koşup geldiler. Biri Kemal'in postallarını ve kar suyundan sırlıklam olmuş yün çoraplarını çıkardı.

Kemal, itiraz etmeden yapılan hizmeti seyrediyordu.

Öylesine içtenlikle ve candan hizmet ediyorlardı ki, ses çıkaramıyordu.

Çorapları da çıkarıldıktan sonra genç kadın da tas içindeki ılık suyla Kemal'in morarmış olan ayaklarını yıkadı ve havluyla kuruladı.

İhtiyarın oğulları da Kemal'in kaputunu çıkarılmışlardı. Hem hizmet yaparlar, hem de hayır dualar ederlerdi.

Kemal sedirin üzerinde keyifle bağdaş kurup oturduğu sırada, binbaşıyla, yüzbaşı geldiler.

— Tabur köye girdi Kumandan, emirlerini bekliyoruz.

— Önce hastalarla, ayakları donanları evlere alın. Tedavileri için köyün yaşlı kadınları size yardım etsinler. Evlerine asker misafir kabul etmek isteyenlere yeteri kadar asker verin. Rüzgâr tutmayan yerlere de çadırlar kurun. Ordu hayvanlarına da ahırlarda yer bulun. Bütün bunlar olduktan sonra, nöbetçi çıkarın ve sizler de istirahata çekilin. Burada geceleyeceğiz.

Binbaşıyla, yüzbaşı giderlerken arkalarından seslendi:

— Mevcut erzakımız yetmezse, köylüden satın alın. Bütün bunlar yapıldıktan sonra, buradaki kardeşlerimizin ikramı geçerli olacaktır.

Subaylar gittikten sonra ayakta dikilmekte olan ihtiyar gülümsedi :

— Yemek vaktine dek, sıcak bir çorbamızı geri çevirmezsin kumandan.

Karısının, tas içinde getirdiği tarhana çorbasını işaret ediyordu. Korkunç acıkmıştı, itiraz etmedi.

Tas içinde önüne konan tarhana çorbasına tahta kaşıkla öyle bir girişti ki...

İçinin buzları çözülüp, ılık ılık midesine akıyordu sanki. Saygılı bir tavırla yanına çöken ihtiyar sevimli sevimli gülüyordu.

— İkincisini iç demiyeceğim. Sonra karnın doyar da akşam yemeklerimizi geri çevirirsin. Aşağıda avratlar ocak yakıp bazlama yaparlar. Oğlum seni ağırlamak için oğlak keser. Köy ahali sen geldin diye evlerden fırladı. Karların üzerinde tepinir dururlar.

Kemal pencereden yola bakarken içtenlikle mırıldandı.

— Tanrı her gününüzü böyle eder inşallah.

Bir anda alabildiğine mutlu olmuştu.

Delikanlının biri karların üzerinde davul çalar, diğerleri birlikte horan teper, karşiki dağlar inlerdi. Meydana bir de ateş yakmışlar, genci, ihtiyarı, avradı çevresinde el ele oynar cümbüş yaparlardı.

Onları gören askerler de coşmuşlar, katılmışlardı aralarına. Asker, köylü, kadın, erkek el ele tutuşmuş dönüyorlardı ateşin çevresinde...

Herkes halinden memnundu...

Yarbay Kemal, ihtiyardan utanmasa boşanıp ağlayacaktı neredeyse.

— Allahım, Türkiyem'in her köşesi böylesine mutlu olsun, diye mırıldandı.

İhtiyar da duymuştu o'nun içten dileğini. Elini Kemal'in omuzuna koyarak, omuzundan öptü.

— Yüreğini ferah tut kumandan. Bu sancı gelip geçsin, olacak senin muradın.

Kemal İhtiyarın yüzüne baktı.

— Sen ne murad edersin?

— Sana nasıl şükranlık gösterek bilmezik. Tanrı ömrünü arttıra, gücünü ziyade ede ki nice fakir, fukarayı kollayasın. Kör Abbas Uşağı Ali Ağa'ya muhtacız. Silâhlı adamları gelip topraktan, meradan çıkartmak isterler bizi, Ağa'ya muhtaçlıktan çıkarıp, dünya malına kavuşturursun, ömrümüz boyunca sana kulluk yapsak, hakkını ödeyemeyiz. Şimdi adamları varıp, zahire isterler. İsterler ki yiyip içip semireler ve hükümetin askerini kıralar.

Kemal, ihtiyarın sırtını okşadı.

— Biz halkın iliğini emen, Allah'tan korkmaz

şihların, Ağaların düzenlerini başlarına geçirmek için burada bir savaş veriyoruz. Size toprak vereceğimiz gibi burada yeni ağaların türemesine fırsat vermeyeceğiz. Cumhuriyetimiz burada hepimizin yüzlerini güldürecek, yüreklerinizi aydınlatacaktır.

İhtiyar hayır duâlar ederek :

— Tanrı, devlete, millete zeval vermeye, diyor-du. Bir süre sonra da, avradlar odaya sofrayı kurmuşlardı.

İhtiyar elinde tuttuğu bir testiyi Kemal'e göstererek soruyordu.

— Halis dut rakısı. İçen mi?

— Beraber içersek evet.

Kemal, sedirden kalkarak yer sofrasının yanında bağdaş kurdu.

Sofraya da nar gibi kızarmış et parçaları, siniteler içinde getirilince Yarbay Kemal, tüm yorgunluğunu unutmuştu.

İhtiyarın kadehini doldurduktan sonra, kendinkini doldurdu.

— Kadehimi kaldırmadan önce bir dilekte bulunmak isterim. Tunceli insanının tez vakitte bizi anlamalarını Allaha dilerim. Bu dileğim rehberiniz Hünkâr Hacı - Bektaş-ı Velî Hazretlerinin temel felsefesine uygundur. Çünkü Hacı - Bektaş - ı Velî Hazretleri Anadolu'ya şeref verdikleri zaman Anadolu bir karışıklık içindeydi. Din kaybolmuş yerine hurâfeler hakim olmuş, dil kaybolmuş yerine arapça ve farsça karışığı melez bir dil gelmişti. Millî Birlik ve Ekonomik düzen yerle bir olmuştu. Her tarafta sadece delâlet, gaflet ve ihanet geçerliydi.

İşte Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî ne yaptığını bilmeyen bu yolunu şaşırılmış müslüman Türk Toplu-

munu etrafında toplamış, dil, din, hars ve ideal birliğini yaratarak bunu Anadolu'da yaymıştır. Aynı zamanda Türk Milletinin varlığını sağlayacak disiplinli bir ordunun kurulmasında önder olmuştur.

Odanın içinde çepçevre ayakta dikilen delikanlı ve avradlar soluk almadan Kemal'i dinliyorlardı. Bakışlarını ondan ayırmadan saygıyla dikkat kesilmişlerdi.

Kemal kadehini havada tutmakta devam ederek konuşmasını sürdürdü.

— Hacı Bektaş'ın temel felsefesi üç grupta toplanır. Bu temel felsefe delâletten kurtuluş, sefaletten kurtuluş, korku ve taassuptan kurtuluştur.

Birden sustu.

Bakışlarını odada bulunan delikanlı ve avradlar üzerinde gezdirdikten sonra, kelimelerin üzerine bas-basa tamamladı.

— Dersim artık dalâletten kurtulmalıdır kardeşlerim. Dersim delâletten kurtulduğu an, sefaletten, korku ve taassuptan da kurtulacaktır. Bunu yeni adıyla Tunceli insanına devlet sağlayacaktır. Kadehimi Tunceli'nin dalâletten kurtulması dileği ile kaldırıyorum.

Sonra kadehini bir dikişte yuvarladı ve ihtiyar da onu tâkip etti. Bu sırada bir delikanlı izin istedi.

— Devlet bize toprak verecekse, gece gündüz içinden çıkmazık. Taşını, kayalarını ayıklalık. Sapan bulamasaq dahi tırnağımızla eşerik. Öyle mahsul alırız ki, şaşarsınız. Mal kendimizin olanda, hiç bir şih'a, ağaya yan baktırmazık.

Kemal dudağını çekiştirerek düşünürdü. Kısa süren bir sessizliği takiben delikanlıya cevap verdi.

— Biz Tunceli insanının mutlu olmasını temin için buraya geldik. İstedik ki asırlarca insanları sömüren bir düzeni yerle bir edelim ve Tunceli insanına onurlu bir hayat sağlayalım. İstedik ki Tunceli insanı, ağası hesabına eşkiyalık yapmasın, elele tutuşsunlar, çalışsınlar kendileri ile birlikte Türkiye-mizi de kalkındırsınlar. Yıllarca tetik çeken parmakları balta ve kazmayı kavrasın. Amma olmadı bu. Tunceli de kan gövdeyi götürüyor, bugün. Feodalizmden, sömürüden kurtarılmak istenen insanlar kurşun sıkıyor, kendini kurtarmaya gelenlere. Size gelince, insanlarınızı, çalışkan ve yetenekli gördüm. Kimseye muhtaç olmadan geçiminizi sağlayacağınız gibi Türkiyeme de katkılarınız olacaktır. Bu nedenle Dere Köyü insanlarını tehcir etmeyeceğiz.

Delikanlıların yüzleri yiğit bir gülüşle aydınlandı. Biri hemen öne çıktı.

— Tanrı ömrüne ömür katsın kumandan. Biliyoruz ki Cumhuriyet hükümetinin muradı, Tüm Dersim halkını eşkiyalıktan vazgeçirmektir. Ahalinin elinden silâhı alıp, yerine kazma, kürek ve sapan vermek istersiniz. Her kulun toprak, davar sahibi olmasını, alın teri ile geçinmesini şih'a, ağaya muhtaç olmadan namusuyla yaşamalarını istersiniz. Ancak şihlar ağalar türlü fitnelerle toprak dağıtılmasını önlemişler ve kendi çıkarları için kulları devlete karşı sürmüşlerdir. Sakın bana gücenme sana hakikatı söyleyeceğim.

Delikanlı çekinerek biran durdu.

Yarbay Kemal «Çekinme konuş» dedi.

Delikanlı devam etti.

— Zamanında, devlet Ermenilerden kalan toprakları fukara Dersimlilere dağıtmıştı. Dağıtmıştı

amma, şıhlar, ağalar yerlerinde duruyorlardı. Devlete vergi, şıhlara haraç vermekten bıktı biçareler. Sonunda da, köylüler devletin kendini koruyamadığını görüp, şıhlara, ağalara sığınıp yeniden kulluğa talip oldular. Bu insanları kurtarmaya geldiniz amma, şıhlara, seyitlere uyup kendilerini düşmanlığa kattırdılar. Gazi Paşamız kulluğa son vermek ve Dersime bir nizam getirmek istemiştir. Fakat şıhlar, ağalar fitneler düzüp, kulları sancak açmaya zorlamıştır. Nizamın düzelmesine fırsat vermemişlerdir.

İhtiyar da oğlunun sözlerini doğruladı.

— Hükûmete inanan insanları da şıhlar, seyitler düşman bellediler. Fitnelerle ahaliyi bu insanlardan soğuttular. Bu sebeple Dersim insanı devlete karşı gelmiştir.

Kemal yüreği parçalanırcasına duygulanmıştı. İçini çekti acıyla...

Devlet bile asırların oluşturduğu feodal bir düzeni bir anda kırıp parçalayamıyor ve insanlar eziliyordu arada...

Dersim'in cahil şıhlarını elaltından devlete karşı kıskırtan Ağalar bir yerde başarmışlardı da.

Hükûmetin açtığı yolları, kurduğu köprüleri, Dersimi yakıp, yıkacağına delil gösterip fukara insanları azdırmışlardı.

— Başka şeyler konuşalım, diye sıkıntıyla mırıldandı.

İhtiyar anlamıştı onun sıkıldığını.

— Şu sazı Kambere verin ki, saz nasıl çalınır, kumandan görsün diye konuyu değiştirdi.

Sazı eline alan Kamber önce bir tımbırdattı. Sonra sazın nağmeleri odaya dalga dalga yayıldı.

Saz tutuşu, yiğit duruşu göz alıyordu.

Yarbay Kemal soluğunu kesmiş bir halde Urfa türküsünü dinliyordu.

Kamber, daha sonra destanlar düzmeğe başlamış ve Köroğlanı, Dadaloğlunu getirmişti yanbaşlarına.

Kamber çaldığını yeter görerek sazını öptüğünde Kemal ağlıyordu. Dayanamayıp kalktı ve Kamber'i alnından öptü.

— Zulme boyun eğmemeni ve zalime kulluk etmemeni yürekten diliyorum, dedi.

Bir ara kulak kabartıp dinledi. Köyün diğer evlerinden de, saz nağmeleri ve türkü sedâları dalga dalga yükseliyordu.

Köylüler, askerleriyle birlikte saz çalıp birlikte türkü söylerlerdi.

— Allahım adalete dayanan Cumhuriyet nizamının Tunceli'de yerleştiğini bana göster, diye içtenlikle mırıldandı.

★

YARBAY Kemal Hozat kışlasındaki çalışma odasına girip masasına oturduktan sonra, emir subayının günlük raporlarını dikkatle dinledi.

Kırmıl bölgesindeki köyler tamamen isyancıların kontrolündeydi. Kırmıl'ın kuzey doğusuna düşen Bobyaz'dan Zel dağlarına kadar geniş bir sahada eşkiyalar cirit atıyorlar ve bölgedeki dağ köylerinden yeterince istifade ediyorlardı. Gerektiğinde yiyecek alıyorlar, gerektiğinde de barınıyorlardı.

Kemal, bir kısım garnizon subaylarının ısrarlarına rağmen bu bölgede bir askerî harekâta girmemişti.

Böyle bir harekât, kışın dondurucu havasında askerini dağ başlarında kırdırmaktan öteye gidemezdi. Birlikler karla kaplı soğuk dağ başlarında donarlardı.

Bu nedenle Kırmıl bölgesinde askerî harekât başlanması yolundaki tekliflere şiddetle karşı koymuştu.

Bu bölgedeki isyancılarla nisan ayından sonra hesaplaşacaktı.

Emir subayının raporunu dinledikten sonra Hozat'lı Seyit Kasım'la Zeynel-Rehber kardeşlerin getirilmesini emretti.

Az sonra Hozat'lı Seyit Kasım ile Zeynel-Rehber kardeşler, karşısında süklüm - püklüm duruyorlardı.

Kemal, karşısındakileri başlarından ayaklarına kadar süzdükten sonra gülümsedi birden.

— Zahmet verdik ağalar. Ancak benim de bazı şikâyetlerim var. Önce senden başlayalım, Seyit Kasım hazretleri...

Seyit Kasım yutkunarak önüne baktı.

— Alayın erzak ihtiyaçlarını sağlayacağına söz vererek bu işe sen talip oldun. Bir bakıma da bize dehâlet ettin. Biz de, senin geçen yıl köylerde hükûmet aleyhine yaptığın konuşmaları bir kalemde unuttuk.

Hozatlı Seyit Kasım, sakalını avuçlayarak, üzerine yüklenen korkusunu, savmaya çalışırken Kemal devam ediyordu.

— Unuttuk diyorum amma, bizi üzersen hatırlayabiliriz de. Senden, bu korkunç soğuklarda hizmet gören asker için pekmez istemiştik. Nerede ise yaz gelecek ,sen işi savsaklıyorsun...

Hozatlı «köylere çıkardığım adamlar daha dönmedi.» diye kekeledi. Kemal kaşlarını çattı, birden.

— Bugüne kadar orduya ne verdinse, parasını fazlası ile aldın. Keseni doldurmayı nasıl biliyorsan, öylesine de üzerine aldığın işi yapacaksın. Bir haftaya kadar pekmezleri isterim.

Hozatlı Seyit Kasım ancak «emredersiniz» diye bildi.

Korkudan bütün uzuvları, titriyor ayakta zorlukla durabiliyordu. Hayatının, karşısında durduğu kartal bakışlı adamın iki dudağı arasında olduğunu biliyordu.

— Sen çık hozatlı. Seyit Rıza'nın yeğenleri ile özel konuşacağım.

Hozatlı Kasım tam dışarı çıkarken Kemal arka-

sından seslendi bu defa,

— Hozatlı, dur hele! İş çokluğundan sana söylemeyi unutmuştum.

Hozatlı'nın kalbi nerdeyse duruyordu. İçinden «şeytan gibi adama çattık.» diye geçirdi.

— Zahire ambarına git ve dün teslim ettiğin fasulyaları geri al. Kurtlarını ayıklar, ve kendin pişirir evinde yersin. İlaş çavuşuna da bir daha güvenme. Şu anda tutukevinde başına gelecekleri düşünür durur.

Kemal, Hozatlı Kasımın yüzüne bakarak gülümsemi.

— Nedense, biz de, senin kabahatlerini çabucak unutup gidiyoruz. Fakat her meselede dalgın olmayız. Dışarı çıkabilirsin Kasım!

Hozatlı Seyit Kasım, kendisini dışarı dar attı ve emir subayının odasında bir iskemleye yığılarak, posta askerinden bir bardak su getirmesini işaretle isteyebildi.

Zeynel ile Rehber de, Kemalın karşısında dudaklarını kemirip dururlardı. On saniye süren bir sessizlik onlara on yıl gibi gelmişti.

Kemal, Seyit Rıza'nın yeğenlerinin gözlerinin içine baka baka konuşuyordu.

— Şu Dersime ayak bastığım günden bu yana, çıkan fitnelerin, Dersim nizamının korunması üzerine çıktığını biliriz. Ben Tunceliye geldiğimde köyleri, obaları, yaylaları bıkip usanmadan gezdim. Seyitlerden, ağalardan başkasının yüzünün güldüğünü, ocağının tüttüğünü görmedim. Türkiyemin bu yöresinde oturan insanlarımız aç, sefil, perişan dolanırlar.

Birden durdu ve yumruğunu masanın üzerine

kuvvetle vurdu. Çıkan sestten iki kardeş irkilerek yarbaya baktılar.

— Sizlerin korunmasını istediğiniz, bunun için de silâha sarılıp dağa çıkmanız, binlerce insanın hayatıyla oynamanız, hangi düzeni korumak içindir. Uğrunda öldüğünüz düzen öyle bir düzendir ki halkımın çoğunluğu yiyecek ekmek, giyecek elbise bulamaz. Bunun için ölünür mü? Biz vatanın bir köşesini diğerinden ayırmayız. Trakya'da, Egede hangi kanunlar geçerli ise Tunceli için de aynı kanunlar geçerli olacaktır. Bütün muradımız insanları toprağının, komunun sahibi yapmak, kahrolasınca yoksulluğu şekaveti ortadan kaldırmaktır.

Zeynel ile Rehber başları eğik «haklısın kumandan» diye mırıldandılar.

Kemal konuşuyordu.

— Sağda solda, Seyitleri, dedeleri köylere salar, zulüm yaptığımızı iftira edersiniz. Milletin, vatanın bütünlüğünü korumak zulüm oluyor da, ağaların şihhlerin aşiret toprağına oturması, fukara insanlardan haraç alıp, cer toplaması, yoksul insanların alın terine ortak olması neden zulüm sayılıyor?

Kemal, biran durdu. Korkudan ağzı köpüren Zeynel - Rehber kardeşlere baktı. Konuyu tam tavinâ getirmişti artık.

Birden sordu.

— Dağbek kayalıklarında kahraman askerlerimizi şehit eden melûnların isimlerini bilmek isterim.

Zeynel gözlerini kısıp baktı kardeşine. Onun önüne baktığını görünce korku ile haykırdı.

— Aman zabıt ağam, aman gözümün nuru! Hâşa kurban! Askere karşı gelmek bizim ne haddimize!

Kemal sert bir sesle tekrar sordu.

— Mangayı kimler vurdu?

Zeynel bütün bütün teslim olmuştu.

— Kör Abbas uşağı reisi Ali ağanın oğlu Ahmet. diye soluk soluğa konuştu.

— Bu melûnu biliyorum. Diğerleri?

— Kopo Hüseyin, Hasso Gevo ve Lilo da vardı.

Kemalin yüzü aydınlandı ve konuyu değiştirdi birden.

— Kırmıl bölgesine köprü yapmak isterim. Sen bu işi başarabilir misin Zeynel?

Zeynel boynunu büktü.

— Emredersiniz kumandan, diye fısıldadı.

— Kırmıl bölgesinde köprü kurarak askerimi Munzur suyunun güneyinden, kuzeyine geçirmek isterim. Yukarı Abbas Uşağının insanları da, bir yerde iki dudağına bakarlar. Malzeme ve para verirsem köprü mayısa hazır olur mu?

— Olur kumandan.

— Şimdi, emir vereceğim, dışarı çıktığınızda sizlere üç bin lira ödenecektir. Malzeme de alacaksınız. Ayrıca asiler üzerinde harekât yapacak olan askerlere de yardım edeceksiniz.

Zeynel ve Rehberin korkudan kulakları uğulduyordu artık.

Yarbay Kemal de taşı gediğine koydu bu defa Rehberine bakarak göz kırptı,

— Geçmişteki hizmetlerinizi gözönünde tutarak sizleri tehcir etmiyorum. Her taşın altından çıkan bir engerek yılanı olan çancı ile karısını senin vurduğun söylenir. Bu herife de hayvan bağışlayıp, tohumluk vermiştik. Fakat, yapılan yardımları Seyit Rıza'yı güçlendirmekte kullandı. Oba oba dolaşıp

Pir Sultan destanları ile halkı devlete ayaklandırmıştı o herif.

Birden durdu ve Zeynel ile Rehberin gözlerinin içine dik dik baktı.

— Biz Tuncelinde Cumhuriyet nizamlarını uygulamaya kararlıyız. Bu doğrultuda bize hizmet edenler, karşılığını mutlaka alırlar. Ancak ihaneti af etmeyiz. Kaydını hemen görürüz. Bunu size bir kez daha hatırlatmakta fayda umuyorum.

İki kardeş dışarı çıkarılarken, seslendi arkalarından...

— Tunceli insanın yürekleri ile devlet arasında kurmaya çalıştığım köprüleri, yıkarsanız, Dersimde kara aylar ile yaban keçilerinden başka canlı göremezsiniz.

Zeynel ile Rehber cevap vermeden Yarbayın ömrüne dua ede ede kendilerini dışarı dar attılar.

Ancak yüreklerinin korkusu, tasası azalacağına artmıştı.

Zeynel ile Rehber gittikten sonra Kemal Sıtkı üsteğmenin bulunmasını emretti. Zerenik köyünde meydana gelen olayın nedenlerini araştırması için üsteğmeni görevlendirmişti. Bir süre sonra Sıtkı üsteğmen geldi ve Kemal'in karşısında sert bir selâm çaktı.

Kemal, üsteğmeni dikkatlice süzerek gülümsedi.

— Traşınız uzamış Üsteğmen. Bir daha traşlı görürsem fena bozarım.

Sıtkı üsteğmen sarardı birden...

— Bu dağbaşının, şartlarını biliyorsunuz yarbayım.

— Şartlar ne olursa olsun, traşlı görev yapamazsın teğmen. Ülkemizin bu yöresinde insanlara

her bakımdan örnek olmak zorundayız. Bunu unutmama.

Sıtkı üsteğmen esas duruşta «haklısınız yarbayım.» diye kekeleydi.

Kemal konuyu değiştirdi birden.

— Dursun onbaşının, Zerenekli gelinle olan meselesi ne imiş?

— Meseleyi bize yanlış bildirmişler yarbayım. Jandarmaları ve halktan bazı kişileri sorguya çektim. Meselenin esası gerçekte, size yapılan şikâyetin tam tersi.

Kemal kaşlarını çattı.

— Peki ne imiş?

Sıtkı üsteğmen de anlatmaya koyuldu.

— Zerenikte parası bol, toprağı çok, kart bir ağa, oniki yaşında bir kız çocuğı ile evlenince Dursun onbaşı merak edip meseleyi araştırmış. Meğer herif, çocuğı üstelik başlık parası vermeden koynuna almış. Bir kusuru mu var ki, babası bacak kadar çocuğı dedesi yaşındaki herifin koynuna verir diye tahkikat yapmış. Meğer ki kızın bir kusuru sakatlığı, olmadığı gibi ay parçası gibi güzelmiş. Fakat babası olacak herif kızı, zorla mektebe aldılar, okuma yazma öğrenir, iş yapamaz, hayvan güdemez, evin nafkasına ortak olur diye kart herife dehlemiş. Bunu öğrenen Dursun onbaşı da Ağanın kapısını çalıp kızı istemiş. Herif, koynuna alacağı kuzu gibi çocuğı bırakır mı? Silâhı çekip onbaşının üzerine yürümüş. Onbaşı da herifi yakalatıp karakola tiktirmiş. Çocuğı da babasının evine bırakmış ve :

— Bacak kadar çocuk, bir ayağı çukurda kart herife karılık yapabilir mi? Çocuğı yarın mektebe götürüp muallime teslim etmezsen, kafanı kırarım demiş.

Çocuk «Tanrı ömrünü arttıra Dursun onbaşı.» dermiş amma babası «Cumhuriyet terbiyesi ile yetiştir.» diye okula göndermemekte direnirmiş.

Kemal zehir gibi gülümseyerek dinliyordu.

— Görev şehidi Dursun onbaşıya iftira ettikleri gibi, namusuna da dil uzattılar diye kendi kendine söylendi.

Sıtkı üsteğmene gitmesini söyledikten sonra masanın başında ellerini avuçları arasına alarak düşünmeye koyuldu.

Bir yerde yeni yeni çıkmazlara giriyor ve Tunceli insanının kalbi ile devlet arasında kurmak istediği köprüler, hain eller tarafından dinamitleniyordu.

Şıhların, ağaların kulu kölesi olan biçarelerin ne üstlerinde ne başlarında vardı. Kışın dondurucu soğuklarında bile yırtık giysilerinden tenleri görülüyordu.

Amma biliyordu ki, daha askerinin ayak basmadığı nice dağ köylerinde Cem toplantıları düzenleniyor ve her şeye inanan saf insanların yüreklerinde devlete karşı hınç yaratılıyordu. Dersim kış uykusuna yatmış görünürdü amma, köy, köy gezen Seyitler ve ağaların adamları insanların yüreklerine yağlı kundaklar sokarlardı. Bunların sözlerini keramet sayan biçare insanlar, Cumhuriyetin onları sefaletten ve ağa zumünden kurtarmak istediği gerçeğini görmüyor ve bir yerde kendi felaketlerini de hazırlıyorlardı.

Kapının vurulması ile düşlerinden sıyrıldı birden: Gelen emir subayı idi.

— Hozatlı gitmek için izin ister.

Kemal hayretle gözlerini açtı.

— Daha gitmemiş mi?

Emir subayı gülümsedi.

— Deminden beri bekliyor. Belki yeniden çağırırınız diye bekliyor.

— Söyle de gelsin. Ocağa da haber sal. İki kahve yapıp göndersinler.

Az sonra Hozatlı Seyit Kasım, süklüm püklüm Kemal odasına girmişti.

Kemal, neşeli bir kahkaha atarak o'na oturması için karşısındaki koltuğu gösterdi.

— Otur bakalım Hozatlı. Dünyanın bin türlü işinden kafamız karıştı. Biraz yarenlik ederiz?

Hozatlı zoraki gülümsedi.

— İsalet buyurursunuz kumandan.

Yarbay Kemal çenesini okşayarak Hozatlıya baktı.

— Seninle yarenlik ediyoruz. Hiçbir sözün sana sorumluluk getirmez. Ancak sende bir Seyitsin. Senin de ağızından duymak isterim. Şurada biçare insanları toprak sahibi yapmak istedik. Kıyamet koptu. Bunun kötülük neresinde?

Hozatlı sakalını avuçlayarak önüne baktı. Kemal bir kez daha üsteledi.

— Gerçeği bir Seyidin ağızından da duymak isterim. Oniki imam hatırına doğruyu söyle.

Hozatlı Seyit Kasımın gözleri fincan gibi açıldı bu kez.

— Kötülük şurasında ki, toprak sahibi olan kul kısmı aşiretten kopmuş sayılır. Kul kısmının üzerinde Ağanın, Şihın, dedenin hiçbir hükmü kalmaz. Anlayacağın mal mülk kapanın elinde kalır, bizler elimiz böğrümüzde kalırız. Bugüne kadar kimse aşiretin toprağına, Ağanın tüfekçileri korkusuna yan bakamazdı. Niyetiniz Şih ve Ağa kısmını perişan etmektir. Ağalara olmadık hakâret bırakmaz asar, ke-

ser, sürersiniz. Bu durumda kul kısmı Şih hakkı, Ağa hakkı, çırağ parası öder mi?

Kemal bıyık altından güldü.

— Niçin ödesinler? Devlete vergi verecek onlar.

Bu sırada emirber kahveleri getirmişti. Hozatlı fincanı alırken kahveden birkaç damla tabağına döktü. Halâ elleri titriyordu.

Kemal bir sigara yakarken sordu.

— Öyle ise geçici bir dünya nimeti için bunca insana fit sokup, kırdırmak günah olmuyor mu?

Hozatlı «Takdir senin kumandan.» diye mırıldandı.

Kemal konuyu değiştirdi birden.

— Tunceli dağlarında görülen siyah ayıların cinsi nereden geliyor biliyor musun?

Hozatlı kaşlarını çattı.

— Birmem kumandan!

Kemal neşeli bir kahkaha attı.

— Bilmen gerekir Hozatlı. Seyitsin bilmen gerekir. Denir ki, biçare bir köylünün kapısının cer toplayan Seyit çalmış. Adamcağız, Pencereden bakıp Seyiti görende korkudan şafak atmış. Elde yok, avuçta yok, Seyide ne vere? Karısı çıkıp erinin evde olmadığını söylemiş. Fakat Seyit öylesine hemen çekip gidecek cinsinden değilmiş. Cer almadan gidilir mi? Kadının sözüne inanmayıp dalmış içeriye. Her tarafı aramış. Yoksul köylüyü divanın altında yakalamış. Adamcağız utancından ezilir büzülürmüş. Seyit elindeki sopa ile adamı şöyle bir dürdüklemiş.

— Kalksana ayı demiş.

Meğer sopa kutsal bir sopa imiş. Adamcağız divanın altından kara bir ayı olup çıkmış. Şimdi Derimde gezen ayılar, Seyidin gazabına uğrayan yoksulun torunları imiş.

Hozatlı Seyit Kasım, yüzünü astı.

— Bührtan edersin kumandan. Esası yok bu masalın.

Kemal gülümsedi.

— Elbette yok. Ancak ben bir dağ köyünde dinlemiştim bu masalı, fukaralar ciddi ciddi birbirlerine anlatıyorlardı. Tabii bu masallar sayesinde cer kolay toplanıyordu.

Sonra birden başka konuya geçti.

— Bazı köylerin dağlarda, mağaralarda saklanan eşkiyaya, çobanlarla yiyecek ve mermi gönderdiğini istihbar ettim. İnşallah doğru değildir.

Hozatlı sinirli tiklerle sordu.

— Nedir efendim?

— Eşkiya kış kıyamette pek mağarada barınmaz. Onlara yardım eden, köylerin ahalsini de batiya tehcir edeğim gibi, köyüde yakar yıkarım.

Hozatlı birden telaşlandı.

— Güzel güzel konuşuyordun. Birden bire bu nereden çıktı kumandan.

— Tüm yakınlarına duyurman için bunu konuştum Hozatlı. Eşkiyaya yardım edelim derken yerlerinden yurtlarından olmasın bu insanlar.

Sonra birden ayağa kalktı.

— Gidebilirsin Hozatlı. Pekmez işini de pek salama.

Hozatlı gittikten sonra Kemal kaputunu giyerek dışarı çıktı. Kantinde yemek yedikten sonra istirahata çekilmek için can atıyordu.

Nöbetçilerin selâmlarını alarak koridora çıktığı sırada dört askerin iki adamı iteleğe kakalaya getirdiklerini gördü. Üstlerindeki palto pul pul dökülü-

yordu sanki. Uzamış saç ve sakalları çehrelerine korkunç bir görünüş vermişti.

Ancak uzun boylu, geniş omuzlu gösterişli adamlardı. Soğuktan tenleri morarmıştı.

Başlarındaki çavuş, Yarbay Kemali görünce hemen koştu ve sert bir selâm çaktı.

— Kim bunlar çavuş?

— Tehcir edildikleri Develi'den kaçıp gelmişler. Amutka'da meşeliklerde yakalayıp getirmişler.

Kemal ters ters adama baktı.

— Bu karda kışta, Develi'den buraya gelinir mi? Gebermeye niyetin mi var?

Adam çocuk gibi boynunu bükerek ağladı.

— Üç günlüğüne gelmiştik kumandan. Vallah, billah toprağını öpmeye, suyunu içmeye geldik, kurban. Oniki imam hatırına and içerim ki, havasını koklayarak döneceğiz yerimize.

Beriki ise, içini çekip başını salladı.

— Gurbette yüreğimize bir acı düştü gumandan. Gurbetin havasına, suyuna alışkın değiliz. Ama hükümet nizamı böyle kurulmuş, karşı gelmek kimin haddine..

Kemalin'de bir kor düşmüştü yüreğine. Gözlerini adamlardan kaçırmak, koridor penceresinden dışarı baktı. Kızıl dağın doruğundaki karlar aşağılara savruluyordu. Karların beyazlığı Hozat'a yükleniyor ve göz gözü görmüyordu.

Neden sonra sordu.

— Nerelisiniz?

İçlerinden biri ezik karşılık verdi?

— Demenan'lıyız gumandan. Bırak bizi gayrı. Kendiliğimizden gurbete döneriz.

Kemal çavuşa döndü bu defa.

— Bu adamları binbaşuya götürüp teslim edin. İmar müfrezelerine yevmiyeli yazsınlar. Geri göndermeyin.

Adamlar öylesine sevinmişlerdi ki, soğuktan moraran çehrelerinde gülücükler uçuyordu.

Biri dayanamadı...

— Hey fukara babası gumandan! Hey! diye hayır duaya başladı. Sevinçten gözlerinin akı iyice belirlenmişti.

Kemal, çavuşun selamına karşılık vererek yoluna devam etti. Yüreğinde halkına karşı bir sevdâ çağılıyor ve damarlarından alev alev akıyordu.

Meseleyi kesin bir sonuca ulaştıramamanın, ızdırabı ile de bir yerde kahroluyordu.

Tam koridorun sonuna varmıştı ki Sıtkı Üsteğmenin arkasından nefes nefese koştuğunu farketti.

— Ne oluyor üsteğmen diye endişe ile sordu

Sıtkı üsteğmen heyecanla anlattı.

— Karaoğlan mıntıkasında Cubikeşoğlu Ahmet ile Hasso Gevo'nun erzak topladığını haber aldık. Bahtiyar uşağı reisi Şahin'in kan davasını güderiz. Şahin Ağa aşiretinin selâmeti yolunda can vermiştir. Oniki imam şefâatini esirgemeye ondan, diyerek fitne ateşini yakmışlar.

Kemal sıkıntı ile başını kaşdı. Bahara kadar işi savaştırmak istiyordu amma, şartlar onu eyleme zorluyordu.

Canı sıtkın ve isteksiz emir verdi.

— Tabur tüm ağırlıkları ile hazırlansın, arkadan da sürekli ikmal yapılsın. Silofistan'a da haber salın. Bu mıntıkayı iyi bilir. Yanımıza katarız.

Sıtkı üsteğmen hayretle başını kaldırdı.

— Siz de gelecek misiniz yarbayım?

Kemal gülümsedi.

— Başka türlü mümkünü var mı? Sizleri karda, ayazda dağ başlarına sürerken ben sıcak odada nasıl rahat ederim.

Sıtkı üsteğmenin omuzuna dostça vurarak yürüdü.

Institut kurde de Paris

CUBİKEŞOĞLU Ahmet adamlarıyla birlikte Karaoglan mıntıkasındaki Kakbil köyüne vardıklarında Pokir dağından esen rüzgâr karları pamuk gibi çevreye savuruyordu.

Soğuk insanın kanını donduruyordu...

Ahmet soğuktan kaskatı kesilmiş bıyıklarını kırar gibi sıvazladıktan sonra altındaki katırı bir kez daha dürtüklledi.

— Dehh!

Köye yaklaştıklarında, Hasso Gevo tek katlı taş yapısı bir evi, Ahmet'e gösterdi.

— Muhtar Husso'nun evi bu olsa ağam...

Çubikeşoğlu Ahmet cevap vermeden başını salladı. Evin önüne vardıklarında çevredeki itler bir süre uludular.

Hasso Gevo katırından inip kapıyı sertçe yumrukladı. Bir süre sonra beyaz sakallı bir adam kapıyı açtı. Önce şaşırıldı amma kendisini çabuk topladı.

— Buyursunlar ağam, obamıza şeref verdin.

Böyle söylüyordu amma. Demenan aşireti reisinin de peşinden 30-40 kadar pürsilâhlı adamı ile gelişini de hayra yormamıştı. Cubikeşoğlu Ahmet ile Hasso Gevo'yu içeri aldıktan sonra, şaşkın bakakalan oğluna seslendi.

— Ule dürzi, şaşkın ne bakarsın. Tez koşup tüfekçileri evlerde ağırıla.

Sonra hatırlı müsafirlerini odaya aldı. Ocakta cıtır, cıtır yanan odunları gören Ahmet'in yüreği ferahlamıştı.

Hemen ocağın yanibaşında bağdaş kurup çöktü ve baldırlarını ovalamaya koyuldu.

Ayakta dikilen muhtar saygılı durumunu bozmadan sordu :

— Karnınız açsa avrada ismarlayayım, sizlere gözleme pişirsin ağam.

Cubikeşoğlu Ahmet gözlerini ocaktan ayırmadan mırıldandı.

— Sıcak süt tedarik et kâfi. Fazla kalmayacağız buralarda.

Husso, süt getirmek üzere taşra fırladı. Hasso Gevo oturmamıştı. Pencere kenarından Pokir dağları eteklerinde akan aksu deresini gözler dururdu.

Cubikeşoğlu Ahmet getirilen süt kasesini yudumlarken ayakta dikilen Hüsso'ya sordu.

— Duymuşum ki, Yarbay Kemal'in buyruğuna uyup Şahin ağanın toprağını kullara dağıtmışsınız. Doğru mu üle bu?

Hüsso bu fırtınayı bekliyordu. Ellerini ovuşturarak, kekeledi.

— Doğrudur ağam. Ne var ki, Yarbay Kemal, Şahin ağanın toprağını, sürüsünü davarını ahaliye başışlamıştır. Bunda benim günahım yok.

Cubikeşoğlu Ahmet gözlerini açarak bağırdı.

— Aklını mı kaçırdın herif? Aşiretinin selâmeti için ölen Şahin ağanın malı mülkü heç yağmalanır mı?

Hüsso korkudan ağlamaya başladı o kez.

— Benim günahım yoktur kurban. Yarbay Kemal, bu topraklarda çalışmayıp şuna buna kul olanı, batı anadoluya sürerim diyor. Ben bu yaşta gelinlik kızlarımla yaban toprağında niderim.

Hüsso'nun bu sözleri, Cubikeşoğlu Ahmed'i bütün bütün azdırmıştı

— Ule sen ne haddini bilmez kulsun. Şahin ağanın hatırasına karşı çıkarsınız. Gelin varın ayağımıza kapanın pişmanlık getirin. Gidip hükümata kapılanmanın sonu yoktur. Hükümat aylarca askerini bu dağ başında tutmaz, tez zamanda defolup gideceklerdir. Asker gidende yine buralarda aşiret kanunları işler.

Hüsso yutkunuyordu.

— Böyle konuşursun amma, bunca insanın Batı Anadolu'ya tehcir edildiğini hatırlamaz görünürsün. Bu gözü kara adamlar Osmanlıya benzemiyor ağam. Kanunlarına uymazsak tüm Dersim'i boşaltır bu adamlar...

Kolbaşı Hasso Gevo konuşulanları sessiz dinledi. Başını eğmiş dudaklarını ısırırdı.

Birden dayanamadı ve avaz avaz bağırdı.

— Kemal Paşalının kanunu ne biçim kanundur ki Ağası, Şihî toprağına marabasına sahip çıkmaz. Tüm muradları Dersim nizamını, aşiretleri dağıtmaktır. Hızır'ın, Nevzur'un diyarında oniki imam destanı duyulmasını isterler.

Husso göz yaşlarını silerek karşılık verdi.

— Niçin anlamıyorsun oğlum. Niçin anlamıyorsun? Felâket orta yere çıkmış nara atıyor, savulun geliyorum diye. Toprak, aşiret düşünülecek zaman değildir. Kelle davasıdır bu anlamıyor musun?

Bir mezar sessizliği sarmaladı odayı. Üçü de düşünceye dalmışlardı.

Neden sonra Hüsso, Cubikeşoğlu Ahmed'e bakarak mırıldandı.

— Alevîlik kabahatında, ibadetinde gizli tutul-

ması inancını getirmiştir insanlarımıza. Allah ile kul arasına girilmeyeceğine itikat ederiz. O büyük varlığı ondan en ufak bir menfaât beklemeden severiz. Ona kavuşacağımız anı bekleriz. Vahdet-i vücud'a inanırız. İnsanların o muazzam varlığın birer parçası olduğuna itikat ederiz. Ölümün o'na vasil olmaktan başka bir şey olmadığına inanırız. Ölümle birlikte hakka yürüdüğümüze inanırız. Bu nedenle ağa kısmında artık, hükümatla kul arasına girmemesi gerekir. Bu camia Osmanlılar zamanında çok çile görmüştür. Yüzbinlercemiz asılmış, kesilmiş cesetleri kuyuları doldurmuştur. Bütün bunlara rağmen insanlarımız on iki imamı, on dört masumu, bir nurdan bilmiş, bunları hâk olarak tanımıştır.

Hüsso birden sustu. Kendisini can kulağı ile dinleyen Cubikeşoğlu Ahmedin gözlerinin içine bakarak sözlerini tamamladı.

— Kemal paşanın düzeni Osmanlılarınkine benzemiyor oğlum. Aleviyi-sünniyi birbirinden ayırtetmiyor. Cümlesini kendi kulu bilip dinlerine örflerine karışmıyor. Devlet olarak, Allah ile Kul arasına girmiyor. Sizler de hükümet ile kul arasına girmeyin. Girmeyin ki asırlarca çile çeken, eziyet gören bu insanların yüzü gülsün artık.

Cubikeşoğlu Ahmet ihtiyarın sözlerinden etkilenmişti. Kendini düşünceye zorlamak, çıkmazdan kurtulmak için, habire başını avuçluyordu. Düşündükçe bir çıkmazın bataklığında daha da gömülüyordu.

Ya, Kayseriye sürgün gidip te, kaçıp gelen Haydarlı Hıdırın anlattıkları. Kendisi de sabahtan akşama dek inşaatta çalışacak, yorgun argın eve döndüğünde avradı onu bet bir suratla karşılayacak, ve bir

tas çorbayı önüne sürecektir. Sonra yorgun argın karısına sırtını çevirip yer yatağında sızıp kalacak. Gün ağarırken, yeniden çarıkları ayağına geçirip evden inşaata koşacak. Sirtında küfe inşaata harç çıkarırken, Dersimin eşsiz güzellikteki Kırmıl bölgesini Bobyaz dağlarını, Karaoğlanı, gürül gürül akan Munzur gözesini içini çekerek hatırlayacak. Gözlerinden akan iki damla yaş kurumuş yanaklarından süzülürken, durup kendini dinleyecek.

Fakat ustabaşının öfkeli bağirtısı ile kendine gelecek.

— Ulan ayı! Daha iki küfe bile çekmedin!

İrkilip ustabaşının yüzüne bakacak ve gülümseyerek kendini mazur göstermeye çalışacak.

Etrafında pervane gibi dönen ve kulluk eden insanlar, boyunlarındaki çingirdaklarla yaylaları şenlendiren davarlar, düğünlerde şenliklerde testi testi içilen yayık ayranları, kızarmış kekik kokulu davar etleri, kuş olup uçup gitmiştir artık.

Ve herşey bütün dünyası, öfkeli ustabaşının gözlerinin içinde sırtmaktadır.

Bütün kanı başına hücum etmişti. Ve zindan gibi kararmıştı dünyası...

Birden ayağa fırlayarak avazı çıktığı kadar haykırdı.

— Hayır, hayır! Bu zillete ben giremem! Ben ağa doğdum! Ağa yaşadım! Ağa olarak öleceğim!

Çılgınlar gibi haykırıyor ve çocuğu gibi öperek kokluyordu mavzerini.

Hüsso, korkuyla büzüldü birden.

Sanki ifritler dünyasından korkunç mahluklar dünyaya inmiş ve ürkütmüşlerdi Cubikeşoğlunu...

Sonra Hasso Gevo'ya işaret etti ve birlikte dışarı çıktılar. Karlar üzerinde şakalaşarak, birbirlerine kar topu savuran delikanlı tüfekçileri ağalarının evden çıktığını görende toparlandılar.

Cubikeşoğlu tüfekçilere seslendi.

— Kulları meydana toplayın. Diyeceklerim var onlara.

Az sonra, köyün yiğidi, avradı, ihtiyarı, çocuğu Cubikeşoğlunun çevresinde kümelenmişti. O da avaz avaz bağıırırdı.

— Kemal Paşalının size bağışladığı dünya malına kıymet vermeyin. Muradları buradaki tüm alevileri sürüp, yerinize sünnileri getirmektir. Tüm Dersim'i urum diyarına sürüp, erlerinizi boğaz tokluğuna taş kırdıracaklar. Avratlarınızı, bebelerinizi umumhanelerde çalıştıracaklar. Dersimde girdikleri yerlerde erlerinizi öldürüp avratlarınızın ırzına geçerler. Şahin Ağa'nın toprağını davarını gözlerinizi boyamak için size bağışladılar. Zamanı gelince vergi diye bunları sizden alacaklar. Sizi koruyan, hakkınızı gözeten benim, hükümet değil.

Cubikeşoğlu konuşurken, Husso nefes nefese koşup geldi.

— Ne sebebe zehirli ağıt yakıp, masum kulları hükümata karşı azdırırsın.

Kolbaşı Hasso Gevo birden Husso'nun omuzuna vurarak itti.

— Bu adam hepimizi Kemal Paşalıya sattı, Karakollarda hakaret gören oduncu avratların akıbetini duymayan var mı? Cubikeşoğlu asılan, kesilen Dersimlilerin davasını gütmek için ortaya çıkmıştır. Cubikeşoğlu oniki imam aşkına savaş verecektir.

Husso, bu kez Hasso Gevo'ya yalvardı.

— Bak sana ihtiyar halimle yalvarıyorum. Bu kulları azdırtıp kızdırtma. Bu işin sonunu beğenmiyorum.

Ancak lâfını tamamlayamadı. Tok bir silah sesini takiben alnını tutarak düştü kaldı. Başından akan kanlar bembeyaz karın üzerinde kızıl lekeler halinde ışıladı.

Tüm gözler Hasso Gevo'nun mavzerinin namlusunda toplanmıştı.

Tüten duman soğuk havada dağılıp giderdi. Artık Cubikeşoğlu'nun etkisinde kalan koca avratlar dövünüp tüm köyü ayağa kaldırmışlardı. Anlatılanları zehirli bir dille aktarıyorlardı gençlere... Tüm köyü ağıtlar sarmalamıştı. Meydanda kaynaşıyordu insanlar.

Cubikeşoğlu da fırsatı kaçırmamış ve bir kayanın üzerine sıçramıştı.

— Hazreti Ali, Amr ile dövüşmeye çıkarken, onun bu davranışını gören Allahın elçisi, hemen onu kolundan tutmuştu.

— Nereye gidiyorsun ya Ali.?

— Dövüşmeye, bize meydan okuyan şu adama haddini bildirmeye ya Resulûllâh.

— Fakat bu adam Amr'dır.

— Biliyorum ya Resulûllâh.

— Onunla başedemezsin. O seni öldürür.

— Ali kolay kolay ölmez. Fakat ölse de ne çıkar. Onun bu sözlerini dinlemekten korkaklığı kabul etmektense elbette ölüm daha iyidir.

Cubikeşoğlunun çevresinde toplananlar ağlaşarak ağıt yakıyorlardı.

Cubikeşoğlu bir nefret çığılığı halinde haykırdı.

— Artık bitsin bu hakâret. Ve bu eziyet. Bu

adamların sözlerini dinleyip korkaklığı kabul etmek-
tense ölüm daha iyidir.

Bu sırada nefes nefese koşan bir tüfekçinin
cığlığı kulakları yırttı.

— Askerler geliyor ağam askerler!

Cubikeşoğlu bir an irkilerek Hasso Gevo'ya bak-
tı. Demenanlı kolbaşının gözleri kinle, cam gibi par-
lıyordu.

— Arazi karla örtülü ağam. Alayını kırarız di-
ye tısladı.

Ancak köy sakinleri korku içinde birbirleriyle
koklaşıp ağlaşıyorlardı.

Hasso Gevo tiz sesiyle haykırdı birden.

— Köyden silahı olanlar yüksek kayalıkları tut-
sunlar. İhtiyarlar ve çocuklar mağaralarda barın-
sınlar.

Sonra vakit kaybetmeden, Cubikeşoğlu ve tü-
fekçilerle birlikte boğaza hakim kayalıklara doğru
kanatlandılar adeta.

**Yarbay Kemal adeta bulutlarla kucaklaşan yal-
çın kayaları dürbünle kontrol ettikten sonra Sıtkı
Üsteğmen'e seslendi.**

— Bu yalçın kayalıklarda yayılamayacağız, üs-
teğmen. Bir mangayı önce çıkar da durumu anlıya-
lım.

Sıtkı Üsteğmen «başüstüne» deyip, koşarak
uzaklaştı.

Kemal bu defa Hamdi Yüzbaşı'ya yanına gelme-
sini işaret etti.

— Aksu deresini bir bölük askerle tut. Sıkıyı
görünce Aksuyu geçip Pokir dağlarında izlerini kay-
bettirmek isteyeceklerdir?

Yüzbaşı gittikten sonra telsiz çavuşuna emir verdi.

— Sin karakoluna telsizle emrimi duyurun. Harçık deresi boyunca silahlı devriyeler çıkarılsın. Hiç kimseyi Pokir dağlarına geçirmesinler.

Bu emri verdiği sırada iki el silah sesi vadide yankılar yaptı Öncü manga ateş yemişti.

Mümkün merteye boğaza sokulmaya gayret ederek, Sıtkı üsteğmen'e avaz avaz bağırdı.

— Kayalardan başka yerde gizlenmeyin! Beyaz karın üzerinde açık hedefsiniz.

Gerçekte de yüksek kayalarda mevzilenen, Cubikeşoğlunun adamları, askerlerin tüm hareketlerini kolaylıkla takip ettikleri gibi, kendilerini de gizleyebiliyorlardı.

Birden elindeki dürbünle dikkatle baktı.

Sıtkı üsteğmen askerlerini boğaza sokmadan, iki koldan dağa çıkıyorlardı.

Askerler çıkıntılı kayaların ardında, gizlene gizlene ilerliyorlardı amma, çok tehlikeli bir noktaya giriyorlardı.

Yöreği iyi bildiklerinden gayet ustalıkla gizlenen, Cubikeşoğlunun adamları tarafından kuşatılabiliyorlardı.

Böyle düşündüğü sırada çavuş yanına gelerek bir selâm verdi.

— Hozattan iki adam geldi. Sizi mutlak görmek isterler gumandan.

Kemal birden öfkelenmişti.

— Tutuklayın herifleri, bu savaş alanında işleri ne?

— Biz elçiyiz diyorlar gumandan.

Kemal, canı sikkın mırıldandı.

— Öyle ise getirin. Silofistan'ı da hangi cehen-
nemde ise bulun bakalım.

Az sonra iki köylü askerler arasında karşısına
getirilmişlerdi. Üstleri başları dökülen ve saçı sakalı
karışmış garip kişilerdi.

İçlerinden biri cebinden çıkardığı kâğıdı Kemal'e
uzattı.

— Bu senin gumandan.

Kemal heyecan içinde açıp okudu.

— **Kemal Yarbayma,**

**Cubikeşoğlu Ahmet ile Hasso kuşatılan köyde
mahsur kalmış durumdalar. Malûmatınıza arz eder,
ellerinizden öperim.**

Zeynel Kulunuz.

Yarbay Kemal'in gözleri ışık gibi parlamıştı.
Günlerdir uykularını kaçıran iki hedef ayağının ucu-
na kadar gelmişti.

Yüzbaşıya iki takım askerin daha takviye gön-
derilmesini emrettikten sonra, yanına getirilen Si-
lofistan'a sordu :

— Sen araziyi iyi bilirsin silo. Buradan paçala-
rını kurtarabilir mi?

Silofistan gözlerini kesif silah seslerinin yankı-
landığı dağdan ayırmadan konuştu.

— Kaçmaları için mutlak Aksu deresini geçme-
leri lâzım ki bu imkânsız. Kuzeyden Tokmakkaba bo-
ğazından Keçeliuşağı topraklarına geçebilirler.

Kemal sıkıntıyla başını ovaladı.

Aktaşlı Halil ağa güvenilir adam değildi. Top-
raklarına sığınan adamları hem saklar hem de, yar-
dım edebilirdi.

Düşüncelerinden sıyrılıp silofistana baktı.

— Hele sen çadırda istirahata çekil Silo. Lâzım olduğunda ben seni çağırırım.

Tekrar ateş hattına sokularak dürbünü ile taramaya koyuldu. Askerler çok güç şartlar altında bir savaş veriyorlardı. Tanımadıkları, bilmedikleri bir arazide savaşmak ve üstelik dondurucu soğuk...

Ancak çok kesif bir ateşin açıldığı bir hat vardı ki, askerler bir adım dahi ilerliyemiyorlardı.

Bir soru da, sürekli kafasını kurcalıyordu, Kema-lin.

Cevabını düşündükçe endişeleri de, bir yerde artıyordu.

Topçu batarya komutanını yanına çağırdı hemen.

— Geri hatları dağ topları ile dövün.

Aynı dakikalarda Sıtkı üsteğmen üç askerle birlikte gizlendiği kayanın ardında, onbeş dakikadır başını dahi çıkaramıyordu.

Kurşun yememek için yanbaşımda kayaya yapışmış olan Malkaralı Yusufa baktı.

— Fena kısıldık! Parmağımı uzatsam vururlar! Malkaralının soğuktan gözlerinin akı dönmüş-tü.

Sıtkı üsteğmene bakarak inledi.

— Soğuktan ayaklarım uyuştı, üsteğmenim. Biraz daha hareket etmeden burada kalırsak, donmuş cesedimiz canavara yem olur.

Sıtkı üsteğmenin kararmış olan çehresi öfkeyle kasıldı.

— Ulan Dersim, kahbe Dersim! Babamı yedin, beni de yutacaksın!

Bir ara başını kaldırıp bakmak istediye de, hemen çekip sindi. Arka arkaya patlayan beş silah

sesini takiben gizlendikleri kayaya çarparak seken kurşunlar, buz parçalarını ufak zerreler halinde havaya saçtı.

Malkaralı Yusuf ise dalıp gitmişti. Köyündeki ay parçası gibi güzel sözlüsünü düşünüyordu.

Ve o'na göz koyan tefeci Rüstemi de...

Onbeş dakika sonra da yüz metre ötelerinde sanki kıyamet koptu. Birbiri peşisıra patlayan obüsler karyiğınlarını pamuk gibi havaya saçıyordu.

Feryâtlar, küfürler duyuyordu, Sıtkı üsteğmen.

Birden hamle yaparak beş metre ötesinde bulunan kayaya sıçradı ve iki el silah patladı. Ancak hedefi görmüştü. On metre ötede bir kayanın gerisindeydi amma, başından beline kadar da ortadaydı.

Üçüncü tetiği düşüreceği sırada Sıtkı da, elindeki hafif makineli tüfeğin tetiğine bastı. Adamın suratı biçildi sanki...

Kendisi kayanın üzerinde yığılıp kalırken, elinden kurtulan mavzeri yamaç aşağı yuvarlandı.

Sıtkı üsteğmen kinle mırıldandı.

— Belânı buldun melun!

Bağırtısı patlayan obüsler ve feryatlar arasında eridi gitti.

Tekrar bulunduğu yerden çıkarak gerisindeki kaya çıkıntısına doğru karların üzerinde yuvarlanarak koştu.

Malkaralı Yusuf kayalığın dibinde yığılıp kalmıştı. Panik halinde Malkaralının yakasından tutarak sarstı.

— Yusuf! Yusuf! Vuruldun mu?

Yusufun kararan çehresi bir an kıpırdadı ve gözleri yarı açıldı.

— Ayaklarım teğmen! Ayaklarım!

Sıtkı üsteğmen seri hareketlerle, Malkaralının bacaklarını ovmaya çalıştı.

Nafileydi.

Kaskatı kesilmiş ve donmuştu bacakları.

Telâşla ileriye doğru baktı. Askerlerle, tüfekçiler gırtlak gırtlığa gelmişlerdi. Korkunç bir mücadele- nin içinde yaşam savaşı veriyorlardı taraflar...

Malkaralı Yusufu kaderi ile başbaşa bırakarak, deli gibi koştu.

Önüne çıkan iki adamın kollarını kaldırdığını da- hi delicesine bir öfke ile göremedi. Hafif makineli tüfeğin tetiğine basması ile birlikte adamları biçti.

Daha da hırsını alamayarak delik deşik olmuş iki vücudu tekmeledi. Daha sonra duruldu ve tekrar koşmaya çabaladı. Asker, sivil cesetlerin üzerinden atlayarak, hızını alamayan bir öfke içinde koşuyordu.

Bir düzlüğe vardığında, Eğinli Nuriye rastladı. Yüzü kararmış ve aklı dönen gözleri ile siması kor- kunç bir görünüm almıştı.

Anormal hareketler yapıyor, deliler gibi gülü- yordu.

— Gebertiyorum! Gebertiyorum!

Yeniden katılırcasına gülüyordu Eğinli. Sıtkı üs- teğmen dikkat edince onun vurulmuş olduğunu gör- dü. Elbisesinin üzerinden akan kan donmuştu.

Bu sırada askerlerin on kadar tüfekçi ve köylü- yü getirmekte olduğunu gördüler.

Aralarında iki de kadın vardı ve kollarını kaldı- rmış bir durumda ağlaşıyor dururlardı.

Bu anda Sıtkı üsteğmenin de beklemediği bir olay oldu. Eğinli insanın tüylerini ürperten korkunç bir çığlık atarak, tuttuğu mavzeri yere fırlatıp attı ve üsteğmenin elindeki makineliyi kaptı. Tutsaklara

doğru koştuğu sırada muhafızlar korku ile kaçıştı-
lar.

Çığlık çığlığa, kahkahalar atarak tetiğe basıyor
ve birbiri peři sıra dūřen insanların feryatlarını bo-
đuyordu kahkahası...

Sonra karların ũstünde can veren ve debelenen
insanların cansız vũcutlarına ikinci řarjŕrũ boşalttı.
Karla karışık bir kan seli Aksu deresine doğru koçu-
yordu.

Eğinlinin gırtladı yırtılmış bağıramıyordu artık.
Kendisini taş kesilmiş bir halde dehşet içinde seyren-
den Sıtkı ũsteđmen ile askerlere bakmadan alabildi-
đine uzanan uçuruma doğru koştu.

Kendisini boşluğa fırlatıverdi.

Sıtkı ũsteđmen bu korkunç sahnenin şokundan
henũz kurtulmuştu ki, koşa koşa yanına gelen on-
başi heyecanla bağırdı.

— Mağaralara saklanmışlar, teğmenim. Yiğin
yiğin mağaralara gizlenmişler.

Sıtkı ũsteđmen alabildiğine artan bir ŕfke ile onbaşi-
nın gŕsterdiđi yŕreye doğru en ŕnde koştu. Geniş
ağızlı bir mağaraya vardıklarında bir kurşun yanağı-
nı sıyırıp geçti.

Kayaya yaslanarak atılacak kurşundan kendini
korumaya çabaladı. Bũtũn benliği ŕldũrme, yoketme,
ve parçalama arzusu ile alev alev yanıyordu.

Arkasında kayaya yaslanmış bir şekilde emrini
bekleyen Sŕkeli Hũseyine baktı.

— İçeri ben gireceğim, el bombanı ver.

Sŕkelinin uzattığı el bombasını aldıktan sonra,
sırtını kayadan ayırmadan sokulmaya çalıştı. Benli-
đindeki amaçsız ŕfke korkusunu silindir gibi ezip
geçmişti.

Bir kaya çıkıntısının arkasına gizlenip el bombasının mandalını açacağı sırada durakladı birden..

Bir kadın inliyordu. Önsezi ile bombayı yere bıraktı ve cebinden çıkarttığı el fenerini karanlığa doğru sıktı.

Ve gördüğü sahne karşısında tüm öfke ve kızgınlığı balon gibi söndü. Yüreği alabildiğine kabarmış olarak bir kez daha baktı. Bir kadın mağaranın dip tarafında sırtüstü uzanmıştı.

Yanıbaşında yarı çıplak iki çocuk ışıktan kamaşan gözlerini yumarak ağlaşıyorlardı. En çok dört beş yaşındaydılar.

Ve üstelik kadın doğuruyordu.

Bebeğin başı çıkmıştı. Kollar kıvrık durumdaydı. Ağır ağır bacakları çıkıyordu.

Kendisine el fenerinin ışığını tutmuş olan silahlı subayı görünce yanıbaşındaki mavzere, şöyle bir göz attı.

Sonra bir çaresizliğin yıkıntısı ile dudaklarını büzerek Sıtkı üsteğmene yalvarırcasına öyle bir baktı ki...

Üsteğmenin gözlerinden fıskıran yaşlar yanaklarından yuvarlanıp gidiyordu. İnsanı insan yapan tüm duygular kökleriyle birlikte sarmalamıştı benliğini.

Çocuğun ayakları da, ana rahminden kurtuluyordu. Birden mantığı, önsezisini zorladı. Belindeki kasaturayı birden çekti. Bir çelik parçasının havada parladığını gören kadının feryadı, mağarada yankılandı.

— Korkma ana! Korkma ana! Yalvarırım korkma!

Sesi yumuşak, inandırıcı ve sevgi kokuyordu.

Kadın susup bir bacaklarının arasındaki yavruya bir de, Üsteğmenin gözlerinin içine baktı.

Sıtkının ılık gözlerinden sevgi, su olup akıyordu. Sonra kendine geldi ve elindeki kasaturayı kadının yanbaşına bıraktı. Fenerin ışığını onlardan ayılmadan beş adım geri çekildi.

Kadın yerden kasaturayı aldı ve çocuğun göbeğini kestiği anda da, yeni Tuncelili viyaklamaya başladı.

Sıtkı üsteğmen boğulacak gibiydi. Boğazında düğümlenen hıçkırığı yutmaya çabalıyordu. Köylü kadın entarisinden yırttığı bir parça ile bebeğin göbeğini bağlarken mani olamadığı bir saygı ile elini şapkasının siperliğine götürerek yeni dünyalıyı selâmladı. Sonra kaputunu üzerinden çıkardı ve kadının ayakları dibine bıraktı. Ağlamakta olan bebeği kundaklaması için...

Anne çocuğu kaputa sararken onları gözleriyle bir kez daha selâmladı ve mağaradan dışarı çıktı.

Sökeli Hüseyin, merakla açılan gözleri ile bir cevap arıyordu

Aşağı sırtlarda Yarbay Kemal, dürbününü gözlerinden ayırmadan silah seslerinin yankılandığı yamaçları endişe ile süzüyordu.

Ülkesinin aynı kandan insanlarını karşı karşıya getiren feodal düzene lanetler ediyordu.

Bu sırada yüzbaşının telâşla kendisine doğru koştuğunu farketti.

— Ne oluyor yüzbaşı?

Yüzbaşı nefes nefese haykırdı.

— Tepede katliam var kumandan! Bazı asker öfkeli, esir almıyor.

Yarbay Kemal dehşet içinde irkildi. Sarılan köyde kadın ve çocuklar da vardı.

Telâşla bağırdı.

— Sürekli olarak ateş kes borusu çalın. Bir takım asker de beni takip etsin.

Bunu söyledikten sonra çılgınlar gibi koşmaya başladı. Dağı tırmanırken ayağının dibindeki karlar üzerinde, zaman zaman kayıp düşüyor ve canının yanmasına aldırmadan doğrulup koşmaya çabalıyordu. Dondurucu soğuk ve sürekli hareket edişini nedeni ile her tarafı kıpkırmızı kesilmişti. Ağzından burnundan buhar fışkırıyordu sanki.

Bir düzlüğe çıktığında gördüğü sahne karşısında avazı çıktığı kadar haykırdı.

— Ne oluyor ulan!

Düzlükte bir kayanın dibinde sıraladıkları on kadar adamı kurşunlamaya hazırlanan gözü dönmüş askerler toparlandılar birden.

Ve cevap vermeden bakiştılar.

Kemal gözleri alev alev yanarak, bir kez daha sordu.

— Ne oluyor?

Sesi bir nâra halinde karla kaplı yamaçlarda yankılanırken korkan askerler birbirlerinin yüzlerine baktılar.

Ancak içlerinden biri cesaretli davranıp bilginc bir tavırla öne çıktı.

— Mum söndürüp, bacılarının koyunlarına giren kızılbaşları tepeliyek gumandan.

Bunu söyledi amma, suratında patlayan bir tokatla karların üzerine kapaklandı, ve terbiyesinin etkisi ile ayağa fırlayıp (hazır ol) durumuna da geçti.

Yarbay Kemal zehir gibi gülümsüyordu.

— Ne kadar sıkılasam tedbir alsam, kötülükler atbaşı yarış ediyor burada.

Daha konuşacaktı amma bir hıçkırık boğazında düğümlendi, ve sustu.

Kaya dibinde ağlaşan insanlara baktı. Mutlak bir ölümden kurtulmanın sevinci ile ağlaşıyorlardı.

Benliğinden taşan bir isyanla bağırdı onlara.

— Devlet olarak size toprak ve tohumluk vermedik mi? Nerede sizleri felâkete sürükleyen ağalarının? Nerede Cubikeşoğlu Ahmet mel'unu? Nerede Hasso Gevo olacak pezevenk? Kaçmayı başardılar amma, sizleri akibetinizle başbaşa bıraktı bu me-lunlar!

Sözünü bitirdiği anda ölümden dönen delikanlılardan biri sesinin bütün kuvveti ile haykırdı.

— Tanrı ömrünü arttıra! Oniki omamın şefaati üzernie olsun zabıt!

Kemal delikanlıya cevap vermeden arkasından yetişen yüzbaşıya baktı. Koşmaktan körük gibi so-luyordu.

Ona bakarak güldü.

— Sen de, yoruldun amma bir takım al da, çevreyi tara bakalım. Kim teslim olup ta, kılına halel gelmişse seni mesul tutarım.

Yüzbaşı telaşla toparlandı ve bir selâm çakıp uzaklaştı.

Kemal dalgın bakışlarla çevreyi tarıyordu. Her yer asker, sivil erkek, kadın cesetlerinin kanı ile kıpkızıldı. Kar suları dahi rengini değiştirmiş bir halde akar dururdu.

İçinden kopan öfkeyle bütün bunlara sebep olanları diri diri yakmayı aklından geçirdi.

Amma bütün bunlar bir düştü ve geride cesetler bırakarak kaçmayı başarmışlardı.

Ağıtlar yakıp ağlaşarak, yamaçtan düzlüğe indî-

rilen insanlara kanayan yüreği ile bir kez daha baktı.

Çoluk çocukların ellerinden tutarak tam bir teslimiyet içinde yürümeye çabalıyorlardı. Koca kadınlar ağır adımlarla, yürüyorlardı amma bedduaları gökleri tirmaliyordu.

Kemal bu sırada Sıtkı üsteğmenin geldiği gördü. Omuzları düşmüş bir halde karların üzerinde yalpalıya yalpalıya yürüyordu.

Birden farkederek sordu.

— Kaputunu kışlada mı unuttun teğmen?

Sıtkı üsteğmen Kemalın sert sesi ile irkilerek «hazır ol» durumuna geçti. Ancak kendi mâna aleminde uykuda gezer gibiydi.

— Mağarada dünyaya gelen bir bebeğe kundak bıraktım, diye mırıldandı.

Kemal üsteğmenin sırtına vurdu.

— Kötülüklerin atbaşı yarış ettiği bu dünyaya, tam gelecek zamanı bulmuş. Sırtına bir kaput geçirmeye bak, yoksa donarsın.

Sıtkı üsteğmen birden irkildi. Malkaralı Yusuf'u bir kaya dibine bırakmıştı. Yeni bir felâketin önsezi ile deliler gibi karların üzerinden koştu.

Vardığında, kaya dibinde onu bıraktığı halinde gördü. Mavzeri çocuğunun kundağı gibi göğsüne yaslamıştı. Gözleri açıktı ve uzaklara bakıyor gibiydi.

Sıtkı üsteğmen katılaştı çehresi ile malkaralının cesedine baktı. Göz pınarları kurumuştu, ve kanayan yüreğine rağmen ağlıyamıyordu da...

Yaralıları toplamakta olan sıhhiye birliğini çağırıp Malkaralının cesedini teslim ettikten sonra, tekrar köye tırmandı.

Meydanlık bir yerde köylüleri er, ihtiyar çoluk çocuk toplanmışlardı. Bunlar da ağlaşıp, dövünür dururlardı.

Kimi, yitirdiği çocuğuna, kimi erine, kimi anasına babasına ağıt yakardı. Askerlerde kaybettikleri arkadaşlarını acısı ile onlara hınçla bakarlardı.

Birden Yarbay Kemalın yüzbaşıya verdiği emri duydu.

— Burada kim varsa sayıp teslim alacaksın. Kaç adam teslim almışsan olduğu gibi Sin'e götürüp teslim edeceksin. Ne kadar hayvanları ağırlıkları varsa beraberlerinde alacaklar. Hayvanları pazarda satılacak ve paraları sahiplerine verilecek. Yollar açıldığında Elazığa götürülüp Kayseriye sevkedilecekler ve kendilerine göçmen muamelesi yapılacak.

Bu emrin duyulması ile birlikte feryâtle karışık ağlaşmalar kâbus gibi çöktü çevreye...

Sıtkı üsteğmen birden mağaradaki kadını hatırladı. Hemen koşup Kemalın yanına vardı.

— Mağarada doğum yapan bir kadın vardı yarbayım.

— Sin karakol kumandanına benim emrim olarak iletirsin. Kadınla çocuklarını ayrı bir evde muhafaza ederler, yanlarına başka muhacir komazlar. Yollar açılana dek, tüm muhacirlerin ihtiyaçları ordu tarafından karşılanacak.

Bu sırada bir köylü ezile büzüle yarbayın yanına sokuldu,

— Kurban, bu defalık da, affet gayri. Bu karda kışta sürme bizi.

Kemal ters ters baktı adama.

— Köyü biraz toprağı var diye yerinizde bırakmıştım sizi. Kaç asker kaybettığimi bilir misin?

Köylü Kemal'in bakışlarından öylesine korktu ki gerisin geriye dönüp ağlaşanların arasına katıldı.

Onlara, yapacak hiçbirşey kalmadığını çaresizlik içerisinde anlatmaya çalıştı.

Bu sırada tüm evler boşaltılmış ve hayvanlar dışarıya alınmıştı. Herkes yeni bir felâketi içlerine sindirmek istercesine Kemal'in ağzının içine bakıyordu.

Fakat bir makinenin dişlileri gibi sessiz ve donuktu. Yüzünde sevgi, acıma, öfke, kin gibi kavramların zerresi yoktu. Bir hesap makinesi gibi bakıyordu olaylara...

Birden dudakları hafifce kıpırdadı...

— Üsteğmen buraya gel!

Karargahtan getirilen kaputu giymekte olan Sıtkı üsteğmen koşup bir selâm çaktı.

— Emret yarbayım.

— Boşaltılan evleri yakın!

Sıtkı üsteğmenin sanki dünyası kararmıştı bu emirle. Çevresinde her şeyin döndüğünü hissetti. Kendi mantığı ve zihni iflas etmişti artık.

— Anlayamadım yarbayım, diye kekeledi.

Kemal kaşlarını çattı.

— Bir emri, ikinci kez tekrarlatma teğmen!

Sıtkı üsteğmen hafif bir sesle «baş üstüne» diyebildi.

Kemal bu emri verdikten sonra koşar adımlarla uzaklaştı oradan. Artık dayanamayacak, boşanacaktı. Duygusal yönünü kimseye göstermemek zorundaydı.

Arkasında kıpkızıl alevlerin siyah dumanları karlı Dersim dağlarının tepelerine doğru yükselirdi.

YARBAY Kemal emir subayının uzattığı son kağıdı da imzaladıktan sonra, sıkıntı ile çenesini avuçladı.

Hiçbir kâğıdı böylesine zorlama ile imzalamamıştı. Tuttuğu kalem sanki bir ton ağırlığında idi. Aslında şehit askerlerin akıbetlerini askerlik şubelerine bildiren yazıydı bunlar.

Birden hatırlayarak emir subayına sordu.

— Harekâta ayakları donan iki askerinin durumlarını hastahaneden öğrendin mi?

— Biri kurtuldu, diğerinin ayaklarını kesmişler. Doktorla konuştum kangren olmuştu, hayır yoktu diyor.

Kemal derinden içini çekti.

— Ben öğleden sonra hastahaneyi ziyaret edeceğim. Yaralı ve hastaları yakından görmek istiyorum. Bundan sonra da kıyamet kopsa bu kara kışta askeri kışladan çıkartmam. Hesaplaşmayı baharda yapacağım.

Emir subayı birden Kemal'e sordu.

— Bunu ne yapacağım?

Bir paketin içindeki kazağı gösteriyordu. Üzerinde «sıcak sıcak giymesi için annesinden Yusuf'cuğuna» yazıyordu.

Kemal'in gözleri kaydı birden.

Nerede sıcak sıcak giyecekti, zavallının gözlerinin akı bile donmuştu.

— Geri gönderin diye mırıldandı.

Emir subayı gittikten sonra, Sıtkı Üsteğmen çıkageldi. Gözlerinin altı morarmış, süzülüp akmıştı sanki. Bir moral çöküntüsü içinde, bocaladığı ilk bakışta farkediliyordu.

Yarbay Kemal onu görünce gülümsedi.

— Hayrola üsteğmen, diye sordu.

— Senelik iznimi kullanmak istiyorum yarbayım.

Kemal bir an duraklayıp önüne baktı ve kısa bir sessizliği takiben ansızın sordu.

— Beni çok mu katı buluyorsun teğmen?

Sıtkı üsteğmen cevap vermeden önüne baktı.

Sadece dudaklarını ısırды o kadar...

Yarbay Kemal anlamıştı onun ne demek istediğini ön sezisi ile...

Gülümseyerek Sıtkı üsteğmenin yüzüne baktı.

— Daha önce söylemiştim, yine söylüyorum. Al-dığımız kararlar ve yaptığımız eylemlerin sonucu, insan olarak bizi üzse bile buna katlanmak zorundayız. Çünkü biz Türkiye Cumhuriyeti'nin sorumluluğunu üzerimize almış insanlarız. Bunun için de yemin ettik. Sen de Harbiye'den mezun olurken yemin ettin üsteğmen. Unutma ki, Türkiye 1922 den bu yana çeşitli tuzaklardan kurtulup bu güne gelebilmişse, bunu mantığı ile hislerini ayırabilen insanların varlığına borçludur. Ben iki gün önce insanları çoluk çocuklarıyla birlikte yuvalarından koparıp sürdüm ve küçücük evlerini de yaktırdım. Çünkü buna mecburdum. Bu insanları sürmeseydim Cubikeşoğlu tekrar geri döner ve bunları yeniden askerimin karşısına sürerdi. Evlerini yaktırmasaydım Cubikeşoğluna yolu düştüğünde barınabileceği komlar bırakmış olurdu. Bir yerde Cubikeşoğlu bu diyar senindir.

Dilediğin gibi toprağını, insanlarını ve her şeyini babanın malı gibi kullan. Burada Cumhuriyetin yasaları değil, senin buyruğun geçerlidir, diyemeyeceğime göre ben hissî hareket edemem. Ancak askerlerimin güvenliğinin söz konusu olmadığı zaman ve şartlarda ben mağaradaki kadını düşünebilirim.

Sıtkı üsteğmen büyülenmiş gibi Yarbay Kemal'i dinliyordu.

— Asırlarca ve çeşitli siyasal iktisadi sebeplerle Alevî-Sünnî çatışması körüklendi durdu. Biz sünîsi ile alevîsi ile ve her şeyi ile Türkiye'nin bir bütün olduğu gerçeğini gelecek te tüm insanların kalplerinde duymaları için burada savaş veriyoruz. Kendimiz için hiçbir şey beklemeden dağ başındayız bugün. Bütün bunlar halledilecektir. Buna bütün içtenliğimle inanıyorum. Avrupada kopacak fırtınadan Türkiye yakasını kurtarabildiği takdirde, yeni dünya görüşünün etkisinde kalacak olan vatanımızda çok partili parlamenter düzen kurulacak ve bundan sonradır ki, hakkımızda çok şeyler söylenecektir.

Birden sustu. Sıtkı üsteğmen onun gözünden birkaç damla yaşın akıp, yiğit yüzünden yuvarlandığını gördü.

Dudaklarını ısırıyordu ve hıçkırığını, içinde boğmak ister gibiydi.

- Belki emekli olup birer köşeye çekileceğiz. Buradan gidenler tekrar yeni Tunceli'ne dönecekler. Dedeler, babalar, okumaya başlamış olan çocuklarına olayları psikolojik nedenler ile abartarak ters yönde anlatacaklar ve körpe dimağlar kinlendirilecektir. Ve belki de, senin izbe bir mağarada doğumuna tanık olduğun yavru da okuyacak, fakat annesi

ona babasını senin öldürdüğünü söyleyecek. Yarının delikanlısı yavru sana kinlenecek. Ve bir noktaya gelinecek ki sorumsuz ve çıkarıcı politikacılar bu insanların sırtından ikbale yükselmek için bu duygularını alabildiğine sömürecekler. Eylemlerimiz sapıtılarak kulaklara fısıldanacak ve bizleri rezil etmek için hain bir kampanya açılacaktır. Ve belki de, yok ettiğimiz eşkiyalar, kaçakçılar, feodal düzenin kalmatçıları için vatandaş denecek, bazılarımız, emekli kahvesinden alınarak, mahkemeye çıkarılmaya, dolayısıyla ödün verilmeye gayret edilecektir.

Tekrar sustu. Ayağa kalkıp pencere önüne geldi. Karlar altındaki Kızıldağ eteklerini seyrettikten sonra, birden dönerek, Sıtkı Üsteğmene baktı.

— Amma bir gün gelecek ki bu yörenin çocukları okuyacak ve devletimizin çeşitli kademelerinde görev alacaklar, çoluk çocuğa karışıp mutlu olacaklardır. Kendi kendilerine bunu, kime borçlu olduklarını sordukları ve bunu vicdani bir sorumluluk olarak hissettikleri gün, biz beraat edeceğiz.

Edeceğiz ve ülkemizin namuslu yazarları, bizim gerçek dramımızı her türlü hesabın üstünde yazmak zorunluluğunu duyacaklardır. İşte o zaman, bizim heykelimiz önce bu yöre insanlarının kalplerinde, sonra da, Tunceli'nin göbeğinde dikilecektir. Buna kimse mani olamayacaktır.

Sıtkı üsteğmen büyülenmiş ve bir mana aleminde yüzer gibiydi.

Kemalin sorusu ile silkindi birden.

— İzine çıkmak istiyor musunuz teğmen?

Sıtkı üsteğmen başını salladı.

— Ben sizden izin istemedim kumandan.

— Gidebilirsin teğmen.

Sıtkı üsteğmen sert bir selâm çıkıp odadan çıkıp kapıyı kapatırken, Kemale bir kez daha baktı.

Pencerenin önünde arkası dönük ayakta durdu. Kartalı andıran bakışlarıyla gökyüzünü tararladı. Sanki gökyüzünün boşluğunda birini arar gibiydi. Sıtkı üsteğmenin arkasından odaya giren Hozatlı Seyit Kasım ile, Silofistan onu pencere kenarında dalgın buldular. Gürültü etmeden bir süre Kemali arkasından izledi. Neden sonra Hozatlı ayakta yorulunca öksürerek odada bulunduğunu belli etti.

Kemal birden geri dönerek Hozatlı'nın yüzüne baktı.

— Geldin mi Hozatlı? Seni beklerdim.

— Emretmişsiniz koşup geldim kumandan.

— Hastahanenin ihtiyaçları olacaktır. Gidip listeyi al ve tedarikini bir an evvel yap. Ayrıca, Sine bir miktar zahire ile tayın gönder. Elâziğ'a giden göçmen var orada.

Hozatlı Seyit Kasımın gözlerinde bir ışık yanıp söndü.

— Emredersiniz.

Kemal, Hozatlı ile Silofistan Süleymanın yüzlerine tek tek baktıktan sonra hafif bir sesle konuyu açtı.

— Sizlerden elinizden geldiği kadar bize yardım etmenizi rica ediyorum.

Sizler alevisiniz. Benden iyi bilmeniz gerekir. Piriniz Hacı Bektaş Veli Hazretleri bütün ömrü boyunca ham taâssupla ve yobazlıkla mücadele etmiştir. Allah, peygamber ve ehli beyt sevgisinin meşâlesini gönüllerde yükseltmiştir. TÜRK diline haysi-

yetini kazandırmış, insanlara ümit kapılarını açmıştır.

Durup Hozatlı'nın yüzüne dikkatle baktı.

— Devletimizin temel felsefesi kim olursa olsun, hiç kimsenin dini inançlarına karışmamaktır. Devletimiz de, ham taâssup ve yobazlıkla mücadele etmekte ve kavga vermektedir. Biz de, buralarda vatandaşlık meşâlesini insanların gönüllerinde yakmak için kavga veriyoruz. Bunun için bana yardım edeceksiniz.

Silofistan'ın yüzü aydınlandı o kez.

— İki gözümün nuru gumandanım. Dersim halkını ağa kulluğundan kurtaracak gözü pek fukara babası zabitsin. Ancak Şihlar, seyitler, ağalar seni düşman bellediler. Senin sözlerin hâktir. Ancak bu hakikati kullara anlatamayız. Bunun için kahırlanırım.

Kemal konuyu değiştirdi birden.

— Sin nahiyesindeki muhacirlere bugün mutlaka erzak gidecek Hozatlı. Silofistan da açık yolları iyi bilir, tedarikinizi birlikte yapın.

Hozatlı başını salladı.

— İaşe anbarında yeterince nohut, un, şeker ve gaz yağı var yarbayım. Katırlara yükler öğle vakti yola koyuluruz. Sen tasalanma...

Kemal sevinmişti. Birden hatırına gelerek cebinden anahtarını çıkardı.

— Sana biraz para verelim Silo. Günlerdir epey kahrımızı çektin.

Silofistan sevinçle, Kemal'in arkasından yürüdü.

Ancak her ikiside cepten anahtar çıkarken düşen kağıdı, Hozatlı Kasımın eğilip, yerden aldığı ve cebine soktuğunu görmediler.

ZEYNEL Kırmıl'daki evinin penceresinden Bod-yaz dağlarının büyüleyici görünümüne hayranlıkla baktı. Karlı başını kara duman bürümüştü.

Tabakasından bir sigara çıkarıp yaktı.

Bütün gece düşünde Yarbay Kemall'e cebelleşip durmuştu. Kendini de eylemine ortak ediyordu nihayet. Kırmıl'da köprü kurulması demek, bir yerde artık can çekişmekte olan Dersim in sonu demekti.

Binlerce asker, Munzur suyunun güneyinden, kuzeye kollarını sallıya sallıya geçebilirdi.

Halı örtülü divanda bağdaş kurup oturdu. Ancak korku bir yerde ağır basıyordu. Köprüyü yaptırmadığı zaman başına gelecekleri tartabiliyordu.

Başını avuçları arasına aldı.

— Hayır. Hayır. Yaşamak istiyorum diye inledi.

Kapının vurulmasıyla düşlerinden sıyrıldı, gelen yavaşması Meho'ydu.

Meho, Zeynelin en gözde kullarından biriydi. Elli yaşlarında suratı kırış kırıştı. Kalbi çok temiz, uysal bir insandı amma, çok da çirkindi.

Sırttığı zaman, mezardan ölü çıkarmaya gelmiş bir sırtlan dikiliyor sanılırdı.

Çirkindi amma, gece gündüz de ağasına dualar eder, Allah'tan bile kendisi için bir dilekte bulunmazdı.

— Tanrım sen Zeynel Ağam'a uzun ömürler ih-san et. Malını ziyade eyle, diye yakarırdı boş zamanlarında...

Zeynelin namusunu kendi namusu bilir, öl dese ölebilirdi onun için...

— Süt getirem mi ağam?

Başını kaldırıp baba yadigârı Meho'ya baktı.

— Kırmılda köprü kurmak isterler Meho. Yapmazsak, bize duyulmadık eziyetler edecekler.

Meho gözlerinden yaşlar akarak mırıldandı.

— Öl de, ölem ağam. Ruhsat veren, seni üzen zabiti vuram.

Zeynel, içini çekti.

— Senin adamı vurmanla iş bitse, çoktan defterini dürerdim. Amma bununla iş bitmiyor.

Bu sırada dışarda ayak sesleri duyarak irkildiler. Zeynel, doğrulup pencereden baktı. ve tüm ürpertiler içinde titredi.

İlk bakışta, atın üzerindeki Fadi'yi tanımıştı. Gözleri alev alev yanardı. Gemleri gevşeterek hayvanın karnını tekmeledi ve hayvan kar yığınının üzerinden atlayarak evin önünde durdu.

Peşinden de, beş atlı gelirdi.

Zeynel deli gibi koşup kapıyı açtı. Fadi içeri girerinde, taşlıkta çizmelerini çıkardı.

Zeynel benliğinden dalga dalga taşan bir sevinç içindeydi.

— Hay kurban! diyerek, Fadi'yi alnından öptü.

Fadi, divanda bağdaş kurup oturduktan sonra, Zeynelin gözlerinin içine uzun bir süre öyle bir baktı ki.

Zeynel rahatsız olmuştu onun bu bakışlarından.

— Hayrola Fadi? Bu kara kışta da seni kırmılda beklemiyordum.

Fadi içini çekerek gülümsedi.

— Biz de ansızın gelip seni şaşırttık, Zeynel ağa. Bunda şaşacak ne var?

Zeynel de taşı gediğine koymak lüzumunu hissetti.

— Ben seni, daima Hasso Gevo ile bilirdim. Gevonun avrâdı olacağını duyar kahırlanırdım.

Fadi içini çekip önüne baktı. Karlı havada solan benzi gül tâzeliğini almıştı artık. Dudakları nar çiçeği gibi kızarmıştı.

— Zaman başka zamandır Zeynel Ağa. Der-sim can çekişir durur. Evlenip döllenerek tosun sahibi olacak zaman mıdır?

Zeynel cevap vermeden içini çekti. Fadinin niyetini sezmeğe uğraşıyordu.

Telâşını saklamak için gülümsemeğe çalıştı. Fadi taş gibi bakıyordu ona...

— Hazret-i Alinin Muaviyeye söylediği bir sözü sana anlatmak isterim Zeynel ağa. Ey dünya ile meşgul kimse. Seni aldatan, bitmez tükenmez isteklerindir. Ölüm ise gaflet içinde geçen hayatına son vermek üzere ansızın gelir. Son olarak gireceğin mezar ise, o ana kadar işlediğin işlerin sandığıdır. Aklını başına topla ki, ecel sana yaklaşıyor. Sen ise, hâla sana vahim gaflet karanlığından kendini kurtarıyorsun.

Zeynel birden kaşlarını çattı.

— Ne demek istiyorsun Fadi?

Fadinin sabırla tuttuğu göz yaşı sel olup boşandı birden...

— Bilirim Zeynel ağa, sazın hastır. Parmağın dokunan da, bin ses verir. Türkü söyledin mi koyunlar bile gözünün yaşını tutamaz.

Gözleri çakmak çakmak yanıyordu Fadi'nin. Sonra, bir çığlık halinde çıktı sesi.

— Sen bir casussun Zeynel ağa.

Zeynel taş gibi Fadinin elinde tuttuğu kâğıt parçasına baktı. Kadının gözleri donuk ve anlamsızdı artık.

— Sen kemal paşalıya satıldın Zeynel ağa. Satıldın amma, aldığın paralarla bunca ölünün üzerine oturup, sefâ sürebilir misin? Kırmıl bölgesinde yapacağın köprü sana bereket getirir mi? Silah aramak bahanesi ile elden geçirmedik kom, perişan etmedik ocak bırakmayan Yarbay Kemale hizmet, senin gibi bir ağaya yakışır mı?

Sonra elinden tuttuğu kâğıt parçasını, Zeynelin yüzüne doğru uzatarak bağırdı.

— Cubikeşoğlu Ahmet Ağa ile Hasso Gevo'nun bulunduğu yeri yarbay Kemal'e inbar edersen ki, kolayca yakalıya ve tepeliye. Bu ihanetini yanına koymazdık amma, bir yerde cellât elinde can veren Seyit Rızamızın yeğenisin. Gel var ihanetten vazgeç ağam! Ocağına incir dikilen Dersim'in senin gibi has ağalara ihtiyacı vardır.

Zeynelin kalbine bir hançer saplanmıştı sanki. Kanı donmuşçasına önüne bakıp sustu.

— Bilir misin Zeynel ağa? Bir zamanlar erlerimiz saz çalan da, Dersim aşiretlerinin eri, gelini ortaya döküür horon tepirdi. Bir de zurnayı üfledin mi? Hey babo! Yanık sesine Bodyaz Baba dağlarından Kırmızı dağa dek ortalık inler, sular çağıldardı.

Fadi birden susup yumruklarını sıkarak divana vurdu.

— Amma bugün, her damın altında, uğursuz bir düşmanın kımıldadığını sezeriz.

Ayağa kalkıp Zeynel'i omuzlarından sarstı.

— Söyle bana Zeynel ağa! Oniki imam hatırına, Dersim'in kalbine hançer gibi saplanacak Kırmıl

köprüsünü yapmayacağım de! Ocağımızı söndürmeyi murat eden Yarbay Kemal'e yardım etmiyeceğim de! Söyle ki zindan gibi kararan yüreğim ferahlıya...

Zeynelin gözlerinden iki damla yaş yuvarlanıp aktı.

— İnan ki seni keçilerden bile kıskanırım. Ama senin gönlün Demanan'lı kolbaşı Hasso Gevo dadır. Şeytana uyup Hasso Gevo'yu, Yarbay Kemal'e tepeletmeyi denedim. Diledim ki sen bana kalasın.

Fadi'nin eli ayağı buz tutmuştu artık. Kömür gözleri ateş gibi yanardı.

Birden deli gibi sarıldılar. Ve iki vücut halı serili divanın üzerine düştü. Zeynel, kıvrık dudakları hırsla öyle bir kaptı ki...

Acıyla, zevki bir arada tadan, küçük çığlıklar, odanın her tarafını kucakladı adetâ...

Zeynel çıldırmıştı artık. Hırsla, Fadi'nin beilini kavriyerek bütün gücüyle sıktı. Genç kadın altında, yılan gibi kıvranıyor ve arzuyla inliyordu. Şehvetin bitiminde, ikisi de birden boşandığı anda, zevkin doruğuna varmışlardı.

Sonra tatlı tatlı bakiştılar. Zeynel elini uzattı ve Fadinin ışıltılı kara saçlarını okşadı. Fadi gözlerini yumdu ve zeynel'in okşayan elini yanağına götürdü.

Sonra eli ağzına götürerek sıcak dudaklarına değdirdi.

Kara gözleri sıcaktı ve alev alev yanardı. Bakışları korkusuz ve sevdalıydı. Solurken burnunun kantarları açılıyordu.

Bu sırada evin dışında kaval çalan delikanlının çıkardığı nâmelere kulak kabarttılar. Birinin yüreği, diğeri için çarpıyordu artık.

Ocağın içinde yanan odunların çıkarttığı tatlı çatırdılar arasında kavalın nâmelerini sevdalı dinlediler.

Zeynel içinden, «Bu dağ kızının karılıkta kusuru yok, analıkta da olmaz» diye düşünüyordu ki, Yarbay Kemal'in kartalı andıran çehresini gözlerinin önüne geldi.

Bir anda tüm zevkleri ve arzuları balon gibi söndü. Divandan kalkıp giyinirken yüreği kanıyordu.

Fadi, divanın üzerinden doğrulurken anlamıştı, onda ki değişikliği.

İlik bir sesle sordu.

— Birden dalıp gittin zeynel ağa. Yoksa vereceğin başlığı mı hesap edersin.?

Zeynel omuz silkti.

— Senin için canımı dahi başlık veririm. Ancak Yarbay Kemal'in maksadını anladıkça, gece uykuda bile düşlerim korkunç oluyor.

Fadi'nin gözleri kaydı birden.

— Bilirim muradı, Dersim nizâmının defterini dürtmektir. Bunun için de kafasında tilkiler dolanıp durur.

Zeynel genç kadının parmaklarını dudaklarına götürdü.

— Kara gözlerinin elifi, fermanlar bozan Fadim. Bizim tenimiz Tujik babadan yağrulmuş. Kara saçlarımızdan gök ışıltıları dökülür. Biz bu diyarın insanlarıyız. Fakat bizi bu diyarlardan sürmek isterler. Biz batı anadoluda horlanarak nasıl yaşarız.?

Tekrar dudak dudağa geldiklerinde tertemiz nefesleri birbirine karıştı.

Fadi birden sordu.

— Söyle bana Zeynel, söyle! Kemal Paşalının

rahat geçmesi için Kırmıl'a köprü yapmıyacaksın. Yapmıyacağım de! Yapmıyacağım!

Zeynel'in gözleri yaşardı birden.

— Yapmayacağım Fadi, yapmayacağım! Yapmayacağım gibi silâhla karşı koyacağım! Tüfenklerimiz paslandığı yeter gayri!

Fadi sözünü kesti o'nun...

— Yiğitlikte üstüne yoktur amma, siyasi olmak zorundasın. Yarbay Kemal baharda Kırmıl'a gelinceye dek, hep onun tarafından görün. Hem kurşuna yatırmak için para, hem de ağızından malûmat alırsın.

Zeynel dalıp gitmişti.

— Tanrım inâyet eyle de, Dersim güzel günler görsün, diye mırıldandı. İçini çekerek devam etti.

— Bütün mutlu ve güzel günler geride kaldı. Babam Dersim'in en namdâr ağasıydı. Sürüsü sayıya gelmez, otlağı yaylağının sonu nerede bilinmezdi. At sırtında kendi toprağımızda günlerdir yol alır da bitiremezdik. Babamın marabası tüfekçileri kervan soyar, getirip ayağımızın dibine sererlerdi. Mal dersen mal, pul dersen pul, ak sakallı seyitler, cer toplar, getirir verirlerdi babamın hakkını.

Zeynel birden susup, Fadinin gözleri içine baktı. Sanki genc kadının gözlerinin içinde maziye arıyordu.

— Kullarımızda itaâtli saygılı kullardı. Babamın malının çoğalması için fırsat bulduklarında tanrıya yakarırlardı. Kısır koyunlarımızın kuzulamasını, kısır avradlarımızın ikiz doğurmasını, meyvasız ağacımızın meyvaya donanmasını dilerlerdi.

Dışarda gürültüler duyuluyordu. Koşup pencereden baktığı gibi irkildi. Silofistan, iki adamı ile birlikte gelmişti.

— Silo gelmiş, acep ne ister? diye söylendi.
Fadinin yüreği bir anda kinle yüklenmişti. Zeynel ise büzülmüş maşa kadar kalmıştı.

— Ne ister acep? diye biteviye söyleniyordu.
Fadi zehir gibi gülümsedi.

— Hele, kapıyı aç da, anlarız.

Zeynel, yanaşması meho'ya seslendi.

— Meho, aç kapıyı da, gelenleri içeri al.

Az sonra Silofistan üzerlerindeki karları silkeliyerek içeri girdi.

Zeynelin yanında Fadiyi görünce bir an durakladı.

— Konuğun olduğunu bilmezdim, Zeynel ağa.

Zeynel çekindiğini belli etmemek için biteviye dudaklarını ısıırıyordu.

Sonunda merakını yenemedi ve yüzünden kanı çekilmiş bir halde sordu.

— Gelişin hayırdır inşallah, Silo. Bunca yoldan gelirken epey zahmet çekmişsindir.

Silofistan göz kırptı.

— Kişinin acıyan yeri başka, acıkan yeri başkadır. Hele yiyecek taşıyın da sonra konuşuruz.

Zeynel gülümsedi ve taşlıkta bekleyen Mehoya seslendi.

— Elif anaya seslen de tarhana çorbası ile kavurma göndersin. Misafir geldi.

Meho gittikten sonra Silofistan Zeynele bakarak göz kırptı.

— Elif ana, halâ jandarmaya kinli mi?

Onun bu sorusuna Fadi dayanamadı.

— Zehirli konuşursun Silo. Elif ananın oğlunun canı, jandarma elinden çıktı.

Silofistan gülümsedi.

— Bilirim Fadi bacı bilirim. Dersim avratlarının nasibi böylesine karadır. Erkekler kervan basmaya giden de, avratları da sıtma nöbeti gibi titrer durur. Üşür titrerler, yanar titrerler. Ana yüreğidir yanar, avrat yüreğidir yanar. Bacı yüreğidir sızlar. Erkekleri dönene kadar elleri işe varmaz, yüzleri gülmez dua ederler hep...

Fadi, onun sözünü kesip sitem etti.

— Bunun için mi yarbay Kemale hizmet edersin?

Silofistan derin göğüs geçirip lâfını bağladı.

— Elbet Yarbay Kemal, Dersimin kara bahtını ters yüz edip, güneşli günleri getirecektir. Yarbay ister ki Dersim insanı kola çıkmasın, ve sevdiğini yitirenlerin ağıtları bitsin artık. Amma adamı rahat komazlar. Hepiniz şih'in ağasının fitnesini bozup, Dersimliyi ezilmekten korumalısınız.

Fadi cevap vermedi. Titriyordu sinirden.

Silofistan devam etti.

— Dersim'in üzerine çöken uğursuz karanlık dağılsın, dağlardan, derelerden türküler kahkahalar saçılınsın diye hizmet ederim.

Fadi ağlamaya başladı o kez.

— Sen Dersimin bağına hançer saplayacak olanlara uşaklık edersin. Nerde söylediğin türküler, kahkahalar? Dersim komları yıkılmış, ağıllarımız çökmüştür. İnsanlarımız, hayvanlarımız perişan olmuştur. Her komdan, her obadan yükselen ağıtlar bedduâlar gökyüzünü tırmalıyor artık. İnsanlarımız, hayvanlarımız malımız zulümden soğuktan telef olup gitti bu kış. Sen alay mı edersin Silo?

O ana dek Zeynel başını eğmiş susardı. Durmadan bıyığını yolardı. Birara lafa girdi.

— Yeter susun artık. Zehirli konuşup kötülük saçarsınız. Buraya gelişindeki muradını söyle, Silo artık.

Silo, birden tereddüt ettikten sonra dilinin altındaki baklayı çıkardı.

— Yarbay Kemal, Kırmıl bölgesine köprü yapmayı diler. Ben bölgeyi iyi bildiğim için, köprünün nerede yapılacağını tesbit edip sana göstereceğim Zeynel ağa. Sen de, yarbaya söz vermişsin. Bahara dek, bu köprüyü yapacaksın.

Fadi vahşi gözlerle bakıyordu Siloya.

— Yapın köprüyü de, Yarbay Kemal, Munzurun güneyinden kolaylıkla askerini kuzeye geçirsin ve Dersimde aşiret bırakmasın.

Yeniden ağlamaya koyulmuştu.

— Amma şu biline ki, Yarbay Kemal bizim cesetlerimizi çiğnemedi, Munzurun güneyinden, kuzeyine geçemeyecek. Aksüte benzeyen Munzur suyu kanlarımızla kıpkızıl akmadıkça Kırmılda köprü yapılmayacaktır.

Sonra mavzerini kavrayıp, Siloya doğru gösterdi.

— Bak uykuda bile yanımdan ayırmıyorum. Sen ne dersin Silo, biz ne yaparız. Sen ne söylersin?

Silo tiksinti taşıyan bir sesle:

— Kendinizle birlikte ahaliyi de kırdıracaksınız demek.

Zeynel tehdit dolu gözlerle Siloya baktı.

— Sen canına susadın galiba korkak herif.

Silonun dayanılmaz bir acı kaplamıştı içini. Islak yanakları kızardı birden.

— Ölümden korkmuyorum. Yaşayanlardan korkuyorum.

Sözünü tamamlayamadı ve Fadinin yay gibi kalan eliyle sivri hançer Silonun gırtlığına saplanıverdi.

Bir anda fıskıran kan, Fadinin yüzünü kana buladı. Bir «ah» bile çıkmamıştı Silonun ağzından. Vücudu boş çuval gibi düşerken ifadesiz gözleri açıldı.

Fadi daha da vahşi bir sesle cınlattı odayı.

— Satılmış melun!

Zeynel güvensizlik içinde Fadiye baktı.

— Yanımıza komazlar. diye tısladı. Kısa bir süre sonra da toparlandı.

— Dışarda iki adamları var. Hesaplarını görmezsek, Yarbay Kemale yetiştirirler.

Sonra adamı Mehoyu çağırdı yanına. Meho içeri girip boynunda hançer saplı cesedi görünce pek şaşırmadı. Öteden beri şerbetliydi böylesine sahnelere.

Zeynelin iki kelime ile söylediğini hemen anladı ve dışarı çıkarak, tüfekçilerden birinin kulağına fısıldadı ağasının emrini.

Beş, altı el silâh sesini takiben, dışarda karların üzeri kızıla boyandı.

Zeynelin kükürt gibi sapsarı kesilmişti çehresi. Şaşılasmıştı gözleri. İşlerin kendi bölgesinde hızla eyleme dönüşmesi ile ürkmüştü artık.

Fadi, ona sokularak cesaret vermeye çalıştı.

— Cenazeleri hemen yok ettir. Yarbay Kemale de Siloyu görmediğini söylersin böylece, alakân ke-silmemiş olur.

Zeynel tuhaf tuhaf baktı yüzüne.

— Şeytan gibi adam. Bu işi anlar diye soludu.

Fadi yerdeki cesede tiksinti ile baktı.

— Bu leşi kaybedersen hiçbirşey anlamaz. Dağ başında kurt kapmış, uçurumdan uçmuş olabilirler.

Kemal üsteğmenin yüzüne baktı.

— Sen ne dersin bu işe?

Sıtkı üsteğmen güldü.

— Lafına inanmıyorum. Köyü arayalım derim.

— O halde bildiğini yap üsteğmen.

Sıtkı üsteğmen attan indi. Ve on kadar askerle köyü aramak üzere koştu.

Kemal Muhtara göz kırptı.

— Kusura bakma. Bu kadar canın vebalini üzerimde taşıyorum. Her söylenene inanmam.

Sonra konuyu değiştirdi birden.

— Neyle geçinirsiniz buralarda?

Muhtar karşılık verdi.

— Davar yetiştirip, geçinir gideriz. Biraz da toprağımız var, darı ekeriz.

— Ben de bu köyü tehcir etmiyeceğim. Alın terinizle geçinir gidersiniz? Ancak eşkiyaya yataklık etmemeniz şartıyla. Bize silah çekenlere yataklık ettiğiniz takdirde, çoluk çocuk demem sürerim bütün köyü.

Muhtar endişeyle «haşa gumandan haşa» diye mırıldandı.

Bir süre sonra, Sıtkı üsteğmen ile askerler döndüler, Silah bulamamışlardı. Kemal bakışlarını köy çevresinde gezdirdi.

— Köyün açığındaki dere kenarında çadırları kurun. Hiç kimse köye girmeyecek.

Muhtar itiraz etti.

— Sizi misafir etmek isterdik.

Adamın gözlerinin içine dikkatle baktıktan sonra gülümsedi.

— Bunca askeri misafir etmeğe kalkarsanız, daha da fakir düşersiniz. Kilerinizde ne un kalır ne

yumurta. Ancak karanlık basmadan pazar yapın, herkes malını döksün ortaya. Parayı basan da istediğini alır.

Muhtar ve yanındaki adamların, yüzleri aydınlandı birden.

— Oniki imamın şefaati üzerinizde olsun, diye içtenlikle niyaz ettiler.

İçlerinden biri hemen ileri çıktı.

— Sana bir tavuk kesem gumandan. dedi

Kemal adamı şöyle bir süzdü. Üstü başı dökülen ve yırtık mintanından derisi görünen garip bir köylüdü. Sevgiyle adama öyle bir baktı ki, bir an dalıp gitti.

Köylü onun sessiz dalgın baktığını görünce, eli ayağı dolaşır gibi oldu, rengi attı birden. Yarbayı kızdırdığı inancı ile ürktü ve bir solukta haykırdı.

— Koyun kesem gumandan!

Köylünün ezikliği ile Kemal kahrolmuştu bir anda.

— Eğer tavuğun fazlaysa, onu çocuğuna yedir. Yedir ki proteinle beslene ve zihni açık ola. Ben burada bulunuyorsam, gelecekte senin ve çocuğunun yumurta ve et yemesi için buradayım. Ben senin çocuğuna yedirmedeğin yumurtayı, tavuğu ve hele hele, koyun etini anafordan zıkkımlanmak için buraya gelmedim.

Sustu birden, perişan kıyafetli köylülere bakarak devam etti.

— Her şeyinizi feda ettiniz zorba ağalar için. Amma, bizim kurduğumuz Türkiye Cumhuriyetine inancınız tam ise, sizler değilse bile çocuklarınız rahat edecek bu topraklarda.

Sonra köylülere bir soru açtı.

— Niçin Türkiyenin Karadeniz bölgesinin insanları daha zeki ve lafazan oluyor da, bu yörenin insanların bakışları başka türlü oluyor.

Muhtar ve köylüler cevap vermeden bakıştılar. Bir yerde de ezilmişlerdi.

Kemal devam etti.

— Çünkü karadenizde hamsi boldur. Çoluk çocuk sabah akşam hamsi yerler. Beyni besleyende, proteindir. Bu nedenle proteinle beslenen karadenizliler cingöz olurlar. Ömrü boyunca tahıl yiyen bu yörenin çocukları da insanın yüzüne davar gibi bakarlardı.

Köylüler can kulağı ile dinliyorlardı kemali.

İçlerinden biri dayanamayıp bağırdı.

— Hakikatı konuşursun gumandan.

— Davar dediğim için beni affedin. Çünkü yavaşamak için yumurtanı, etini çocuğuna yedirmez, pazara götürüp satarsın. Birgün devletle senin arandaki araçlar ortadan kalkacak, ki ben burada bu maksatla, eziyet çekerim. Sen iktisaden kalkındığın da, yumurtanı etini çocuğun yeyip, arta kalanını pazara götürüp sattığın gün, dünyanın en zeki ve yetenekli insanları olacaktır doğu anadolu insanı. Çünkü bu yöre havası ile, suyuyla eşsizdir, sağlık aşılarda insana. İyi beslenirse, dünyanın en kabiliyetli insanların çıkarır doğu Anadolu.

Köylüler «Tanrı ömrünü arttır» diye bağırdılar.

Kemal konuşmasını sürdürdü.

— Dua ile ömür artmaz. Beden iyi beslenirse, iyi korunursa insan yaşar. Taşıdığımız bedenimiz Allahın bize en kutsal emanetlerinden biridir. Ona baktığımız sürece uzun yaşar ve görev yaparız.

Sözünü bitirdiğinde Sıtkı üsteğmen çıkageldi.

— Çadırlar kuruldu, emrinizi bekliyoruz. diye konuştu,

Kemal ona cevap vermeden kendisine koyun kesmeyi teklif eden köylüye, bakışlarını çevirdi.

— Benim görevim geçicidir. Omuzlarımdaki emanet yıldızları, birgün alıp başkasına verecekler. Ve ben birgün emekli olup köşeme çekileceğim. Omuzumdaki yıldızlar alındıktan sonra ben senin evine geldiğimde, bana bir çorba ikram ettiğin zaman, ben senin ikramının değerini anlayacağım. Bir tas çorban bugün kesmek istediğin bir koyunun, bin kat değerine erişecektir.

Köylü ağlamaya başladı o kez.

— Çok manâlı konuşursun Yarbay. Ben büyülenmiş gibi dinlerim seni. Şunu anlarım ki, sen koskoca osmanlıyı da yıkan bir elmassın.

Kemal cevap vermeden atından inip çadırına doğru yürüdü.

Teğmen Sıtkıya konak çevresinde bol nöbetçi koymasını emrettikten sonra, kurulan pazara baktı.

Askerlerle, satıcılar arasında kıyasıya bir pazarlık alıp yürümüştü. Kavurma, çökelek, tulum peyniri ve süt üzerine alabildiğine bir pazarlık sürüp girdi.

Çadırına geldikten sonra gaz fenerinin ışığı altında günlük raporunu yazmaya koyuldu. Bunu tamamladığı sırada, dışarıda birinin nöbetçi ile münakaşa ettiğini duydu. Kalkıp baktı. Çocuğunu beslemesini tavsiye ettiği köylü, tepsinin içinde nar gibi kızarmış tavukla içeri girmeye çabalıyordu.

«Gumandan kızarttım, artık geri çevirme gayri.»

Tepsiyi aldıktan sonra, köylünün gözlerinin içine bakarak mırıldandı.

— «Sağol.»

Yan gözle az ötede kurulan pazardaki kaynaşmaya baktı. Bir anda çiçekler misali açmıştı gönüller... Bazıları sahici olduklarını bir kere daha duymak için zaman zaman askerlere dokunuyorlardı. Ateşte koyunlar kızartılıyor ve türküler söyleniyordu. Birden bire beklenmedik, bir önem kazanmıştı köyün hayatı...

Asırlarca sürüp giden alevî - sünî çatışmasının kan ve gözyaşının diyetini alacak kuşağın, ilk insanlarıydı bunlar. Yüzlerinde mutlu bir gülümseyiş ile selâm dağıtıyordu insanlar...

Gördükleri ve duydukları ile alabildiğine mutlu olmuştu Kemal. Sevgiyle dayadı, kulağını yüreğine.

Az ötede bir saz şairi çevresinde toplanan askerlere Pir Sultan Abdal'ın ezgilerini çalardı.

**«Hocam bana ilimleri sorarsa
Hak Muhammed Ali deyü okurum
Kur'anın kilidi ihlas'ı şerif
Hasan-u Hüseyini sevdim okurum.**

★

**Pirim Hacı Bektaş, Zeynel Abaya
Gündüzün güneşi gecedir aya
Bunda bir günde doğar yoksul baya
Anın divanına durdum okurum.**

★

**Alidir virt olan cümle erlere
Muhammed Bakır'dan İmam Cafer'e
Hazreti Hızır gibi gerçek ere
Anın divanına durdum okurum.**

★

Gönül bir deryadır dolar eksilmez
Değme bir gönüle güher konulmaz
Bu bir gizli sırdır kimseler bilmez
Musa-ı Kazım'ı sevdim okurum.

İmam-ı Rıza'dan müşkülüm kandı
Muhammed Taki'den Naki'ye vardı
Hocam bana ilim dedi uyardı
Sabahın seherinde virdim okurum.

Hasan-ül Askeri Mehdi çıkınca
İsa peygamberi vezir dikince
Doksan bin er Horasan'dan kopunca
On iki İmam'a yardım okurum.

Pir Sultan'ın Hak Muhammed Ali'den
Ta ikrarım vardır Kalu Beli'den
Şefa'at umarız güzel Beli'den
Muhammed Ali'yi severim, okurum.

AŞIK, ezgisini bitirince askerler avuçlarını şapla-
tarak tempo tutmaya koyuldular.

Daha çalıp okumasını istiyorlardı. Aşık da, on-
ları fazla üzmedi ve sazını tekrar tımbırdatmaya ko-
yuldu.

Yine gönül havalandı za ile
Beni İmam Hüseyin'e gönderin
Medet merhamet olmasın za ile
Beni İmam Hüseyin'e gönderin.

**Kutlu günde pirden doğup aşmada
Ceset gerip aklım şaşmada
Dağlar ıssılanıp soğuk coşmada
Beni İmam Hüseyin'e gönderin.**

★

**Yüklendi purçunun develer ile
Yoldaş olmuş kardaş livalar ile
Büyük küçük kardaş dualar ile
Beni İmam Hüseyin'e gönderin.**

★

**PİR SULTAN ABDAL'ım haklı söyledi
İndi Riza göllerini boyladı
Tuz ekmekte hakkı helâl eyledi
Beni İmam Hüseyin'e gönderin.**

Ertesi sabah alay tüm ağırlığıyla birlikte köyden ayrıldı. Kemal, köyden ayrılırken, bazı delikanlılara silah vererek milis olarak köyde görevlendirmişti. Ve Kemal söz vermişti. Köy sakinleri geçimlerini temin için toprak ile uğraştıkları, davar besledikleri sürece yerlerinde yurtlarında kalacaklar ve tehcir edilmeyeceklerdi.

Ancak eşkiyaya yataklık yaptıkları anlaşıldığı anda, tüm köy halkı batı anadoluya tehcir edilecekler, köyleri de yakılacaktı.

Kemal ayrılmadan önce, köy ileri gelenlerini yanına çağırmişti.

«Bakın köyün vebalini boynunuzda taşırsınız. Takipten kaçan eşkiyanın size sığındığını duyarsam, köyü çoluk çocuk sürerim.»

Köylüler de, devlete sadık kalacaklarına, eşkiya-
yı köye sokmayacaklarına on iki imam üzerine ye-
min etmişlerdi.

Bütün NİSAN ayı boyunca alay Karaoğlan mın-
tıkasında yayılmış ve tek tek köyler taranmıştı. Köy-
lerin çoğunda sefalet, fukaralık ve cehalet orta yere
çıkılmış, nara atıyordu adeta.

Hele Sirpat köyüne geldiklerinde KEMAL çok
üzülmüşü. İnsanların çoğu mağaralarda yaşama-
rını sürdürürlerdi.

Sirpat, Munzur çayının güneyinde ve Kalan de-
resinin Munzur çayına karıştığı bölgenin doğusun-
daydı. Bu köyü çevreleyen dağlık kesimde, bilhassa
munzur suyuna bakan yamaçlarda, mağaralar uza-
yıp gidiyordu.

Doğanın alabildiğine güzelliği ihtişamı yanısıra
insanları fukara ve eziktiler.

Yarbay Kemal, alabildiğine uzanan mağaralar-
dan bakışlarını ayırmadan, yanibaşında yürüyen Sıt-
kı üsteğmene anlatıyordu.

— Sirpat'ın doğusunda Vank köyü vardı, Silo-
fistan Süleyman bana bu köyde zamanında bir erme-
ni kilisesinin bulunduğunu ve burada ceylan derisi
üzerine yazılmış incilin mevcudiyetinden bahsetmiş-
ti. Bilirsin Silo buraları avucunun içi gibi ezbere bi-
lirdi.

Sıtkı üsteğmen başını salladı.

— Amma ansızın kayboldu, Hemşerilerine sı-
ğınmasın?

Kemal düşünceli ve dalgındı.

— Sanmam. Fikir ve eylemde Silo ile aynı pa-
raleledeydik. Alayımıza yaptığı hizmetler nedeniyle
tuzağa düşürüp hayatına son verdiklerini sanıyorum.

Köye girmişlerdi. İn cin top oynuyordu ortalıkta. Kemal Sırpat'ın, Munzur suyuna bakan yamaçlarındaki mağaraları dürbünle tarıyordu.

— Mağaralara sığınmışlar. Diye konuştu.

Bir öncü birliği ile birlikte yamacı tırmanmaya başladılar. Aitlerinde Munzur çayı köpüre köpüre akıyordu.

Eller silahlarının tetiklerinde, nefeslerini tutmuş bir halde, ağır adımlarla, tırmandılar dağı...

İlk mağara gurubuna vardıklarında Kemal'in yüreği eriyip aktı sanki. İnsanlarla hayvanlar iç içe bir yaşam savaşı veriyorlardı.

Karanlık mağaraların içinde gölgeler halinde seçiliyordu canlılar. Minicik gözlerin tertemiz yürekleri korku ile çarpıyordu.

Dipsiz bir karanlığın içinde, sönük ışıklar halinde göz kırıyorlardı.

Kemal birden kendini topladı.

— Mağaralarda ne kadar insan varsa toplayın ve Hozat'a sevkedin. Nazilli, Salihli, ve Aydın yöresine gönderilecekler.

Sıtkı üsteğmen «emredersiniz» diyerek bir selâm çakıp uzaklaştı. Mağaralara giren askerler içeride saklananları dışarı çıkarıyorlardı artık.

Toplu bir keder havası içinde birden acı bir çığlık koptu.

— Göndermeyin kurban göndermeyin. Biz yapamayız, yabancı diyarında.

Sonra da bir uğultu...

— Ya imam Hüseyin şefaati!

— Göndermeyin bizi! Göndermeyin!

Hızla akıp giden saatler arasında yoğunlaşıyordu çığlık ve yalvarışlar.

Kemal'in yanındaki yüzbaşı duygulanmıştı bu sahneye.

— Burada bıraksak, ne çıkar ki? diye konuştu.

Kemal anlamıştı onun ruhundaki isyanın nedenii.

— Burada bıraksak, daha çok beklersin Tunceli nizamının değişmesini,

Sonra kolu yay gibi vahşi dağlar yönünde kalktı.

— Her taraf dağ, taş, kaya. Ne ekilir ve nasıl geçinilir burada. Ülkenin batı yönü bomboş dururken burada sürünmenin ne anlamı var?

Bu sırada bir gürültü duyarak başlarını çevirdiler. Adamın biri gitmemek için askerlere direniyordu. Ağız köpükler saçılarak yerlerde yuvarlanıyor, ve anlaşılmaz çığlıklar atıyordu.

— Gitmem ağam, gitmem!

Askerler de biraz da acıma duygusunun etkisi ile kollarını sıkıca kavrayıp sürüklemiyorlardı.

— İnat etme hemşerim. Ölüm yok bu işin ucunda, İşler yatışsın birgün dönersin, diye teselliye uğraşıyorlardı.

Sahneyi gören Kemal sertçe bağırdı.

— Söyletmeyin sürükleyin!

Adam birden silkinerek kendisini tutmak isteyenlerin elinden kurtuldu ve anlaşılmaz işaretler yaparak koşmaya başladı. Kemal farketmişti, adamın çıldırdığını. Köylünün deli gibi koşmasına arkasından hareketsiz baktı. Adam sonra, bir kayanın üzerine keçi gibi tırmandı. Ve aşağıda sicim gibi görülen Munzur suyuna fırlatıp attı kendini.

Kemal'in yüreği param parça olmuştu amma, etrafına pek renk vermedi.

— Herkes işine baksın tez mağaraları boşaltın.

İki saat sonra tüm mağaralar boşaltılmıştı.
Kemal yüzbaşığı yanına çağırıldı.

— İlerdeki vank köyü ile çevre köyleri bir güzel tara, topraklarına bak. Ve karınlarını doyuracağına, aklın keserse dokunma insanlara, yerinde bırak. Toprağı bulunmayan köyleride gözlerinin yaşına bakmadan Hozat'a postala. Boşalttığınız köyü de yakın.

Yüzbaşı sordu.

— Siz kalmıyor musunuz?

— Ben Hozat'ta döneceğim. Bunca insanın, bir yerden bir yere nakli kolay değil.

Yanına bir tabur alarak Sırpat'tan ayrıldı. Tehcir insanları ile birlikte ırmaklar aşılıyor ve ormanların arasından geçiyorlardı. Kadınlar, erkekler sırtlarına bağladıkları çocukları ve değnekleri ile birlikte yürümeye çabılıyor, zaman zaman da boyun damarları çatlayacak gibi kabarıp şişiyordu.

Yol gittikçe sarplıyor ve bazıları dayanamaz oluyordu yorgunluğa..

Arkalarında yanan köyleri ile birlikte dünya başlarına yıkılmıştı. Ürkmüş kuş yavruları gibi itiraz etmeden kaderlerine doğru yürüyorlardı.

Yolları üzerindeki iki köy kayıtsızlıkla baktı geçenlere. Yaşlılar da gözyaşlarını cömertçe akıtmak için evlerine kaçıştılar.

Hozat'a vardıklarında Kemal tehcir edileceklerin kampa gönderilmesini emrettikten sonra, kışlaya gidip odasına çıktı.

Emir subayına, Hozatlı Seyit Kasımı aratıp buldurmasını emretti.

Yarım saat sonra Hozatlı çıkagelmişti.

— Sırpat köyünün insanlarını yarın Ege'ye gön-

dereceğim. Yeteri kadar kumanya lazım. Ayrıca kampa yiyecek gönder.

Hozatlı çıkarken arkasından seslendi.

— Bugünlerde işleri birazdan ağırdan alıyorsun. Seninle külahları değişeceğiz gibi geliyor bana.

Hozatlının gözlerinde korkunç bir ışığın yanıp söndüğünü farkettiler Kemal.

Adamın bembeyaz kesilen dudakları titremeye koyulmuştu.

— Hizmette kusur etmiyorum kumandan, diye fısıldadı adeta.

Kemal onun telâşını umursamadan, konuyu değiştirdi.

— Silo aylardır ortalıklarda görülüyor. Bir haber aldın mı?

Hozatlı telâşını saklamaya çalıştı.

— Billâh haberim yoktur kumandan.

— Belki de eski aşireti Demenan'a sığınmıştır. Senin kulağın deliktir. Duymuş olabilirsiniz.

Hozatlı cevap vermeden önüne baktı.

— Zeynelden de haber yok Hozatlı. Kırmil köprüsü parasının üzerine yatmış olmasın.

— Haşâ Zeynelden de bir haber almış değilim yarıbay.

Kemal içinden geçenleri belli etmeden hafif bir sesle, mırıldandı.

— Gidebilirsiniz Hozatlı.

Hozatlı gittikten sonra emir subayını tekrar çağırdı.

— Hozat seyyar askeri hastahanesinden iki doktoru tehcir kampına gönderin. Çoluk çocuğu ve hastaları teker teker elden geçirin. Gerekli ilaçları, ecza deposundan ihtiyaç sahiblerine versinler.

Kimler yola çıkabilecek kesin rapor isterim. Bana Elazığda bulunan Abdullah paşayı bulun hemen.

Emir subayı çıkıp giderken, sordu.

— Çağırdığımız aşiret beyleri geldiler mi?

— Geldiler efendim. Aşağıda emirlerinizi beklerler.

— Ben Abdullah paşa ile konuştuktan sonra, bu herifleri yanıma getir.

Onbeş dakika sonra, general Abdullah Alpdoğan telefonda karşısında idi.

— Sayın paşam, bugünkü harekâtımızda emir buyurduğunuz vechile askere ve ahaliye zarar vermeden Karaoğlanı taradık. Ölçülerimize göre tehcir edilecekleri ayırarak Hozat kampında muhafaza altına almış bulunuyoruz. Ancak benim de bazı şikâyetlerim var. İskan bölgelerine sevkettiğimiz insanların bazı müşküllerle karşılaştığını ve barınmalarının aksadığına dair haberler alıyoruz. Aldığımız haberlere göre Tuncelilere tehcir bölgelerinde hazine topraklarının dağıtılması, parasız tohumluk ve gıda yardımı yapılması işlemleri, ilgili makamların lakâydırlığı ile bir keşmekeş içinde sürüp gidiyor. Böylesine haberler Tunceliye, geldikçe, benim görevim de zorlaşıyor. Sizden ilgili valilerle bizzat temasa geçerek, emirlerinizi bizzat vermenizi rica edeceğim.

Telefondaki ses cevap verdi.

— Ben şimdi Aydın valisi ile temasa geçip gerekli emri vereceğim. Başka bir isteğin var mı?

— Bir istihâmımı daha olacak paşa hazretleri. Bugüne kadar insanları, Türkiyenin yumuşak iklimi sahil bölgelerine kaydirdik. Ancak bu dağ insanları sert iklime alışkındırlar. Gittikleri yerlerde hasta-

landıkları, hatta öldükleri yolunda haberler alıyorum. Eğer emir buyurursanız, buranın insanlarını bundan böyle, Konya ve kayseri ye göndereceğim. Sizden valilerle görüşüp hazine arazileri ve tohumluk konusunu halletmenizi istirham edeceğim. Çünkü siz bizzat ilgilenirseniz, bu dağ insanları yeni hayatlarına daha çabuk intibak ederler.

Telefonu «sağolun paşam» diyerek kapattıktan sonra bir sigara yakarak, düşünceye daldı.

Yeni iskan bölgelerinde yükselen şikâyetler kulaklarını tırmalıyordu artık. Doğunun çilekeş insanlarına hazine arazisi tahsisi, ve tohumluk verilmesi işlemleri aksıyor ve insanlar kamplarda sürüm sürüm sürünüyorlardı. Kamplarda hastalanıp ölenlerin yanısıra bu çileye dayanamayıp kaçanlar da vardır.

Üzüntü ile yumruğunu masaya vurdu...

— Osmanlı kalıntısı miskin bürokrasi, kalıntısının marifetleri, bunları diye söylendiği sırada kapı vurulup, binbaşı içeri girdi.

— Bir teklifim var Yarbayım. Diye konuştu.

— Söyle binbaşı seni dinliyorum.

— Bir kısım aşiret beyleri gelmişler, yanınıza çıkmak için bekler dururlar. Bunlar arasında Yukarı Koç aşiret reisi Kör Yusuf, Sülüpüt, Koçuşağı aşiretinden Cabbo'nun Kadir Ağa, Cevat emmi, Kahraman ağa elimizin altında. Bunları silahlandırıp, asilerin üzerine gönderelim. Birbirlerini kırsınlar. Ağalar ortadan kalktıktan sonra bu yörenin insanları da bize itaât ederler.

Kemal kuru bir sesle sordu.

— Gerekçeniz Binbaşı?

Binbaşı kendinden emin cevap verdi.

— Ağalar harp halinde birbirine düşerse, aske-

rimizi bu dağ başında kırdırtmamış oluruz. Üstelik halka da bir zarar gelmez. Politik olalım diyorum.

Kemal acı acı güldü.

— Bizim devlet olduğumuzu sana hatırlatmak isterim binbaşı. Biz emperyalizme karşı savaş vermiş ve köhne osmanlı anlayışını karınca gibi ezmiş insanlarız. Bu devletin üyesi olarak biz, bu memleketin insanlarını birbirine düşürerek otorite temin etmeye çalıştığımız gün, kendimizi inkâr etmiş oluruz. Burada bir yerde, kardeş kavgası yapıyoruz. Bu kardeş kavgasını genişletmek ve bir yerde seyirci durumunda kalmak, devletin kendini inkâr etmesi demektir.

Sözünün burasında durdu ve binbaşının yüzüne doğru parmağını uzatarak devam etti.

— **Bizim devlet anlayışımız, vatanımızdaki insanları birbirleri ile kapıştırarak, hükümet etmek anlayışına ters düşer binbaşı. Bir kıvılcımın görüldüğü yere, bir kova su dökeriz amma, kıvılcımın kendi dumanı içinde boğulmasını istemeyiz. Varsın, bütün dikkat ve gayretlerimize rağmen, bu hengamenin içinde masum insanlar da kaynayıp gitsin. Arkalarından gözyaşı dökeriz amma, kendi insanlarını birbirlerine kırdıran bir devlet olmak istemeyiz. Bunun üzerine bulaşacak lekeyi, tonlarca gözyaşı yıkayamaz binbaşı...**

Susup binbaşının gözlerinin içine dalgın baktı. Sanki onun içinden geçenleri gözünden okuyormuş gibi bir hali vardı.

Sonra birden sordu.

— Sen evinde çocuklarını dövüştürüp, oturur seyreder misin binbaşı?

Binbaşı sanki yer yarılıp içine girmişti. Esas du-

ruşta, çakı gibi Kemalın karşısında hareketsiz duruyor ve karşılık vermiyordu.

— Gidebilirsiniz binbaşı,

Binbaşının selâm verip odadan çıkışını ayakta sessiz seyretti.

Sıkılmıştı. Paketinden bir sigara daha çıkarıp yaktı ve kuvvetle içine çekip havaya savurdu.

Az sonra koç uşağı ve Koçoğlu aşiretlerinin beyleri süklüm püklüm karşısında dizilmişlerdi.

Hepsini teker teker başlarından, ayak uçlarına kadar süzdükten sonra hemen konuya girdi ve kararlı konuştu

— Aranızda biz kürdüz diyenler varmış. Bundan böyle kürt lafını edenlere acımayacağım. Benim askerimden, gediklimden subayımdan sana kürt diyen çıkarsa, gelin bana haber verin ve kim olursa, olsun meydan dayağı nasıl atılmış sizlere göstereyim. Bu isteğim siyasi bir maksat gayesi taşımamaktadır. Kürtlük tabiri gerçekle ters düşen bir yakıştırmadır. Ve dış kökenlere dayalıdır. Bu konuda Rus çarı, ihtilalden önce, iki rus profesöre kürt aslını tesbit için onlara kitap yazmaları için emir vermişti. İşte kapı kulu rus profesörler kürtlerin menşei konulu uyduruk bir kitap hazırlamışlar, ve efendilerinin hizmetine arzetmişlerdi. Bildiğiniz gibi Türkler orta asyada bir çok kollardan meydana gelmişlerdir. Bu kolların sembolleri hayvan başları ile ifade edilirdi. Bir kolda kurt başı ile sembolize edilirdi. Hatta, asyada elegeç nehri yakınlarında bir kitabede şunlar yazılıdır. Ben kurt ilhanı alp urunu.

Bu yazı bir uygur yazısı idi. Demek ki kökünüz uygur türklerine kadar uzanmaktadır. Bir misal daha vereceğim. Çinliler kendilerine sürekli taaruz eden

Türklere gurtlar derlerdi. Çince de K harfi yoktur. Gurtlar sözcüğü iyi harbeder manasına gelmektedir. Bu bakımdan ben nasıl Türksem, sizlerde öylesine türksünüz. Ancak sizlerden farkım okumuş olmamdır. Yarın sizlerin de çocukları okuma olanağı bulacak ve benim gibi olacak. Bir yerde eğer vicdan sahibi ise, benim gibi düşünecektir.

Yukarıda Koç uşağı aşiret reisi Kör Yusuf, söze girdi birden.

— Tanrı, keremini hiç eksik etmeye... Tanrı devlete zeval vermeye.

Kemalin sesi birden sertleşti.

— Böyle konuşursun amma, ufacık Kopo Hüseyin'in zaman zaman evine adam gönderip erzak ve mermi aldırıp, dağa götürdüğünü de biliriz. Biliriz amma sabırlı davranıp, elimizi Kör Yusufun kanı ile kirletmek istemeyiz.

Birden sustu. Sonra bağırtısı, odada top gibi gürledi.

— İki taraflı oynuyorsun Kör Yusuf! İki taraflı oynuyorsun! Bu tutumun hayır getirmez!

Kör Yusuf birden Kemalın ayaklarına kapandı.

— Ben devlete sadık bir kulum ne olur, bana bühtân etme.

Kemal ona bakmadı bile. Birden Koçuşaklı Cevat emmiye seslendi.

— Sen cesur bir insansın, Cevat emmi. Bir zamanlar Kopo Hüseyinin köyüne tek başına gitmiş ve açıkcası adamlarının içinde kafa tutmuştun bu hergeleye!

Cevat emmi öne çıktı birden.

— Sen buyur, gidip alayını basayım gumandan.

— Ben seni kanunsuz bir eyleme itmek iste-

mem. Ben bir defa, Bahtiyar uşığı reisi Şahinin kellesi için amcasının oğlunu bir eyleme sürükledim, çünkü mecburdum. Böylesine eylem içine, ben artık girmek istemiyorum. Senden önüne kim çıkarsa, devletin haklılığını anlatmanı istiyorum. Halkın ku-lağından, gözünden uzağım çünkü. Bunun için çok üzülerek ve mecbur kalarak, sizlerin yardımını istiyorum Aksi halde akacak kanların vebâli sizin üzerinize olacaktır. Şimdi gidin ve bir köşeye çekilip vicdanınızın sesini dinleyin. Dinledikten sonra kendi sorumluluğunuzu kendiniz tayin edin.

Ağalar çıkıp çıkmama konusunda kararsız bakışlırlarken, Yukarı Koç uşığı reisi Kör Yusuf ileri çıktı.

— Ben devlete sadakatımı ortaya koymak için yol, köprü inşaatinde çalışmaya razıyım. Yanıma yeterli kadar adam alıp, koyulurum çalışmaya.

Sülüpüt de ona arka çıktı.

— Bende çalışırım gumandan. Biz devlete yardım edelim. Elbette devlet te bize arka çıkar. Bugüne dek bizim büyüklerimiz, kul kısmı ağa olmak isteyen de, dağa çıkmalı ve osmanlıyı soymalı derlerdi. Anlarım ki uğrulukta mal sahibi olacakların çanına ot tıkayacaksın. Elimizin dilimizin hünerine bakıp, ekme yemek zamanı geldi çattı.

Kemal birden söze gridi.

— Şimdi doğru laf eder, gözüme girersin sulu-lüpüt. Elinde hüneri olan kişi ne birine kul olur, ne birini kendine kul eder. Ve onurlu bir hayat sürer. Böylesine insanlar bizim toplumumuzun pırlantasıdır.

Kör Yusuf'un gözünün içine bakarak sözünü tamamladı.

— Seni de, Sülüpütü’de kutlarım bu nedenle...
Şimdi gidebilirsiniz.

Ağalar çekip gittikten sonra odanın içini belki on defa arşınladı. Yaralı bir kuş gibi gürlüyordu yüreği. Bunca uğraş ve dökülen kanlardan sonra sevince doğru kanatlanıp uçamiyacak mıydı?

Institut Kurde de Paris

1938 MAYIS...

Yarbay Kemal'in kumandasındaki alay Aksu deresinin bitişiğindeki köye vardığında güneş tam tepelerinde idi. Serin bir rüzgâr dağlardan kekik kokularını getirirdi.

Köy bomboştu. Başı boş dolaşan birkaç köpeğin dışında hiçbir canlı görünmüyordu.

Yarbay Kemal, pusu kurulup kurulmadığını anlamak için dürbünü ile köyün tüm evlerini tek tek gözden geçirdi. En ufak bir hareket yoktu.

Teğmen Sıtkıya seslendi.

— Bir takım asker ayır da, gidip köye bakalım.

Teğmen endişeliydi.

— Pusuya düşmeyelim.

Kemal gülümsedi.

— Onlar şimdi Morelak yaylasını çoktan tutmuşlardır. Bunu tahmin ediyordum. Halkı da, beraberlerine alıp, onları kendilerine kalkan etmek ister bu alçaklar!

Bunu söyledikten sonra tabancasını çekerek köye doğru yürüdü.

Köyde hiç kimse olmadığını anlayınca bir süre evlerin arasında gelişi güzel dolaştı. Bir vebâ salğını çökmüştü sanki köye, ve canlı namına ne varsa toparlayıp götürmüştü.

Dar sokaklarda bir alay ev eşyası kırılmış küp, ve testiler sürüm sürüm sürünmekteydi.

Köpek uluyordu zaman zaman. Bir kedi miyavlıyordu. Ve yalnızlık daha da, kahredici bir hale geliyordu.

Bir evin önünde durduğunda, bir tavuk kanat çırpıp kaçtı ayaklarının dibinden.

Yorgunluktan bayılacak gibiydi, Teğmen Sıtkıya, Aksu deresi kenarında askerlere mola vermesini emrettikten sonra bir ağaca sırtını dayıyarak çöküp oturdu.

Köyün durumuna, dağ başlarında sürünen insanların dramına alabildiğine üzülmüştü. Kendi ülkesinin insanlarıydı bunlar. Aksu deresinin kenarından da, askerlerin neşeli sesleri geliyor, kimisi ayaklarını kimi terli çoraplarını dereye yıkar, kimi türkü söylerdi. Ve kimi de bir ağaç kenarında memleketine mektup yazardı.

Bu sırada yanına gelen teğmen Sıtkı da bunu aklına dolamış söylenir dururdu.

— Mektup yazıyorlar. Bu dağ başında hangi posta servisi mektupları yerine ulaştırır?

Yarbay Kemal içini çekti.

— Onlar da bilir mektuplarının bu gün için yerine varmayacağını, amma son arzularını belirtmek ve hele hele...

Gözünden yanaklarına yuvarlanan iki damla yaş elinin tersi ile sildi.

— Bir kaç da tatlı söz söylemek isterler. Şu anda yorgunluk ve dehşetten buz kesilmiş yüreklerinin, bir genç kızın göğsünün üstünde dinlenmesini ısınmasını, ister askerler. Yahut, müşfik bir annenin kollarında...

Sonra birden sıçrayarak ayağa kalktı.

— Askerlerden birkaçı dereye girdiler. Söyle o heriflere çıksınlar suyun içinden.

Teğmen derede yıkananları savundu.

— Çoğu bitlendi Yarbayım. Bırakalım da kana kana yıkansınlar.

— Dere kenarında sadece ellerini ve ayaklarını yıkasınlar. Suların birkaçını yutmasını mı beklersin?

Teğmen «emredersiniz» deyip dereye doğru koştu ve suyun içinde neşeli çılgınlarla yüzen askerlere doğru bağırdı.

— Yarbay dereye girmeyi yasakladı, çıkın dışarı!

Askerler bu emri beğenmemişlerdi amma, en ufak bir itiraz sesi çıkarmadan sahile çıkıp giyinmeye koyuldular.

Yarbay Kemal alabildiğine sıtkındı. Hozatlı'nın arkalarından göndereceği erzak ve tayın daha gelmemişti. Bir an adamı yakalatıp, milletin içinde meydan sopası attırmayı aklından geçirdi.

Teğmen Sıtkıya, askerlerin yanlarındaki kumanya ile idare etmelerini emrettikten sonra kendisi de, parça parça olmuş tayının parçalarını ağzına atarar yumuşatmaya çalıştı.

İlerde birkaç asker de yakalayıp kestikleri bir tavuğun tüylerini yoluyorlardı. Yarım saat sonra Morelak yaylasına doğru yeniden yürüyüşe geçtiler. Pusuya düşmemek için ağır fakat temkinli yürüyorlardı.

Yolları üzerinde bir köyü daha bomboş bulmuşlardı. Şeytan sürüleri yaşamı silmek için, sürüler halinde yüklenip insanları kaldırmışlardı sanki.

Kemal burada konaklamadan yürüyüşe devam etti. Ancak saatlerdir yürüyen askerin acıktığını anlıyordu. Bütün ümidi kaçanlardan kurtulan bir davar ve sığira raslamaktı.

Aksu ile mercanın birleştigi noktada bir mola daha verdi askerine. Dere kenarında dinlenmekte olan askerine yüreği parça parça olarak baktı. Açlık ve yorgunluktan hepsi de idam mahkumları gibi sessiz ve soluktular.

Açlığın yanısıra şüphe ve korkular da dudaklarına kadar yükseliyordu amma itaâtın etkisiyle ifade bulamıyordu. Hain bir sessizlik konak yerini sarmalamıştı. En şakacıları dahi bir ağaç dibinde somurtup duruyordu.

Yarbay Kemal de bir ağaç altında başka şeyler düşünüyordu. Ana-baba ocağından koparıp aldıkları bu gençlerin, kaç tanesini sağ salım geri götürebilecekti.

Postacıyı hayal ediyordu bu arada. Bazılarının kapısını postacı çalacak ve elindeki resmi mühürlü ordu zarfını bir ana-babaya uzatacak :

— Vatan uğrunda kahramanca şehit düştü oğlunuz.

Ağlayanları düşünüyor Kemal, ve sevinenleri de Birden bir mırıltı dolaştı tüm konak yerini...

— Erzak çavuşları dağda başıboş gezen bir sığır yakalamışlar, kazanlar kurulmuş...

Yeniden başlamıştı gülüşmeler. Haber neşe ve canlılığı da yanbaşında getirmişti.

Arada bir şüpheler de çıkıyordu.

— İnanmam! Sığır değil, çatlamaş katırdır pişirdikleri!

Kemal ayağa kalkıp kazanlarının bulunduğu yöreye yürüdü. Dalgındı ve yanından geçtiği askerlerin toplanıp selâm verdiklerini farketmiyordu.

Kazanların bulunduğu yöreye vardığında, sığırların işleri bitirilmiş parçalanıyordu.

İaşe çavuşunu uyarmak istedi.

— Etləri ufak parçalara bölün kimse açıktá kalmasın.

Tekrar gözlerini mola halindeki askerinden ayırmadan bir ağacın dibine gidip çöktü. Sırtını ağaca yaslayıp bir sigara yaptığı sırada, Sıtkı üsteğmen tekrar yanına geldi.

— Dalgınsınız yarbayım. Kötü bir haber mi var.?

Bir süre taş kesilmiş çehresiyle üsteğmenin yüzüne bakarak içini çekti.

— Sen hiç çocuğunu gömdün mü.? Kefensiz bir vücut. Mezara indirilirken toprağa saplanan küreğın çıkardığı uğursuz ses. Ben Sakarya'da, İnönü de, Dumlupınar'da binlerce çocuğumu gömdüm. O anın ne demek olduğunu ancak ben anlarım.

İki saat sonra yeniden yola koyulmuşlardı. Aç karınları doymuştu bu defa. Askerler canlı ve dik yürüyorlardı.

Morelâk yaylasının altına vardıklarında birden kesif bir ateş açıldı.

Avazı çıktığı kadar bağırdı Kemal.

— Mevzilenin!

Kendisi de bir kayanın gerisine gizlendi. Ve araziyi tanımaya çalıştı. Çok yükseklerden bin-binbeşyüz metreden ateş ediyorlardı. Ayağa kalktığı sırada bir silah patladı. Ve göğsüne birşey çarpıp düştü.

Eğilip yerdeki kurşunu alınca gülümsedi. Uzaktan atıldığı için hızını kaybetmiş, ve kendisine çarptığında da taş parçası gibi düşmüştü. Ancak ateş eden bunca mesafeden kurşunu kendisine isabet ettirmeyi başarmıştı.

Dersim insanının bu denli nişancılığını bir kez daha takdir etmişti.

Teğmen Sıtkıya kılavuz Godilli Rızayı yanına getirmesini emretti.

Az sonra Godilli Rıza, üsteğmenle birlikte yanına varmıştı. Elli yaşlarında iri kıyım bir herifti Godilli. Kemal Moralak yaylasının yamaçlarındaki kayaları göstererek sordu.

— Bu kadar uzaktan neden ateş açtı, bu adamlar.

Godilli Rıza hemen cevap verdi.

— Sanırım köyleri boşaltıyorlar. Uzaktan ateş açtılar ki, asker dura ve fırsattan istifade ederek insanları, hayvanları kaçıralar.

Bu sırada batarya komutanı yüzbaşı koşarak yanlarına geldi.

— Dağ toplarını kurdurdum yarbayım. Ateş için emrinizi bekliyoruz.

Godilli Rıza bir an irkilerek Kemalın yüzüne baktı. Kemal anlamıştı onun ne demek istediğini özsesisiyle.

— İstemez diye mırıldandı. Arkalarını döverken çocuk çocuğa da, bu arada kıyarız.

Batarya komutanı endişelendi.

— Fakat Beyt uşağı köylerinde kimseyi bulamayız kumandan.

Kemal kaşlarını çattı.

— Bataryanıza dönünüz. ve benden emir almadan ateş açmayın yüzbaşı.

Batarya komutanı gittikten sonra, Kemal üsteğmene başını çevirdi.

— Bir bölükle birlikte ilerliyelim bakalım neler göreceğiz.

Elleri silahlarının tetiklerinde yürüdüler. Ateş açılan yere vardıklarında ateş edenlerin çoktan git-

miş olduklarını gördüler. Arazinin girinti ve çıkıntılarından istifade ederek savuşmuşlardı.

Bu sırada bir askerin Sıtkı üsteğmene doğru bağırarak koştuğunu gördü Kemal.

— Teğmenim dere yatağında bir yaralı yakaladım. Yarbayın eline düşmemek için kendisini öldürmemi istiyor. Ne yapsak ki?

Kemalin gözleri umutla açıldı, Sert bir sesle gürledi.

— Ne yapacağını, bana sor. Çabuk getir.

Üsteğmen de askerlerle birlikte yaralıyı getirmek üzere dere yatağına koştu.

Çeyrek saat sonra, saçı sakalı uzamış genç bir adamı sürükleyerek karşısına getirdiler. Kaçarken düşüp, dereye yuvarlanmış ve ayağını kırmıştı. Parçalanan diz kapağı kirli şalvarının rengini daha da koyulaştırmıştı.

Kendisini yakalayan asker anlatıyordu.

— Düşükten sonra, bir ot yığınının altına gizlenmiş. Tüfeğinin kayışı ile kendini boğmaya çalışırdı. Kurşunu da kalmamış.

Kemal tüfeği alıp baktığında, başından aşağı bir kazan kaynar su dökülür gibi oldu. Kırıkkale yapıydı silah.

Kimbilir öldürülen hangi jandarmanın üzerinden alınmıştı.

Yahut Hozat cephaneliğinden çalınan bir silah-tı.

Hırsla yaralı adama sordu.

— Kimsin ulan?

Yaralı inledi.

— Beyt uşağından Mamoş kumandan.

— Silahı kimden aldın?

Adam susup önüne baktı ve cevap vermedi. Aynı anda Kemalın sağ kolu kalktı ve adamın yüzünde top gibi patladı.

Godilli Rıza başını başka yöne çevirdi birden. Mamoşun dudağı parçalanmış kanıyordu.

— Konuşmazsan geberteceğim seni!

Adam bitkin inledi.

— Askerine bunun için yalvarmıştım.

Kemal zehir gibi güldü, Mamoşun gözlerinin içine bakarak:

— Geberteceğim demedim sana. Ölümü aratacağım dedim!

Bir mezarı andıran bir sessizlik oldu aralarında.

Kemal sesini yumuşattı.

— Sen insansın; boşuna kendini ezdirtme. Kimin için bunca çile, kimin için?

Memoş buna karşılık, bitkin vücudundan umulmayan tiz bir sesle haykırdı.

— Ya imam! Ya Hüseyin, düşmanlarımızı sevindirme! Uşağımızı yerindirme!

Daha bağıracaktı ki, korkunç bir tekme ile kendisini kollarından tutanların ellerinden boşanıp, yerde kıvranmaya başladı.

Kemal öfkenin zirvesindeydi ve hırsından solu-yordu.

— Bu herifi bacaklarından ağaca asın! diye haykırdı.

Askerler bir ip bulup getirmek üzere koşuşurlarken Godilli Rıza da, تنها bir köşede sessiz ağlamaktaydı.

Ancak terör arttıkça, Memoşun mukavemeti de artıyordu giderek.

— Ya imam! Ya cennet mekân Hüseyin! Bana kuvvet ver! diye, habire bağırırdı.

Kemalin gözleri bu sıra, dere yatağını tırmanmakta olan üç-beş askere takıldı. Ak sakallı bir Seyidi kollarından tutmuş getirirlerdi.

Kemalin gözleri kaymış düşünürdü. Mamoşa doğru öldürücü bir nazâr fırlattı.

— Asmayın onu. Öylesine bir seyir var ki, ödü kopmazsa gelin yanıma!

Mamoş da sürüklenerek getirilen ak sakallı Seyidi görünce irkilmmişti.

Kemal, onun cesaretini yitirmekte olduğunu sezmişti.

Bu anda verdiği emir, Mamoşu da, Seyidi de, askerleri de dehşete saldı.

— Bu sahte seyidin üzerine bir teneke gaz dökün ve yakın. Mamoş belki yarasının acısını unutsun!

Mamoş bir anda boşalmış ve paniğe uğramıştı.

— Yapma, zabıt yapma! Çarpılırsın zabıt! Çarpılırsın!

Kemal ona bakmadı bile.

— Çabuk gaz tenekesini koşturun!

İki asker gaz tenekesini bulup getirdiklerinde, Mamoşun yalvarmaktan sesi kısalmıştı. Yaşlı Seyid ise, korkudan askerlerin kucağında bayılıp kalmıştı.

Kemal gaz tenekesini kavradığı gibi Seyidin üzerine yürüdüğü sırada, Mamoş ağlaya ağlaya bağırdı.

— Yapma gayri! Ettiğin zulüm yeter! Ne istiyorsan sor! Sor! Sor!

Kemal elindeki gaz tenekesini bırakarak Mamoşun yanına vardı kollarında tutan askerlere seslendi.

— Bu adamı yere bırakın ve yanından uzaklaşın. Başbaşa konuşacağız.

Askerler uzaklaştıkları sırada Mamoş'a döndü.

— Bak Mamoş kısa ve öz soracağım. Bunu Tun-

celi de artık insanların ölmemesi için soruyorum. Silah ve cephaneyi kimden alıyorsunuz.

Mamoş güçlük çıkarmadı ve fısıltı halinde cevap verdi.

— Hozatlı Seyit Kasım, Zeynele verir. Zeynel de Rehber ile birlikte silahları aşiretlere dağıtırlar. Eskiden Çubikeşoğluna verirdi.

Kemalin etrafındaki dünya dönüyordu sanki. Mantiğı iflâs etmiş olarak bir sigara yaktı.

Gözlerinden kin taşarak mırıldandı.

— Seni bu defa politikacı yakınların da, kurta-ramayacak Hozatlı!

Bir ara Mamoşa bakıp sordu.

— Silahları nerede veriyor?

— Hozatın güneyinde kızıladağa getirip, Zeynelin adamlarına teslim ederler gumandan.

— Senin kimsen var mı?

— Şu an tanrıdan başka arkalayanım yoktur. Avrat çoluk, çocuk bu kış telef olup gittiler.

Kemal, çavuşa yanına gelmesini işaret etti.

— Bu delikanlıyı seyyar hastahaneye gönderin. Yarasına bir güzel baksınlar.

İhtiyarı da bir an hatırlayarak durup seyide baktı. Yaşlı ve güçsüzdü. İskân yerine varmadan yolda düşüp, ölebilirdi.

— İhtiyara da hastahanede iş verilsin. Binbaşı bunu benim emrim olarak doktora duyursun.

Yaralı delikanlı. şaşırmış bir halde, Kemale öyle bir baktı ki...

Ancak, kalbinde hissettikleri, dilinin ucuna gelmesine rağmen, kelime olup ağzından çıkamadı.

Bu sırada Sıtkı üsteğmen koşup geldi.

— Beyt uşağı mıntikasında köyler bomboş yarbayım. Sanki yer yarılmış içine girmiş herşey. Kahre-

dici bir yalnızlık içinde sürüm sürüm sürünüyor.

— Hayvanlarında hepsini kaçırmışlar mı?

— Sağda solda başı boş dolaşan hayvanları toplattırıyorum yarbayım.

Kemal acı acı güldü.

Korku barınak değiştiriyordu insanlara. Ancak askerinin güvenliğini sağlaması için Tunceli işini tez zamanda bitirmesi gerekli idi.

— Boşaltılan köyleri yakın üsteğmen!

Sıtkı üsteğmen bir kez daha irkildi amma, kendini toplayarak emri uygulatmak üzere bölüğe koştu.

Bir süre sonra kapkara bir duman püskürtüyordu evler. Hızla akıp giden saatler arasında güneşin batmak üzere olduğunu farketti. Demindenberi taş kesilmiş bir halde, soluk almadan kül yığını haline gelen evleri seyredip durmuştu.

Güneş batıdaki dağlar istikametinde, pembe ışıklarla vadileri tarıyarak kayboluyordu. Serin bir rüzgar çiçek kokuları getiriyordu.

Morelak yaylasında kurulan çadırların önünde askerler yemeklerini yiyorlardı. Kendi çadırına vardığında nöbetçiye içerdeki sandalyeyi dışarıya almasını emretti.

Sandalyeye çöküp bir sigara yaktı ve yeniden düşünceleriyle sarmalandı beyni.

Gece bastırıldığı sırada çadırlardaki gürültüler de, kesilmişti. Ancak nöbetçilerin ayak sesleriyle, cırcır böceklerinin ritimli sesleri yankılanırdı.

Herkes köşesine büzülmüş ya horlar ya da, sessiz düşünürdü.

Bir ayak sesi duyup, başını kaldırdı. Gelen sıtkı Üsteğmendi.

— Çevredeki tüm boş köyleri ateşe verdik yar-

bayım.

Cevap vermeden sigarasının dumanını kuvvetle içine çekti. Çenesi titriyordu.

Sıtkı üsteğmen telaşla sordu.

— Hasta mısın yarbayım?

Kemal içini çekti.

— Kırmızı siyah alevler gökyüzüne yükseldiğinde, gerçekte yanan fakir, fukara evi değil, benim yüreğimdi. Amma bunca insanın sorumluluğunu yüklediğimden mantığım ve yüreğim apayrı şeyler düşünüyor.

Çavuşun yaklaşması ile sustu birden.

— Yarbayım 20 ateşli hastamız var. Battaniye kâfi gelmedi.

Kemal üsteğmene sertçe baktı.

— Dereye kimsenin girmemesini emrettiğimde, ben birşeyler biliyordum üsteğmen.

Sıtkı üsteğmen dudaklarını ısırarak önüne baktı.

— Benim çadırda iki battaniye var. Al götür çavuş. Şimdilik onlara ihtiyacım yok. Nöbetçilerin de battaniyelerini kullanabilirsin.

Çavuş battaniyeleri alıp gittikten sonra, Kemal birden hatırladı.

— Hastahaneye gönderdiğimiz Mamoş'u kimse ile görüştürmesinler. Hemen birini Hozat'a gönder ki haberleri ola. Temkinli davranmak her zaman faydalıdır.

Sıtkı üsteğmen gittikten sonra yeniden yalnız kalmıştı. Yerinden kalkıp asker çadırlarının bulunduğu yöreye doğru yürüdü.

Çadırların içine girip üstleri açılan gençlerin, üzerlerini örttüğünü nöbetçiler ancak görebildiler.

YARBAY Kemal Hozat kışlasındaki kumandanlık odasında masasından kalkarak pencereye yürüdü, Tepede güneşin kuruttuğu toprak çakmaktaşı gibi sertleşmişti.

Ve kör edici bir mavililikte gök... Olanca ateşiyle kavuran haziran güneşi.

Emir subayının odaya girmesi ile başını çevirdi. Önce çakı gibi esas duruş ve sert bir selâm...

— «Diztaşlı Hasan Ağa gelmiş. Sizi mutlaka görmek ister kumandan.»

Kemal bir an durakladı. Diztaşlı'nın bu kadar erken düşmesini beklemiyordu.

«Getirin» dedi.

«Fakat bir tuhaf gelmiş kumandan. Boynuna ilmikli yağlı ip dolamış, çoluğunu çocuğunu da arkasına takıp gelmiş.»

Kemal gülümsedi.

«Diztaşlı'yı yanıma getirin. Ailesi dışarda kalsın.»

Az sonra Diztaşlı odaya girmişti. Perişan ve ezikti. Boynundaki ilmikli ip ayaklarına kadar sarkıyordu.

Sıkıntı ve korkudan süzülüp akmıştı koskoca adam. Virgül şeklinde ayaklarla son bulan kupkuru vücüdü sinirli sıçrayışlarla sarsılıyordu durmadan.

Kemal «Bu ne hal Hasan Ağa» diye sordu.

Diztaşlı, Kemal'in ayaklarına kapandı birden.

— Ayağına yüzümü sürmeye vardım, Kurban!

Gayri ister, boynumdaki iple kuşçuk canımı al da, kurtulam. İster beni kulun olarak kabul et.»

Bunu söylediği anda suratına yediği tekme ile birlikte odanın içinde fırlıdak gibi döndü. Bir inilti koyverdi, boğazından ve burnundan boşanan kan dökşemenin üzerinde belirsiz karamalar yaptı.

Kemal gözleri çakmak çakmak yanarak bağırıyordu.

«Buraya gelmeden önce hiç arkana baktın mı herif! Baktın mı arkana! Gömülmemiş ölüler, barınaksız diriler bırakıp geldin buraya. Başını çevirip bir baksana, morelak yaylasının altındaki kayalara. Ölüler göz kırıyorlar sırayla karşıdan. Anaların, babaların ölmemesi, çocukların rehbersiz kalmaması için tüm çabalarımı boşa çıkardınız. Yıkılıp gitti her şey!»

Hırsını alamıyarak iki tekme daha savurdu Diztaşlı'ya...

«Geçen yıl sana, bu odada az mı dil döktüm. Korktuğum için mi böyle davrandım sanırsınız. Kendiniz cehennem olup dağa çıkarsınız da, bu masum insanları, neden peşinize takarsınız.»

Diztaşlı Hasan Ağa acıdan kıvranıırken iki gözü iki çeşme ağılıyordu.

— Bunca felâketi hazırlayan Cubikeşoğlu Ahmet ile Hasso Gevo'dur Gumandan. Zeynel, Rehber ve Kopo Hüseyin de, fitne ateşini kaynatır. Birlik olmassam çoluğumu çocuğumu kıracaklarını söyleyip gözümü yıldıldılar.

Yarbay Kemal'in gözlerinde bir ışık yanıp söndü.

— Fakat köyleri boşaltıp bunca insanı dağa çıkardıktan sonra, felaketine sebep olduğun insanları, dağ başında bırakıp geldin. Çünkü kendinin ve çocuklarının can derdine düştün Hasan Ağa!

Yerde iki büklüm kıvranan insana tiksinerек baktı.

— Sen benim gözümde kayıpsın Hasan ağa!

Birden emir subayının odasında ağlaşmalar duydu Kemal. Diztaşlı'nın karısı çocukları ağlaşır dururlar, emir subayı da, susturmaya uğraşırđı.

Kemal'in sımsıkı duran yüreği açılır gibi oldu. Pencerenin önüne doğru yürüdü.

Ağlaşmalar kulağını tirmalıyarak yüreğinden yaralıyordu o'nu...

Derin bir nefes alarak Diztaşlı'ya baktı. Korkunç bir acı, alev gibi bütün vücudunda dolaşuyordu. Yüzü kan pıhtılarıyla doluydu.

Kemal alçak bir sesle.

— Toparlan bakalım, Hasan Ağa! diye seslendi.

Hasan Ağa kısık bir sesle öksürerek toparlandı ve Kemal'in yüzüne hayretle baktı.

Bir dakika önce ki, sert ve ters adam çekip gitmiş, dudaklarının ucunda gülücükler beliren başka bir adam gelmişti sanki.

Alçak sesle sakın, sakın konuşuyordu.

— Şimdi çocuklarını alıp çekip gideceksin Hasan Ağa! Fakat yarın sabahdan kışlaya gelip senin bölgede tarama hareketine katılacak birliğe dahil olacaksın. Hem kılavuzluk yapacaksın, hem de dağlarda yaşam savaşı veren insanları teslim olmaya ikna edeceksin. Bölgede çarpışma olurda, insan ölürse seni kurşuna dizdireceğim. Bu iş biten de, çoluğun ile çocuğın ile Ege bölgesine yerleştireceksin. Sana hazineye ait topraklardan arazi verilecek ve tohumluk alacaksın. Ekmeğini biçare insanların sırtında, kanında değil, kendi alın terinde arayacaksın.

Diztaşlı Hasan Ağa :

— Tanrı devlete zevâl vermeye! diye söylendi.
Diztaşlı dışarıya çıkarken Kemal seslendi.

— Yüzünü şuracıkta muslukta yıka ve havlu ile kuruladıktan sonra çocuklarının yanına çık, Hasan Ağa.

Sesi alabildiğine şevkatli alabildiğine yumuşaktı. Hasan Ağa dışarı çıkarken Kemal saatine baktı. Subay, gedikli ve erbaşlarla yapacağı toplantının saati gelip çatmıştı.

Önemli gördüğü bazı konularda subayları, konferans ve karşılıklı tartışma toplantılarıyla aydınlattı zaman zaman...

Kışlanın sinema salonuna gireceği sırada kapının önünde durmakta olan Binbaşı gür sesiyle haykırdı...

«D i k k a t !»

Kanapelerde muntazam bir şekilde oturan subay, gedikli ve erbaşlar aynı anda ayağa kalktılar.

Kemal yerine oturmadan önce salonda bulunan subayları teker teker süzdü.

Sonra birine seslendi.

Teğmen Kemal!

— Emredin yarbayım.

— Bugün traş olmamışsınız teğmen.

Teğmen Kemal sapsarı kesildi.

— Haçili dağlarındaki, taramadan dün geç vakit dönebildik yarbayım.

— Komuta ettiğiniz takımın mensuplarında da bit kaynıyor teğmen.

Teğmen yutkundu.

— Tarama faaliyeti onbeş gün sürdü ve asker bu süre içinde postalını çıkarmadı Yarbayım. Dağ başında hamam yok ki yarbayım.

Kemal istifini bozmadı.

— Sizi üç gün oda hapsine mahkum ediyorum Teğmen.

— «Emredersiniz Yarbayım.»

— Herkes oturabilir.

Teğmen yerine otururken yarbayın verdiği cezadan memnundu bir yerde... Onbeş gün sırtı yatak yüzü görmemiş, mağara kovuklarında sabahlamışlardı. Üç gün, gece-gündüz yorgunluktan ağırlar sarmalıyan vücudunu dinlendirebilecekti.

Kemal sandalyaya oturduktan sonra notlarına bir göz attı.

— Ülkemizin bütünlüğünü devam ettirmek amacı ile burada aylardan beri doğanın vahşiliğine ve her kayanın dibinde, her ağacın arkasında patlamaya hazır sinsi silahlara karşı amansız bir kavga veriyorsunuz. Burada niçin kavga verdiğimizizi ve kiminle karşı karşıya getirildiğimizi bilimsel olarak ortaya koymak zorundayım.

Anayasamızda bir ilke olan Türk Devletinin ulusu ve ülkesi ile bölünmezliği ilkesine dikkatinizi çekmek isterim. Bu ilke, Erzurum ve Sivas kongrelerinde saptanan biçimi ile Misakı Millî kurallarında dayanağını bulmaktadır. Misakı Millinin gösterdiği sınırlar içinde birbirleriyle birleşmiş olarak yaşayanların gerçekten ve hukukça ayrılık kabul etmez bir bütün oldukları kesinlikle belirlenmiş ve bu bütünlük içinde kürt halkından hiç bir zaman söz edilmiş olduğu gibi, Lozan barış antlaşması görüşme ve kararlarında da Misakı Millinin çizdiği sınırlar içindeki azınlıklar sayılırken kürt ayırımına yer verilmiştir. Bu durum bir olayın değil bir gerçeğin anlatımı olmaktadır.

Kemal durdu ve notlarına baktıktan sonra, konuşmaya devam etti.

— Bu böyle olduğuna göre, niçin kendi soyumuzdaki insanlarla kana kan, dişe diş bir savaş veriyoruz. Bunun cevabını vermeden önce Cumhuriyetimizin kurucusu ve önderimiz Mustafa Kemal'in bir sözünü burada sizlere aktaracağım.

«Bugünkü Türk Milleti siyasi ve içtimai camiası içinde kendilerine kürtlük fikri, çerkezlik fikri ve hatla lazlık fikri veya boşnaklık fikri propaganda edilmek istenmiş yurttaş ve milletdaşlarımız vardır. Fakat mazinin istibdat devirleri mahsulü olan bu yanlış tersimler hiç bir millet ferdi üzerinde teellümden başka bir tesir hasıl etmemiştir. Çünkü bu millet ef-râdı da umum Türk camiası gibi aynı müşterek maziye, tarihe ahlâka hukuka sahip bulunuyorlar.»

Kemal konuşmasını bitirdikten sonra salonda bulunan bir yüzbaşı, ayağa kalkarak soru sormak için izin istedi.

— Buyurun yüzbaşı. Sizden sonra da, soru sormak isteyeceklerin, sorularını karşılamaya hazırım.

— Sayın Yarbayım izahatınıza rağmen, bu kürtçülük sorununun niçin sık sık karşımıza çıktığını bilimsel olarak bilmek isteriz. Cumhuriyetten bu yana çıkan isyanları şöyle bir gözden geçirelim. 1924 de Nasturi isyanı, 1925-26 da Silvan isyanı, 1925-27 de Şeyh Sait isyanı, 1925 de birinci Şemdinli baskını, 1925 de Reşkotan ve Roman İsyanı, 1926 da Eruhlu Yakup Ağa ve oğulları isyanı, 1926 da Pervari isyanı, 1926 da Güyan isyanı, Çölemerik baskını, 1926 da Holo isyanı, 1926 da birinci Ağrı isyanı, 1926 da ikinci Şemdinli baskını, 1926 da Koçuşağı isyanı, 1927 de ikinci Ağrı isyanı, 1927 de Biçar isyanı, 1928

de Jilyanlı Resul Ağa isyanı, 1930 da Zeylan isyanı, yine 1930 da Tutaklı Ali Can isyanı, 1930 da üçüncü Ağrı isyanı, tekrar 1930 da Oramak isyanı, 1934 de Abdurrahman isyanı. Dikkat buyurun genç Cumhuriyet bir yandan devrimlerini tamamlarken nefes de almadan isyan bastırıyor habire... Devam ediyor isyanlar.

1936 da Abdülküddus isyanı ve 1935 de Sason isyanı...

Bu isyanların kökenleri nedir ve nereye götürülmek isteniyor Genç Türkiye Cumhuriyeti?...

Kemal, subayın sorusu ile düşünceye dalmıştı. Önündeki kağıda bazı notlar karaladıktan sonra sorunun cevabını verdi.

— Meselenin kökünü açığı kavuşturacak bir soru yönelttiniz Yüzbaşı. Bu soruyu karşılamak için tekrar geriye dönmek zorundayım.

Birinci Dünya savaşı sonunda topraklarımızı parçalamakta çıkarları bulunan devletler, vatanımızın en karanlık günlerinde imzalanmış Sevr muahedesi-ne kürdistan hakkında hükümler koydurmuşlardı.

İstiklal savaşımızın zaferle sonuçlanmasından sonra imzalanan Lozan antlaşmasında Misakî Milli hudutları içinde kalan anavatan topraklarının parçalanması hiçbir şekilde kabul edilmemiş, kürt denilen insanlarda Türkler gibi milletin asli unsuru addedilmiştir. Bu sebeptendir ki Lozan antlaşmasında azınlıklar sayılırken kürt diye bir azınlıktan bahsedilmemiş olup bu gerçek uluslararası bir belge ile tescil edilmiştir.

Birinci Dünya harbi sonunda İngiliz-Fransız düzeninin bir tezgahlaması sonucu nasıl Arap ırkı sun'i devletçiliklere bölünmüşse, bugünde Türkler üzerin-

de oynanmak istenen oyun aynıdır. Esas dava bölgede çıkarı olan büyük devletlerin kendi menfaatleri paralelinde orta doğuyu ellerinde tutma davasıdır. Bunlar Türkiye Cumhuriyeti üzerinde gizli hesaplar yapan yabancı emperyalist güçlerdir. Dünyanın stratejik ve jeopolitik müstesna yerlerinden bir kısmını işgal etmiş olan Türkiye tarih boyunca koparılmak parçalanmak istenmiş ve bu nedenle bir çok oyunlar tezgahlanmış, insanlarımızın üzerinde. Kürtçülük hareketini körüklüyenler Türkiye Cumhuriyetini zayıflatmak gayreti içindedirler amma, bugün için başlarının derdine düşmüştür bu devletler. Çünkü Avrupa'daki barut fıçısı bu yakında patlayacak ve emperyalist güçler kendi aralarında bir hesaplaşmaya gireceklerdir. Türkiye dünya üzerinde kopacak kan ve ateş fırtınasını bütün pürüzlerini halletmiş ve bütünleşmiş bir toplum olarak karşılamak zorundadır.

Bu nedenle yüzbaşının sorusunu karşıladığımı sanırım. Türkiye Cumhuriyetinin yükselmesini ve kuvvetlenmesini çıkarlarına aykırı bulan dış emperyalist güçler tezgahlanmıştır bu isyanları. Tunceli'deki isyanda son isyan olacaktır. Çünkü...

Birden sustu, ve kartalı andıran yüzünde projektör gibi yanan gözleri salonu karış karış taradı.

Tüm subaylar, gedikliler, erbaşlar nefes almadan Kemal'in ağzına bakıyorlardı.

— Çünkü bu defa, yaranın yeniden kanaması için kabuk tutmasını beklemeyeceğiz. Kesip atacağız!

Salonda kısa süren bir sessizlik oldu. Uçan sineğin vızıltısı bile duyulurdu. Genç bir üsteğmen ayağa kalktı.

— Bu insanların Türk soyundan geldiklerini söyletiniz. Bunun gerekçesini açıklaya bilir misiniz?

Kemal'in yüzü aydınlandı birden.

— Bu soydaşlarımız mensup oldukları türk boylarına göre Baba Kürdiler Kırmançolar, Zazalar ve Lutlar olmak üzere dört gruba ayrılırlar.

Baba kürdiler Orta Asyadan göç ederek Van gölü, İran ve bugünkü İran-Irak hudutları arasındaki bölgede yaşayan halki Türklerindendir. Baba kürdi ismi ise, Yavuz Sultan Selim'in 1514 yılında Çaldıran seferi dönüşünde görüştüğü Kurt Baba aşiretinin reisine Baba Kürdi adını koymasından sonra yerleşmiştir.

Kırmançolar ise, Anadoluyu tehdit eden Şii tehlikesini bertaraf etmek üzere, Yavuz Sultan Selim tarafından Orta Anadoludan doğu bölgesine yerleştirilen Türkmen aşiretleridir.

Zazalar ise Orta Asyanın Berh bölgesinden İran'a göç eden part Türkleri ile Eti türklerinin İran hudutlarına yerleşen boylarına mensupturlar. Lut'lar da Orta Asyadan İran'a göçetmiş Türk boylarına mensupturlar. Bu soydaşlarımızın her ne kadar konuşma dili ayrılıkları varsa da, ayrı bir millet olmayı gerektirecek seviyede, bir tarihleri edebiyatları, ilim dilleri, kültürleri ve bütün bunlar kadar önemli bir istiklal gelenekleri yoktur. Kürtçülük, tarihin çeşitli dönemleri içerisinde değişik biçimlerde alevlenmiş bir konudur. Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerimizin çeşitli bölgelerinde ve genellikle dağlık ve sarp kesimlerde yaşayan bu insanlarımız çiftçilik ve hayvancılıkla geçinirler. Türkmen aşiretlerinden olan ve mevcutları nüfusun yüzde 7'sini teşkil eden bu insanlarımızın kırmanço ve Zazaca konuşmaları, dış

çevrelerce hep istismar edilmiştir. Türklerden ayrı bir etnik guruba mensup oldukları fikri aşılınmış ve kürtcülük şuuru benimsetilmek istenmiştir. Amma bir yerde gerçek güneş gibidir ve gizlenemez. Mevcut belgeler ve anıt yazılar olduğu sürece, Türk Silahlı Kuvvetleri vatanın bütünlüğünü, koruyacak ve menfaat güçlerine artık fırsat vermiyecektir.

Konuşmasını bitirdikten sonra birden ayağa kalktı ve tok bir sesle.

— Toplantı bitmiştir beyler. Tüm görevliler birliklerinin başına dönsün.

Salonda bulunanları selâmlayıp koridora çıktığı sırada bir onbaşı önünde durup bir selam çaktı.

Ve elinde uzattığı bir zarfı Kemal'e uzattı. Kemal zarfı açtı ve içindeki kağıdı okudu. Heyecandan kalbi öyle bir atıyordu ki. Emir subayına süvari takımını hazırlamasını emrettikten sonra odasına girdi ve Elazığ'da bulunan general Abdullâh Aldoğan ile bir telefon konuşması yaptı.

Alpdoğan paşa ile görüştüktan sonra hızlı adımlarla odasından çıkıp yürüdü. Kapının önünde atı hazırlamasını emrettikten sonra odasına girdi ve Sakal tutan dağlarına doğru yol almaya başladı.

Yol boyunca güneşle ısınmış kekik kokularıyla uyanan tatlı duyguları, karşılayacağı adamı düşündükçe yerini, buruk bir kine terk ediyordu.

Bir ara, dere kenarında durup at sırtında şifalı sessizliği içine sindirmeye çalıştı. Meşe ormanlarıyla kaplı dağ ile dere arasındaki yumuşak toprak enfes kokusuyla bir yerde dillenmişti.

Uslu bir çocuk gibi kekliklerin çıkardığı ritimli sese kulak verdi. Sonra birden dikkat kesildi Kemal. Portakal sarısı bir arı acemice gerilmiş bir keman

yayı gibi uğulduyarak çevresinde dolanıp dururdu.

Elinin tersi ile hayvanı Öyle bir kovaladı, ve arı lekesiz beyaz papatyanın yaprağına kondu.

Kekik kokulu rüzgarda, Kemal'in kulağına bir bildircinin tanıdık civıltısını getirmişti.

Bütün bunların yanı sıra aynı toprağın birbirini öldüren insanları.

Kemal bir ara :

— İlikleri güneşte ısıtıp dere kenarında kuş seslerini dinlemek varken, git ve bir herifle hesaplaş. Olur mu bu». diye içinden geçirdi.

Sonra atını mahmuzladı ve kokulu rüzgar yüzüne çarpa çarpa, yola koyuldu.

Hozat deresi boyunca yol alarak Sakaltutan dağlarına vardığında bir meşeliğin altında beklemekte olan Sıtkı Üsteğmeni askerlerin arasından hemen seçti.

Kolları bağlanmış Hozatlı Seyit Kasım ile adamlarını da...

Hozatlı ölümü beklermiş gibi hareketsizdi. Kü-kürd rengini andıran çehresi zaman zaman sinirli tiklerle sarsılıyordu.

Yarbay nefes nefese idi. Nefretle titreyerek, öfke ile karma karışık olan yüzünü ceyhane sandıklarına çevirdi.

— Vay canına, kendi kurşunlarımızla, kendi askerlerimizi kırarmışız da dünyadan haberimiz yokmuş. diye söylendi.

Sıtkı üsteğmen anlatıyordu.

— İhbar doğru çıktı yarbayım. Cephaneleri teslim edecekleri yerde buluşma saatinden altı saat önce pusuyu kurduk. Katırlarla beş sandık mermi getirdiler. Sonra da Cubikeşoğlunun on kadar adamı

geldi. Bunların yedisini vurduk. Üçü kaçtı. Hozatlı ile iki oğlu da elimizde.

Kemal yan gözle çocuklara baktı. Bıyıkları henüz terleyen onbeş, onaltı yaşlarında iki çocuğu bunlar...

Hiçbir anlam taşımayan katı bir çehre ile Hozatlıya sordu.

— Ziraat mektebine bunları mı göndermek isterdin?

Hozatlı bitkindi ve başını sallayarak «evet» der gibi işaret etti. Çocukları da, korkudan dudaklarını ısıyorlardı habire. Korku aç kalmış bir sırtlan gibi çevrelerinde dolanır dururdu.

— Rüstem çavuş!

Rüstem çavuş öne fırladı birden.

— Emret Yarbayım!

— Bu iki çocuğun kollarını bağla. Ola ki yolda kaçarlarsın. Yanına beş asker alıp çocukları Elazığ halk evine götürüp sağ salım teslim edeceksin. Yazılı emri yarın göndereceğim. Halkevi başkanına böyle söylersin.

Çocukların kollarının bağlanmasını, dalgın seyretti Kemal.

Dudaklarını ısıyor ve durmadan sigara üstüne sigara yakıyordu. Çiğnercesine içiyordu.

Bu sırada Hozatlı perişan bir hâlde sessiz ağlamaktaydı. Katıra bindirilip götürülen çocukların arkasından bakıp, yaşlı gözlerle bir dua mırıldandı. Kemal de onların uzaklaşmasını dalgın seyrettikten sonra birden Hozatlıya döndü.

— Sana bugüne dek, arka çıkan hatırlı yakınların, bu defa sana yardım edemeyecekler Hozatlı?

Hozatlı perişan bir halde yalvardı.

— Beni Hozata götür Yarbayım. Orada sana herşeyi anlatacağım.

Kemal anlamlı bir gülüşle başını salladı.

— Seni Hozata götürene dek, sana arka çıkanlar elimden kurtarırlar.

Sonra teğmen Sitkiya sordu.

— Bu cephaneye sandıkları nasıl gelmiş buraya?

— Nakliye bölüğünden Hasan onbaşı aşıkmiş bu herifin kızına. Bu açığız de, kızımı sana vereceğim, başlık ta istemem, diyerek kandırmış saf delikanlıyı.

Hozatlı son kez yalvardı.

— Benim çok param var Yarbay. Canımı bağışla, Hozata döndüğümde sana vereceğim yük yük altın.

Kemal onu fazla konuşturmadı.

— Ölen insanların kanını, yanına korum mu sanırsın. Teğmen bu adamı hemen kurşuna dizin.

Hozatlı Seyit Kasımın kollarına yapışıp meşeliğe doğru sürüklenmesini, kılı kıpırdamadan seyretti Kemal.

Bu sırada sık yapraklı ağacın tepesinde, bir guguk kuşu kararsız sesle öttü. Ve birden sustu. Sanki garip sesle ötmenin ölüme giden bir insana saygısızlık olacağını anlamıştı.

Hozatlı'nın çığlığı yırtıyordu sessizliği.

— Ya imam! Ya Hüseyin!

Sesi hafif makineli tüfeğin çıkardığı ses arasında kaybolup gitti.

Sıtkı üsteğmen üç askerle birlikte Hozatlı'nın işini bitirip döndüğünde o'nu dere kenarında dimdik hareketsiz gördüler.

Kızıldağın arkasında kırmızı buğular halinde kaybolmakta olan güneşe büyülenmiş gibi bakıyordu.

Ve ıslak bir rüzgar, kavak ağaçlarını dertli yakarılarla inletirken, onların yüzlerini de nefesi ile okşuyordu.

Institut Kurde de Paris

ZEYNEL, yer yatağından doğrulup bir sigara yaktığında, güneş küçük göl dağı zirvesinde görünmüştü. İnsana yaşama zevki veren tatlı bir sıcaklıkla vadilere, akarsulara şifalı ışınlarını saçıyordu.

Kalkıp bir sigara yaktı. Bütün gece uyumamış hayalet misali sağa sola savrulan düşleri ile cebelleşip durmuştu.

Diztaşlı Hasan ağanın kelle korkusundan Yarbay Kemalın kucacağına düşmesi bir darbe olmuştu Zeynel için.

Adı gibi biliyordu ki, sıra kendisinindi. Kalkıp pencerenin önüne geldi. Kuzeyde Bobyez baba dağlarının bulutlar içinde kaybolan zirvesine bakışları saplandı. Azametli görünüşü yanında, suskun ve küskündü.

Onbeş günden beri Vartinik köyünde bulunuyordu Zeynel... Bu köy kuzeyde Bobyez Baba dağları, güneyde Kosür dağları, daha güneyde de Kırmızı dağın arasında kalırdı. Batısında Kalan deresi, doğusunda da Kutu deresi akardı. Vartinik köyünün güney doğusunda da Zel dağı uzanıp giderdi.

Doğanın anlamlı güzelliğine bakarak içindeki endişeleri eritmeye çalıştığı sırada, dışarıda bir ayak sesi duydu.

Fadi de kalkmış olmalıydı. Hersabah erkenden kalkar ve daha ağzına bir lokma atmadan atla Kalan deresine giderdi. Ve tüm gözlerden uzak, ana-

dan doğma soyunarak Kalan deresine girer yıkanır-
dı.

Nal seslerinden Fadinin gittiğini anladı. İçine bir burukluk ve yalnızlık çökmüştü Zeynel felâketin ortaya çıkıp narâ attığı bir ortamda bu dağ dilberini ölesiye seviyordu. Bir an Fadiyi kaçırıp, felaketten uzak kalmayı düşündü. Ancak kadının kişiliği buna imkan vermezdi.

Bu sırada otuz kişilik bir grubun köyün yanından geçerek, Zel dağlarına doğru yürümekte olduğunu gördü. Kap kacaklarını ve yatak denklelerini, hayvanların sırtlarına yüklemişler, sarp yollarda yürümeğe çalışıyorlardı.

Bu sırada odadan içeri Rehber girdi. Kardeşini pencerenin önünde dalgın görünce, takıldı onunla.

— Yine dalıp gitmişsin Zeynel. Anlarım Fadinin aşkı içinde kor olup yanar.

Zeynel derin bir iç geçirdi.

— Dünya başımıza yıkıldı işte. Dersim perişan oldu Rehber. Haziran ayının sonuna dek bu işi bitirecekler.

Rehber gözlerini açarak sordu.

— Korkuyor musun Zeynel?

Zeynelin kaşları çatıldı birden.

— Asla ölümden korkmuyorum amma tedhiş, yıldırıyor beni gardaş. Yarbay Kemalın bunca olanlardan sonra bizi sağ eline geçirdiğinde ne yapacağını bilirim. Ölümü bile sindirir onun yapacağı tedhiş.

Rehberin gözleri kaymıştı birden.

— Doğru konuşursun. Hele, hele adama köprü kuracağımıza söz verip parasını da aldık. Bir kolaylık düşünüyordur bizler için.

Rehber birden konuyu değiştirdi.

— Cubikeşoğlu Ahmeti gördün mü?

— Dün sabah Kırmızı dağın kuzey yamaçlarındaki Laş deresine vardım. Hasso Gevo ile burada barınırlar. Cubikeşoğlu kendinden çok emin. Kemal paşalının ordusu Laç deresine giremez diyor.

Zeynel acı acı güldü.

— Binlerce insanı Laç deresine toplamış. Yarbay Kemal dağ toplarını kullandığında da, çoluk çocuk kırılırlar.

— Laş deresinden kan oluk oluk akar. Fakat Dersim nizamı değişmez, diyor Cubikeşoğlu. Hasso Gevo da sana kırgın Zeynel.

— Neden?

— Anlamaz gibi görünme. Fadi evinden çıkmaz. Ben Fadi ile sözlüydüm. Zeynel hile yapıp kızı elimden aldı der.

Zeynel omuz silkti.

— Desin, kızın gönlü kimde ise ona gider.

— Sen Cubikeş oğluna dua et, Hasso Gevo hesaplaşmak için yanına varacaktı. Fakat Cubikeşoğlu, Dersim'in ocağı yanarken birbirimize düşmemiz doğru olmaz, diyerek Hasso Gevo'yu bırakmadı. Ne de olsa koskoca Demenan aşireti reisi, sözüne karşı gelinmez.

— Benim için Hasso Gevo tehlikeli değil. Tehlikeli olan geliyor işte!

Rehber, Zeynelin işaret ettiği yere baktı. On kadar atlı Bobyaz Baba dağları yönünden Vartinik'e gelirlerdi. Yol boyunca dağlara kaçmakta olan insanlar, ağaların peşlerinden at süren tüfekçilere saygı ile karışık bir korku içinde yol veriyorlardı.

Rehber merakla dudaklarını ısırdı.

— Kör Abbas Uşağı Ali Ağa'nın oğlu Ahmet'in burada işi ne? Bu sıralar, Ahmet Ağa Mahmunut geldiğini tutacaktı.

Zeynel içini çekti.

— Tutması lâzım amma, Mahmunut gediğinde adamlarını bırakıp, ikide bir gelir buralara. Gelir ki, Fadinin gönlünü çeke...

Atlılar evin önünde durmuşlardı. Hepsi de te-peden tırnağa silahlıydılar. Ahmet ağa başına geçirdiği kırmızı fese, ipekli puşu sarmıştı. Üzerinde dağ-bek kayalıklarında pusuya düşürüp öldürdüğü askerlerden birinin elbisesi bulunuyordu. Göğsünü ise dört kadar fişeklik, bir dürbün, iki gümüş saplı bıçak ve bir de, gümüş köstekli saat süslemişti.

Omuzunda asılı duran alman mavzeri gösteriliyordu.

Rehber hemen koşup kapıyı açmaya davrandı. Zeynel sedirin üzerine bağdaş kurarak, başını avuçları arasına aldı. Kör Abbas Uşaklı Ahmet ağanın gelişinden memnun kalmamıştı.

Rehber ise zoraki bir saygıyla Ahmet ağayı evden içeri alıyordu.

— Buyursun ağam. Tanrı ömrüne ömür kata, Delikanlı, pürüzâmet odadan içeri girdi. Mavzerini duvara yasladığı sırada Zeynel, zoraki ayağa kalktı.

— Hoş geldin ağam.

Ahmet sedire oturduğu sırada, bakışlarını çevresinde bir süre gezdirdi. Belli ki, Fadiyi arardı. Zeynel de fırsatı kaçırmadı ve lâfı yapıştırdı.

— Kopo'nun bacısını mı ararsın Ahmet ağa?

Ahmet ağa küçümseyen bir tavırla dudak bük-tü.

— Basit bir kolbaşını aşiret reisi diye tanırırsınız. Siz Kopyoyu başınızın üzerinde tutarsınız amma, yü-reksiz ödleğ tavşanın biridir o!

Zeynel bıyık altından gülüyordu.

— Bacısını sana vermek istemez diye, böyle ipe sapa gelmez lâflar edersin. Hoş Fadinin de sende gönlü yok. Bunu aklından çıkarma.

Ahmet ağanın gözlerinde bir ışık yanıp söndü.

— Cevat ağa, Kopo'nun köyüne tek başına varıp adamları arasında kafa tutmadı mı o'na? Cevat ağanın bunca hakâretine karşı elini kaldırıp bir fişke vurabildi mi?

— Ama bugün Dersim dağlarında Kopo Hüseyin ile Hasso Gevonun fermanı geçer.

Ahmet ağa içini çekti.

— Bir vakitler gelecek ki, Kör Abbaslı Ahmet ağanın namından tüm Dersim dağları titreyecek. Kemal paşatı korkudan ayak atamayacak buraya.

— Fakat Mahmunut gediğini bırakıp, gelmemeliydin buraya Ahmet Ağa.

Ahmet ağa küskün bir sesle komurdandı.

— Yarbay Kemal buraları çiğnemedi benim topraklara varamaz. Bu bakımdan gönlümü ferah tutarım. Hep, Kopo Hüseyin diyorsunuz amma, Bargeni köyünün başına gelenleri biliyormusunuz?

Zeynel «ne olmuş?» diye sordu.

— Bargeni köyü, seyidler köyüdür bilirsin. Yarbay Kemal askerleri gelince bir tek kurşun atmadan teslim olmuşlar. Üstelik can korkusundan sakallarını kesip Yarbay'ın huzuruna çıkmışlar. Kopo Hüseyin kendi aşiretine ait bir köyün bunca ayıbını nasıl örter acaba?

— Kopo Hüseyin'in hep ayıbını ileri sürersin amma, kuru çaydaki Marko deresinde Biro İbrahim'in seksen katır birden soymasını ağzına almazsın. Hozata da erzak ve cephane getiren bu katırlar şim-

di Kopo Hüseyin'in elinde.

Fadi'nin gelişi ile sustular. Ahmet ağanın, yüzünün rengi iyice kaçmıştı. Fadi de Zeynelin yanında Kör Abbaslı'yı görünce, önce bir irkilmmişti. Heyecansız, sevgisiz ve kupkuru bir şekilde «hoş geldin» dedi o kadar.

Ahmet Ağa sırf konuşmak için sordu.

— Nereden gelirsin Fadi?

— Kalan Deresine girip biraz serinledim Ahmet Ağa.

Ahmet ağa şaşırılmış gibi gözlerini açtı.

— Dersim'in ocağı yanarken, sen nasıl serinlemeyi düşünürsün Fadi?

Fadi'nin eli ayağı dolaşır gibi oldu ve rengi attı birden. Sonra içinde amaçsız anı bir öfke patladı.

— Buraya her gelişinde bizi iğnelersin Ahmet Ağa. Yakında Kalan deresi akacak kanlardan kıpkızıl olacak. Sayılı günlerimizin tadını çıkarmayı diledim, çok mu görürsün?

İpekli puşudan sarkan ıslak saçlarını titreyen elleriyle düzelttikten sonra Bobyaz Baba dağlarını işaret etti.

— Dersim insanı, çoluğu ile çocuğu ile dağlarda sığınacak dam arar kendine. Bir zamanlar davulların gümbürdediği, kaval seslerinin dalga dalga yankılandığı Zel dağlarında sadece korku, başıboş kurt gibi mağara mağara dolanır durur.

Bu sırada Meho girmişti içeriye. Hazırladığı ayranları taslar içinde önce Ahmet Ağaya sonra da diğerlerine sunarken ağladığını Zeynel farkettti.

— Neye sızlanırsın Meho?

Meho kırış kırış yüzünden yuvarlanan yaşları, elinin tersi ile sildi.

— Hozatlı Seyit Kasım'ı kurşuna dizmişler. Sin'-

den kaçıp gelen bir Maraba anlattı. Hozat'ın güne-
yinde Cubikeşoğlunun adamlarına cephane verirken
yakalamışlar. Cubikeşoğlu'nun da yedi adamını vur-
muşlar.

Zeynel umutsuzluk içinde gözlerini yumdu. Ku-
şatıldıklarında cephane yardımı bir hayal olmuştu
artık.

Rehber sinirli tiklerle çenesini kaşdı.

— Laş deresine dün vardığımda, Cübikeşoğlu
bana Hozatlının başına gelenleri söylememişti. Ne-
den acaba?

Fadi fısıltılı halinde mırıldandı.

— Bir tedbir düşünmüştür. Böylesine kötü ha-
berlerin şu sıra Dersimde yayılması iyi değil. Hoş
biz Aleviler başımıza gelen musibetlere tevekkülle
karşı koymasını biliriz. Biz Aleviler, çok ağır imtihan-
lar geçirdik ve çok kere öldürüldük sürüldük. En ol-
madık iftiralar biz Alevilere yapıldı. Bizler felâkete
şerbetli insanlarız.

Sonra duvardaki sazını eline aldı ve bir köşeye
çekilerek şöyle bir tımbırdattı. Sonra sazın nağme-
leri dalga dalga odayı sarmaladı, kulaklarından ruha
uzanıp okşadı, okşadı...

**Harâret nardadır saç ta değildir.
Kerâmet baştadır taç ta değildir.
Her ne ararsan kendinde ara
Kudüs'te Mekke'de, Haç'ta değil**

Fadi sazı elinden bıraktıktan sonra odada bulu-
nan erkeklere yaşlı gözlerle baktı.

— Hacı Bektaş'ı Veli'nin hayatı nasıl bir efsane
ise ölümü de öylesine efsaneleşmiştir. Hünkâr rum

ilinde kendisine bildirdiği gibi tam kırk yıl hizmet etmiş. Etrafına nur saçmış, nice müritler yetiştirmiş, sonunda da artık bu fani dünya'ya veda edeceği gün gelip çatmış.

En sevdiği müritlerinden Sarı İsmail'i yanına çağırılmış ve demiş ki...

— Sen benim has halifemsin ve bugün perşembe, ben bugün ahirete göçeceğim. Ben ölünce kapıyı ört dışarıya çık. Çile dağına gözle, oradan Boz atlı biri gelecek. Yüzü yeşil renkte bir nikap ile örtülü bulunacak, bu zat atını kapıda bırakacak ve içeri girip bana yasin okuyacak. Attan inerek selâm verince selâmını al onu ağırla.

Hülle donundan kefenimi o getirir ve yıkar beni. Yıkarken su dökerek ona yardım et. Ceviz ağacından tabut yapar ve beni içine kor. Ondan sonra da, beni gömün. Fakat, sakın onunla konuşmayın.

Benden sonra kadıncık ananın oğlu Hızır lale yerime geçsin. O elli yıl hizmet eder, ondan sonra yerine oğlu Mürsel geçer. O, kırksekiz yıl şehlik eder. Yerine oğlu Yusuf Bali geçer, o da otuz yıl hizmet eder. Sonra hak yakınlığına ulaşır. Dünyanın hali budur. Sen de hizmet et. Sofra yay. Himmet dilersen, cömertlikte bulursun. Hazreti Aliden halk kerâmet istedi. O da Kambere sofrayı yay buyurdu.

Benden kisve giyen her mürid, konuk istesin. Konuğa hizmet etsin. Şeytan gibi kendini görmesin, gururlanmasın. Kimseye karşı kendini büyük görmesin, kimseye haset etmesin.

Hünkar bu şekilde vasiyete başlayınca, Sarı ismail ağlamaya başlamış.

— «Allah bana o günü göstermesin.» demiş.

Hünkâr da, «Biz ölmeyiz suret değiştiririz» diyerek o'nu teselli etmiş,

Hünkâr sonra Allaha niyazda bulunmuş, peygambere salâvat getirmiş. Yasin okuduktan sonra tanrıya canını vermiş.

Sarı İsmail de vasiyetine uyarak hırkasıyla yüzünü örtmüş. Halvetin kapısını örterek dışarı çıkmış.

Kadıncık ana, Seyit Mahmut Hayrani, Karaca Ahmet, Kolu açık Kazım sultan, Resul baba, gibi bütün müridler gelerek, ağlaşmaya başlamışlar.

Derken bir de bakmışlar ki çile dağının yanından bir toz bulutu kopmuş ve bir atlı görünmüş. Hünkârın dediği gibi yüzünü bir yeşil nikap ile örtmüştü. Altındaki at ta boz renkli idi.

Atlı yaklaşıncâ erenlere selâm verdi. Onlar da selâmını aldılar. Atından indi ve doğruca Kızılca Halvete girdi. Ancak içeriye onunla yalnız Sarı İsmail girmişti, diğerleri dışarda kalmışlar.

Sarı İsmail su dökmüş, yüzü nikaplı er yıkamış. Yanındaki Hulle donu ile kefenleyip tabuta koymuşlar. Sonra da, tabutu alıp musallaya koymuşlar.

Boz atlı nikaplı er İmamlık etmiş, diğerleri kendisine uymuşlar. Namaz kılındıktan sonra, tabutu toprağa defnedip, üzerini örtmüşler.

Boz atlı da erenlere vedâ ederek, atına atlayıp yürüyüp gitmiş. Sarı İsmail ise meraka düşüp ardından koşmuş. Bir yerde ona yetişmiş.

— Namazını kıldığın, yüzünü gördüğün er hakkı için, kim olduğunu söyle. diye yalvarmış.

Boz atlı, Sarı İsmailin yakarmasına dayanamamış ve nikabını açmış.

İşte o zaman da, karşısındakinin Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli den başkası olmadığını görmüş.

Hemen atının ayağına düşüp yalvarmış.

— Ey erenler şahı lütfet, otuz üç yıl hizmetin-
deyim. Kusurum var, seni bilememişim. Suçumu
kusurumu bağışla.

Hünkâr cevap vermiş.

— Ermiş kişi odur ki, ölmeden ölür. Kendi ce-
nazesini kendi yıkar. Sen de var buna gayret et. de-
miş ve gözden kaybolup gitmiş.

Fadi gözleri nemli konuşmasını bitirdiğinde, Me-
ho bir dua mırıldanarak sessiz ağlamaktaydı.

Zeynelin ise bakışları Bobyaz baba dağlarına
kaymış dalıp gitmişti. Rehber durdu ve tabakasın-
dan bir sığara çıkarıp kardeşinin eline tutuşturdu.

Zeynel nasırlı küt parmaklarıyla sigarayı yakar-
ken, yürekler acısı bir sesle göğüs geçirdi. Hasıl olan
sessizlikte, Fadinin etli kırmızı dudaklarında belir-
siz bir titreme geçti.

Gözünden yuvarlanan yaşı, başındaki puşunun
ucu ile silerek mutlu bir gülümseme nemli gözlerini
aydınlattı.

Bir manâ aleminde uçuyor gibiydi.

YARBAY Kemal, alayın öncü birliklerinin Munzur suyunun güneyinden, kuzeyine geçişlerini bir kavak ağacının altından endişeli seyrettikten sonra bir sigara daha yaktı.

Askerler istihkam birliğinin yaptığı tahta köprüyü ağır ağır geçiyorlardı. Az sonra dağ topları makineli tüfekler, katırlar sırtında Munzur nehrinin karşı yakasına geçmiş olacaktı.

Bir ara ayaklarının dibine baktı Kemal. Sigara izmariti ile dolmuştu. Heyecan ve endişe, bütün gücüyle yükleniyordu mantığına..

Üzerinde dağ topları ve ağır makineli tüfekler bulunan katırlar köprüye girdiklerinde, hızla akan suyun gürültüsünden ürküp şaha kalkacak oldular.

Ancak güçlü kuvvetli sıırım gibi iki asker, gemlerinden sıkıca kavrayarak ağır ağır köprüyü geçirdiler.

Bu sırada binbaşı, Sıtkı üsteğmen ile birlikte yanına geldi.

— Alay ağırlıklarının geçilmesine başlandı, kumandan. Emirlerinizi bekliyorum.

Kemal cebinden bir harita çıkarıp toprağın üzerine yaydı. Ve parmağı ok gibi Vartinik Köyü üzerine saplandı.

— Zeynel çok muhtemel ki, Vartinik köyü sırtlarında ateşle karşılamak isteyecektir bizi. Aldığım istihbarata göre, Cubikeşoğlu Ahmet melunu Kırmızı dağ yamaçlarındaki Laş deresinde mevzilenmiş

durumda... Bu nedenle Vartinik ile Laş deresi arasındaki tüm geçitler tutulmuş olacak ve bu iki hedef arasındaki bağlantı kesilecektir. Birlikler ayrıca Bobyez baba ile Göldağ arasında devamlı tarama yapacak ve yollarda kim görülürse görülsün, hemen enterne edilecektir. Yine Laş deresinden Nazimiyeye sızmaların önlenmesi amacı ile, Uzuntarla ve Hozmerak yöreleri kısa sürede kontrol altına alınmış olacaktır.

Sözünü bitirip haritaya bir kez daha baktıktan sonra kendinden emin bir tavırla başını kaldırdı.

— Emirlerim eksiksiz uygulanırsa, Zeyneli de, Cubikeşoğlunu da, Hasso Gevoyu da elimden kimse kurtaramaz.

Binbaşı bu arada sordu.

— Gösterdiğiniz iki hedefe aynı zamanda mı yüklenilecek?

— Yerinde bir soru sordunuz binbaşı. İlk hedefiniz daha zayıf olan Vartinik köyü sırtlarıdır. Laş deresine ciddi hücum yapılmayacaktır. Bir kaç hücum denemesinden sonra askeri çekersiniz. Vartinik sırtlarındaki hedef ele geçtikten sonra, bütün gücümüzle Laş deresine yükleneceğiz. Çünkü, buranın çok sarp ve dar olması nedeniyle kanlı savaşların geçeceğini sanıyorum. Umarım ki, teslim olurlar ve boşuna kan akmaz. Ayrıca, Munzur'un güney yakasında tarama yapmak üzere Hozattan bir taburun şu saatlerde yola çıkması lâzım. Çünkü Rehber'in, alayın ikmal kervanlarını vurmak üzere bu yörede dolaştığını haber almış bulunuyorum.

Binbaşı bir soru daha sordu.

— Seyyar hastahane nerede kurulacak?

— Seyyar hastahanede harekât bölgelerinin ya-

kınlarında kurulacak ve ilk tıbbi müdahâle vakit geçirilmeden yapılmış olacaktır. Elazığdan istediğim operatörler de bu akşama kadar gelip emrime girmiş olacaklardır. Ayrıca ateş hattından kurtarılacak siviller bekletilmeden Elazığa gönderilecektir.

Binbaşı emirleri duyurmak üzere telsiz birliğine koşarken Sıtkı üsteğmen bir soru açtı.

— Affınızı dilerim Yarbayım. Bir numaralı hedefin saklandığı Laş deresini niçin ikinci plana bıraktınız?

Yarbay Kemal kör edici mavilikteki göğe bakarak içini çekti.

— Çok sayıda çoluk, çocuk ve kadın, ihtiyarın Laş deresinde sığındığını öğrenmiş bulunuyorum. Belki Vartinikte gizlenen Zeynel'in başına gelenleri öğrendiklerinde, teslim olmak akıllılığını gösterirler. Bu kararım bir şans tanımış oluyorum Cubikeşoğlu Ahmet'e..

Az ilerdeki atına binmek üzere yürüdü.

— Sen de benimle gel, üsteğmen.

Birlikte köprüyü geçtikten sonra sahil boyunca yol aldılar. Bir gün önce yağın yağmur nedeniyle her taraf nemli toprak kokuyordu. Nehir kenarındaki İksor köyüne vardıklarında, burayı da boş buldular. İnsanlar dağlara kaçışmışlardı. Kapı önlerinde sürünen denk halindeki eşyalar ve ağıllarda bırakılan hayvanlar, ani olarak köyden kaçtıklarını gösteriyordu.

Kemal nerede bir terkedilmiş köy görse, titrer gibi olurdu yüreği. Bir süre köyün içinde at sırtında dolaştı.

Rüzgardan gıcdayıp çarpan kapı kanatlarının, ardında yalnızlık baykuş gibi sırtıyordu bir yerde.

Kendi kendine...

— Seyyar hastahaneyi burada kurdutmayalım. Yakında su da var. diye düşündü.

Yanından geçtiği bir ot yığını içinden bir gürültü geldi aniden. Ürken atı kişneyerek, şaha kalktı. Kuru dalları oynatıyordu birisi.

Tabancasını çeken Teğmen Sıtkı'ya bir ön sezi ile mani olduktan sonra atından inip dalları kaldırdı.

Ve minicik iki çift gözle burun buruna geldi birden.

İçinden kopan bir şefkatle haykırdı.

— Bu bızdıkların işi ne burada?

Ağlamakta olan yarı çıplak çocukları, birer koluna aldı hemen. Üç yaşlarında biri kız, diğeri oğlan iki çocuktukun bunlar...

Sümükleri dudaklarında kurumuş bir halde gırtlaklarını paralarcasına ağlarıydı.

Kemal kollarında çocuklar olduğu halde Munzur sahiline içini çekerek baktı. Dere yataklarında sular şırıldıyor ve milyonlarca bitki fışkırıyordu. Ağaçlarda filizler kabarmaktaydı. Böcekler, kuşlar sevişmeye hazırlanıyordu. Dağlar gurur içinde seriyordu gözler önüne sık meşe ormanlarını. Ve yükseklerde karlekeleri parlıyordu.

Kemal'in kucağındaki iki yavru da, bu tabiatın en sefil en gadre uğramış yaratıklarıydı.

Çocukların kirli yüzlerinden öperek mırıldandı.

— Bir bakıma kurtuldunuz yavrularım.

Sıtkı Üsteğmen havayı kucaklamak istermiş gibi, kollarını açıp söylendi.

— Bir şu doğanın güzelliğine, bir de şu insanların sefâletine bak kumandan! Her yerde tezat, sanki nanik yapıyor bize!

Kemal'in aklı başka taraftaydı.

— Hozat'a gidecek posta hareket etti mi? diye sordu.

Sıtkı Üsteğmen hemen koşup sordu ve az sonra da döndü.

— Biraz sonra bir konvoy Hozat'a dönüyor. Emriniz var mı?

Kemal çocukları Sıtkının kucağına bıraktı.

— Bu emrim ivedidir. Buna göre uygulanacaktır. Konvoy komutanı çocukları kışla revirine teslim edecektir. Çocuklar ben dönene kadar revirde muhafaza edilecekler. Döndüğümde, yazılı emirle birlikte bir çocuk yurduna yerleştireceğim onları.

Sıtkı Üsteğmen çocuklarla birlikte uzaklaşırken köy çevresinde rüzgâr tutmayan bir yörede çadırları kurmakta olan sihiye bölüğünün çalışmalarını seyretti.

Birden Vartinik köyü sırtlarında sürekli ateş sesleri duyuldu.

Bunu duyar duymaz manyetolu telefonun bulunduğu yöreye doğru koştu.

Telefonun manyetosunu çevirerek tabur komutanını aradı.

— Ne oluyor Recai?

Telefonun diğer ucundaki ses karşılık verdi.

— Vartinik köyü sırtlarında öncü birliğimize ateş açtılar. Birliği hemen geri çektim. Kaybımız yok, emrinizi bekliyoruz.

Kemal sakın sakın karşılık verdi.

— Ben yanınıza varana dek, askeri taaruza kaldırmayın. Oyalama ateşi yapın.

— Baş üstüne yarbayım.

Telefonu kapattıktan sonra çocukları teslim et-

miş bulunan Sıtkı Üsteğmen'in yanına gelmesini bekledi.

— Çocukları teslim ettin mi teğmen.

— Konvoy komutanı Kadir Başçavuş çocukları, Erzincandaki evime göndereyim diye çok yalvardı Yarbayım. Çoluğu çocuğu olmamış. Öyle zahmetsiz çocuk sahibi olunmaz Kumandan döndüğünde, kendin söyle dedim. Haberiniz olsun.

— Gerçekten kendi çocukları yoksa ben de, ikizleri Kadir başçavuşa verdim gitti.

Bir süvari takımı ile birlikte Vartinek köyü sırtlarına doğru hareket ettiler.

Yaklaştığında, Binbaşı Recai karşıladı onları.

— Askerleri mevzilendirdim. Birkaç oyalama ateşin dışında hiçbir eylemde bulunmadık.

Kemal cevap vermeden, Vartinek sırtlarına bakışları ile taradı. Sık meşe ağaçları ile kaplı sırtlarda bir insanın kolay mevzileneceği kayalar vardı.

Manyetolu telefonu açarak sırtların dağ topraklarıyla dövülmesini emretti.

Sonra binbaşı Recai'nin yanına geldi.

— Makineli tüfekler sürekli olarak Vartinek sırtlarına tarıyacak.

Aynı dakikada Vartinek köyü sırtlarında bir kayanın gerisindeki siperde elindeki mavzerle bekleyen Zeynel, bir yudum su daha içti. Dudaklarını zorla matradan ayırarak aşığılara baktı.

— Dağ topraklarını hazırlıyorlar sanırım. Askeri hücumu kaldırmadılar. Az sonra yangın yerine çevirirler burayı.

Fadi gözünü mavzerin arpacığında ayırmadan soludu.

— Mermiyi dikkatli kullanmak gerek. Kulları-

mız mermiyi boşuna sallamamalı. Atacağımız her kurşun, mutlak bir Kemal Paşalı'yi devirmeli.

Sözü düşen bir bombanın keskin ve dehşet verici ısılığına karıştı.

Vartinek köyü sırtları korkunç patlamalarla sarılıyordu. Fadi, siperin içine virgül gibi büzülmüş olarak, göğsündeki fişekliyi yumruklaya yumruklaya dövünüyordu.

— Dersim'in ocağı yanıyor! Yanıyor ocağı!

Bombaların parçaladığı talihsiz toprağı ışınlayan güneş, göğün maviliğinden çok yüksekteydi.

Yarım saat sonra toplar birden sustu. Zeynel, Fadi'ye bakarak şifalı sessizliği içine sindirmeye çalıştı. Bombaların parçaladığı toprak kayalardan yumuşak bir sesle akararak ayaklarının dibine dökülüyordu. Topların gümbürtüsünden, makineli tüfeklerin takırtısından sonraki, bu derin sessizlik ninni gibi gelmişti. Zeynele...

Bıraksalar, bir manâ aleminin kucağında günlerce deliksiz uyuyabilirdi.

Fadi'nin gözlerinin içine bakarak fısıldadı.

— Hatırlar mısın Fadi? Yıllar önce çocukken yine bu meşelikte keklik avına çıkmıştık. Reşo dayımın koçu toslamak için peşimize düşmüştü. El ele tutuşarak, nah şu kayanın üzerine tırmanmıştık. Güzel günlerdi onlar. Amma beni çok üzerdin, gözün Hasso Gevo'daydı. Çevresinde dolanır olmadık cilveler yapardın o'na.

Fadi'nin yüzüne kan hücum etti birden...

— Amma şu an yanıdayım. Birlikte savaş veriyoruz. Belki de birlikte Tanrıya kavuşacağız.

Birden dudak dudağa geldiler. Nefesleriyle birlikte, göz yaşları da birbirine karıştı.

Bir anda yakınlarında bir öbüs patladı. Zeynel ayaklarının altındaki toprağı zelzele gibi sarsan korkunç patlamayı duymadı. Beş adım ötele-
rinde kıpkızıl taş ve toprak sütünü şaha kalkmış-
tı.

Bir hava dalgası, ezici bir basınçla üzerlerine yüklenip her birini bir köşeye savurdu.

Fadi sırt üstü uzanmış bir halde, dudaklarından dökülmeye hazır iniltiyi zorlukla boğdu. Ağzına dolmuş olan çamuru tükürmek istediye de başaramadı.

Beynindeki zonklama öylesine şiddetliydi ki, dudaklarını dahi kıpırdatamıyordu. Hele yanağında pıhtılaşmış olan kanın kokusu midesini bulan-
dırıyordu.

Başucunda ıslak bir bezle, ağızını burnunu silen küçük bir elin dokunuşu ile silkindi. Çocukluk yaşını henüz atlatan genç bir kızdı bu...

— Canın acıdı mı, he?

Yanında taşıdığı bir mataradan elinde tuttu-
gu bir bezi ıslatarak, dudaklarındaki kanla karışık toprağı siliyordu.

Gözlerinde öylesine cömert acıma duygusu vardı ki... Bakışlarıyla okşuyordu insanı...

Fadi birden Zeyneli hatırladı. Ve genç kızın omuzlarından tutarak yerinden doğruldu. Zeynel bir adım ötesinde yatıyordu.

Ağız, burnu kanlı toprak ile dopdoluydu. Genç kızın elinden matrayı alarak, onun yanına doğru son bir gayretle süründü.

Zeynelin başını, dizleri üzerine koyarak, yüzün-
deki çamurları silmeye çalıştı. Korkunç bir acı, alev alev bütün vücudunu dolaşıyordu Zeynelin.

Bir ara gözlerini açıp, Fadinin gözlerinin içine baktı.

— Teslim olalım Fadi. Beni sağ komazlar amma, sana dokunmazlar.

Fadinin gözleri bir kaplanın ki, gibi ışıldadı.

— Asla Zeynel! Asla! Her karış toprağını kanımızla sulamadıkça, yeni düzeni sokmayacağız buraya! Bizim düzen yerle bir olacak amma, bunu pahalıya ödeteceğiz onlara...

Top ateşi, makineli tüfek takırtıları ile birlikte yeniden başlamıştı. Gülleler mermiler yağıyordu. Gittikçe şiddetlenen patlamalar toprağı, kayaları sarıyor mermiler keskin ısıklarla uluyorlardı.

Vartinik köyü sırtlarındaki meşeliklerin bazıları tutuşmuştu. Siperlerin çok yakınlarında patlayan bombalar yangın kokan sıcak havayla olanca kuvvetiyle toprağı abanıyordu. Bu abanma sonucu bir yaralı önce toprağı yapışıyor sonra da üzerine taş toprak dökülüyordu.

Bir süre sonra ateş tekrar kesildi. Ve ortalık insan çıldırtan bir sessizliğe gömüldü.

Fadi başını masmavi göğe doğru kaldırdı. Akbabalar gözlerini meşeliklerin diplerinde yatan cesetlere dikmiş olarak, havada dolanır dururlardı.

Birden siperlerden feryat ve dualar kabarıp taştı.

— Hücuma geçiyorlar!

— Ya imam! Ya Hüseyin!

Fadi doğrulup vadiyi görmeye çalıştı. Askerler üç koldan Vartinik sırtlarına doğru hücuma kalkmışlardı. Yata, kalka arazinin girinti ve çıkıntılarında tırmanmaya çalışıyorlardı.

Piyadeler mavzer mevziline sokulmuşlardı ar-

tık... Zeynel de güç belâ doğrularak mavzerini eline almıştı. Devamlı olarak burnu kanıyordu.

Nemli avucunu toprağın üzerinde dolaştırarak el bombalarını aradı.

Bunlar, Hozatlı Seyit Kasım'ın, Hozat kışlasından çalıp kendilerine gönderdiği ordu malı bombalardı. Birini eline aldı. ve üzerindeki toprakları temizledi.

Heyecan nefesini kesiyordu Zeynelin...

Burun deliklerini iri iri açarak soluyordu, yanık kokan sıcak havayı içine çekiyordu.

Dumanlar arasında ellerinde süngüler bulunan iki askerin üniformalarını seçtiğinde, elindeki bombanın mandalını çözerek hızla savurdu.

İnsanın içini ürperten genç çığlıklarla devrildiler. İkisinin de korkunç bir acının büyüttüğü, çıldırmış gözlerindeki simsiyah karanlığı Zeynel göremedi.

İkinci bombayı almak üzere eğildiği sırada, korkunç bir sıçrayışla siperin içine atlayan bir komando askeri, elindeki hafif makineli tüfekle Zeyneli, delik-deşik ediverdi.

Fadi de. mavzerini komando askerinin üzerine doğrulmaya fırsat bulamadı. Korku ile olanları seyreden, genç köylü kızı ile birlikte biçildi adeta.

Yüzüstü Zeynelin cesedinin üzerine düştü.

Yarbay Kemal elindeki dürbünle Vartinik köyü sırtlarını bir kez daha taradı. Tüm mukavemet kırılmış ve askerler tepeye varmak üzereydiler.

Top ve ağır makineli ateşinin durdurulmasını emretti, hemen... Kalan deresi, sahillerinde bekliyen taze bir taburu ateş hattına soktu.

Böylelikle kan ve ateş içinde zorlu bir savaş ve-

ren, birinci hattaki taburu geri çekme olanağı bularak, muhtemel bir katliâmı önleme amacı güdüyordu.

Dürbünü meşelikler üzerinde bir kez daha gezdirdi.

Sabah binlerce kuşun civıldaştığı, cömert yeşilliği ile gönülleri şenlendiren meşe ormanı, aç karnını tıka basa leşle doyurmuş bir sırtlan gibi sırtıyordu artık.

Kavrulmuş ağaç kütükleri, sökülmüş yanmış dalları ile Kemalın ruhunu karartıyordu.

Yanına bir manga asker alarak, gırtlak gırtlığa savaşın geçtiği Vartinik köyü sırtlarına doğru yürüdü.

Kavrulmuş bir kavak ağacının dibinde durup, yanmış bir insanın cesedine göz attı. İlık hava yanmış ağaç, barut ve insan eti kokusu ile ağırlaşmıştı.

Yanmış ormanın karanlık dünyası içinde yürümeye çalıştı. Sıhhiye bölümü yaralı askerleri, hızla Kalan deresi kenarında kurulmuş olan seyyar hastahaneye taşıyorlardı. Hatta bazı gedikli ve teğmenlerin de sırtlarında yaralı taşıdıklarını gören Yarbay Kemalın yüreği açılır gibi oldu.

Vartinik köyüne çıktığında, köy yanıyordu. Kırmızı siyah alevler yükseliyordu göğe doğru. Her ağacın altı, her kovuk ve her köşe yaralı insanların iniltileri ile sarmaş dolaştı.

Sağ kalanlar, yürek parçalaşan feryatlarla dövünüyorlardı. Ve hiç kimse hemcinsine acıyacak durumda değildi.

Kemal bir düzlükte insanların, kadın-erkek, çocuk-çocuk toparlandıklarını gördü. Bunlar Kalan deresinde seyyar hastahane bitişiğinde kurulan kamp

ta geceliyecekler ve ertesi sabah ta Elazığa gönderileceklerdi.

Bu sırada binbaşı ile Sıtkı üsteğmen yanına gelip selâm verdiler.

— Bunlar, hangi vilayete gönderilecek kumandan?

— Yarın sabah Konyaya gönderilecek bunlar. Konya valiliği istasyondan teslim alıp yerleşmeyi uygulayacak.

Birden, üç komando askerinin sürüklendiği iki cesede gözü kaydı Kemalın...

Komando çavuşu, ayaklarından sürüklediği cesetleri Yarbay Kemalın ayakları dibine bıraktı.

Bir selam çakarak tekmil verdi.

— İşte, düşmanlarının leşleri kumandan!

Kemal eğilip baktı. Biri Fadiye, diğeri Zeynele aitti cesetler. Amma Zeynel'i sadece saçlarından tanımişti. Patlamıştı gözleri. Kalın dudakları yerinde de kocaman bir delik vardı.

Kimliğinden emin olmak için, ceplerini karıştırdı. Yeleğinin cebinde buruşmuş bir kağıt vardı ve kardeşi Rehber tarafından yazılmıştı.

— **Para işi halloldu tasalanma, deniyordu.**

Yüzünü esas duruşta bekleyen komando çavuşuna doğru kaldırdı.

— Bura ahalsi efsaneye inanır da, bunların öldüklerine inanmaz. Cesetleri Hozat'a götürüp kışlanın önünde teşhir edin. Edin ki, silahlı kuvvetlerimize karşı gelinmeyeceğine inanıp, dağdan inip teslim olalar. Bu iki yüzlü adamı vuran askeri de, bir ay izinli memleketine salın.

Komanda çavuşu «Emredersiniz» diye ceset-

leri sürükleyip uzaklaşacağı sırada Kemal uyardı onu.

— Katır sırtında götürün.

Sonra yanında Sıtkı üsteğmen olduğu halde, insana kasvet veren meşelikten inerek, tabur kararğahına vardı.

Binbaşı hemen önüne çıkarak selâm verdi.

— İstirahat yerinizi hazırlattım Yarbayım.

Kemal omuz silkerek, binbaşının yüzüne baktı.

— İstirahat edecek zaman mı binbaşı? Atımı hazırlat, Kalan deresine varıp, seyyar hastahaneyi gezeceğim.

Hazırlanan ata binerek Kalan deresi yönünde yol aldı. Bir süre sonra İksor köyüne varmışlardı. Atından inip, amaliyathane olarak kullanılan çadıra girdi.

Bir sedyede, iki hastabakıcı, yaralı bir askerin pantolonunu çıkarmaya çalışıyorlardı. Biri, iri avuçları ile yaralı askerin belini kavramış kaldırmakta idi. Diğer kandan çadır bezi gibi katılmış pantolonu bir makasla kesmeğe uğraşıyordu.

Sonunda bunu başardı. Ve askerin pantolonunu alarak şekilsiz bir külçe halinde köşeye fırlatıverdi.

Sonra kanlı don kesilip atıldı. Sağ kalçasının hemen altındaki eti üç yerinden delinmişti. Kumral bir delikanlıydı ve cesurdu da. Durumundan şikâyet etmeden hareketsiz yatıyordu. Bir ölüyü andıran donuk gözleri ile çadırın bir noktasına bakıyordu sadece.

Yarbay Kemal, bir ara beyaz gömlekli doktora baktı. Üzerinde çeşitli ilaçların ve tıbbi aletlerin bulunduğu masanın üzerine başını koymuş uyuyakalmıştı.

Kemal kaşlarını çatarak bağırdı.

— Doktor uyunacak zaman değil!

Doktor birden başını kaldırdı. Ve kumandanı görür görmez ayağa fırladı.

Yorgun bakışlı genç bir adamdı.

— Beyaz gömleğinizin altından rütbenizi göremiyorum. Kendinizi tanıtır.

Doktor ölesiye yorgun bakışlarıyla, esas duruşa geçerken mırıldandı.

— Doktor üsteğmen Kamil, kumandanım.

— Görev sırasında uyunmayacağını bilmez misin?

Üsteğmen sedyede yatan yaralıyı işaret etti.

— Bu askerle yirmibeşinci ameliyat oluyor, kumandan.

Kemal sinirli tiklerle sordu.

— Senden başka operatör yok mu burada?

— İki operatör izinliymiş. Yüzbaşı da yanda ki çadırdaki çalışıyor kumandan.

Kemal öfkeyle dudaklarını ısırırken mırıldandı.

— Görevinize devam edin üsteğmen.

Hasta ameliyat masası olarak kullanılan yüksek bir yere konduktan sonra, yaranın üzerine pamukla alkol sıktı. Alkol yaranın içine dolunca yaralı iki büküm oldu. Amma, iki kuvvetli hastabakıcı sıkıca onu kavradılar.

Delikanlının acıdan dişleri birbirine kenetlendi birden. O ana kadar şikayet etmediği halde, korkulu bir sesle çığlık attı.

— Ne yapıyorsunuz? Uyuşturucu yok mu?

Doktor yorgun bakışlarını ona çevirdi bu defa.

— Dayanman lâzım. Morfin kalmadı.

Pens, etinin içine girdiğinde yüzü kasıldı, aske-

rin. Boğuk bir feryat boşandı ağzından. Doktor o'na cesaret vermeye çalışıyordu.

— Biraz dişini sık. Biraz daha cesaret yavrum.

— Uyuşturacak bir şey verseydiniz doktor.

Kemal daha fazla dayanamadı ve yaralının yanına yaklaştı. Asker kumandanını görünce şikayetini kesti ve onun yüzüne berrak bir gülümseyişle baktı.

Ve o anda yumuşak parmaklar yaralının alınında dolaştı. Dişleri kenetlenmiş yüzünden ter fışkırıyordu.

Ağzından en ufak bir inilti çıkmadan, Yarbayın yiğit çehresine bakarak gülümsüyordu yaralı.

Üç kurşun da, teker teker etten çıkarılıp atıldığına, dakikalar akıp geçmişti.

Yaralı acının sarhoşluğu ile bayılıp kalmıştı. Kemal terden sırlıklam kesilmiş mendilini, yaralının alınında son bir defa daha gezdirdikten sonra, eğilip o'nu tertemiz alından sevgiyle öptü.

Yaralı götürülürken, doktor da insan takatinin üstünde bir yorgunluğa, uykusuzluğa karşı iradenin savaşını veriyordu.

Sonra yorgun bakışları hastabakıcılara kaydı.

— Öbür yaralıyı getirin.

Kemal dışarı çıktığında etraf iyice kararmıştı. Bir askerin tuttuğu fenerin cılız ışığından yararlanarak yürüyeceği sırada, bitişik çadırdan boğuk bir inilti yükseldi.

Uyuşturucusuz kurşun çıkarılıyordu herhalde. Kararğah çadırına vardığında emir subayını çağırdı.

— Muhabere bölüğü Hözat, Mazgirt ve Elazığ ile temas sağlasın. Acele iki operatör, ve uyuşturucu gönderilecek. Emri kim almışsa acele cevap verecek.

Emri yazdıktan sonra, göçmen kampına doğru yürüdü. Bu insanların durumunu yakından görmek istiyordu.

Binbaşı ve Sıtkı Üsteğmeni de yanına almıştı bu defa.

Kampa yaklaştığı sırada taş yapısı bir ahırın içinde inilti duydu.

— Kimler var burada?

Binbaşı yutkundu.

— Yerimiz çok mahdut kumandan. Muhacirlerin, hasta ve yaralılarını buraya koymuş bulunuyoruz. Yarın Elazığa sevk edeceğiz.

Kemal, karşılık vermeden binaya doğru yürüdü. Elindeki feneri doğrultan nöbetçi, toparlanarak selâm verdi.

İçeri girdiğinde de Kemal kokudan az daha kusuyordu. Ve zifiri karanlıktı içerisi.

— Fenerleri yakın! diye öfkeyle bağırırdı.

Binbaşı, Sıtkı üsteğmen, kamp komutanı, başgedikli ve çavuşlar, telaşla sağa sola koşuştular.

Kısa sürede içerisi, fenerlerle gündüz gibi aydınlanmıştı. Gördükleri ile yüreği kabarıyordu insanın.

Kadınli, erkekli hastaların bazıları hem dışkılarını salmakta hem de kusmaktaydılar. Bu korkunç kokuya ekşi ter kokusu, nefes kokusu ve samanların kir kokusu eklenmekteydi. Paçavra halindeki giyeceklerin içinde, saçlarda, kaşlarda, kirpiklerde ve hatta kulak deliklerinde binlerce bit kaynamakta ve insanların kanını boşaltmaktalar. Bazıları ölmek için tanrıya yalvarmaktalar.

Dehşete uğramıştı Kemal.

— Haziran ayında insan buraya tıklır mı? diye gırtlığı yırtılırcasına haykırdı.

Kamp kumandanı başgedikli, belirsiz mırıldandı. Amma ne söylediğini anlamamıştı.

— Bunları dışarı çıkarın ve rüzgar tutmayan bir yere yerleştirin. Depoda ne kadar battaniye varsa çıkarın. Açık havada bir şey olmaz bu adamlara.

Bu emirle birlikte alay taburlarında koşuşma ve düdük sesleri alabildiğine artmıştı. Çadırlarda uyuyan bir kısım askerlerde uyandırılıyordu.

— Komutan geldi, kalkın!

— Komutan geldi!

Bazıları da uyku sersemi söyleniyorlardı.

— Bu adam uyumaz mı yahu?

Fakat o yıldırım gibi, bu defa yaralı askerlerin yattıkları büyük çadıra dalmıştı. Herşeyden habersiz sandalyelerinin üzerinde uyumakta olan iki hastabakıcı, savrulan iki tekme ile havada uçtular. Uykulu gözleri dehşetle açılarak ayakta durmaya çalıştılar.

Yarı karanlıkta yükselen iniltiler, sayıklamalar, hırıltı ve horultular perişan etmişti Yarbayı.

Hışımınla hastabakıcılara çıktı.

— Sizler uyanık kalacaksınız ki bunlar rahat uyuya kalsın. Her birini sabaha dek, tek tek yoklayacak, su isteyene su, ilaç isteyene ilaç vereceksiniz. Ben nasıl, millet yatağında rahat uyusun diye ayaktaysam, sizler de, ayakta kalmaya mecbursunuz.

Sonra tek, tek sayıklamakta olan askerlerin yataklarını dolaştı.

Ayağı boydan boya sarılı bir asker, umutsuz bir bakışla baktı Kemale. Amma konuşmadı. Elini kaldırdı sadece, belirsiz bir selâm verdi.

Kemal «cesaret yavrum» diye mırıldandı.

Dışarı çıktığında karanlık daha da, koyulaşmıştı. Sayıklayan hastaların çıgliklarından uzak kalmak için, bir askerin tuttuğu fenerin ışığının yardımı ile dere kenarına yürüdü. Kalan deresi tatlı şırıltılarla akıp gidiyordu. Ay ışığı derenin üzerinde göz alıcı parıltılar meydana getirmişti.

Bir ara dereye bakarken bile rahatsız oldu. Sanki suların içinde ölen insanların göz kırptıklarını görüyordu. Bakışlarını gökyüzündeki pırl pırl aya kaldırdı. Ağlıyor gibi geldi ona.

Sonra birden kararını vererek, gerisin geriye döndü. Uykuya karşı savaş veren emirberi, sabaha dek, onu. hastalar, yaralılar ve muhacirlerin arasında sarhoş gibi takip etti.

1938 Haziran ortası...

Kırmızı Dağın kuzey yamaçlarında bir haftadan beri korkunç savaşlar veriliyordu. Bilhassa, Laş deresinde kan gövdeyi götürüyordu.

Cubikeşoğlu Ahmet, sabahtan beri devam eden top ve makineli tüfek sesleri arasında artık hassasiyetini kaybetmiş olan, kulaklarını avuçlarıyla ovdu. Çevresindeki siperlerde sağ kalmış olanlar kayalara yapışmış bir halde ateş ediyorlardı.

Bir ara Hasso Gevonun koruduğu derenin sol kanadında, ateşin zayıfladığını farketti. Herhalde taarruz yavaşlamış olacaktı.

Demenan'ın namılı silahşörlerinden Alişan bir çukurun dibinde külçe gibi yatıyordu. Üzerine toztoprak yığılmıştı.

Cubikeşoğlunun vücudu hakim olamadığı sınırlı hıçkırıklarla sarsıldı. İnce bir kan ılık, ılık sızıyordu burnundan...

Bir ara 20, dağ takip alayının ateşi kesildi, Laş deresine bir mezar sessizliği çöktü.

Cubikeşoğlu, bıyıklarını sıvazlıyarak kurumuş olan kanı temizlemeye çalıştı. Her nefes alışta yavaşlığının altındaki kurumuş kan topakları canını yakıyordu.

Güneş tam tepesindeydi. Işınları yakıyordu ortalığı... Ölesiye susamıştı. Çevresinde kayalar arka-

sında mevzilenen adamlarının da su yönünden durumları feciydi.

Yan gözle ayaklarının dibindeki matarasına baktı. Tecrübesi ile, savaşta bir damla suyun ne ölçüde kıymetli olduğunu bilirdi. Mataradan bir kaç yudum su çekerek sadece dudaklarını ıslattı.

Başını kaldırıp aşağı sırtlardaki meşeliklerde hareket olup olmadığını araştırdı. Meşelikler esen dağ rüzgârının etkisi ile, hafif hafif sağa sola eğiliyordu.

Ve Laş deresi mağaraları da, tıklım tıklım insanla doluyordu. Avradların bir kısmıda, kayalıklarda askere kurşun sıkan erlerine su taşımağa çabıyordu.

Cubikeşoğlu yapıştığı toprağın üzerinde, sınırları bozan bu sessizliğin savaş öncesi dakikaları olduğunu bilirdi.

Kurnaz yarbay, ateşe zaman zaman ara verir, kayalıklarda mevzilenen insanların sınırlarını alabilmesine germek isterdi.

İnsanlar, yalnızlığın dondurucu soğukluğunu hep bu savaş öncesi dakikalarında duyarlardı.

Bu duyguyu çok iyi tanıyordu Cubikeşoğlu.

İçini çekerek kamaşan gözleriyle göğe bakmaya çalıştı. Sıcak hafiflememişti, güneş kayaları insafsızca kavurmakta devam ediyordu. Hava da kuru-maya yüz tutmuş kekik ve papatyaların hüznü koku-kusu vardı.

Birden kısa menzilli topların, aşağı sırtlardaki meşeliklerde toprağı havaya kaldırdığını gördü. Top ateşi bütün kudurganlığı ile devam ediyordu. Makineli tüfeklerin taraması ile kendi mukabil ateşleri felce uğramıştı. Cubikeşoğlu isabet almamak için

toprağa yapışircasına uzanmıştı. Saklandığı kayanın arkasında toparlanarak sırtını kayaya verdi. Böylelikle uyuşmuş olan ve ağırlar sarmalayan vücüdünü hareket ettirmiş oluyordu.

Bir teselli arar gibi göğe baktı birden. Toprağın üzerinde kan gövdeyi götürüyordu amma, yukarılarda hiç bir şey değişmemişti. Mavi cam gibi donmuş sonsuzluk, uzayıp gidiyordu.

Artık iyice alçalmış olan güneş gözlerini kamaştırıyordu. Birden çok yakınlarına düşen öbüs'ün, parçalarından korunmak için başını kolları arasına aldı.

Altındaki toprak sanki beşik gibi sallanmıştı. Bir süre sonra top atışı yeniden kesildi.

Cübikeşoğlu «dün de böyle olmuştu» diye düşündü. Askerler top atışından sonra beş, altı defa ısrarla hücumu denemişler ancak her seferinde ağır kayıplar verip, yere yapışarak çekilmişlerdi. Birden piyade askerlerinin muntazam aralıklarla hücum kalktığını gördü.

Nişan alıp bekledi.

Ancak, kısa atışlarla kurşunları ziyan etmemeye çalışarak, mutlak vuracağına inandığı zaman ateş ediyordu.

Güneş ışınlarından da gözü yorulmuştu. Birden yüksek sesle verilen emirleri duydu. Sonra da iki askerin üniformasının, karaltısını... Tetiği iki defa arka arkaya düşürdü ve iki asker meşeliklerin dibinde cansız kaldılar.

Bir ara askerlerin ilk siperlere girdiğini kulağı tırmalayan feryatlardan anladı. Beş adamı da, süngüden geçirilmişlerdi.

Göz bebekleri, tepelerindeki güneş nedeni ile

bulanık görüyordu amma, kararmadan attığı kurşunlar da hedefini buluyordu.

Saatlerin nasıl geçtiğini bilemedi Cübikeşoğlu. Güneş batacağına yakın, inatçı savaştan yorulan askerler geri dönmüşlerdi. Bir ara yamaçtaki mevzileri onbeş dakika kadar dövmüşlerdi amma, ciddi bir hücumla geçmemişlerdi.

Kayaların üzerinde beş altı gözcü bıraktıktan sonra adamlarına istirahate geçmelerini emretti.

— Herkes nöbet sırası gelene dek, istirahat etsin. Gücünüz yerine gele ki yarın yeniden saldıracak olan Kemal Paşalı'ya karşı durasınız.

Mağarasına dönmek üzere kayadan aşağıya sıçradı. Yüz adım ötede bir pınarın başında şenlik vardı! İnsanlar susuzluktan çatlayan dudaklarını ıslatabilmek için birbirlerini çiğniyorlardı. Ancak ağalarının geldiğini gördüklerinde, saygıyla toparlanarak pınarın başını açık bıraktılar.

Cübikeşoğlu buz gibi suyu avuçlayıp yorgun yüzüne öyle bir çarptı ki, su suratında buhar olup dağılıp gitti. Belki yirmi defa yüzüne çarptı berrak suyu. Sonra kana kana yudumladı.

Mağarasına vardığında, ağıza yakın bir yerde bağdaş kurup oturdu. Bir sigara yakıp düşünmeye koyuldu. Yarbey Kemal'in bu kadar kararlı yükleneceğini ummamıştı. Demek ki, Haziran ayı içinde Tunceli meselesini bitirecekti, böylesine acımasız saldırdığına göre... Bir süre sonra Hasso Gevo da, çıka gelmişti. Yerinden kalkarak Gevo yu ıssız bir köşeye çekti.

— Durumlar nasıl Gevo?

Hasso Gevo uzamış olan sakalını kaşıyarak, isteksiz karşılık verdi.

— Bu gün çok sıkıldım ağam! Asker çok yanımıza sokuldu artık! Heyecanla çarpan yüreğimin gümbürtüsüne rağmen, birbirlerine verdikleri emirleri duyuyordum ağam. Kararlamadan gözü kapalı kurşunları sıktım ağam. Heyecan nefesimi kesmişti ağam. Burun deliklerim çatlamak üzere olan beygire benziyordu.

Cübikeşoğlu sordu birden

— Kurşun durumun nasıl?

— Bitiyor ağam. Rehber ağamın, ne yapıp, yapıp bize kurşun yetiştireceğini umarım.

Cübikeşoğlunun bakışları karardı.

— Rehber'in cesedini şu günlerde Hozat'ta teşhir ediyorlardır. Aldığım habere göre, Rehber'i Kırnıl yöresindeki Munzur suyunun güneyinde vurarak öldürmüşler. Bence umudum Kopo Hüseyinde, eğer Hozat ile Çemişkezek arasındaki koç uşağı aşiretini şu günlerde ayaklandırabilirse, buradaki kuşatmayı kaldırmak zorunda kalırlar.

Hasso Gevo dudaklarını ısırıldı.

— On iki İmanın şefâatı, Rehber ağamın üzerine olsun. Ancak iki yüzlü döneş bir adamdı. Heç bir zaman kanım ısınmamıştı. Sözü nereye bağılayım Kopo Hüseyin'e de itimat edemiyorum. Döneklkte Rehber'i arşın arşın geçer. Belki de Dersim teknil kendine kalır umuduyla, Yarbay Kemal'in defterimizi dürmesini bekler. Eh insan oğlu bu, umutla yaşar.

Cübikeşoğlu, Hasso Gevo'nun ortaya attığı bu ihtimalle ürkmüştü.

— Bilmez mi ki, Yarbay Kemal Dersimi, Kopoya da bırakmaz. Buna inanmak için çocuk olmak lâzım.

Hasso Gevo dizlerini dövdü.

— Bir haftadır sarılmış bulunuyoruz ağam. Bas-

kı her geçen gün eksileceğine artıyor amma, Kopo'dan ses sedâ yok. Bilirim, yok olmamızı ister.

Cübikeşoğlu başını kararlı salladı.

— Günlerdir, Laş deresi insanların kanıyla kıpkızıl akar. Yardım gelmese de, sonuna dek çarpışacağım.

Hasso Gevo, Laş deresinin karşı yamacına geçmek üzere ayrıldıktan sonra Cübikeşoğlu tekrar mağaraya döndü.

Tam oturacağı sırada, bir ihtiyar seyit yanına yaklaştı.

— Bunca ahali günlerdir aç ve uykusuzluktan kırılır ağam. Askerin çekileceğine dair haber var mı?

Cübikeşoğlu, yorgun gözlerini ihtiyara isteksiz çevirdi. Adamcağız son dayanağını kurtarmak ister gibi, yalvarırcasına bakıyordu. Sabaha dek sürecek bir umudu çok görmedi ihtiyara. Omuzundan öperek gülümsedi.

— Yarın sabah çekileceklerini duydum. Belki sabah bir hücum denemesi yaparlar amma, akşama mutlak çekilip giderler.

İhtiyar yanından memnun ayrıldı. Ve duyduklarını mağaranın içinde perişan bekleyen insanlara bire bin katarak anlattı.

Sahneyi gören Cübikeşoğlu içini çekip, başını avuçları arasına aldı. İhtiyarın naklettikleri, tanrının bir işareti gibi gelmişti, insanlara...

Güvenlik duygusu, bütün endişe ve duygularını bastırılmış ve bir anda cömert kişiler olmuştu insanlar. Kadınlar büyük bir kıskançlıkla denklerin içinde sakladıkları çökelekleri, kavurmaları, balık kurularını ceviz tanelerini ortaya dökmüş, birbirlerine ikrama başlamışlardı. Çocuklar mağaranın bir köşesine sı-

kıştırdığı, keçi yavrusunu kovalarken neşeli çığlıklar atıyorlardı.

Bir köşede de, henüz erğenliğe erişen kendi kızı Rukiye, Cemogil'in Osman ile uzaktan kırıştırmakta. Hızla akıp giden saatler arasında güneş, Pokir dağları arasında kayboluyordu. Son bir gayretle pembe ışıklarla tariyordu gökyüzünü. Serin bir rüzgârın getirdiği çiçek kokusu ile Cübikeşoğlu derin bir uykuya koyverdi kendisini...

O Gece sabaha kadar yağmur yağmıştı. Sanki bir gün önce toprağın doyasıya emdiği kanı, temizlemek istercesine, delicesine boşanmıştı. Laş deresine doğru esen rüzgâr da kavak ağaçlarını dertli yakarışlarla inletmişti.

Sabaha karşı da yağmur dinmişti.

Ön siperde bulunan İstanbul'lu Cemil bir sigara uzattı sökeliye...

— Bugün taaruz olmayacak, müjdeyi benden al!

Sökeli yarı uykulu bir halde göz kırptı.

— Remil mi attın? Ne biliyorsun?

— Baş gedikli dün vurulmadı mı? Bugün mutlaka merasim yaparlar. Bizleri de üzerinde çürüdüğümüz toprağın üzerinden alırlar ve bir güzel giydirirler, merasim kıtası oluruz.

— Sen boşuna hayal kurarsın. Bugünde taaruz var. Yarbay sabaha dek, karanlıkta Laş tepesini gözledi durdu. Yağmuru içe içe ağırlaşmış kaputunun altında dimdik duruyordu amma, iliklerine kadar ıslanmışına bahse girerim.

İstanbullu cemil «Üzerimizde çadır birandası olmasaydı, bizde sıçana dönerdik» diye lafa girdi.

Sökeli birden çantasını karıştırdı.

— Tayın da öyle taze ki, param parça olmuş!
Parçalardan birini istanbulluya uzatırken göz kırptı.

— Ancak yavaş kemir! Dişlerinin birini kırarsın!

— Dişimi filan bilmem amma, şu cenâbet potinler ayağımı fena sıkıyor.

Bu arada Sıtkı üsteğmen sipere atladı.

— Siz ikiniz gelin bakalım. Sabah sabah çukur kazacaksınız.

İki arkadaş şaşkın şaşkın bakiştılar. Piyango onlara vurmuştu!

Sökeli «merasim yok mu?» diye sordu.

Üsteğmen içini çekti.

— Bana değil, Yarbaya sor.

Kendileriyle birlikte seçilen yirmi kadar askerle birlikte Koşur dağı eteklerine geldiklerinde, on cesedin yan yana dizilmiş olduklarını gördüler. Üzerleri beyaz bir patiska ile örtülüydü.

Yarbay Kemal de, bir kavak ağacına sırtını dayamış bir halde sigaranın birini yakıp diğerini söndürüyordu. Gözü cenazelerden ziyade Kırmızı Dağ sırtlarına takılıp kalmıştı.

Neden sonra çukurlar kazıldıktan sonra, bakışlarını çevirip kazma kürek sallamaktan kan ter içinde kalan askerlere baktı.

Kıskık bir sesle yerdeki ölüleri gösterdi.

— Bir gün hayatlarını kaybeden bu insanların aziz hatıraları gelecek kuşağın kalplerinde ebedileşecektir. Doğu anadolu insanının gelecek kuşağı bu aziz şehitlerimize çok şeyler borçlu olacaktır. Gele-

cek kuşağın insanı, bu borcunun faturasını kendi vicdanı ve mantığından çıkaracaktır.

Katılmış çehresi ile, şehitlere son bir defa daha baktıktan sonra, dudakları belirsiz oynadı.

— Şehitlerimizi, ebedi istirahatgâhlarına tevdi ediniz.

Son şehit açılan mezara konulup, üzerine toprak atılana kadar dimdik selâm durumunda bekledi.

Tekrar ön siperlere geldiklerinde, istanbullu Cemil kendi kendine konuştu.

— Aldanmışım!

Sökeli «neden?» diye sordu.

— Önceden, Yarbayın mezar başında gereksiz basma kalıp lâflar edeceğini tahmin edip sinirleniyordum. Çünkü böyle bir davranış şehitlerimize saygısızlık olurdu. Adam iki cümle konuştu amma, ağlattı beni.

— Haklısın, kısa cümlelerle büyük manâları insanların kalplerine sokuyor, bizim kumandan.

— Başgedikli de Allah rahmet eylesin, babacan bir adamdı.

Sökeli birden «sus işareti» yaptı.

— Sus Yarbay duymasın, ceza verir sonra. Görev sırasında arkadaşların ölümünden bahsedilmesini yasaklamıştı. Yüreğin ne kadar acı bir yükü ezilirse ezilsin, görevde ölen arkadaşından bahsedemezsin.

İstanbullunun gözlerinden berrak göz yaşları yuvarlandığı sırada, yandaki siperden bir ses duydu-lar.

Konyalı birşeyler istiyordu.

— Hey hemşerim. Keskin bir çakınız var mı? Tırnaklarım çapa gibi uzadı. Rahatsız oluyorum.

— Sökeli cebinden arayıp bulduğu çakıyı Konyalıya atarken, dalga geçti.

— İş tırnak kesmekle bitmiyor, Konyalı. Tepeden tırnağa bitlenmişsin. Zonguldaklı şikâyet ediyor.

Konyalı bir küfür savurdu.

— Altı aydır yıkanmıyoruz yahu! Sıtkı üstegmeni de bir kontrolden geçerseniz, mutlak üzerinden bit çıkar.

Sökeli, cebinden arayıp bulduğu çakıyı, Konyalıya — Burnunun dibindeki tertemiz dereyi görmüyor musun? Gir yıkan!

— Doğru söylersin amma, tepeden atılacak kurşunlarla kaz gibi vurulmaya niyetim yok. Günlerdir, tayına talim ediyoruz. Sen, sıcak çorbadan haber ver.

Sökeli, cebinden çıkardığı asker paketinden bir sigara yaktıktan sonra konyalıya seslendi.

— Ne hatırıma geldi bilir misin konyalı? Günlerdir, bizi peşinden koşturan Hasso Gevo, bir elime düşsün, kurşun sıkarak gebertmem hergeleyi.

— Ne yaparsın? Bıçaklar mısın herifi?

— Yok çanım. Bir haftadır ayağымda duran potinleri çıkardığım gibi çoraplarımı, herifin ağzına tıkarım! On dakikadan fazla yaşarsa gel yanıma!

Birden Laş deresi sırtlarında bir toz bulutu havaya sütün gibi fıskırdı. Bunu ikinci, üçüncü atışlar takip etti.

Konyalı «Yine başladık» diye söylendi.

Ağır makineli tüfekler de birbirine karışan aralıksız takırtılarla ateşe başlamışlardı. Kurşunlar iri, dolu taneleri gibi takırdıyordu. İstanbullu Cemil, başını kayanın üzerine çıkararak içini çekti.

— Böylesine hareketsiz, taarruz emrini beklemek felâket bir şey! Cehennem orkestrasının konserini dinliyoruz!

Sökeli buna yakası açılmadık bir küfürle karşılık verdi.

— Kafanı çıkarma ulan, gebereceksin!

— Makinelinin kuru keskin takırtısı, asabımı bozuyor!

Bombaların parçaladığı Laş deresi sırtlarındaki ormana obüsler demet, demet düşüyor ve korkunç seslerle patlıyorlardı.

İstanbullu başını kaldırarak gecenin yağmuru ile yıkanmış ormana baktı. Düşen obüslerin etkisi ile meşe ağaçları köklerinden sökülerek devriliyordu.

Kendisi, tüm ömrünü İstanbul kalafat yerinde geçirdiğinden doğayı derin bir özlemle severdi. Diri diri yanan bahtsız ormana acıyarak baktı. Kalbini ısıtan sevdiği ağaçlar arasından siyah dumanlar yükseliyordu.

Sonra birden ateş kesildi. Toprağın gümbürdü-sünden, patlamaların yırtıcı keskin seslerinden ve makineli tüfeklerin kuru takırtısından sonra, koyu sessizlik geri gelmişti.

İstanbul'lu Cemil, Sökeli'nin yüzüne anlamsız baktı. Sökeli sessizliği içinde sindiriyordu.

Laş Deresi sırtlarına gözünü dikmiş, delik deşik toprağa bakardı. Yer yer sökülmüş ağaç kökleri, toprak üzerinde derin yarıklar açmışlardı.

Sökeli titrek elleri ile bir sigara yaktı. Aç gözlü, bir telâşla sigaradan peş peşe nefesler çekti.

— Biraz sonra taaruz başlar, sigaraya doymalıyım. diye söylendi.

Korkunç bir sıkıntı içinde öldürücü bir bekleyiş-

ti bu. Üstelik güneş de, dün gecedен yağаn yağmur nedeni ile nemlenen toprağı yeniden kavurmaya başlamıştı.

Cemil silahını sim sıkı kavramış olarak başını kaldırdığı an, topçu ateşi yeniden başladı. Dağ topçusu bu defa tepeyi daha amansız bir ateşle dövüyordu. Patlayan obüsler toprağı siyah mantar gibi havaya savurmuştu.

Konyalı kendi kendine söyleniyordu.

— Bugün korkunç bir savaş olacak. Yarbay işi sıkı tutuyor.

Demeye kalmadı, taaruz emri de, geliverdi.

Sökeli ile Cemil deli gibi mevzilendikleri sel ya-tağından fırladılar. Sadece gözleriyle yaşıyorlardı. Arazinin girinti ve çıkıntılarından istifade ederek, bir süre ilerlediler. Bu sırada onları geçen Konyalı, on adım ötedeki iri bir meşe ağacına koşmak üzere davrandı. Ancak iki adım ilerlemişti ki, alnını tutarak yüz üstü düşüp kaldı. Ayakları nemli orman toprağı üzerinde belirsiz karamalar yaptı. Sökeli saklandığı bir kayanın dibinde konyalının akıbetini görmüşü. Konyalı'nın varmak istediğı meşe ağacının gövdesi oyulmuştu ve ağacın içinde biri vardı.

Bu sırada yanlarına sokulan, Sıtkı Üsteğmen'e ağacı gösterdi.

— Herif kurşunlardan güzel korunuyor, çok asker vuracak. Oyalama ateş yapın da, arkadan çevireyim.

Üsteğmen «tamam sen arkadan çevir» diye solumdu. Sökeli sürüne, sürüne bir sürü açıldı, sonra sırtı tırmanarak iri meşe ağacına sokuldu.

Ve hedefini net olarak gördü.

Adam, oyulmuş ağacın gövdesinin içine girmiş bir durumda, askerleri kolayca deviriyordu.

Tüfeğini kaldırdı, ve avazı çıktığı kadar haykırdı.

— Bana bak ulan! Suratını göreyim!

Adam döndü amma, ağacın gövdesinin içinden mavzerini çıkaramadı. Ancak Sökeliyi görebildi ve arka arkaya yediği üç kurşunla kütük gibi devrildi.

Ancak çevresinde vurulanların çığlıkları, ateş edenlerin naraları Sökeliyi çıldırtmıştı. Ateş ede ede çılgınlar gibi yamacı tırmandı.

Birden ilerisindeki kayanın gerisinden açılan yaylım ateşi ile göğsünden vurularak sırtüstü düşüp kaldı. Açık damarlarından ateş gibi kan oluk oluk akarken, kendini sonsuzluğa terketti.

İstanbullu Cemil de düzlüğe vardığında bir saman yığının arkasından ateş eden iki adam görmüştü.

Önce yumuşak bir siperin arkasına gizlenmenin saflık olacağını düşünerek, kendinden emin başlamıştı kurşunu...

Ve dehşet içinde kalmıştı.

Attığı kurşunların hiçbiri, saklanan adamlara değmemişti. Merminin yığın içinde, saman parçalarına dolanarak hızının kesildiğini düşünemiyerek paniğe kapıldı, birden.

Tüfeğinin tüm kurşunlarını saman yığına boşalttığı anda, göğsüne yediği kurşunla devrildi.

Tüfeği de ilerisine savruldu.

Ve genç bir adamın kin yüklü, yanına koştüğünü bulanık seçebildi. Hınçla kalkan mavzer dipçığının kafasını dağıtmak üzere inişini, son defa olarak görebildi.

Sıtkı Üsteğmen üç askerle düzlüğe vardığında herşey bitmişti. İstanbullunun, kafatası dipçikle parçalanmıştı.

Ve birden deli gibi haykırdı.

— Hasso Gevo, teslim ol!

Hasso Gevo önce, ters tuttuğu mavzerinin kanlı dipçığıne, sonra da üzerine çevrilen otomatik silaha şaşkın, şaşkın baktı.

Mavzeri sınıksız tutan parmakları gevşedi, ve silah yere düştü. Kollarını kaldırırken kendisini teslim alan üsteğmenin bakışlarından feci şekilde ürktü.

— Bak öfkeye kapılıp seni biçmiyorum, Hasso! Halbuki seni kafatasını parçaladığın bu askerin başucunda kurşunlamak ne zevkli olurdu!

Hasso Gevo, vahşi gözlerle bakıyordu etrafına. Kupkuruydu ağzı, yutkunamıyordu. Ölümünden çok, karşısındaki subayın gözlerinden korkuyordu.

Bir de, ayaklarının dibinde serili ölünün kanlı çehresinden...

— Seni kumandanıma götüreceğim Hasso Gevo!

Hasso Gevo'nun kolları bağlandıktan sonra, yamaç aşağı indirilmeye başlandı.

YARBAY Kemal, sınırsız bir heyecan ve endişe içinde dürbünle Laş deresi sırtlarını tararken, kan ağlıyordu yüreği...

Gerek derecede, gerekse sırtlarda taraflar gırtlak gırtlığa gelmişler kan gövdeyi götürüyordu.

Mukavemet kırılmasına rağmen, bazı yöreler-

den gitgide artan öfkeyle ateş açılmış ve taâruz birliği ağır kayıplar vermişti. Yine de sağ kalmış olanlar, toprağa yapışmış bir halde inatla ateş ediyorlar ve geri çekilmiyorlardı.

Kemal bu yörenin makineli tüfekle taranmasını emrettikten sonra bir sigara yaktı.

Makineli tüfek ateşinden sonra karşı ateş de zayıflamıştı.

Dürbünle yeniden baktı. Çukurlu toprağın üzerinde askerler, cansız bir külçe gibi yatıyorlardı. Koşup gözlerini kapatacak kimseler de yoktu ortalarda.

Kemal birden hakim olamadığı hıçkırıkla sarsıldı. Bu ağır kaybın kendisinin de mani olamayacağı ağır misillemelere yol açacağını adı gibi biliyordu.

Saatler kadar ağır olan dakikalar, ve günler kadar uzun saatler geçti. Laş deresindeki ateş yağmuru halâ sürüp gidiyordu.

Bu sırada Binbaşı koşarak geldi.

— Kumandan Laş deresi düştü. Cubikeşoğlu ile Hasso Gevo esir alındılar, diye bağırdı.

Kemal bir kavak ağacına dayanarak derin bir nefes aldı.

Sevinçle ağılıyordu artık. Bu iş bitmiş sayılırdı. Neden sonra kendisini toparladı.

— Direnme kırıldı mı?

— Mukavemet tamamen çöktü Yarbayım. Askerler mangalar halinde, Kırmızı dağda yayıldılar. Ancak bazı birlikler esir almıyor. Rastladığını vuruyor. Çok geniş bir alana yayıldılar. Emirleri iletmiyoruz.

Kemal dudaklarını ısırıldı.

— Benim de önliyemeyeceğim, misillemelerin olacağını biliyordum. Bunun olmaması için gayret

gösterdim ve defalarca uyardım. İnsanlar bir yerde hırsları nedeni ile kör ve sağır oluyorlar.

Seyrek silah seslerinin duyulduğu Laş deresine bakarak içini çekti.

— Sanırım, bu dere bugün kan rengi akmıştır. Muhteşem bir doğanın bağrında, tertemiz, berrak akan bu dere, bir yerde insanları affetmiyecektir. Bu dere insanları affetmiyecektir.

Binbaşı anlamıştı, kumandanın ne demek istediğini. Gözünden yuvarlanan berrak göz yaşlarını göstermemek için önüne baktı.

Bu sırada bir grup askerin kolları bağlı iki adamı getirmekte olduğunu gördüler. En önde yürüyen Sıtkı Üsteğmen koşup bir selâm çaktı.

— İşte yarbayım! Laş deresini kana bulayan melunlar!

Kemal'in Cubikeşoğlu Ahmet ile Hasso Gevo'ya bakan yüzü azgın bir öfkeyle karmakarışık olmuştu.

Sakin konuşmak istedi amma, hayatında ilk defa olarak başaramadı. Dişlerinin arasından çıkan hırıltılı bir sesle fısıldadı.

— Ben Tunceli insanının düşmanı iki melunu, esir istemedim ki!

Bu iki adama, bunca insanın ölümüne sebep olduklarını, buncasını barınaksız bıraktıklarını, bunca çocuğun rehbersiz kaldığını yüzlerine doğru haykırmak, ve hatta küfür etmek istedi. Fakat başaramadı, çenesi kilitlenmişti. Heykel gibi hareketsiz kalmıştı.

— «Götürün!» diyebildi o kadar...

Cubikeşoğlu ile Hasso Gevo, yirmi metre ötede ki meşe ormanına sürüklenirken, ağızlarından köpükler saçarak yerlerde yuvarlanıyorlardı.

Son yaşam çabasıyla anlaşılmaz çıǟlıklar atarak ormana kadar sürüklendiler.

Sıtkı Üsteǟmen'in elinde hafif makineli tüfeǟin muntazam takırtıları arasında çıǟlıklar kayboldu.

Az sonra gökyüzü zıندان gibi kararmıştı. Kullakları saǟır eden korkunç gök gürültüsünü takiben, hafif, hafif başlayan yaǟmur, saǟanaǟa dönmüştü. Islak bir rüzgâr da yaǟmur yüklü bulutları taşıyordu Laş deresine...

Seller kanlanmış topraǟı yıkayana dek, taşı, topraǟı hoyratça sürükledi dereye...

Yarım saat sonra yaǟmur birdenbire dindi. Bulutlar arasından insanı büyüleyecek azâmetiyle sıyrılan güneş, cömertce hayat saçmaya başladı, çevreye.

E KİM 1938... Soğuk insan'ın nefesini kesiyordu. Sıtkı Üsteğmen, Ali Boğazı yöresinde atının gemlerini kasarak yalçın dağlar'a buruk bir duygu ile baktı.

Her taraf anlamlı bir sessizlik içinde boynunu bükmişti. Zaman zaman bir guguk kuşunun ötüşü ile, sessizlik deliniyor ve sonra tortu gibi yeniden çöküyordu. Doğa, susuk ve içine kapanıktı.

Atını yanbaşında sürmekte olan Tarık Başgedikliye şöyle bir baktı. Kendi aleminde uçar gibiydi.

— Meşe ormanı kenarında bir mola versek mi, Başgediklim?

Tarık Başgedikli «Sen bilirsin Teğmenim.» diye başını salladı.

Bölük, meşe ormanı kenarında molaya geçtiğinde, Sıtkı Üsteğmen de, atından inip bir sigara yaktı. İlerde dağ, uyuyan bir devi andırıyordu. Ali boğazını, bağrında saklar gibiydi. Yirmi gün kadar nice böurası, silah sesleri ve feryâdlarla yankılanmıştı. Kopo Hüseyin, burada inatla direndikten sonra, sadık adamlarını, kullarını kaderleri ile başbaşa bırakarak, çemberi yarıp savuşup gitmişti. Hem de haber vermeden...

Kopo Hüseyin'in kaçmasından sonra adamları da, ümitsiz bir direnmeden sonra teslim olmuşlardı.

Teslim olmuşlardı amma, çok şeyler de, kaybedilmiş ve nice canlar uçup gitmişti.

Ve Eflâtun Yüzbaşı da yitirilen insanların biriy-di...

Özü, sözü doğru, insan hasretlisiydi ve Cumhuriyete bağlı aydın bir subaydı. Ali Boğazında hedefini bulan bir kurşun dağ gibi Yüzbaşığı alıp götürmüştü.

Çarpışmalar sürüp giderken, Eflatun Yüzbaşı'nın cenazesini Pilav tepeye gömmüşlerdi. Yirmi gün sonra da, komutan'ın emri ile cenazesini mezardan çıkarıp, Elazığ şehitliğine nakletmek maksadıyla tekrar gelmişlerdi bölgeye...

— Hep arkana bakıyorsun teğmenim. Sana baba nasihatı olsun, bakma arkana! Sonra üzülersün! İç titreten bir solukla göğsü, inip kalktı.

— Doğru söylersin amma, arkaya bakılmazsa. yolunu bulamaz insan.

Arkada kimler kalmamıştı ki...

Laş deresinde kaybettikleri Elâzığlı Teğmen Abdurrahman, düşleri arasında dolanır dururdu.

Zeki, cin gibi bir şark delikanlısıydı...

Vurulmadan bir saat önce, kendisine Dersim dağlarını göstererek özlemini açıklamıştı.

— Bak Hemşehrim, bu dağlar birgün gelecek turistlerle dolup taşacak. Ellerinde fotoğraf makineleri, bu eşsiz güzelliği tespit edip, ülkelerine götürecekler. Para kazanacak Dersim insanı. Avrupalı kızlar da, Dersim delikanlılarına çapkın, çapkın göz kırpacak. Kaynaşacak insanlar.

Bir çocuk heyecanıyla anlatır ve kendini dinletirdi de...

— Düşün bir kere, kafanı çalıştır. Buralara oteller, kamplar yapılırsa, yaz aylarında insanlar cıvı, cıvı kaynar buralarda. Et, Yumurta, süt, ayran, yağ, peynir oluk, oluk para akıtır buraya...

İnsanı öldürmeyi amaçlıyan, silah sesleriyle teğmen Abdurrahman'ın laf'ı ağızında kalmıştı. Verilen taârruz emriyle birlikte, takımın başında Laş dere-sine doğru koşmuştu.

İki saat sonra da, bir meşe ağacının dibinde bel kemiğinden vurulmuş olarak bulmuşlardı. Buradan Elazığ hastahanesine gönderilmişti.

Yarasından dolayı ızdırap çekermi amma, hiç kimseye kötü lâf etmezdi.

Kendisini vuranlara bile...

Babası hergün kendisini ziyaret ederek, limonata getirir, gözünün önünde elinle içirirdi. Sıtkı Üsteğmen de arkadaşını hastahane de ziyarete vardığın da, baba yüreği, oğlunu vuranlara intizar edecek olmuştu...

Yaralı teğmen, karyolasının ucunda oturmakta olan gözü yaşlı babasını işaretle susturmuştu...

— Herşey iyi olacak. İyi olacak, demişti...

Bir hafta sonra, Yarbay Kemal'le birlikte yaralı Teğmeni hastahane de ziyarete gittiklerinde, dertli babayı koridorda sarsıla sarsıla ağlarken bulmuşlardı.

— Uçtu gitti! Uçtu gitti! diye bağırını yumruklar, gözyaşı dökerdi. Onlar da, getirdikleri kırmızı-beyaz karanfillerin üzerine berrâk gözyaşlarını dökerek sula-mışlardı.

Yarbay Kemal, baba'nın düşük omuzlarından sıkarak sormuştu.

— Emriniz?

— Yavrumun, zati eşyasını bana teslim edin.

Arzusu yerine getirilmiş. Teğmen Abdurrahman'ın eşyaları imza karşılığında babasına verilmişti.

Bir kol saati, bir çakı, bir yıldız, bir demirli kanlı üniforma ile dörtbuçuk lira para...

Ve bir kitap, Gazi'nin büyük nutku...

— Yola devam edelim mi, üsteğmenim?

Düşlerinden kurtulmak ister gibi, başını sertçe kaldırıp başgedikliye baktı.

— Ağlamışsın teğmenim?

Hayata boş verir gibi elini havada salladı...

— Geride bıraktıklarımız, bir daha gelmez ki. Artık yola koyulsak.

Yamaçlarında meşe ormanları bulunan dar bir boğazda tekrar yola düştüler ve yarım saat daha yürüdüler.

Nal sesleri ve hayvan horokları arasında bölük boğazı geçip açıklığa çıktıklarında, Tarık başgedikli önlerindeki tepeyi gösterdi.

— Pilav tepe burası olacak.

Sıtkı Üsteğmen, dikkatle bakarak tepeyi seçmeye çalıştı.

— Burası olacak, tepenin yamacındaki düzlüğe gömmüştük.

Atlarından inerek tepeye tırmandılar. Üsteğmen on adım uzaklıktaki bir tümseği hemen tanıdı. Üzerindeki toprakları, sel suları götürüp mezar kaybolmasın diye, kendi elinle etrafını büyük taşlarla çevirmişti.

— Tamam burası Başgediklim.

— Açalım mı?

— Mezarın açılışına ben nezaret edeceğim. Bu olana kadar sen de, yanına asker alıp çevreyi tara. Ola ki, ormanda, mağaralarda saklananlar vardır.

Başgedikli emri uygulamak üzere ayrıldıktan sonra, Sıtkı Üsteğmen, ellerinde kazma-kürek bekleyen askerlere baktı.

Heyecan içinde, kazmalarının saplarını sımsıkı kavramış bir durumda nefeslerini kesmişlerdi. Mezarın bir cenaze çıkaracaklarını düşündükçe ürpeyorlardı.

Kuru ve heyecansız bir sesle :

— Başlayın! dedi.

Kazmalar, birbiri peşi sıra toprağa saplanıyor, kürekler çalışıyordu. Sonra askerler, heyecanın oluşturduğu titrek elleriyle lahiti açtılar.

Beyaz kefenin aralığından, temiz yüzü görülürdü ve bozulmamıştı cesedi...

Teni dahi kararmamış, tatlı bir pembelik içindeydi. Sanki uyuyordu.

Lahiti kaldıran askerler büyülenmiş ve bir manâ alemine yuvarlanmışlar gibi taş kesilmişlerdi.

İçlerinden biri dayanamadı ve bir dua yuvarlandı dudaklarından:

— Ey Büyük Allahım! Allahım!

Sıtkı Üsteğmen de, manzaranın büyüleyici etkisi altında kendini kaybetmişti.

Sanki gökten melekler sıra, sıra inmiş alından öperlerdi.

Bir süre bakışları mezarın içinde takıldı kaldı. Neden sonra, ılık duygularından sıyrabildi kendini...

— Yüzbaşımı tabuta alın.

Askerler, incitmekten çekinir gibi, Eflatun Yüzbaşının cenazesini lahitten kaldırıp tabutun içine koydular.

Sıtkı Üsteğmen tabutun kapağını kayışla sıkıktan sonra, bir sigara yakıp Tarık Başgedikliyi bekledi.

Yarım saat sonra, başgedikli askerlerle birlikte dönmüştü. Üstelik yanında da, dört kişi getirirdi. Saç-

ları, sakalları birbirine karışmış ve açlıktan gözleri-
nin ferî sönmüştü.

En baştakini tanımıştı. Kopo Hüseyin ile birlikte
bir çok yerde görülen Değirmenci Mehmeddi...

Tarık başgedikli anlatıyordu.

— Meşe ormanında enseledim bunları. Aç kal-
mışlar, ağaçlar arasında yiyecek bulmak için dola-
nır dururlardı. Silahları var amma, mermileri bitmiş.
Karnımızı doyurmak için keklik avlayıp kurşunları-
mızı harcadık, derler.

Üsteğmen adamları şöyle bir süzdü.

Üstleri başları, lime-lime dökülüyordu ve tırnak-
ları çapa gibi uzamıştı. İçlerine kapanmış bir halde,
taş gibi bakıyorlardı sadece...

Değirmenci Mehmed'e bakarak zehir gibi gü-
lümsedi.

— Nerede, Kopo Hüseyin olacak herif? Koyun
gibi peşinden gittiniz amma, sıkıyı görünce sizi na-
sıl ekip kaçtı.

Değirmenci Mehmed cevap vermeden önüne
baktı. Sanki yerin dibine geçiyordu.

Neden sonra mırıldandı.

— Affet zabıt efendi. Anladık ki, kılavuzu kar-
ga olan'ın burnu boktan kurtulmazmış! Bunca koç-
uşağı aşiretini devlete karşı azdırdıktan sonra, orta-
dan kaybolacağını nasıl bilirdik. Ocağımız dağıldı
gayri!

Sıtkı Üsteğmen sinirli bir hareketle o'nun sözü-
nü kesti.

— Yeter artık, duymak istemiyorum! Bu adam-
ların peşinden gitmeseydiniz, dünya mı yıkılırdı?
Ocaklar yıkılıp, insanlar öldükten sonra pişmanlık
getirmeniz, ne fayda sağlar?

Bu sırada onbaşının heyecanı yanına koşmakta olduğunu gördü. Yanına gelip bir selâm çaktıktan sonra soluya soluya anlattı.

— Teğmenim, tepede mağaranın ağzında bir adam bulduk. Kurtlara yem olmamak için kendisini öldürmemizi istiyor.

- Sıtkı Üsteğmen, Başgedikliye «sen burada kal.» diye bağdıktan sonra koşmaya başladı. Dağ yamacına tırmanırken tedbirli davranarak elindeki hafif makineli tüfeğin emniyetini açtı. Dar bir patikaya çıktuktan sonra beş kadar askerın, yerde sürünen bir adama uzaktan baktıklarını gördü. Adam mağaranın ağzında, askerlere kendisini öldürmeleri için yakarıp duruyordu. Ancak askerler üzerlerine bit bulaşmasın diye uzak dururlardı.

Önsezisinin verdiği merakla koşup, adamın yüzüne baktı. Uzamış saç, sakalı ve tüm perişanlığına rağmen adamı daha bir bakışta tanımıştı.

Koş uşağı aşiretini ayaklandıranlardan Liloydu bu...

İnsan'ın içini karartan perişanlığı yanında, bir deri-kemik kalmış, süzülüp akmıştı. Paçavra halindeki giysilerinin içindeki kararmış çehresinde, gözleri cam gibi parlıyordu.

Elindeki hafif makineli tüfeği sımsıkı kavrayarak, gözleri nefretle açıldı birden. Zevklenerek alay etti.

— Her yerde seni arardık Lilo. Demek, Kopo Hüseyin seni de, ekti. Doğrusu, Hüseyin Ağa'nın bu kadar vefâsız çıkacağını ummazdık. İnsan hiç, arkadaşını dağ başında bırakıp sivişir mi?

Lilo, elleri üzerinde doğrulmaya çabalarken, Sıt-

kı Üsteğmen'in burnuna pis bir koku çarptı. Kusa-
caktı nerdeyse...

Adam'ın parça-parça olmuş çarıklarından, ayak
parmaklarının simsiyah uçları dışarı fırlamıştı. Kor-
kunc ve insanın içini karartan bir görüntüydü bu...

Birden durumu anladı. Ayakları soğuktan don-
muş ve gangrene dönüşüyordu.

Bundan dolayı da, kokardı.

Lilo'nun perişanlığı ve düşkünlüğü karşısında,
tüm yaptıklarını ve cinayetlerini unutmuştu. Silahi-
nin namlusunu ağır, ağır indirdi...

— Kollarından tutup kaldırın. Burada bırakırsak
ya gangrenden geberir, ya da, kurtlara yem olur.

Askerler pislik içinde yüzen Lilo'nun, kollarından
tutarak kaldırmaya davrandılar.

Ancak, tabanı toprağa her değişinde feci şekil-
de iniyor ve askerlere kendisini öldürüp bırakmalar-
ı için yalvarıyordu.

Sıtkı Üsteğmen yamaç aşağı inerken uyur-ge-
zer gibiydi. Bir ara Lilo'nun yaptıklarını hatırlayıp
adamı delik-deşik etmek istemişti.

Amma, feci halde ayakları... Korkunc bir görün-
tü, gözlerinden girip yüreğine saplanmış ve vurama-
mıştı adamı...

Pilav tepeye vardıklarında, Değirmenci Mehmed
ve arkadaşları ile Eflâtun Yüzbaşının cenazesini de
alıp, Elazığ yönünde hareket ettiler.

Yolda, Tarık Başgedikli anlatıyordu.

— Adamları dinledim, anlattıkları korkunc! Mer-
mileri bitince aç kalmışlar dağ başında. Bazıları ca-

navara yem olmuşlar, bazıları soğuktan donup bir köşede kalmış. Mağaralarda, soğuğa, açlığa ve aç kurtlara karşı savaş vermişler.

Sıtkı Üsteğmen başını çevirip, katırın üzerinde zorlukla duran Lilo'ya baktı bir ara...

Altındaki hayvan bile, üzerindeki perişan insan'ın görünümünden ürküp, huysuzlanırdı.

★

Institut Kurde de Paris

SITKI Üsteğmen, Yarbay Kemal'in Elâzığ garnizonundaki odasına girdiğinde, kumandanını masanın başında çalışır buldu.

Yazılı emirleri, dikkatle okuduktan sonra, imzalayıp emir subayına uzatıyordu. Eksik bulunduğu, beğenmediği yazıları da, yeniden yazılması için imzalamadan çeviriyordu...

— Benim emirim gayet açıktır ve sizin yazdığınız gibi, anlaşılmaz değildir.

Emir, Ankara kız sanat enstitüsüne iletilmek üzere, millî Eğitim Bakanlığına gönderilecek. Ankara kız sanat enstitüsü, bu yıl öğrenci almıyacak ve sadece, bizim buradan göndereceğimiz kız çocuklarını kabul edecek. Erkek çocuklar da, ziraat okullarına dağıtılacak. Anası, babası bulunmayan çocuklara yatılı olarak, öncelik tanınacak. Bu çocukların yatılı olarak okullara alınmasında, formalite ve kırtasiye engelleri çıkarılamayacak ve kumandanlık emrinin uygulanmasında tüm sorumlular, kumandana karşı sorumlu olacaklardır.

Emir Subayı «başüstüne» diyerek kağıdı geri alırken Kemal, bir uyarıda daha bulundu.

— Devlet Demir Yolları işletme müdürüne telefon et. Biz burada, göçmenlere üçüncü mevkiî belge verdiğimiz halde, hangi kafaya hizmetle insanları yük vagonlarına doldurur. Vagon kafi gelmezse, yeni katar kaldırırılar. Bu işi de, beceremiyorsa, defolsun gitsin.

Subay çıktıktan sonra, Kemal'in gözü Sıtkı Üsteğmene takıldı.

— Sen neler yaptın Üsteğmen? Anlat bakalım.

— Lilo'yu hastahaneye yatırdım Yarbayım. Değirmenci Mehmed ve arkadaşlarını da, Ege'ye gönderilmek üzere görevlilere teslim ettim.

Kemal'in çehresinde, bir öfke dalgası gelip geçti.

— Lilo olacak herifi ,ben olsaydım teslim almazdım. Çünkü, çekilen bu sancılar Lilo gibi heriflerin yüzündendir.

Susup, Sıtkı Üsteğmen'in yüzüne baktı. Bir meseleye canı sıkılmışa benzerdi.

Dudaklarını kemirerek söylendi.

— Kopo Hüseyin, bugün için davayı kazandı üsteğmen...

Sıtkı Üsteğmen irkildi.

— Anlıyamadım, Yarbayım?

Kemal, bir iç geçirdi ve inilti şeklinde çıktı, soluğu...

— Araya adamlar koyarak, Tunceli vali ve komutanlığına dahâlet etmiş. General Abdullah Alpdoğan ağlayıp sızlamış. Bilirsin, paşamız merhametlidir. Fakat bazı şart ve ortamda sonuca merhametle ulaşılmaz.

Ayağa kalkıp, pencere kenarına geldi. Garnizon'un nizamiye kapısında nöbet teslimine, bakışları takıldı.

Yüzü sapsarıydı ve çenesi sinirli tiklerle kasılıyordu.

— Kopo Hüseyin, şu saatlerde Develi'ye gitmek üzere Kayseri yolundadır. Tabii, yanında ailesi efradı ve çocukları. Arkasında da, ocağı dağılmış yığın yığın insanlar ve hayatlarını kaybedenler. Adam devlette isyan edip, kandırdığı insanları perişan ettikten

sonra, devlete sığınıp, canını kurtarabiliyor.

Sıtkı Üsteğmen, kumandanını teselli edebilecek bir kaç söz söyleme cesaretini buldu kendinde...

— Varsın, kellesini kurtarmış olsun Yarbayım. Tunceli, bu adamdan kurtulduğu için sevinelim. Ve diyelim ki, Allah'tan bulsun!

Kemal, başını salladı.

— Beni yanlış anladın, Üsteğmen. Ben, Kopo Hüseyin'le kan davası gütmüyorum. Ancak, ben bu adamı çok iyi tanıyorum. Bir fırsatını bulup. Develi'den kaçıp tekrar buraya gelecektir. Gelecek ve yine işinde gücündeki insanları kandırıp, devlete karşı sürecektir. Bu sancı, gelecek yıl bir kez daha tekrarlanacak, arada yine fakir-fukara ezilecektir.

Konuşamadı, hırsından boğulacak gibiydi. Elleri öylesine titriyordu ki, sigarayı yakarken bir kaç kez uğraştı.

— Tunceli meselesinin, bu yıl sona ereceği yolundaki sarsılmaz inancım, yıkıldı gitti. Kopo Hüseyin'e yeniden kumar oynama fırsatı verilmemeliydi. Elbette, bir insan'ın hayatına son vermek, insanı oluşturan manâya ve duygulara aykırıdır. Ancak, o insan halkın ve devletin zararına bir eylemde bulunmuşsa, ve bulunması da muhtemelse, ortadan kaldırılması icap eder. Kopo Hüseyin'e merhamet gösterilmesi, bütün yaptıklarına bir kalemde sünger çekerek, o'nu affetmek ne güzel birşey. Arkandan, hayır duaları eder ve çevrendeki insanlar da, merhametinden ötürü sana güzel lâflar ederler. Bir yerde hoşlanırsın bunlardan. İnsanı mantığından ayıran duyguların da, tatmin olur. Amma, tekrar aynı noktaya gelinir ki, bir de bakmışsın, silahlar yeniden patlamış ve yeni, yeni insanlar hayatlarının baharında uçup gitmiş.

Sıtkı Üsteğmen saçlarından, ayak parmaklarına, kadar büyülenmişti. Kaskatı kesilmiş bir halde dinliyordu.

— Merhamet eylemi, bir yerde insan için haklıdır. Ancak, halkın selâmetinden sorumlu olanlar merhamet hakkını kişilere kullanamazlar. Ben de, Cubikeşoğlu ile Hasso Gevo'yu bu gerekçe ile vurdurttum. Onları af etmeye, merhamet göstermeye hakkım yoktu. Çünkü bu adamlar kişisel olarak bana değil, topluma karşı suç işlemişlerdir.

— Demek, Kopo Hüseyin'in kaçıp yeniden buraya geleceğini tahmin ediyorsunuz yarıbayım.

— Kopo Hüseyin, üç, dört ay sonra kaçacak ve gelecektir. Yeniden gelecek hem de, Ali boğazına...

Emir Subayının odaya girmesi ile sustu. Kör Yusuf gelmişti.

— Sayın Yarıbayım, Kör Yusuf, ailesi ile birlikte bu akşam Edremit'e gidirmiş. Yanınıza varıp, helâlik almak ister.

Kemal, Kör Yusuf'un bekletilmesini emrettikten sonra üsteğmene döndü.

— Sana gelince Üsteğmen, bir ay izin veriyorum. İstanbul'a varır varmaz, doğru boğaziçine koş ve deniz kenarının sakin köşesinde, bir şişe rakı açtır. Denizin iyotlu temiz havasını ciğerlerine çek ve sahile vuran dalgaların köpüklerine bakarak, rakını yudumla. Belki, açıkta balıkçılar ağlarını topluyorlardır. Belki, bir sandalda delikanlı, sevgilisine en güzel aşk şiirlerini okuyordur. Bütün bunlara bakarak, kendini dinle...

Üsteğmen, bir tuhaf olmuştu. Komutan'ın, kendisini izinli olarak İstanbul'a göndermesini beklemiyordu.

— Gerçek de, izin sizin hakkınız kumandan, diyebildi...

— Ben Kurtuluş Savaşından bu yana, izin kullanamadım, Üsteğmen...

Sıtkı Üsteğmen, giderek artan bir saygı ile komutanı selâmladıktan sonra odadan çıkmak üzere yürüdü. Kapıyı kapatırken, bir kez o'na daha baktı.

Arkası dönük ve pencerenin önünde dimdik durdu. Uzaklara, çok uzaklara bakar gibiydi...

İKİNCİ CİLDİN SONU

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

27 MAYIS SONRASI

SOSYAL ÇALKANTININ ROMANI

GREV KAZANI

2. BASKI

Yazan : BARBAROS BAYKARA

İşçi - İşveren kavgası ve balıkçıların dramı
Dört Renkli Ofset Kapak

15 TL

GENEL DAĞITIM :
AKYAR KİTABEVİ ve YAYINLARI
Ankara Cad. Günçer Han, Kat 2
Cağaloğlu - İSTANBUL
P.K 765 — Sirkeci

Institut kurde de Paris

Yazar Barbaros Baykara'nın
Diğer Eserleri :

KANAYAN TOPRAK

(3 üncü baskı)

1919 - 1922 nin Türk ve Yunan toplumlarının sosyal yapıları ve eğilimlerini inceleyen eser.
327 sahife 15 TL.

KOSTANTİNEYE ALINDI (2. BASKI)

Gün, gün İstanbul'un kuşatılışı.
Fiatı 10 TL.

Bu kitapları çevrenizdeki kitapçılardan isteyiniz.
Bulamazsanız pul karşılığı aşağıdaki adresten isteyiniz.

Akyar Kitabevi ve Yayınları
Ankara Cad. Güncer Han Kat 2.
Cağaloğlu — İstanbul
PK. 765 Sirkeci

Institut kurde de Paris

NEFRET KÖPRÜSÜ

(Şirzi)

Türk - Ermeni dramı ve Doğu Anadolu insanının romanı

Yazan : Barbaros Baykara

ONBES gün sonra Eğin'e mevsimin ilk kar'ı düştüğünde üç asker kefeni yırtmışlardı. Diğer ikisi komadan çıkamamış ve insanların bir tavuk kadar değeri olmadığı dünyadan çekip gitmişlerdi.

Evdeki iki yanaşma da tifüse yakalandığından askerlerin cenazelerini kaldırabilmek başlı başına bir mesele olmuştu.

Tifüsün Eğin ve çevresini kasıp kavurduğu bu dönemde hastalanmıyan hemen hemen yoktu. Yollarda, su kenarlarında ölen kaçak askerler ve tehcir insanların cesetleri kaldıramadığından havadan sudan saçılan mikroplarla ortaya çıkan Tifo da kırıp geçirmeye başlamıştı çevreyi... Gittikçe yoğunlaşıyordu ölümler.

Her sokaktan, her bahçeden fırlayan ve dehşetten çılgına dönmüş insanlar kaçmışlardı daha Güneye.

Önde kış ve vahşi insanlar, arkalarından da tifus ve ölüm... Hızla akıp gidiyordu günler, felâketlerle atbaşı...

Dağılan cesetleri yiyen çevre köpekleri kudurduğundan silâhsız bahçeye dahi çıkmak cesaret işiydi. Bu nedenle rastlanan köpekler hemen öldürülüyordu.

Tüm insanlar idam mahkûmları gibi sessiz ve soluktu.

Mustafa Efendi sıkıntıdan başını kaşımaya koyuldu. Kaldırılacak cenaze sayısı dörde yükselmişti.

Mustafa Efendi sabah şafak sökerken ince değirmen camisinin minaresine dalgın baktı. Caminin epey süredir cemaâtı da yoktu. Müezzin de üç gündür komada yatıyordu.

Çaresi yoktu, ortalıkta ağardıktan sonra ortalığa düşüp evdeki cenazeleri kaldırabilecek bir kaç adam arıyacaktı.

Peşi sıra dün gece ruhlarını teslim etmişlerdi.

«— Güllü'lere de bir uğrarım» diye içinden peyledi. Bakkal Niyazi, Durdu Bacı ve Güllü bir haftadır komada yatıyorlardı. Bir bardak su verecek kimseleri de olmadığından Hacer'i göndermişti evlerine...

Ortalık aydınlanıyor, neredeyse güneş doğacaktı. Kırmızımtırak buğular içinde gökten inen ışık beyaz karlar üzerinde yayılıyordu yavaş yavaş...

Bu sırada Selim oda kapısını vurarak yanına geldi. Düşüncelerinden sıyrıldı birden.

«— Askerler nasıl Selim?»

«— Azrailden yakalarını sıyırdılar amma,

çok halsizler ağam. Ayak yoluna bile zorlukla gidebiliyorlar.»

«— Yanaşmalar ne vaziyette?»

«— Hâlâ komadalar. Murtaza başlarında bekliyor.»

Mustafa Efendi başını sallıyarak söylendi:

«— Hepinize tenbih etmiştim. Çevredeki kaynak sularını, dere sularını kullanmayın diye. Bu sular kaç tane insan ölüsünün üzerinden geliyor biliyor musunuz?»

Yerinden kalkıp doğruldu. Paltosunu, fesini giydikten sonra Selim'le birlikte evden ıktılar. Her taraf kardan beyaz bir örtü içindeydi.

Yolda Selim'e sordu:

«— Paltonu ttsledin mi?»

ocuk güldü.

«— Hiç ihmal etmiyorum ağam. Hastalıklı bir bit bir defa ısırđı mı, insan artık iflh olmuyor. Benim gözüm bu haşereden çok korktu ağam.»

Bakkal Niyazi'nin evinin önüne gelince, bahçe kapısını açıp eve doğru yürüdüler. Kapıyı Hacer açtı. Ağlıyordu...

Yanakları bütün bütün ukurlaşmıştı.

«— Ne oldu kız?»

«— Niyazi Efendi ile Durdu Bacı bu sabah sizlere rahmet ağam. enelerini bağladım.»

Mustafa Efendiyi bu haber pek etkilemedi. Artık kanıksamıştı olanlara. Kunduralarını kapı eşiğinde çıkardılar ve Güllü'nn yattığı odaya girdiler.

Genç kadının gözleri hafif aralanmıştı.

Karyolasına yaklaştı ve alnından tuttu. Hafif ateşi vardı ve nemliydi. Benliğinden taşan bir acıma duygusu ile sordu.

«— Nasılsın kızım?»

Güllü ona bakarak gülümsedi.

«— Kar yağmış baba. Dün gece kar yoktu ortalıkta.»

«— Sen bir haftadır yatıyorsun yavrum. Kar üç gün önce düştü. Kendini bilmiyordun kar'ı nereden göreceksin?»

Genç kadının yüzü pembeleşti.

«— Sanki yeni doğmuş gibiyim. Tüy gibi hafif hissediyorum kendimi.»

Bir süre dalgın baktıktan sonra bitkin uyu-ya kaldı.

Genel Dağıtım: **AKYAR KİTABEVİ ve YAYINLARI**

Ankara Cad. Günçer Han, Kat 2

Cağaloğlu — İstanbul

P. K. 765 — Sirkeci

12 MART OLAYININ
GERÇEK ROMANI
SON OYUN

Yazan :

BARBAROS BAYKARA

Kimin ajan, kimin anarşist, kimin solcu ve
kimin de ne olduğu bilinmeyen ortamın
romanı...

Genel Dağıtım : AKYAR KİTABEVİ ve
YAYINLARI
Ankara Cad. Günçer Han, Kat.: 2
Cağaloğlu — İstanbul
P. K. 765 — Sirkeci

Institut Kurde de Paris

DERSİM

1937

Yazan : Barbaros Baykara

1937 Dersim İsyanının Belgesel Romanı

İçeri girip ağzının tıkaçını çözdüler. Karşısına getirilen adamı öfke ile süzdü. İri ter damlaları akıyordu yüzünden. Kemal, adamın gözlerinde korkunç bir ışığın yanıp söndüğünü ancak görebildi.

«— İzzettin ile mi tanışıyoruz?»

Adamın gözlerindeki ışık bir kez daha yanıp söndü ve cevap vermedi.

Aynı anda suratında patlayan korkunç bir tokatın etkisiyle gözleri yuvalarından fırladı.

«— Sana sorduk ulan!»

İzzettin, Kemal'in gözlerine bakınca daha da korktu. Karşısındaki adamın yüzünde kin, öfke, sevgi, merhamet gibi kavramların zerresi yoktu. Ruhsuz, kupkuru bir ceset gibi bakıyordu o'na...

Başını «Evet» der gibi salladı.

«— Sana şimdi küçük bir hatırlatma yapacağım. Munzur sahillerinde yapılan and toplantısında su içip içmediğini sana sormayacağım. Çünkü toplantıda konuşanları senden iyi biliyorum. Beşpınar mağarasında yapılan toplantıda ne mel'aneler çevirdiğini de sormayacağım. Çünkü biliyoruz. Nereden gelip, nereye gittiğini de sormayacağız? Çünkü biliyoruz.

Adamın suratına bir tokat daha patlattıktan sonra haykırdı.

«— Ahmakoğlu ahmaklar! Şeytanın döllerini! Bu memleketi sahipsiz mi sandınız?»

Dünya sanki İzzettin'in başına yıkılmıştı. Ürkmüş bir kuş yavrusu gibi anlamsız bakıyordu Kemal'in yüzüne. Umutsuzluk içinde sonunun geldiğini anlıyarak gözlerini yumdu.

«— Sana sadece üç sorum var. Birincisi, Beş pınar mağarasında Ermeni dönmesi Kamber ağanın sorup ta cevabını alamadığı bir soru. Cenuptan gelip te, Pertek'te mühür kazdırıp dağ köylerine giden dört mel'un kimdir?»

İzzettin cevap vermeden önüne baktı.

«— Seni konuşurmaya kararlıyım. Beni teröre mecbur bırakma.»

İzzettin uğultu halinde bir sesle :

«— Suriye'deki Kürt kulüplerinden para ve altın getirdiler.»

Binbaşı Kemal gülümsedi. Bu kulüpleri Fransa paraca desteklerdi. Antakya'yı kaptırmak için Türkiye'yi içinden vurmaya deniyordu demek.

«— Silâhlar hangi yolla geliyor?»

İzzettin biran durdu. Bunu açıklamak istemiyor gibi bir hali vardı. Birden çelmelenerek yere yıkıldı. Karnına yediği bir tekme ile uluyarak odanın içinde fırlıdak gibi döndü. Bağırmağtan sesi kısıldığı bir anda bütün gücünü yitirerek «yeter» diye soludu. Karşısındaki gözü kara adamdan yılmıştı.

Binbaşı Kemal sırtüstü yatan adamın göğsünü ayağı ile bastırarak ikinci kez sordu :

«— Silâhlar nerede?»

«— Deve kervanı ile geliyor. Bir hafta sonra Elâzığ'da karşılayacaktım.»

Kemal, heyecandan dudaklarını ısırды. Demek sürüler halinde Suriye'ye nasıl koyun kaçırılıyorsa, aynı yoldan da silâh sokuyorlardı.

İzzettin ise, bütün bütün yıkılmıştı. Karşındaki adamların isyana hazırlananların içine casus soktuklarını düşündükçe güçlüğüle zaptediyordu gözyaşlarını.

Kemal, yerde yatan adama bakarak zehir gibi bir kahkaha attı:

«— Baharda başlayacak olan isyan, ana rahminden düşen bir ceninden farksızdır artık. Adım atışlarını dahi biliyoruz. Parçalıyamıyacaksınız Türkiyemi...»

Sonra ayağını adamın göğsüne daha da bastırdı.

«— Sen İngiliz servislerinde çalıştın değil mi?»

Ödemeli ve pul karşılığı gönderilir.

Kitapçılara İndirimlidir.

Dört Renk Ofset Kapak 20 TL

Genel Dağıtım. AKYAR YAYINLARI:

Vilayet Karşısı Günçer Han Kat 2 İstanbul

P. K. 785 Sirkeci — İstanbul

Tel : 28. 51. 07

Institut kurde de Paris

NASIL ŞOFÖR OLUNUR

Son trafik normlarına göre nasıl şoför olunur. Kamyon dan motosiklete kadar ehliyet alacaklar için krome kapak ofset baskı, 110 sahife 750 kuruş.

Ayrıca kamyon dan özel araba kullananlara kadar ehliyet alacaklar için trafik hukuku, Avrupa ve Türkiye yol haritaları trafik işaretleri eki ile ikinci bir kitap...

Trafik daire başkanlığı uzmanlarından Nihat Ülke kul tarafından hazırlanmıştır.

180 sahife, 15.— TL.

Çevrenizdeki kitapçılardan arayınız. Yoksa sipariş verin. Ödemeli ve pul karşılığı gönderilir.
GENEL DAĞITIM :

Cağaloğlu - İstanbul, P.K. 765 — Sirkeci
AKYAR KİTABEVİ'nin lisan kitapları Avrupa'ya çalışmaya ya da seyahata gidenler için bir yol arkadaşı ve rehberdir.

LİSAN KİTAPLARI

Fransızca — Türkçe, İngilizce — Türkçe ve Almanca — Türkçe kitapları Avrupa yol haritalı ekleri ile birlikte kitapçılarda satılmaktadır.

Beheri 20.— liradır. Çevrenizdeki kitapçılarda arayınız. Bulamazsanız ödemeli veya pul karşılığı isteyiniz.

Genel Dağıtım : **AKYAR KİTABEVİ** ve
YAYINLARI

Ankara Cad. Günçer Han, Kat.: 2
Cağaloğlu — İstanbul
P. K. 765 — Sirkeci

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

KÖYLÜLER DE, DEVLETE SADIK KALACAKLARINA, EŞKIYAYI KÖYE SOKMUYACAKLARINA ONİKİ İMAM ÜZERİNE YEMİN ETMİŞLERDİ.

BÜTÜN NİSAN AYI BOYUNCA ALAY, KARAOĞLAN MINTIKASINDA YAYILMIŞ VE TEK TEK KÖYLER TARANMIŞTI. KÖYLERİN ÇOĞUNDA SEFÂLET, FUKÂRALIK VE CEHÂLET ORTA YERE ÇIKMIŞ NARÂ ATIYORDU ADETÂ...

HELE SİRPAT'A GELDİKLERİNDE, KEMAL ÇOK ÜZÜLMÜŞTÜ. İNSANLARIN ÇOĞU MAĞARALARDA YAŞAMLARINI SÜRDÜRÜRLERİNİ

FIYATI : 20 LİRA

